

2008

**LINNAD JA VALLAD ARVUDES
CITIES AND RURAL MUNICIPALITIES IN FIGURES**

STATISTIKAAMET
STATISTICS ESTONIA

2008

LINNAD JA VALLAD ARVUDES
CITIES AND RURAL MUNICIPALITIES IN FIGURES

TALLINN 2008

Kogumik jälgib Eesti linnade ja valdade arengut. Analüüsitakse kohalike omavalitsuste teadmispõhist teostamist Eestis, meeste ja naiste olukorda tööturul, ettevõtluse demograafiat, valglinnastumist ja lastepäevahoiu regionaalseid erinevusi. Omavalitsusüksuste kohta on esitatud võrreldavad andmed joonistel ja tabelina.

Koostanud töörihm koosseisus Mihkel Servinski (telefon 433 0580), Marika Kivilaid, Kristi Lehto ja Greta Tischler.

The publication provides an overview of the development of Estonian cities and rural municipalities. The knowledge-based performance of local governments in Estonia, the situation of males and females on the labour market, business demography, urban sprawl and differences in child day care by regions have been analysed. Comparative data on local government units have been presented in diagrams and in a table.

Compiled by Mihkel Servinski (tel +372 433 0580), Marika Kivilaid, Kristi Lehto and Greta Tischler.

MÄRKIDE SELETUS **EXPLANATION OF SYMBOLS**

- .. mõiste pole rakendatav
category not applicable
- nähtust ei esinenud
magnitude nil

Kirjastanud Statistikaamet, Endla 15, 15174 Tallinn,
analüüsi ja väljaannete talitus, telefon 625 9247
Toimetanud Tiina Hallik (Eesti Keele Instituut), Liis Haugas
Kaardid: Ülle Valgma
Inglise keel: Elina Härsing ja Heli Taaraste
Küljendus: Oliver Lillma, Uku Nurges

*Published by Statistics Estonia, 15 Endla Str, 15174 Tallinn,
Analysis and Publications Service, tel +372 625 9247
Edited by Tiina Hallik (Institute of the Estonian Language), Liis Haugas
Maps by Ülle Valgma
English by Elina Härsing and Heli Taaraste
Layout by Oliver Lillma, Uku Nurges*

Trükkinud Ofset OÜ, Paldiski mnt 25, 10612 Tallinn
November 2008
*Printed by Ofset Ltd, 25 Paldiski Rd, 10612 Tallinn
November 2008*

ISSN 1406-8214
ISBN 978-9985-74-438-3

Autoriõigus/Copyright: Statistikaamet, 2008
Kaanefoto / Cover photo: Arne Ader

Väljaande andmete kasutamisel või tsiteerimisel palume viidata allikale
When using or quoting the data included in this issue, please indicate the source

SISUKORD

Saateks.....	6
1. Kohaliku omavalitsuse teadmistepõhine teostamine Eestis: avaliku sektori andmekogud otsustuste alusena. Veiko Sepp, Rivo Noorkõiv	8
2. Brütotulu erinevused vanuse ja soo järgi. Kristi Lehto	44
3. Lastepäevahoiu regionaalsed erinevused Eestis. Mare Ainsaar.....	60
4. Valglinnastumine — väljakutse valdadele. Anu Külaviir.....	75
5. Ettevõtluse demograafia Eesti piirkondades aastal 2006. Maret Helm-Rosin.....	90
Lisa 1. Omavalitsusüksuste võrdlus.....	107
Kaart 1. Eesti haldusjaotus, 1. jaanuar 2008	108
Kaart 2. Mehi brütotulu saajate hulgas, 2007	109
Kaart 3. Brütotulu saajate arvu muutus, 2003–2007	109
Kaart 4. Kuni 24-aastaste kuukeskmise brütotulu, 2007.....	110
Kaart 5. 25–49-aastaste kuukeskmise brütotulu, 2007.....	110
Kaart 6. 50–62-aastaste kuukeskmise brütotulu, 2007.....	111
Kaart 7. Vähemalt 63-aastaste kuukeskmise brütotulu, 2007.....	111
Kaart 8. Meeste kuukeskmise brütotulu, 2007.....	112
Kaart 9. Naiste kuukeskmise brütotulu, 2007	112
Kaart 10. Kuukeskmise brütotulu, 2007.....	113
Kaart 11. Naiste kuukeskmise brütotulu suhe meeste kuukeskmise brütotulusse, 2007 ..	113
Kaart 12. Kuukeskmise brütotulu kasv, 2003–2007.....	114
Kaart 13. Kuukeskmise brütotulu kasv, 2003–2007.....	114
Kaart 14. Lapsevanemate tasutud osa kogu päevahoiu maksumusest, jaanuar 2008	115
Kaart 15. Lapsehoiu kulu lapse kohta, 2007	115
Kaart 16. Oma päevahoiu olemasolu ja järjekordade pikkus, jaanuar 2008	116
Kaart 17. Füüsilise isiku tulumaksu laekumine aastakeskmise registreeritud elaniku kohta, 2007.....	116
Kaart 18. Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi 1000 elaniku kohta, jaanuar 2001	117
Kaart 19. Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi 1000 elaniku kohta, jaanuar 2008	117
Kaart 20. Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi 1000 elaniku kohta, jaanuar 2008.....	118
Kaart 21. Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi 1000 elaniku kohta, jaanuar 2008.....	118
Kaart 22. Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi 1000 elaniku kohta, jaanuar 2008.....	119
Kaart 23. Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi 1000 elaniku kohta, jaanuar 2008.....	119
Kaart 24. Ettevõtete sünnimäär, 2006	120
Kaart 25. Ettevõtete surmamäär, 2006.....	120
Kaart 26. Ülalpeetavate määr, 1. jaanuar 2008	121
Kaart 27. Registreeritud töötus, 2007	121
Kaart 28. Kasutusse lubatud eluruumide pind 1000 elaniku kohta, 2003–2007	122
Kaart 29. Eesti päritolu elanikud, 31.03.2000	122
Kaart 30. Rahvastiku asustustihedus, 1. jaanuar 2008.....	123
Kaart 31. Rahvastiku asustustihedus, 28. detsember 1922.....	123
Kaart 32. Loomulik iive, 2005–2007.....	124
Kaart 33. Loomulik iive, 1995–1997.....	124
Joonis 1. Rahvaarvu muutus, 2007–2008	125
Joonis 2. Sünnimuse üldkordaja, 2007	126
Joonis 3. Suremuse üldkordaja, 2007.....	127
Joonis 4. Ülalpeetavate määr, 1. jaanuar 2008.....	128
Joonis 5. Demograafiline tööturusurveindeks, 1. jaanuar 2008	129
Joonis 6. Kohalike eelarvete kogutulu elaniku kohta, 2007	130
Joonis 7. Füüsilise isiku tulumaksu osatähtsus kohalike omavalitsuste kogutuludes, 2007	131
Joonis 8. Füüsilise isiku tulumaksu laekumine kohaliku omavalitsuse eelarvesse elaniku kohta, 2007.....	132
Joonis 9. Riigieelarvest saadud toetused füüsilise isiku tulumaksu 100 krooni kohta, 2007.....	133
Joonis 10. Kohalike eelarvete üldiste valitsemissektori teenuste kulude osatähtsus kogukuludes, 2007.....	134
Joonis 11. Kohalike eelarvete majanduskulude osatähtsus kogukuludes, 2007.....	135
Joonis 12. Kohalike eelarvete hariduskulude osatähtsus kogukuludes, 2007	136
Joonis 13. Kohalike eelarvete sotsiaalse kaitse kulude osatähtsus kogukuludes, 2007	137
Joonis 14. Kohalike omavalitsuste võlakoorumus, 31. detsember 2007.....	138
Joonis 15. Toimetulekutoetus elaniku kohta, 2007	139
Joonis 16. Toetus toimetulekupiiri tagamiseks rahuldatus taotluse kohta, 2007.....	140
Joonis 17. Registreeritud töötute osatähtsus 16–63/60-aastaste hulgas, 2007.....	141
Joonis 18. Aastaruande esitanud äriühinguid tuhande 16-aastase kuni pensioniealise kohta, 2006	142

Joonis 19. Üldharidus: õpilasi kooli kohta 2007/2008. õppeaasta alguses	143
Joonis 20. Üldkasutatavate rahvaraamatukogude fondi suurus 100 elaniku kohta, 2007...	144
Joonis 21. Üldkasutatavate rahvaraamatukogude lugejaid 100 elaniku kohta, 2007.....	145
Joonis 22. Üldkasutatavates raamatukogudes laenutatud üksusi keskmiselt lugeja kohta, 2007.....	146
Joonis 23. Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, 2007.....	147
Joonis 24. Naiste kuukeskmise brutotulu suhe meeste kuukeskmisse brutotulusse, 2007	148
Lisa 2. Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta.....	149
Selgitusi esitatud andmete kohta.....	182

CONTENTS

Foreword	7
<i>1. Knowledge-based performance of local government in Estonia: databases of public sector as a basis of decisions. Veiko Sepp, Rivo Noorkõiv.....</i>	27
<i>2. Gross income — differences by age and sex. Kristi Lehto .....</i>	55
<i>3. Differences in child day care in Estonia by regions. Mare Ainsaar .....</i>	69
<i>4. Urban sprawl — challenge for rural municipalities. Anu Külaviir.....</i>	86
<i>5. Business demography in the regions of Estonia in 2006. Maret Helm-Rosin .....</i>	102
<i>Annex 1. Comparison of local government units.....</i>	107
<i>Map 1. Administrative division of Estonia, 1 January 2008.....</i>	108
<i>Map 2. Males among gross income recipients, 2007.....</i>	109
<i>Map 3. Change in the number of gross income recipients, 2003–2007.....</i>	109
<i>Map 4. Average monthly gross income of 24-year-old and younger persons, 2007.....</i>	110
<i>Map 5. Average monthly gross income of 25–49-year-olds, 2007.....</i>	110
<i>Map 6. Average monthly gross income of 50–62-year-olds, 2007.....</i>	111
<i>Map 7. Average monthly gross income of at least 63-year-olds, 2007.....</i>	111
<i>Map 8. Males' average monthly gross income, 2007.....</i>	112
<i>Map 9. Females' average monthly gross income, 2007.....</i>	112
<i>Map 10. Average monthly gross income, 2007.....</i>	113
<i>Map 11. Ratio of females' average monthly gross income to males' average monthly gross income, 2007.....</i>	113
<i>Map 12. Increase of average monthly gross income, 2003–2007.....</i>	114
<i>Map 13. Increase of average monthly gross income, 2003–2007.....</i>	114
<i>Map 14. Share paid by parents in the total cost of day care, January 2008.....</i>	115
<i>Map 15. Expenses of child day care per child, 2007.....</i>	115
<i>Map 16. Availability of own day care and length of queue, January 2008.....</i>	116
<i>Map 17. Receipt of personal income tax per average registered capita in the local government budget, 2007.....</i>	116
<i>Map 18. Non-profit associations and foundations per 1000 inhabitants, January 2001.....</i>	117
<i>Map 19. Non-profit associations and foundations per 1000 inhabitants, January 2008.....</i>	117
<i>Map 20. Non-profit associations and foundations per 1000 inhabitants, January 2008.....</i>	118
<i>Map 21. Non-profit associations and foundations per 1000 inhabitants, January 2008.....</i>	118
<i>Map 22. Non-profit associations and foundations per 1000 inhabitants, January 2008.....</i>	119
<i>Map 23. Non-profit associations and foundations per 1000 inhabitants, January 2008.....</i>	119
<i>Map 24. Birth rate of enterprises, 2006.....</i>	120
<i>Map 25. Death rate of enterprises, 2006.....</i>	120
<i>Map 26. Dependency ratio, 1 January 2008.....</i>	121
<i>Map 27. Registered unemployment, 2007.....</i>	121
<i>Map 28. Floor area of dwelling completions per 1000 inhabitants, 2003–2007.....</i>	122
<i>Map 29. Persons of Estonian origin, 31.03.2000.....</i>	122
<i>Map 30. Population density, 1 January 2008.....</i>	123
<i>Map 31. Population density, 28 December 1922.....</i>	123
<i>Map 32. Natural increase, 2005–2007.....</i>	124
<i>Map 33. Natural increase, 1995–1997.....</i>	124
<i>Figure 1. Change in population, 2007–2008.....</i>	125
<i>Figure 2. Crude birth rate, 2007.....</i>	126
<i>Figure 3. Crude death rate, 2007.....</i>	127
<i>Figure 4. Dependency ratio, 1 January 2008.....</i>	128
<i>Figure 5. Demographic labour pressure index, 1 January 2008.....</i>	129
<i>Figure 6. Total revenue of local budgets per inhabitant, 2007.....</i>	130
<i>Figure 7. Share of personal income tax in the total revenue of local governments, 2007... </i>	131
<i>Figure 8. Personal income tax revenue in local budget per inhabitant, 2007.....</i>	132

Figure 9. Subsidies from state budget per 100 kroons of personal income tax, 2007.....	133
Figure 10. Share of administration expenses of local budgets in the total expenditure, 2007.....	134
Figure 11. Share of economic expenses of local budgets in the total expenditure, 2007 ...	135
Figure 12. Share of education expenses of local budgets in the total expenditure, 2007.....	136
Figure 13. Share of social protection expenses of local budgets in the total expenditure, 2007.....	137
Figure 14. Debt burden of local governments, 31 December 2007.....	138
Figure 15. Subsistence benefit per inhabitant, 2007.....	139
Figure 16. Subsistence benefit to guarantee the subsistence level per application satisfied, 2007.....	140
Figure 17. Registered unemployed persons as the percentage of the population aged 16–63/60, 2007.....	141
Figure 18. Companies having presented annual bookkeeping reports per 1,000 inhabitants aged 16 until pension age, 2006	142
Figure 19. General education: pupils per school, 2007/2008, at the beginning of the academic year	143
Figure 20. Stock of public library units per 100 inhabitants, 2007.....	144
Figure 21. Registered users of public libraries per 100 inhabitants, 2007	145
Figure 22. Average number of library units lent per user in public libraries, 2007	146
Figure 23. Average monthly gross income per employee, 2007	147
Figure 24. Ratio of females' average monthly gross income to males' average monthly gross income, 2007	148
Annex 2. Selection of data on local government units	149
Comments on presented data.....	185

SAATEKS

Mitu aastat on olnud võimalus kirjutada, et Eesti majandusel läheb hästi. Praegu peame rääkima majandusarengu tugevast pidurdumisest ja mõne näitaja kontekstis isegi taandarengust. Statistika tootmise protsess on pikk ja selles kogumikus toodud näitajad ei peegelda veel täielikult toimunud negatiivseid sündmusi. Statistika on olemuselt pilguheit toimunule. Inimloomusele on omane aga eelkõige ettepoole vaadata.

Kui statistika ei suuda öelda, mis meid ootab ja ei suuda ka täpselt mõõta hetkeolukorda, siis võib tekkida küsimus, milleks statistikat vaja on. See on raske küsimus. Statistikudki soovivad võimalikult täpselt tulevikku prognoosida ning olukorda kirjeldada. Samas saab jääda ikkagi ainult olemasolevate võimaluste juurde. Tulevikku vaatamine ei ole otseselt statistika ülesanne, kuid usaldusväärne statistika võimaldab koostada täpsemaid prognoose. Kas neid statistikale tuginevaid prognoose koostatakse Statistikaametis või kusagil mujal, on riigi töökorralduse küsimus. Jõudumööda on neid Statistikaametis siiski koostatud. Tuntuim on rahvastikuprognoos ning sellele tuginev järeldus tööjõu võimalikust puudusest Eestis. Vaatamata majanduslangusest tingitud võimalikule tööpuuduse suurenemisele on Eesti majandusedu võtmeküsimus see, kuidas demograafilisest olukorrast tuleneva kahaneva tööjõuressursi tingimustes korraldada majandus nii, et tööjõu vähenemine ei pidurdaks arengut.

Ka kõige usaldusväärsema statistika põhjal tehtud keerukamad üldistused ja järeldused ei saa olla absoluutne tõde. Kas mõne omavalitsusüksuse erinevus teistest on selle omavalitsusüksuse tugevus või nõrkus, sellele ühest vastust ei ole. Selles kogumikus tutvustavad Rivo Noorkõiv ja Veiko Sepp Järva maakonnas korraldatud uuringule tuginedes, kui erinevate meetoditega saab sama protsessi mõõta ning kui erinev võib olla tulemus. Artiklile tuginedes saame taas öelda, et statistika on vaid abivahend toimuva mõistmisel.

Piirkondliku statistika kogumiku ülesanne on välja tuua Eesti piirkondade vahelised erisused. Koostajad soovivad lugejale anda mõtlemisainet. Soovime, et statistikas objektiivselt kirjeldatud olukorra üle mõtlemine võimaldaks kohalikel omavalitsustel, aga laiemalt võttes kõigil piirkondliku arengu eest seisjatel, üles leida oma tugevused ja nõrkused, et nende üle arutledes muutuksid tugevused suuremaks ja nõrkused tugevusteks. Loodame, et kogumik annab selleks hulgaliselt mõtlemisainet.

Mihkel Servinski

Peaanalüütik

FOREWORD

Several recent years gave a chance to write about the success of Estonia's economy. At present, we should speak about a severe slowdown of the economic growth, and in case of some indicators even about a negative growth. The statistics production process is long and the indicators presented in this publication do not fully reflect the occurred negative events. Intrinsicly, statistics can be considered a glance cast on the past events. But it is inherent to human nature to look ahead first and foremost.

If statistics cannot forecast what lies ahead and precisely measure the actual state of affairs either, a question might arise about the necessity of statistics. This is a complicated issue. The statisticians, too, are human beings and wish to forecast the future and describe the situation as precisely as possible. At the same time, one should still proceed from existing possibilities. Forecasting the future is not directly a task of statistics, however, reliable statistics help to make more precise projections. It is a matter of work organisation at the state level whether the statistics-based projections are made in Statistics Estonia or somewhere else. As much as possible, Statistics Estonia has still made these projections. Population forecast and the consequent conclusion about the possible future labour shortage in Estonia is the best-known of them. Despite the possible increase in unemployment as a result of recession, the key question for Estonia's economic success is how to organise the economy in the conditions of decreasing labour force triggered by the demographic situation so that the decline in labour force would not hinder development.

More complicated generalisations and conclusions made on the basis of even the most reliable statistical data cannot be considered the absolute truth. Is it a strength or a weakness if one local government unit differs from others? There can be different answers to this question. In this publication, Rivo Noorkõiv and Veiko Sepp describe, on the basis of the survey conducted in Järva county, how different methods can be used in measuring the same process and how different the result may be. Relying on this article we can again state that statistics are but a tool for understanding the processes.

The publication of regional statistics aims to point out the regional differences in Estonia. The intention of the compilers of this publication is to make the readers think. We wish that contemplation of the situation objectively described in statistics would help local government units, and in a broader sense, all people who stand for the regional development, to become aware of their strengths and weaknesses, and furthermore, by discussing these matters — to make the strengths stronger and change the weaknesses into strengths. We hope that the publication will provide a lot of food for thought in this respect.

Mihkel Servinski

Principal Analyst

1. KOHALIKU OMAVALITSUSE TEADMISTEPÕHINE TEOSTAMINE EESTIS: AVALIKU SEKTORI ANDMEKOGUD OTSUSTUSTE ALUSENA

Veiko Sepp, Rivo Noorkõiv
www.geomedia.ee

Hea valitsemine ja teadmine

Eesti riik ja teadmistepõhine valitsemine

Eesti riigi valitsemise hetkeseisu ja tulevikuperspektiive käsitlevates seisukohavõttudes on viimase kümnendi jooksul olulisel kohal püsinud arusaam, et jätkusuutlik valitsemine on teadmistepõhine. Üldiste seisukohtade kõrval, et poliitikate kujundamine peab olema teabepõhine (nt Kutsar jt 2001; Annus 2005; Lauristin 2006), võib välja tuua kahte lähenemist.

Esiteks vaatavad teadlased ja eksperdid küsimust olemasolevate või potentsiaalselt omandatavate teadmiste, "sotsiaalse informatsiooni" (Kenkmann 2000) rakendamise aspektist. Riigis ja riigi kogutavate andmete kasutust nähakse riigikorralduse olulise osana (Katus ja Puur 2006; Katus 2007). Teiselt poolt on lähtekoht seadusloomepraktika ning teadmist väärtustatakse konkreetsemalt õigusaktide mõju analüüsi kontekstis (Kasemets 2001; Illing 2004). Seaduste mõjude hindamises nähakse siin teadmistepõhise poliitika põhielementi (Kasemets 2006).

Teadmistepõhise valitsemise ideoloogia on leidnud radikaalseima väljenduse Eesti ühiskonna totaalset teadmistepõhisust käsitlevas visioonis (Heidmets 2004).

See on omamoodi terviklik ühiskonnakorralduse tüüp, mille põhitunnus on selged eesmärgiasetused nii kogu ühiskonna kui ka iga allstruktuuri tasandil ning teadmistest lähtuv ja kooskõlastatud tegutsemine püstitatud eesmärkide saavutamiseks. Kõrvuti n-ö tarkuse laialdasema kasutamisega on see kindel väärtusmaailm, kus tähtsustatakse ratsionaalsust, kaasamist, dialoogi, aga ka iseseisvust ning iga subjekti sõltumatut ja kriitilist mõtlemist.

Arusaam teadmistepõhise valitsemise hüvedest võrrelduna muud laadi valitsemisega ei ole siiski Eesti veel väljakujunemata teadmusühiskonna eliidi unikaalse mõttetöö vili, vaid tegemist on üldisema suundumusega riigivalitsemise ja avaliku halduse teoorias ning praktikas. Elluviidavatest valitsemismudelitest asub selle tugevaim toetuspunkt hea valitsemise kontseptsiooni raamides. 1980ndate lõpus oli see algselt Maailmapanga ja Rahvusvahelise Valuutafondi arendatud kolmanda maailma riikide abipoliitika vahend, mis püüdis ideaalseid lääne valitsemisstandardeid abi eeltingimusena arengumaadele peale suruda. 21. sajandi alguseks on see välja kujunenud valitsemispõhimõtete kogum läbiv nii Euroopa Liidu kui ka mitme selle liikmesriigi valitsemise alusdokumentides.

Nagu teistel muutuvat ja mitmekesisest sotsiaalselt maailma kirjeldada püüvatel ja samas neis maailmades kasutatavatel mõistetel, ei ole ka heal valitsemisel ühest ega ammendavat definitsiooni (vt Doornbos 2004). Küll on aga võimalik välja tuua teatud head valitsemist iseloomustavad tuumpõhimõtted: avatus, osalus, vastutus, tulemuslikkus ja koherentsus (COM 2001a).

Teadmistepõhise valitsemise seisukohast on oluline, et mitu kontseptsiooni aluspõhimõtet on täpsustatud viidetega teadmistele ja nendega seotule. Ülal mainitud Euroopa Komisjoni dokumendis tuuakse näiteks esile osaluse, dialoogi, kultuuri ning usaldusväärse info seosed (vt ka nt Lepa jt 2004; Illing ja Lepa 2005), samuti paremate otsuste ja poliitikate sõltuvus kvaliteetsest informatsioonist, fokuseeritud analüüsist ja ekspertteadmistest (vt ka OPM ja CIPFA 2004; COM 2002). Teadmistepõhisus ühiskonna ja majanduse arendamisel on ka Lissaboni strateegia keskne idee (COM 2005a; Heidmets 2004). Parema info vajadust omavahel kooskõlas poliitikate väljatöötamisel ja elluviimisel rõhutatakse Euroopa Liidu Säästva Arengu Strateegias, nn Göteborg'i strateegias (COM 2001b).

Teadmistepõhisus kui ühiskonna ja valitsemise jätkusuutlikkuse tingimus on jõudnud ka Eesti riigi kesksesse arengudokumentidesse. 2004. aastal Vabariigi Valitsuses vastu võetud strateegiadokument „Eesti Edu 2014” nõuab, et „konkreetsete poliitikate ja tegevuskavade koostamisel antakse ette olukorra analüüsile tuginevad valikud ja pikema-

ajaline strateegiline nägemus". Riigikogu otsusega 2005. aastal heaks kiidetud strateegias „Säästev Eesti 21” on teadmistepõhisest ühiskonnast saanud „praktiliselt ainus Eesti jätkusuutlikkust tagav arengutee”. 2007. aastal kinnitas Riigikogu Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia aastateks 2007–2013 „Teadmistepõhine Eesti”. Vabariigi Valitsuses 2008. aasta sügisel heaks kiidetud „Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava 2008–2011 Lissaboni strateegia rakendamiseks” rõhutab teadmiste ja teadusarendustegevuse olulisust ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime suurendajana.

Kohalik omavalitsemine kui riigivalitsemine

Vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele on kohalik omavalitsus riigi valitsemise konstitutsiooniline osis, mistõttu võiks arvata, et teadmistepõhisus on kohaliku omavalitsemise jaoks sama tähtis kui muudele riigivalitsemistasanditele. Ka Euroopa Komisjoni „Valitsemise Valge Raamat” näeb vajalikuna **hea valitsemise** põhimõtete, sealhulgas informeeritud dialoogi ja otsustusprotsessi rakendamist kohalikul tasandil. Õigupoolest on üsna mõeldamatu, et strateegia „Säästev Eesti 21” mõttes oleks teadmistepõhisus võimalik, kui elanikele lähim valitsemisviis vastavasisulistest arengutest kõrvale jääks.

Kohalik omavalitsemine Eestis hõlmab tänapäeval kohalike üldaktide kehtestamist, üksikotsuste tegemist ja avalike teenuste osutamist paljudes eluvaldkondades, samuti kohaliku demokraatia teostamist ning arengu suunamist valla- ja linnaelanike soovide ja huvidest lähtuvalt. See toimub seadusandlikus ruumis, mis on valdavalt ühetaoline kõigile Eesti omavalitsusüksustele. Eesti õigusruum sätestab ühelt poolt kohaliku omavalitsuse põhiseadusliku autonoomia, teiselt poolt aga piirab seda seadustest tulenevate ülesannete rohkuse ning finantseerimismudeli tulemusel (vt Haljaste jt 2007a; 2007b). Kohaliku omavalitsuse teadmistepõhisuse käsitlemisel pole vähetähtis tõsiasi, et Eestis on praegu 227 erineva liikmete arvuga ja rohkem või vähem erinevates sotsiaal-majanduslikes tingimustes töötavat kohalikku omavalitsusüksust.

Teadmine, info ja andmed

Järgnevas püütakse hinnata teadmistepõhise valitsemise võimalikkust nimelt sellel vastuolulisel, mitmekesisel ja killustunud valitsusväljal, keskendudes seejuures ühele eeldusele paljudest: riigi haldussüsteemis registreeritavatele, kogutavatele ja säilitatavatele andmetele kui teadmistepõhise kohaliku omavalitsuse teostamise alusele. Kvaliteetsete andmete ja andmebaaside olemasolu vajadusele viidatakse nii õigusaktide mõju analüüsi kontekstis (Kenkmann 2000; Holmes 2001; COM 2005b; Kasemets 2006), hea valitsemise kontseptsiooni rakendamise eeldusena (OMP ja CIPFA 2004; UN 2005) kui ka üldisemates käsitlustes (Annus 2005; Katus ja Puur 2006). Teisest küljest on teadlased viidanud ka tõsiasjale, et andmetest üksi on teadmistepõhise valitsemise jaoks vähe (Lauristin 2006).

Vastavates teoreetilistes käsitlustes eristatakse traditsiooniliselt teadmisi, infot ja andmeid. Kokkuvõtlikult: andmed on töötlemata faktikirjeldused, info on töödeldud andmed ning teadmine miski, mis muudab andmed ja info sotsiaalselt oluliseks, kasutatavaks, vajalikuks (Krebs jt 2007, Sveiby 1997). Niisiis on andmete olemasolu teadmistepõhisele valitsemisele ebapiisav, kuid samas vajalik.

Põhimõtteline eristus andmete puhul on nende esinemine kvalitatiivse või kvantitatiivseks. Viimase võimalusega seondub omakorda mõõtmise küsimus. Kriitilises teaduses on seisukoht, et uue haldusjuhtimise paradigma ning sellele tuginev hea valitsemise kontseptsioon lähtuvad aluseeldusest, et kogu (hea, kasulik) teadmine on väljendatav kvantifitseeritult (Drechsler 2004). Ka mõjude hindamise paradigma väärtustab eelkõige kvantitatiivseid andmeid:

Mida olulisem hinnatav tegevus on, seda enam tuleks üldjuhul panustada kvantifitseerimisse ja monetiseerimisse. (COM 2005b)

Samas tunnistatakse, et kvantifitseerimisel on olulised piirangud — nii ressursilised kui ka intellektuaalsed (ibid.; vt ka Holmes 2001; Bovaird ja Löffler 2002; 2003), millega tuleb valitsemisel arvestada. Teatud faktid ei ole kvantifitseeritavad või tähendab nende kvantifitseerimine andmete kirjeldusvõime halvenemist. Paljude ülesannete lahendamiseks on kvantifitseeritud andmed aga tõepoolest eelistatavad, mistõttu võimalusel kasutatakse riigi haldussüsteemis registreeritud ja koondatud andmekogudes kvantitatiivseid või ka selliseid andmeid, kus kvalitatiivsed väärtused (nt rahulolu-, eksperthinnangud) on viidud kvantitatiivsele skaalale.

Teiste riikide kogemus

Kohaliku omavalitsuse üksusi kirjeldavad andmekogud on olemas valdavas osas riikides. Terviklikem, komplekssem ja kõige paremini valitsemispraktikatesse integreeritud omavalitsuse teostamise mõtmissüsteem on praegu tõenäoliselt Suurbritannias. Süsteemi on viimase kümnendi jooksul järjepidevalt arendatud (Davis ja Martin 2002). Vähemalt alusdokumentide põhjal on loodud ka toimivad mehhanismid mõtmitulemuste rakendamiseks kohalike arengueesmärkide ja kohaliku omavalitsuse ülesannete täitmise fokuseeritud seireks, kohalike avalike teenuste taseme tõstmiseks, kohaliku demokraatia arendamiseks ning riigi ja omavalitsusüksuste koostöö suunamiseks (vt AC 2000; 2002; HM 2001; DCLG 2008).

Süsteemi oluline põhimõte on võimalikult vähe koormata kohalikke institutsioone andmekogumise ülesannetega ning kasutada indikaatorite defineerimisel riigis juba kogutavaid andmeid. Järjest enam tähelepanu pööratakse omavalitsemise tulemuslikkusele nii kogu üksuse (vs. üksikute asutuste esitused) kui ka elanike seisukohalt. Alates 2009. aastast koosneb Suurbritannia rahvuslik indikaatorite kogum (*National Indicator Set*) 198 indikaatorist, millest 20 mõeldavad kodanike hoiakuid ja arusaamu. Need 198 on ka ainsad indikaatorid, mille suhtes riik kohalike omavalitsustega läbi rääkides neile eesmarke seab (DCLG 2008). Peale üleriigiliste indikaatorite on välja töötatud ka riiklikud juhendid (koos andmedefinitsioonide jms) kohalikest eesmärkidest lähtuvaks seiretegevuseks.

Suurbritannia ja teiste riikide kohaliku tasandi valitsemise andmekogude ja mõtmissüsteemide puhul saab välja tuua viis sellistele endmekogudele seatavat kesket eesmärki:

- võrrelda omavalitsuse teostamise (sh kohalike avalike teenuste osutamise) tasemeid strateegilistes arengudokumentides seatud eesmärkidega;
- võrrelda omavalitsuse teostamise tasemeid teiste üksustega;
- mõjutada poliitikate kujundamist;
- anda kogukonnale tagasisidet kohaliku omavalitsemise edukusest;
- pakkuda alust riigi ja kohalike omavalitsuste läbirääkimistel kohustuste võtmiseks.

Poliitika- ja haldusuuringutes on kohaliku omavalitsuse andmekogud ja mõtmissüsteemid olnud ka kriitilis-analüütilise käsitluste objekt. Sellistes töodes on läbiv teema erinevat tüüpi indikaatorite kvaliteedi küsimus (Boyne 1997; Sirgy jt 2000; Sheffield 2001; Worthington ja Dollery 2001; Bovaird ja Löffler 2002; 2003; Bouckaert ja van de Walle 2003; Knack jt 2003) ning võimalused parandada seda näiteks finantsandmete ulatuslikuma kasutuse kaudu (Carmeli 2002). Andmekoormuse piiramise nõude kontekstis käsitletakse haldussüsteemis juba olemasolevate andmete sobivust indikaatorite defineerimiseks ja väärtuste arvutamiseks (Armstrong jt 2002; Krebs jt 2007). Välja on toodud mõõtmise täpsuse probleemid — kuidas indikaatorite väärtused suudavad näidata teenuse kvaliteedi paranemist või halvenemist (Davis ja Martin 2002).

Ültal-alla ja kohalikul tasandil genereeritud indikaatorite võrdluses eelistatakse pigem viimaseid (Tichelar 1998; Jackson 2005). Peamine argument on, et kohalikud eesmärgid ei saa riigis olla kõiges ühesugused ja tulenevalt sellest ei saa ühesugused olla ka sihtidega seotud indikaatorid (Enticott ja Entwistle 2007). Samas viitavad analüüsi tulemused ka tõsiasjale, et vaid osa kohalikul kogukonnal põhinevatest indikaatorite projektidest on edukad (Dluhy ja Swartz 2006). Tulenevalt alusandmete definitsioonide erisustest nähakse üleriigiliselt mittekoordineeritud andmekogude puhul probleeme erinevate üksuste eeldatavalt sama sotsiaalset kvaliteeti kirjeldavate näitajate väärtuste võrreldavuses (Thornley 2007). Kvaliteetsete mõtmissüsteemide ülesehitamist võib takistada ka kiiresti muutuv riigi- ja halduskorraldus (Ševic 2005).

Uurimistulemused ja teadlaste arusaamad indikaatorite ja mõõtmise mõjust valitsemispraktikatele on väga erinevad. Nii on Suurbritannia varasemat kogemust hinnates jõutud näiteks järeldusele, et esitusindikaatorite kasutuselevõtt hoopis nõrgestas sotsiaalsete partnerorganisatsioonide tegevust — „põhienergia ja -ressursid kuluvad liikmetele andmete levitamisele ning neist eksitavate järelduste tegemisele” (Edwards 1998). Kümme aastat hiljem sama süsteemi kohta avaldatud artiklis leitakse aga, et mõtmitulemuste raportid tekitavad eelkõige diskussiooni, samal ajal konkreetsetest mõtmitulemustest avaliku võimu poliitikatele olulisi tulemeid ei johtu (Jansen 2008).

Järgnevas kirjeldatakse Eesti andmekorraldussüsteemi omadusi ja võimalusi teadmiste-põhise kohaliku omavalitsemise vaatepunktist. Pärast lühikest andmekorralduse üldiste aluste ülevaadet ja mõningaid hinnanguid sellele keskendutakse kahele teemale. Esmalt kirjeldatakse andmete kättesaadavust nende olemasolu, seadustest tulenevate piirangute ja kohustuste ning vormi ja struktuuri mõttes. Seejärel vaadeldakse tingimusi, mis võimaldavad olemasolevaid andmeid korrektselt teisendada millegi näitajaks, mis on oluline kohaliku omavalitsemise seisukohast. Artikli lõpus arutletakse Eesti kohaliku omavalitsuse süsteemi valmisoleku üle teadmiste-põhises ühiskonnas ja riigivalitsemises osaleda. Kriitilise teaduse vaatepunktist arutletakse eelduste üle, mis peavad olema täidetud, et Eesti riigi keskvoim suudaks rakendada hea valitsemise põhimõtteid (mis ei ole tuntud avaliku halduse ja poliitilise filosoofia õpetlase Wolfgang Dreschleri seisukohast midagi muud kui oma elujõu kaotanud koloniaal-imperialismi vorm) kohaliku omavalitsuse üksustele ja kuidas saaks üksuste tegevuse allutada „ärisektori standarditele, põhimõtetele ning — kindlasti mitte kõige vähemolulisena — ärihuvidele” (vt Drechsler 2004; vt ka 2005). Vaadeldakse ka, mis sellega Eesti valdadele ja linnadele kaasneda võib.

Andmekorraldus ja -kogud Eestis

Andmekogude loomist ja haldamist reguleeris Eestis kuni 2008. aasta alguseni andmekogude seadus, seejärel liideti selle põhisisu avaliku teabe seadusega (AvTS). AvTS § 43¹ defineerib andmekogu järgmiselt:

- (1) Andmekogu on riigi, kohaliku omavalitsuse või muu avalik-õigusliku isiku või avalikke ülesandeid täitva eraõigusliku isiku infosüsteemis töödeldavate korrastatud andmete kogum, mis asutatakse ja mida kasutatakse seaduses, selle alusel antud õigusaktis või rahvusvahelises lepingus sätestatud ülesannete täitmiseks.

Seaduse § 43³ ütleb, et „andmekogu asutatakse seadusega või selle alusel antud õigusaktiga”. Igal andmekogul peab olema põhimäärus, milles sätestatakse „andmekogu vastutav töötleja (haldaja), andmekogusse kogutavate andmete koosseis, andmeandjad ja vajaduse korral muud andmekogu pidamisega seotud korralduslikud küsimused” (AvTS § 43⁵).

Teine oluline omavalitsusüksuste kohta kogutavate andmete staatust sätestav õigusakt on riikliku statistika seadus (RStS). Selle § 2 alusel on riiklik statistika

- ...kokkuvõtlik ja üldistatud andmestik, mis saadakse riiklike statistiliste vaatluste korraldamisel andmete kogumise ja süstemaatilise töötlemise tulemusena.

Statistiliste vaatluste nimekirja kehtestab igal aastal Vabariigi Valitsus. Statistilised andmed ei ole AvTS mõistes (RStS § 3 lõige 11) andmekogu(d), millest tulenevad olulised piirangud andmete kättesaadavuses.

Seaduste sätetele tuginedes on riigis loodud organisatoorne struktuur, mis ühendab andmekogude haldajad (valdavalt ministriumid, teised riigiasutused) ja statistiliste vaatluste tegija (Statistikaamet) andmeesitajatega. Viimased on sageli kohaliku omavalitsuse asutused. Samuti on seaduse nõuetest tulenevalt välja töötatud andmekogusid ühendavad tehnilised või andmeid klassifitseerivad riigi infosüsteemi kindlustavad süsteemid (vt AvTS § 43⁹). Mitu avaliku sektori asutust on loonud oma ülesannete täitmiseks lisaandmestikke, mis ei ole ei AvTS tähenduses andmekogud ega ka riikliku statistika osa, kuid nendes on ühistel alustel loodud andmeid kohaliku omavalitsuse üksuste kohta.

Ühiskonnaelu analüütikute hinnangud Eestis üles ehitatud ja loodava andmekorraldussüsteemi kvaliteedile on küllaltki erinevad. Positiivseid kajastusi on see pärinud esmajoones sotsioloogidelt (nt Kenkmann 2000; Lauristin 2006). Hoopis kriitilisemad on rahvastiku- ja terviseteadlased (Katus ja Puur 2006; Katus 2007; Rahu 2003; 2005; vt ka Postimees 2004), seda eelkõige juba kogutud andmete kättesaadavuse piirangute tõttu (isikuandmete kaitse seaduse kontekstis).

Omavalitsusüksuste kohta kogutavatest andmetest ning riigi andmekorralduse seisust sellest vaatepunktist (nt Ainsaar 1998; Pirso ja Noorkõiv 2002; Sepp 2008) on valminud mitu uuringut ja ülevaadet. 2002. aastal koostatud analüüs (Pirso ja Noorkõiv 2002) nimetab süsteemi tugevustena teiste seas seda, et on „toimiv riiklik statistiline andmekogumissüsteem omavalitsuste kohta, andmeid kogutakse palju”, „võrdlusandmekogude kasutamise tahe on Eesti riiklike ja omavalitsuslike institutsioonide

poolt sõnades väljendatud” ning et on olemas „infotehnoloogiline valmidus andmete kogumiseks, vähem analüüsiks”. Analüüsis loetletakse ka süsteemi kümme nõrkust. Muuhulgas tuuakse loetelus välja, et „puudub keskne kasutajate poolt tunnustatud omavalitsuse arengut iseloomustav statistiliste näitajate süsteem”, „[eksisteerivad] seadusandlikud jäigad piirangud andmekasutusel”, „statistiliste näitajate võrdlusandmekogu kasutamise praktiline vajadus omavalitsustes ja ministriumites pole välja kujunenud”, „omavalitsuste kohta käivate statistiliste andmete esitus pole kliendipärane”. Võimalustena hinnatakse seda, et „riiklik statistiline andmesüsteem korrastub ja hakkab sisaldama omavalitsuste andmebaasi”, „toimib riiklik institutsioon statistiliste andmete töötlemiseks, kelle tegevust võib omavalitsuste statistiliste näitajate võrdlusandmekogu teenindamiseks laiendada” ning et Euroopa Liit aitab.

Andmete kättesaadavus

Andmete kättesaadavuse hindamisel saab eristada kolme keskset kriitilist tegurit. Esiteks sõltub kättesaadavus riigi haldussüsteemis kohaliku omavalitsuse üksuste kohta toodetavatest ja kogutavatest andmetest. Teine oluline tegur on õiguslikud kohustused ja piirangud andmete avaldamisel ning kasutamisel. Kolmas on küsimus andmete kasutajatele kättesaadavaks muutmise viisi kohta.

Andmete olemasolu

Seadustest tulenevalt jagunevad riigi andmestikud kaheks: avaliku teabe seaduse (AvTS) ning riikliku statistika seaduse (RStS) alusel loodud andmestikud. AvTS alusel loodud andmekogude sisu on määratud üldiselt vastavate valdkondade eriseadustes. On ka eraldi seadusi registrite enda kohta. Kohaliku omavalitsemise kontekstis on olulisim selline rahvastikuregistri seadus (RRS), mille eesmärk:

on tagada Eesti rahvastikuregistri objekti peamiste isikuandmete kogumine ühte andmekogusse riigile ja kohalikule omavalitsusele seadusega sätestatud ülesannete täitmiseks isiku õiguste, vabaduste ja kohustuste realiseerimisel ning Eesti rahvastiku arvestuse pidamine. (RRS § 2)

RRS § 6 lõige 4 ütleb, et „rahvastikuregistrisse kantud andmed on riigi ja kohaliku omavalitsuse nende andmekogude aluseks, milles sisalduvad rahvastikuregistri objekti andmed”.

Üldjuhul registrite ja teiste andmekogude tarvis eraldi seadust koostatud ei ole ning registri pidamise eesmärk ja andmete täpsem sisu on sätestatud eriseaduse alusel Vabariigi Valitsuse kehtestatud andmekogu põhimääruses. Et tegemist on riiklike registritega, siis on nende eesmärgid tavaliselt defineeritud riiklikust vaatepunktist lähtuvalt, ilma kohaliku omavalitsemise aspekti eraldi välja toomata. Seda ka juhul kui registrites olevad andmed kajastavad kohaliku omavalitsuse teostamist ja seadustest tulenevate kohalike ülesannete täitmist. Riikliku ühistranspordiregistri põhimääruses on eraldi rõhutatud, et „registris ei peeta arvestust valla- ja linnaliinide ning nende sõiduplaanide kohta” hoolimata eesmärgist anda

...kõigi tasandite ühistranspordi korraldajatele usaldusväärsetel andmetel põhineva aluse liinide planeerimiseks, ühtse liinivõrgu ja kõigi transpordiliikide vahel kooskõlastatud sõiduplaanide ning ühistranspordi arengukavade koostamiseks.

Erand on riiklik teeregister ja riiklik sotsiaalregister. Esimese põhimääruses osundatakse teeseaduse § 11 lõigetele 1 ja 2 sätestamiseks, et registri asutamise eesmärk on kohalike teede kohta „vajalike andmete kogumine, töötlemine, säilitamine ja avalikustamine”. Riiklik sotsiaalregister on aga „üleriigiline hajutatud register valla- või linnavalitsustes peetavatest kohalikest sotsiaalregistritest” ning kooskõlas sellega on eesmärk määratletud ka kohaliku omavalitsemise perspektiivist:

Registri pidamise eesmärk on andmete tagamine Sotsiaalministeeriumile, maa-avalitsustele ja kohalikele omavalitsusüksustele seadustest ja teistest õigusaktidest tulenevate sotsiaalhoolekande juhtimise ja korraldamise ülesannete täitmiseks.

Peale juba nimetatud riiklike registrite on olulisi üleriigiliselt kogutavaid andmeid kohaliku omavalitsuse teostamise kohta Vabariigi Valitsuse kehtestatud põhimääruste alusel toimivas Eesti Hariduse Infosüsteemis, “Riiklikus ehitisregistris”, “Riiklikus riigihangete registris”, “Struktuuritoetuste riiklikus registris”, “Riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riiklikus registris”.

Rahanduse valdkonnas reguleerib andmete kogumist „Riigi raamatupidamise üldeeskiri”, mille alusel koostatakse ja koondatakse kohaliku omavalitsuse üksuste majandusaasta aruandeid ning panustatakse saldoandmike infosüsteemi. Rahandusministri määrus „Kohaliku omavalitsuse üksuse jooksva aruandluse kord” reguleerib kohaliku eelarve täitmise kuu- ja aastaaruannete koostamist ja esitamist.

Kohaliku omavalitsuse asutuste töökoormuse, aga ka ettekirjutuste jms kohta pakuvad andmeid AvTS alusel loodud riigiasutuste dokumendiregistrites olevad kirjavahetuse metaandmed. Peale selle on üleriigilisi andmebaase, mille eesmärk ja sisu on õiguslikult reguleeritud üksnes üldiselt. Selline on näiteks rahvakultuuri andmekogu, mille üleshitamise ja pidamise nõue on Rahvakultuuri Arenduskeskuse põhimääruses.

Seadustes on sätestatud ka kohalike registrite pidamise nõuded. Kaks olulisemat on kohalik jäätmeregister (jäätmeseadus) ning kohalik dokumendiregister (avaliku teabe seadus). Seadused näevad ette ka vastavate igas üksuses eraldi koostatud ja kehtestatud põhimääruste olemasolu. Selliste registrite üleriigilist ühildamist tehniliselt ja struktuuriliselt õigusaktid ei nõua.

Riikliku statistika seaduse § 2 järgi kajastab riiklik statistika „Eesti majanduse, rahvastiku, sotsiaalvaldkonna ja keskkonna seisundit ning selles toimuvaid muutusi”. Kogutavate andmete sisu on täpsemalt määratletud seaduse § 3 alusel Vabariigi Valitsuse kinnitatavas riiklike statistiliste vaatluste loetelus. 2008. aasta riiklike statistiliste vaatluste loetelus on 156 vaatlust, milles on kirjeldatud kogutavad ja kasutatavad andmed. Kohaliku omavalitsuse üksusi puudutab neist 155. vaatlus „Eesti regionaalareng”. Vaatluste tegemiseks kogutavate ja kasutatavate andmete kirjeldus on järgmises lõigus:

Eesti regionaalarengu andmebaas sisaldab kohaliku omavalitsusüksuse kohta riikliku statistika andmeid rahvastiku, statistilisse profiili kuuluvate ettevõtjate ning linnatänavate võrgu ja kohalike maanteede kohta. Ametkondlikest allikatest on pärit järgmine kohalike omavalitsusüksuste kohta käiv statistiline informatsioon: kohalike omavalitsusüksuste keskuste kaugused Tallinnast ja maakonnakeskusest, pindala, kohalike omavalitsusüksuste katastris registreeritud maa, palgatöötajate kuukeskmise brutotulu, kohalike eelarvete tulud ja kulud, sh üksikisiku tulumaksu laekumine kohaliku omavalitsuse eelarvesse, riigieelarve toetusfond, eraldised investeeringuteks, sihtotstarbelised eraldised riigieelarvest, kohalike omavalitsuste võlakooormus, kasutusse lubatud eluruumid, kasutusse lubatud mittelehooned, toimetulekutoetused, registreeritud töötud, raamatupidamise aastaaruande esitanud äriühingute arv ning nende müügitulu, üldhariduse päevaõppekoolide ja õpilaste arv, rahvaraamatukogude põhinäitajad, päästeteenistuste registreeritud tulekahjude arv. Maakonniti ja piirkonniti avaldatakse eelkõige teiste statistiliste vaatlustega kogutud andmeid.

Muude vaatlustega kogutakse andmeid ka kohaliku omavalitsuse üksuse ühingute (vaatlus 46) ja üksuste omanduses olevate eluruumide kohta (40), kohaliku ühistranspordi (85), lasteaedade (120), kooliraamatukogude (128), muuseumite (129), spordiklubide ja -koolide (132; 133) ning sotsiaalteenuste (136) kohta. Neid käsitletakse vaid riigi ja maakonna tasandi vaatluste sisendi, mitte riikliku statistikana omavalitsusüksuste kohta.

Peale andmekogude AvTS mõistes ja riikliku statistika RStS mõistes toodetakse, kogutakse ja süstematiseeritakse omavalitsusüksusi kirjeldavaid andmeid ka n-õ kõrvalproduktina, töövahendi või tulemusena. Nii on olulised andmeallikad seaduste täitmise ja teenuste kvaliteedi kohta inspeksioonide jt järelevalveasutuste rutiinselt koostatavad üleriigilised aruanded, aga samuti avaliku ja mittetulundussektori üleriigiliste (katus)organisatsioonide liikmeloendid, raportid tehtust ja kavandatavast. Kohaliku omavalitsuse organid ja asutused toodavad andmeid ka iseseisvalt, täitmaks kohalikke ülesandeid, rahuldumaks asjaosaliste vajadusi ja huve.

Eelnev osutab, et väga erinevad asutused ja organisatsioonid toodavad ja koondavad riigis suurel hulgal kohaliku omavalitsemise seisukohast potentsiaalselt asjakohaseid andmeid ning seda toetavad seadustest tulenevad kohustused. Konsultatsiooni- ja koolituskeskus Geomedia korraldas aastail 2007–2008 Siseministeeriumi tellimisel Järva maakonnas pilootuuringu „Kohaliku omavalitsuse üksuste haldussuutlikkus ja seda mõjutavad tegurid” (Sepp 2008). Uuringu tulemused annavad võimaluse täpsemalt hinnata, kui võrd hästi Eesti haldussüsteemis koondatavad andmed katavad kohaliku omavalitsemise laia valdkondlikku ja funktsionaalset spektrit.

Töö näitab, et kohatiste kättesaadavusprobleemide lahendamisel (vt järgmine osa) on üleriigiliselt kogutavate andmetega võimalik üsna hästi kirjeldada järgmisi kohaliku omavalitsemise valdkondi ja komponente:

- kohaliku omavalitsuse hallatavate asutuste ja kohaliku omavalitsuse üksuse moodustatud ühingute olemasolu (Riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste register);
- ametnike ning asutuste ja ühingute töötajate arv ning jaotus taseme alusel (Riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste register; Saldoandmike infosüsteem);
- kohaliku eelarve kulud ja tulud (Rahandusministeeriumi kohalike eelarvete täitmise aruannete koondid);
- kohaliku omavalitsuse moodustatud äri- ja mittetulundusühingute ning sihtasutuste tulud ja kulud (Saldoandmike infosüsteem);
- üldhariduskoolid (Eesti Hariduse Infosüsteem) ja nende koolide õpitulemused (Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse aruanded);
- kohalikud sotsiaalasutused ja -teenused (Sotsiaalregistri S-Veeb, H-Veeb);
- ehitustegevuse reguleerimine ja elamufond (Ehitisregister);
- kohaliku omavalitsuse riigihanked (Riiklik riigihangete register);
- veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemide tarbijad ning mahud, sh saastekogused (Veeregister, Tervisekaitseinspektiooni aruanded);
- peamiste toetusfondide eraldised (EAS — Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, KIK — Keskkonnainvesteeringute Keskus, Hasartmängumaksu Nõukogu aruanded);
- rahvaraamatukogud (Statistikaameti (SA) vaatlus);
- kultuuri ja spordi valdkonna personal (RAKU — Rahvakultuuri andmekogu, EOK treenerite register) ning tegutsevad kultuuriseltsid (RAKU).

Põhimõtteliselt on kirjeldatav ka kohaliku omavalitsemisega kaudsemalt seotud linnade ja valdade rahvastiku struktuur (Rahvastikuregister ja SA vaatlus), elanike ja ettevõtete tulud ning töökohtade paigutus (EMTA ja Sotsiaalkindlustusameti aruanded); kinnistute arv ja iseloom (Maakataster), kohaliku ettevõtluse ja kolmanda sektori üldandmed (Äriregister, Mittetulundusühingute ja sihtasutuste register, SA statistiline profiil).

Varasema analüüsi tulemuste kinnitamise (et kohaliku omavalitsuse üksuste kohta “andmeid kogutakse palju”) kõrval näitas mainitu ka olulisi lünki andmestikes. 2008. aasta sügise seisuga puuduvad Eestis korrektsed üleriigilised andmed kohaliku omavalitsuse ametnike ja asutuste teenistujate kvalifikatsiooni (v.a haridus- ja sotsiaalasutuste töötajad), atesteerituse ning tööülesannete valdkondliku jaotuse kohta. Riigikantselei avaliku teenistuse asutuste 2007. aasta personalistatistikas on 227 kohaliku omavalitsusüksuse seast andmeid 162 kohta. Ebapiisava kvaliteediga andmekogud kirjeldavad kohalike õigusaktide, lepingute, kirjavahetuse olemasolu (kohalikud dokumendiregistrid), spordibaaside olemasolu (EOK andmebaas), noorsootöösutusi ja -töötajaid (Eesti Avatud Noortekeskuste Ühenduse andmebaas). Hoolimata seadusesättest on kesiselt kirjeldatud kohalike teede seisund teeregistris (üksnes teede loend ja pikkus), ning peale linnatänavate jaotuse kattega ja ilma katteta teedeks ei paku palju rohkemat ka SA vaatlus. Andmekogusid ei ole planeeringute, samuti kaugküttepiirkondade ja kohaliku kommunaalmajanduse kohta üldisemalt. Statistikaamet küll kogub andmeid valla- ja linnaliinide ning lasteaedade ja huvihariduse kohta, kuid vastav info ei ole kohaliku omavalitsuse tasemel vaatluse objekt ning seda ei avaldata.

Pilootuuringus eristatud kohaliku omavalitsemise funktsionaalsetest komponentidest on andmetega paremini kaetud kohalike valitsemis- ja haldusorganisatsioonide ning finantsidega seotu. Komplitseeritum on aga elanikele mõeldud teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi kirjeldamine, seda eriti majanduse ja keskkonnakaitse valdkonnas.

Andmete kogumise aluseks olevast seadusest tulenevad andmete kättesaadavuse erisused. AvTS alusel loodud andmekogude puhul rõhutatakse seaduses nende avalikku olemust. Kui võrd üldjuhul on kohaliku omavalitsuse teostamist kirjeldavad andmed avalikke ülesandeid täites saadud või loodud avaliku teabega, siis peavad

andmekogus töödeldavad andmed ... olema avalikult kättesaadavad, kui neile ei ole seadusega või selle alusel kehtestatud juurdepääsupiirangut. (AvTS, § 43⁸).

Andmete kättesaadavust määravad seaduslikud kohustused ja piirangud

Seaduse § 4-s loetletakse avalikule teabele juurdepääsu võimaldamise põhimõtteid, mis hõlmavad muuhulgas järgmist:

- (1) Demokraatliku riigikorralduse tagamiseks ning avaliku huvi ja igaühe õiguste, vabaduste ja kohustuste täitmise võimaldamiseks on teabevaldajad kohustatud tagama juurdepääsu nende valduses olevale teabele seaduses sätestatud tingimustel ja korras.
- (2) Teabele juurdepääs tuleb tagada igaühele võimalikult kiirel ja hõlpsal viisil.
- (4) Juurdepääs teabele võimaldatakse tasuta, välja arvatud juhul, kui teabe väljastamisega seotud otseste kulutuste eest maksmine on seadusega ette nähtud.

Seaduse § 28 järgi peab teabevaldaja avalikustama kohaliku omavalitsuse üksuse üldistava majandusstatistika ja -prognoosid, kohaliku omavalitsuse asutuste koosseisud, ametnike hariduse ja eriala, asutuste töötulemuste ja ülesannete täitmise aruanded. Avalikustada tuleb ka eelarvete eelnõud ja eelarved ning nende täitmise aruanded, määruste, arengudokumentide, programmide eelnõud, tellitud uuringud ja analüüsid, andmed riigihangete kohta, palgamäärad, andmed üldkasutatavate teenuste osutamise kohta, asutuse dokumendiregister, riikliku või teenistusliku järelevalve ettekirjutused või otsused ning (kõik) juurdepääsupiiranguta andmed andmekogudes.

AvTS sätestab juurdepääsupiirangu kehtestamise võimaluse teabe tunnistamisel asutusesiseseks kasutuseks (§ 34). Lisaks sellele piirab andmete avaldamist ja kasutust ka isikuandmete seadus. Üldine piiramise alus on mõlemal seadusel sama: piiratud on juurdepääs isikuandmetega teabele, kuid erinevusi on rõhuasetuses. AvTS räägib selles kontekstis delikaatsetest isikuandmetest ning isikuandmetest, „millele juurdepääsu võimaldamine kahjustaks oluliselt andmesubjekti eraelu”. Samas on loetletud keelud selle kohta, millist teavet ei või tunnistada asutusesiseseks kasutamiseks (AvTS § 36, lõige 1):

- 1) avaliku arvamuse küsitluse tulemusi;
- 2) üldistatud statistilisi ülevaateid;
- 3) majandus- ja sotsiaalprognoose;
- 4) teateid keskkonnaseisundi kohta;
- 5) teabevaldaja töö või tööedukuse aruandeid ning andmeid ülesannete täitmise kvaliteedi ja juhtimisvigade kohta;
- 6) riigi- või kohaliku omavalitsuse ametniku või avalikke ülesandeid täitva eraõigusliku juriidilise isiku või füüsilise isiku mainet kahjustavat teavet, välja arvatud delikaatsed isikuandmed või isikuandmed, mille avalikuks tulek kahjustaks andmesubjekti eraelu puutumatus;
- 8) riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse poolt või nende tellimisel tehtud uuringute ja analüüside tulemusi, kui andmete avalikustamine ei ohusta riigikaitset või riiklikku julgeolekut;
- 9) dokumente riigi, kohaliku omavalitsuse üksuse või avalik-õigusliku juriidilise isiku eelarvehandlite kasutamise ning eelarvest makstud tasude ja hüvitiste kohta;
- 11) andmeid teabevaldajale kuuluva vara kohta;
- 12) riikliku või teenistusliku järelevalve korras või distsiplinaarkorras tehtud jõustunud ettekirjutusi või antud akte ning andmeid kehtivate karistuste kohta.

Seaduse § 36 lõige 2 täpsustab, et eelnev kehtib ka „selle mittetulundusühingu, sihtasutuse või äriühingu suhtes, mille asutajaks või milles osalejaks on riik, kohaliku omavalitsuse üksus või avalik-õiguslik juriidiline isik”, ning „teabe suhtes, mis puudutab eraõiguslikule juriidilisele isikule riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse eelarvest eraldatud vahendite ja üleantud vara kasutamist”.

Tulenevalt eelnevast peaks valdav osa AvTS põhjal kohaliku omavalitsuse teostamise kohta kogutud teabest olema avalikustatud — kiirel ja hõlpsal viisil, tasuta —, vajadusel kõrvaldades andmed, mis võimaldavad tuvastada üksikisikut (füüsiline isik). Mitme andmekogu avalikustamise vorm praegu sellistele kohustustele ei vasta. Näiteks on “Riiklikus ehitisregistris” küll võimalus teha päringud ehitustegevuse dokumente välja andvate linna- ja vallavalitsuste kaupa, kuid samuti registri osaks olev ja koondtulemusi esitav aruannete kogu omavalitsusüksuste lõiget enamasti ei paku. Seega tuleb väljastatud ehituslubade arvu teadasaamiseks vastavad kirjed eraldi läbi vaadata ja liita, mis ei ole selleks kindlasti võimalikult kiire ja hõlbus viis. Avalikult ei ole kättesaadav ka sotsiaalregistri

H-Veeb, milles on andmeid sotsiaalasutuste kohta, mis peaksid AvTS § 28 ja § 36 alusel avalikustatud olema.

Isikuandmete kaitse seadus (IKS) käsitleb teemat hoopis rangemalt. Isikuandmete töötlemise teine põhimõte ütleb, et „isikuandmeid võib koguda üksnes määratletud ja õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks”, ning neljas kasutuse piiramise põhimõte, et „isikuandmeid võib muudel eesmärkidel kasutada üksnes andmesubjekti nõusolekul või selleks pädeva organi loal”. Seega sõltuks isikuandmete kasutus — ka agregeerituna — kohaliku omavalitsuse teostamise taseme hindamisel andmesubjekti nõusolekuta sellest, kui avaralt tõlgendada seadustes ja põhimäärustes andmekogudele sätestatud eesmärgid ning IKS § 10 lõikes 2 viidatud „seaduse poolt ettenähtud kohustusi”.

Teistsugune on olukord riiklikule statistikale juurdepääsuga. Siin kehtivad kõik IKS piirangud, kuid puuduvad AvTS kohustused teabe avalikustamiseks. Selle asemel on mitu lisapiirangut. RStS § 8 kirjeldab andmekaitse põhimõtteid riiklikus statistikas:

- (1) Riikliku statistilise vaatluse korraldaja on kohustatud tagama kogutud andmete kaitse.
...
- (2) Riikliku statistilise vaatlusega kogutud andmeid võib kasutada ainult statistilisel otstarbel.
- (3) Riikliku statistilise vaatlusega kogutud andmeid ei tohi kasutada kontrolli, maksustamise ega ühelgi teisel mittestatistilisel otstarbel.

Mida mõeldakse statistilise otstarbe all — peale selle, et statistikaga kajastatakse kokkuvõtvalt ja üldistavalt majanduse, rahvastiku, sotsiaalvaldkonna ja keskkonna seisundit —, seadus ei ütle. Juhul kui see ongi kõik, siis jääb riikliku statistika kasutamine valitsemise otstarbel seaduses lubatust väljapoole. Seaduse § 9 toob sisse andmesubjekti mõiste, sätestades, et

kogutud andmeid võib riikliku statistilise vaatluse korraldaja edastada ja avaldada ainult sellisel kujul, mis välistab andmesubjekti otsese või kaudse identifitseerimise võimaluse. Andmesubjekt on andmete alusel otseselt identifitseeritav, kui andmed sisaldavad kas andmesubjekti nime, aadressi, isiku- või registrikoodi. Andmesubjekt on andmete alusel kaudselt identifitseeritav, kui otsest identifitseerimist võimaldavate tunnuste puudumisel on võimalik andmesubjekti muude andmete alusel tuvastada.

Tulenevalt sellest kehtib peale füüsiliste isikute riikliku statistika puhul avaldamiskeeld — juhul kui eelnevalt ei saada andmesubjekti kirjalikku nõusolekut — ka juriidiliste isikute kohta, sealhulgas kohaliku omavalitsuse asutuste, äriühingute jms kohta. Või siis peab olema tegemist riikliku statistika koostamise või teadusuuringuga, mida kohaliku omavalitsuse teostamist toetavad tööd tavaliselt ei ole. Segasemaks muudab olukorra RStS § 8 lõige 5, mis ütleb, et

käesoleva paragrahvi lõikeid 1–3 ei kohaldata andmete suhtes, mis vastavalt seadustele on avalikud.

See lõige viitaks justkui võimalusele, et need vaatlused, mida Statistikaamet teeb ametkondlikule teabele ehk andmekogudele tuginedes, peaksid olema sama avalikud, kui neis andmekogudes olev teave. Veelgi enam — et selliste andmete puhul ei ole kohustust tagada kogutud andmete kaitset.

Järvamaa pilootuuringu kogemus sellisele praktikale osundabki. Üks riikliku statistika vaatlus on „Alusharidus” ning sellega on kaetud kõik lasteaiaaeg. Kuigi viimased on valdavalt munitsipaallasteaiaaeg ja igal juhul on neil finantssuhted kohaliku omavalitsusega, ei olnud neid andmeid võimalik haridusteenuse kirjeldamisel andmehaldaja ehk Statistikaameti käest saada, juhul kui üksuses oli vähem kui kolm lasteasutust. Sellised olid Järva maakonna 12 üksusest 11. Samad andmed küsiti igast valla- ja linnavalitsusest uuringu tarvis eraldi uuesti. Hoopis lihtsamalt lahendati sama ülesanne rahvaraamatukogude — samuti munitsipaalasutuste — kohta andmeid kogudes. Siin kasutab SA Rahvusraamatukogule maakondadest laekuvaid aruandeid ning vähemalt osa aruannetes olevast infost on SA koduleheküljel avalikustatud.

Seega võib üldistatult väita, et valdkonnad, mille kohta SA kogub andmeid RStS alusel, on kohaliku omavalitsemise tasandil halvemini kirjeldatavad kui valdkonnad, milles on loodud andmekogud AvTS mõttes. Andmete kättesaadavuse sellistes erisustes mingit kohaliku omavalitsemise olemusest tulenevat loogikat kahtlemata ei ole. Taolises õiguslikus

kontekstis tuleb positiivselt hinnata seda, et lasteaedade andmeid hakkab lähiajal koguma Eesti Hariduse Infosüsteem, ja andmekogumine on kooskõlas viimase põhimäärusega.

Juhul kui kohaliku omavalitsuse ülesanded nõuavad isikuandmete kasutamist, tuleb arvestada, et andmevaldajate seadusetõlgendustes suhtutakse detailsemasse süvenemisse küllaltki umbusklikult. Kõige teravamalt ilmneb see rahvastiku- ja terviseteadlaste kokkupuutel riikliku andmekorralduse ja -kaitsega. Teadlased on veendunud, et asjade praegune korraldus riigis ei toeta neis valdkondades kaasaegseid teadusuuringuid, millest suuremal osal on ka rakenduslik, Eesti ühiskonna edendamise aspekt (vt Katus 2007; Katus ja Puur 2006; Rahu 2003; 2005; Postimees 2004). Vastavasisulised akadeemilised õigusteadlaste diskussioonid (vt Pilving 2005; Albers 2005; Ilus 2005) ei ole probleemile mingit ühest tõlgendust või lahendust pakkunud.

Juurdepääsu vormist tulenevad piirangud

Andmete kättesaadavusele loovad vähem rangeid piiranguid juurdepääsu tagamiseks kasutatavad meetodid — vastamine teabenõudele või avalikustamine — ning avalikustamise vormid. AvTS läbib ideoloogia on, et andmekogude andmed tuleb üldjuhul avalikustada ning teha tuleb seda „viisil, mis tagab selle jõudmise võimalikult kiiresti igaüheni, kes teavet vajab” (AvTS § 30).

Avalikustatud andmebaasid pakuvad põhiliselt kahte andmeesituse vormi. Automatiseeritud andmebaasipäring peaks ülal tsiteeritud tingimuse täitmiseks kohaliku omavalitsemise kontekstis võimaldama kogu andmebaasi kogutud teabe, mis ei lähe vastuollu IKS-iga, süstematiseeritud ja üldistatud (loendatud, keskmistatud) esitust vähemalt iga omavalitsusüksuse kohta, võimalusel ka asulate kohta või muu omavalitsusüksuse sisese territoriaalse jaotuse alusel. Avalikud riiklikud registrid üldjuhul sellist laadi väljundeid ei paku. Päring annab kas kõigi kirjete loetelu (nt ühistranspordiregister, ehitisregister, riigihangete register) või siis juhatab varem koostatud aruannete (tihti tehtud üksiku asutuse kohta) juurde. Süsteemis ei ole võimalust neid andmeid kohaliku omavalitsuse üksuse tasandil avalikus vaates esitada (nt sotsiaalregistri H-Veeb, EHIS, Saldoandmike infosüsteem).

Avalikustamise positiivseim näide on SA vastav veebiväljund. Peale võimaluse valida, milliste tunnuste kohta — sealhulgas, milliste omavalitsusüksuste kohta — väljundtabelid tehakse, pakub süsteem andmete struktureerimise viise tabelis ning ka erinevaid väljundfailitüüpe. Kahjuks on andmeid kohalike omavalitsusüksuste kohta avalikustatavas riiklikus statistikas kasinavõitu.

Eraldi teema on kohalike dokumendiregistrite kõikuv ja paljudel juhtudel nõrk tase. Sageli ei koonda register kaugeltki kõiki kohaliku omavalitsuse organite loodud dokumente, piirdudes pahatihti vaid kirjavahetuse kajastamisega. Registrite koostamisel on kasutatud erinevaid tehnilisi lahendusi ning sellest tulenevalt ei ole välja kujunenud ka ühtne dokumentide süstematiseerimise mudel. Puuduvad analüütilised võimalused saada registrite abil ülevaade omavalitsusüksuste ametlike toimingute arvust ja iseloomust.

Teine kohaliku omavalitsemise vajadusi rahuldav avalikustamise võimalus on aruanded, milles on 227 veergu või rida kõigi Eesti omavalitsusüksuste kohta. Ka selliseid aruandeid on andmebaaside avalikes vaadetes (võimalik ilma teabenõuet esitamata internetis vaadata) vähe. Regionaalselt piirduakse aruannetes tavaliselt maakonna tasandiga, seda ka siis, kui kirjeldatava nähtuse valitsemine toimub riigikorralduslikult kohalikul tasandil. Siiski on kohalik vaade (kohaliku omavalitsuse tasandi kohta) üldjuhul kättesaadav teabenõudega, kui just ei ole tegemist riikliku statistikaga munitsipaalasutuste kohta.

Hoolimata avalikustatavate finantsandmete suhtelisest rohkusest kohaliku omavalitsuse teostamisel, on siingi oluline arenguvajadus. Nimelt võimaldavad avalikustatud kohalike eelarvete täitmise aruanded kirjeldada küll kulude valdkondlikku jaotust ja jaotust kululiikide alusel, kuid mitte valdkondade kulusid kululiikide alusel. Eriti oluline on selle lahendamine investeringute ja nn püsikulude eristamisel valdkonna järgi.

Järvamaa pilootuuringu kogemus näitab, et paljude andmekogude (näiteks ühistranspordiregistri, sotsiaalregistri S- ja H-Veebi, Saldoandmike infosüsteemi, riigihangete registri, osalt EHIS-e, RAKU) avalikust vaatest saadud andmed tuleb väljundi jäikuse ja vähete võimaluste tõttu kohaliku omavalitsuse üksuste võrdleva analüüsi eel ükshaaval panna sobivasse struktuuri. Laiema uuringu puhul tähendab see suurt lisatööd. Andmekogude avaliku vaate piiratud võimalused loovad vajaduse kasutada andmetele juurdepääsu teist võimalust — teabepäringut. Konsultatsioonid riigiasutuste registreid

haldavate spetsialistidega näitavad, et paljudel juhtudel võibki üksnes sellises vormis andmetega arvestada: s.t andmete süstematiseerimine mingitest muudest vajadustest lähtuvalt, kui need on algselt andmekogudesse sisse ehitatud, ei ole võimalik või on väga töömahukas.

Andmekorralduse seisukohast on küsimus ressursside optimaalses paigutuses. Rikkalikuma ja paindlikuma avaliku vaate korral tehakse kasulik töö korraga ette ära. Teabenõuete täitmisel tehakse seda vastavalt nõudele ja võrdlus esimese võimalusega sõltub nõuete arvust. Teadmistepõhise valitsemise seisukohast on igal juhul eelistatum teine variant, sest kiire ligipääs andmetele peaks kõigi eelduste kohaselt suurendama ka nende andmete kasutust. See peaks veelgi enam tõstma kasutajate teadlikkust andmete olemasolust ja sellest tulenevatest võimalustest oma tegevust ja tegevuskeskkonda mõista.

Andmed ja näitajad

Andmete olemasolu ja kättesaadavus ei tähenda teadmispõhise kohaliku omavalitsemise jaoks paljut. Et muuta andmed infoks, mis suudab adekvaatselt näidata midagi olulist hea valitsemise tarvis, tuleb edukalt hakkama saada vähemalt kahe tööga. Esiteks on vaja saavutada kindlam teadmine sellest, mida kättesaadavad andmed tõepoolest mõeldavad. Teiste sõnadega: milline on andmedefinitsioon ja kuidas need andmed on toodetud. Teiseks tuleb olemasolevaid andmeid vajadusel teisendada selliselt, et need oleks asjakohased ja lähtuks kirjelduste eesmärgist. Viimase osa on määratleda näitajatelt oodatavate kirjelduste detailsus, üldisus ja ulatus.

Formaalsed ja praktilised andmedefinitsioonid

Korrektset andmedefinitsioonid või nende puudumine tuleb kõige teravamalt esile võrdlusülesannete lahendamisel. Riikidevahelises võrdluses seondub küsimus nii kirjeldatavate sotsiaal-majanduslike maailmade kui ka neid mõtestava mõistelise aparadi struktuursete erinevustega. Riigisisest kohaliku omavalitsuse üksusi iseloomustades kerkib teema üles juhul kui andmeid kogutakse ja liigitatakse ühtset terminoloogilist, organisatoorset ja tehnilist raamistikku rakendamata, nii nagu see näiteks kohalike dokumendiregistrite puhul paljuski välja on kukkunud.

Arusaamatusi tekitavad ka eri mõõtmis- ja arvutamispõhimõtted, mis annavad justkui samale mõõtmisobjektile erinevad tulemused. Klassikaline näide Eesti kohaliku omavalitsuse üksuste kirjeldamisel on rahvaarv. Kohaliku haldusüksuse rahvaarvu ja selle muutusi on võimalik kirjeldada nii SA kui ka Rahvastikuregistri andmete põhjal. Riikliku statistika alusel oli Viimsi valla rahvaarv 2008. aasta alguses 8705 elanikku. Rahvastikuregistri väljavõtted 21. augustil 2007 annavad tulemuseks 14 341 ning 14. augustil 2008 15 188. Seega erinevad rahvaarvu mõõtmiste tulemused pea kaks korda. Põhjus ei seisne selles, et ühes töötab tubli ja tähelepanelik loendaja ning teises laisem, vaid erinevad mõõtmise lähtekohad ja reeglid.

SA rahvastiku vaatluse kirjelduses öeldakse, et „rahvaarv, rahvastiku muutuste, koosseisu ja paiknemise andmed arvutatakse rahvastikusündmuste ja 2000. aasta rahvaloenduse andmete alusel”. Praktiliselt on arvutustes arvestatavad rahvastikusündmused sündid ja surmad, kuid mitte omavalitsusüksuste vaheline ränne. Rahvastikuregistri andmete alus on registritoimingud — rahvastik tähendab registrisse kantud elanikke. Kumbki tulemus ei kajasta seejuures elanike arvu vallas rahvaloenduse ajal kohaloleva või alalise elanikkonna tähenduses. Nii oleks tegeliku andmedefinitsiooni seisukohast korrektsem rääkida esimesel juhul 2000. aasta rahvaloenduse tulemustel põhinevast ning sündide ja surmasid arvesse võtvast elanike arvu projektsioonist ja teisel juhul registreeritud elanikkonnast.

Mõnevõrra keerukama näite pakuvad lasteaiajärjekorra pikkust kirjeldavad andmed, mis sageli põhjustavad poliitilisi argumentatsioone. On selge, et ausa hinnangu andmisel tuleb esmalt vastata, kas silmas peetakse kõiki nimekirja kantud lapsi või üksnes neid, keda vanemad sooviksid kohe lasteaeda panna, kuid ei saa kohtade puudusel. Teiseks on vaja teada, millistel tingimustel on võimalik last lasteaiajärjekorda panna. Juhul kui ühes üksuses on alus rahvastikuregistrisse kandmise hetk, teises näiteks lapse aastaseks saamine, siis ei ole andmed ilma teisenduseta võrreldavad.

Andmedefinitsioonide puhul ei ole kõige olulisem mitte nende õigsus, vaid see, kui võrdteadlik ollakse rakendatud mõõtmise definitsioonist andmete kasutamisel. Siiski, võrrelda-

vuse tagamiseks tuleb eelistada ühtsete definitsioonide kasutamist, kuivõrd erisuste arvessevõtmine võib muutuda hiljem väärtuste võrdlemisel liialt keerukaks.

Probleeme tekitavad ka definitsioonid, mis ei määratle andmeid piisavalt täpselt. Õigupoolest läbib iga registreeritud, toodetud kirje või number sisestaja subjektiivse tõlgendusfiltri, kuid hea andmedefinitsioon vähendab erinevaid tõlgendusi. Eesti kohaliku omavalitsuse andmekorralduses on tõenäoliselt kõige sagedasem mitmeti tõlgendus kohalike eelarvete kulude ja tulude klassifitseerimisel, — näiteks üksustevahelised võrdlused kululiikide detailsemal tasandil pakuvad pigem eksitavaid kui valitsemist adekvaatselt informeerivaid andmeid. Peale hea andmedefinitsiooni on tarvis, et esmane andmetootja — näiteks raamatupidaja — seda definitsiooni oma tööd tehes teaks ja mõistaks.

Andmedefinitsioonide oluline osa on territoriaalne mõõde, mistõttu kohaliku omavalitsuse andmestik on alati väga tundlik haldusterritoriaalsete muudatuste suhtes, seda eelkõige just siis kui ei järgita piire ning andmekirjeldustes puuduvad alama astme territoriaalse jaotuse tunnused. Eestis on viimasel kümnendil olnud väga üksikud sellised juhtumid, kuid teema võib oluliseks saada ulatuslikemate haldusterritoriaalsete ümberkorralduste korral, kui lähtealuseks võetakse näiteks maakondade sotsiaalse infrastruktuuri teemaplaneeringutes kirjeldatud kandidid ja nende hierarhia. Põhimõtteliselt on vastuolu andmete kogumise eesmärgipärasuse ja minimaalsuse printsiibi ning võime vahel tagada korrektsete andmeridade olemasolu haldusterritoriaalse korralduse muutumisel, mis võib hea kohaliku omavalitsemise seisukohalt igati otstarbekaks osutuda.

Formaalse definitsiooni vabast tõlgendamisest on andmekvaliteedile veelgi ohtlikum andmekogumisprotseduuride reguleerimatus ja kogumise mittetäielikkus, sõltuvus andmeandjate heast tahtest ja hetkevõimalustest. See on eriti aktuaalne teema andmekogude juures, mille sisu ei tulene seaduse ja selle alusel kehtestatud põhimääruse nõuetest. Järva maakonna prooviuringus avaldus probleem kõige selgemalt kohalike spordibaaside EOK ja maavalitsuse loendite märkimisväärselt erinevas sisus.

Üksikus vallas või linnas pole kohaliku omavalitsuse teostamise ja juhtimise seisukohalt lahendus viidatud probleemide ületamiseks mitte niivõrd süsteemi (definitsioonide, protseduurireeglite) muutmises, kuivõrd süvendada arusaamist andmete tootmise kontekstuaalsetest asjaoludest: andmedefinitsioonidest ja võimalikest vigadest nende järgimisel, praktikatest, mida teostatakse või andmeid tootes tegemata jäetakse. Definitsioonide parandamine ja andmekogumisprotseduuride ühtlustamine annab tõhusa tulemise üleriigilise ettevõtmise korral.

Võimalused näidata andmeid teadmises

Kriitiline vahelüli andmete ja teadmiste, teadmistepõhise kohaliku omavalitsemise vahel on andmete teisendamine näitajateks ehk indikaatoriteks. Alustada tuleb sellest, mida ja kelle jaoks näidata tahetakse, mis ei ole üldse iseenesestmõistetav, ning mis mõjutab valitsemise iseloomu (vrd Holden 2008). Hea ja teadmistepõhise valitsemise kontseptsioon eeldab, et andmed teisendatakse informeerivaks kohaliku omavalitsemise edenemist üksuse strateegiliste eesmärkide ja prioriteetide kontekstis. Küsimus taandub paljus strateegilise kavandamise protsessi kvaliteedile, osapoolte kaasatusele ning nende seisukohtade arvestamise määrale arengudokumendis.

Laiemas üleriigilises plaanis on valik rahuldumine kohalikest initsiatiividest välja kasvavate näitajate kogumiga või siis tuleb teha pingutusi, et luua tingimusi selgelt määratletud näitajate ühisosa kujunemiseks. On selge, et lähtudes näitajate konstrueerimisel üksnes kohalikest eesmärkidest, väheneb tunduvalt üksuste omavahelise võrdlemise võimalus. Seda illustreerivad ka Eesti omavalitsusüksuste arengukavad, mille eesmärgitäitmise seiresüsteemidel läbivat ühisosa ei ole. Kui näitajate süsteemi ülesehitamisel piirduakse üksnes kohalikes arengukavades seatud eesmärkidega, võib see tagasilöögi anda ka siis, kui kohalikul tasandil otsustatakse sihte muuta. Vastavate näitajate väärtuste aegread tuleb uuesti luua, see on aga võimalik juhul kui varasemate aastate andmed üleüldse veel kättesaadavad on.

Kohaliku omavalitsemise näitajate konstrueerimisel on kasutada mitut põhimõttelist võimalust. Esiteks võivad puhtaid fakte kirjeldavad andmed olla millegi olulise näitajad. See kehtib nii kvalitatiivse, eksistentsiaalse kui ka kvantitatiivse sisuga andmete kohta. Kvalitatiivne lihtnäitaja võib väljenduda hinnangulisena (kujul: “seadusest tulenevat

ülesannet x täidetakse rahuldaval tasemel”), aga ka neutraalselt kirjeldava teabena (“linna läbib põhjast lõunasse voolav jõgi”). Väga informatiivsed, kuid kvantitatiivsele loogikale tuginevates mõõtmisüsteemides alahinnatud, on eksistentsinäitajad stiilis “üksuses on avalikus kasutuses olev staadion”. Siinjuures ei ole oluline, mitu sellist staadionit üksuses on, vaid et põhimõtteliselt on avaliku staadioniga seotud teenuste osutamise võime olemas. Levinuimad kvantitatiivsed lihtnäitajad osundavad nähtuste arvule — valla kuus munitsipaalkooli või linnavalitsuse hallata on asutused seitsmes valdkonnas. Sellised näitajad avavad kõige paremini valitsetava maailma mastaapi ja keerukust.

Võrdlusülesannete lahendamisel on enim rakendatud erinevat tüüpi suhtnäitajad. Osatähtsused suhestavad mõõdetud tulemused maksimaalse mõõtmistulemusega. Seda tüüpi näitajad — “sotsiaalteenuste pakkumise määr üksuses on 80%” ehk siis sotsiaalteenuste 10 põhiliigist kaheksat pakub kohalik omavalitsus — kirjeldavad hästi mitmekesisust. Teine kasutatavam suhtnäitajatüüp on näitajad, milles kohaliku omavalitsemist iseloomustavad arvandmed on suhestatud mingi konteksti iseloomustava näitajaga või potentsiaalsete või tegelike klientide arvuga. Viimane võib olla nii kogu elanike arv (“kohaliku eelarve kulud elaniku kohta”) kui ka kitsam üheselt defineeritud sotsiaalne rühm (“lasteaialaste arv 2–6-aastaste laste arvu kohta”).

Üleüldiste võrdluste alusena on veelgi populaarsemad kompleksindeksid. Globaalses mastaabis on tuntuim ilmselt ÜRO inimarengu indeks. Ka Eesti kohalike omavalitsusüksuste võrdlemiseks on koostatud mitu kompleksindeksit: arenguindeks (Kivilaid 2005), elujõulisuse indeks (Söstra 2004; Lehto 2005), regionaalse heaolu mõõdud (Lõo 2006), EAS-i arengu- ja finantsreitingud (www.eas.ee). Seda tüüpi üldindeksite konstrueerimisel muutub tunduvalt raskemaks väärtuste tõlgendamine ja adekvaatne kasutus.

Esiteks on vaja selleks kriitiliselt hinnata indeksi võimet kirjeldada nimetuses lubatud. Mida üldisem on indeksi kirjelduse ülesanne, seda enam tekib tavaliselt küsimusi ja kahtlusi. Näiteks: kas majandustegevuse mitmekülgus on olulisem omavalitsusüksuse elujõu määra kui kohaliku omavalitsuse hallatavate asutuste arv või valdkondliku mitmekesisus, või kas üksuses peituvad oskused ja innovatiivsus on piisaval määral kirjeldatud kõrgharidusega elanike osatähtsuse (mida Eestis mõõdetakse kord kümne aasta jooksul) ning äriühingute suhtelise arvu ja mitte teadus- ja arendusasutuste arvuga (vrd Lehto 2005). Paralleelselt komponentide valikuga tuleb alati määrata nende suhteline kaal kompleksnäitajas. Teiste sõnadega on selle artikli kontekstis küsimus heas teoorias hea kohaliku omavalitsemise tähenduse kohta.

Artiklis näitliku materjalina kasutatud omavalitsusüksuste haldussuutlikkuse Järvamaa pilootuuringu (Sepp 2008) tulemusel täiendatud omavalitsuse teostamise taseme mõõtmise meetodikas konstrueeriti võimaliku tasakaalustatud kompleksindeksi arvutamise alusena kõigepealt minimaalne teooria kohaliku omavalitsuse põhidimensioonidest Eesti haldussüsteemis. Esiteks lähtuti kohaliku omavalitsemise taseme mõõtmisel kolmest vaatepunktist. Mõõdeti kohalike elanike rahulolu teenuste, valitsemise ja arenguga, seadustega sätestatud kohalike ülesannete täitmise taset maakonnas töötavate riigiametnike ja teenistujate eksperthinnangute alusel ning kohaliku omavalitsuse organite, asutuste ja ühingute haldusesituse riigi andmekogude, registrite ja muu avalikustatud teabe valguses (mis teisendati sobivat tüüpi näitajateks). Teiseks eristati kohaliku omavalitsemise kolm funktsionaalset komponenti ja komponentide siseselt kuni viis alamkomponenti. Need on: juhtimine-haldamine (alamkomponendid: tegevuse kavandamine, organisatsioon, finantspanus, majandamise ökonoomsus, regulatsioonid ja protseduurid), teenuste kättesaadavus (ruumiline ja institutsionaalne) ja teenuste kvaliteet (teenuse sisu, teenust osutav personal, teenuse osutamise füüsilised tingimused).

Kolmandaks jagati kohalik omavalitsemine halduspraktikate ja osutatavate teenuste traditsioonilisest jaotusest lähtudes kuueks tegevusvaldkonnaks, milles eristati veel kuni viis alamvaldkonda: haridus (alamvaldkonnad: üldharidus, alusharidus); vaba aeg (huviharidus ja noorsootöö, kultuur, sport); sotsiaalne kaitse ja tervishoid (sotsiaalne kaitse, tervishoid); majandus ja keskkonnakaitse (maakasutuse, ehituse ja arengu suunamine, veemajandus, teed ja transport, jäätmemajandus, muu kommunaalmajandus ja keskkonnakaitse); avalik kord ja turvalisus; üldvalitsemine.

Kaalumise probleemile andsid vastuse teooria täiendavad aluseeldused: iga mõõdetud näitaja on võrdselt oluline alamkomponendi väärtuse jaoks, iga alamkomponent sama tähtis funktsionaalse komponendi väärtuse jaoks ning iga funktsionaalne komponent võrdselt

oluline kohaliku omavalitsemise jaoks. Sama teoorias eristatud osiste hierarhilise võrdsuse printsiipi rakendati ka alamvaldkondade ja valdkondade ning kolmele mõõtmise suuna puhul. Kõige üldisem kohaliku omavalitsemise taseme koondindeks saadi kolme ühise mõõtskaalata mõõtmisena tulemuste alusel järjestatud üksuste kohapunktide summeerimisel.

Pilootuuringu kartograafiliselt esitatud kõige üldistatumad tulemused on piisavad illustreerimaks, et kuigi üldiste terminite järgi mõõdeti sama asja — kohaliku omavalitsuse teostamist Järva maakonna 12 omavalitsusüksuses —, on tulemused sõltuvalt fookusest väga erinevad. Kohaliku omavalitsuse teostamise tase elanike rahulolu järgi kohalike teenuste ja valitsemisega ei ole üksustevahelises võrdluses kaugelki sarnane seadustest tulenevate ülesannete täitmise või süsteemisestel andmetel põhineva suhtelise hinnanguga.

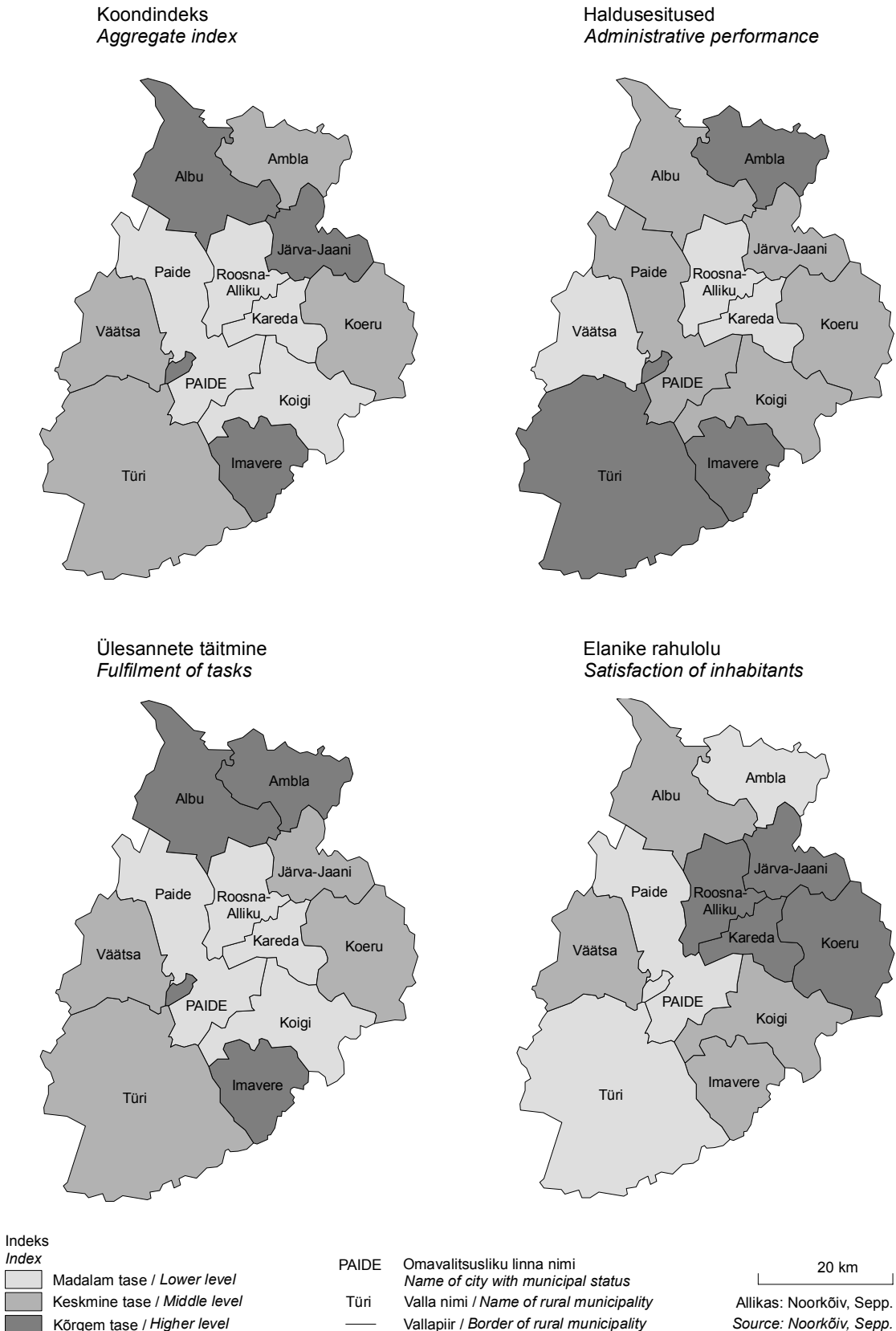
Muuhulgas näitavad kaardid seda, et lõpptulemuse määrab suuresti aluseks võetud teooria. Juhul kui omavalitsemise taseme hindamisel oleks lähtunud ideest, et kõige olulisem on lõpptulemus ehk elanike rahuolu omavalitsemisega, ning unustaksime igasugused teooriad rahulolu sõltuvusest ootuste tasemega, elanike vastuste mõjutatusest laiemast (haldusreformi ohu) kontekstist, siis võiksime väita, et Kareda vallas on omavalitsemine tunduvalt paremal tasemel kui Paide linnas või Türi vallas. Teised kaardid näitavad, et see ei ole mitte igas mõttes nii. Seadustest tulenevate ülesannete täitmise ning registriandmete toel hinnatud haldusesituste taseme alusel jääb vald rühma, kuhu kuuluvad keskmisest tasemest madalamaid tulemusi näidanud omavalitsusüksused. Tulebki taas rõhutada, et näitajad väljendavad seda, mis neile ülesandeks tehtud on, ning viimasest tulebki näitajate tõlgendamisel ja teadmisenäitajate rakendamisel alustada. Järva maakonna näitel saame koondindeksi alamindeksite avamisel aimu ka vastuoludest riikliku ja rohujuure tasandi hinnangute vahel ning eeldatavatest väljakutsetest haldusreformi võimalikul ülalt-alla teostamisel.

Teooriast lähtumise risk on, et eelistatud näitajate või teooriakomponentide kirjeldamiseks ei ole piisavalt häid andmeid mõistliku ressursikuluga, ning leppida tuleb kompromissiga. Nagu näitas pilootuuring, on andmetel oma loogika, mis ei pruugi kattuda kompleksnäitaja moodustamise aluseks oleva teooria omaga. Sel juhul ei ole loomulikult muud võimalust kui kohandada teooria vastavalt arvutusteks kättesaadavatele andmetele (vt nt Ainsaar ja Soo 2005).

Viimasena veel mõned märkused näitajate konstrueerimise otstarbeka taseme määratlemise kohta (vt Armstrong jt 2002). Empiirilised tööd Eesti omavalitsusüksuste võrdleval hindamisel näitavad, et enamikus valdkondades on nende kirjeldamiseks andmeid nii üldiseks kui ka detailseks käsitlemiseks. Rutiinse arengukava olukorra ülevaate osas, mille sisu järelduste ja valiku tegemisel tegelikult ei kasutata, piisab õpilaste arvu muutuse ulatuse võrdlemiseks hariduse valdkonna alapeatükis täiesti näitajast „omavalitsusüksuse üldhariduskoolide õpilaste arvu muutus 2004. ja 2007. aasta võrdluses”. Kui üksus on Kohtla-Järve ja küsimus koolivõrgu korrastamises (osalisele eestikeelsele õppele ülemineku vene õppekeele koolis), siis on sellest näitajast ilmselt vähe. Pigem tuleks konstrueerida näitajaid, mis lubavad kirjeldada „õpilaste arvu muutust Järve linnaosa vene õppekeele koolide gümnaasiumiastmes klassikomplektide kaupa”, jms sarnasel üksikasjalisuse tasemel.

Juhul kui näitajate detailsuse astme tõstmise juures soovitakse säilitada ka üldisem vaade, kaasneb sellega toodetava teadmise mahu ja keerukuse tuntav tõus. Kuivõrd omavalitsuse teostamise raames täidetavad ülesanded on mitmekesised ja kompleksed, siis peab sellele vastama ka mitmekülgne kvaliteetne teave. Samas on selge, et see ei tohi ületada kasutaja vastuvõtuvõimet, nagu kohaliku omavalitsemise praktikas esineb (vt ka Krebs jt 2007). Või teisiti, need piirid sõltuvad paljuski ka sellest, mis tüüpi kohaliku omavalitsemise kultuuris näitajaid toodetakse ja analüüsitakse.

Kaart 1.1. Järva maakonna valdade ja linnade omavalitsuse teostamise indeksid mõõtmisfookuse järgi, 2008
 Map 1.1 Indices of local government performance in rural municipalities and cities of Järva county according to the measurement focus, 2008

Kokkuvõte

Eestis toodetakse, koondatakse ja säilitatakse suuremahulist ja mitmekesist andmestikku kõigi omavalitsusüksuste kohta. Sellest hoolimata on tõsiasi, et riiklikud andmekogud ja statistika on valdavalt defineeritud üksnes riiklikest, keskvõimu ülesannetest lähtuvalt ning andmete regionaalne mõõde piirdub paljudel juhtudel üksnes maakondliku tasandiga. Teine riikliku andmekorralduse iseloomulik joon on seaduste loodud erisused andmete kättesaadavuses valdkonniti, sõltuvalt loomise õiguslikust alusest ja andmete haldajast. Tulenevalt sellest on andmete kättesaadavus valdkondlikult ja funktsionaalselt ebaühtlasel tasemel ning see tase ei ole kohaliku omavalitsemise vajaduste loogika seisukohast põhjendatud. Keskvalitsuse perspektiivi prevaleerimine väljendub ka avalikustatud andmete struktuuris ning pingutuste määras, mida tuleb teha, et jõuda piisavalt detailsete kohaliku omavalitsuse tasandi andmeteni. Eraldiseisvana tõstatub kohaliku omavalitsemise seire jaoks teravalt kohalike dokumendiregistrite ebaühtlasest tasemest johtuv problemaatika.

Teiselt poolt on teada, et andmete kvaliteet ja kättesaadavus on oluline, kuid mitte piisav selleks, et nende kasutus kohalikus omavalitsemises oleks tulemuslik (vrd Ackland jt 2005). Tuleb lahendada küsimus, kuidas senisest paremini rakendada teadmist kohaliku omavalitsemise otsustusprotsessidesse ning riiklikes ja kohalikes andmekogudes juba olemasolevad andmed teisendada olulisteks näitajateks ning tööle panna.

Võrreldes praeguse olukorraga on kindlasti vaja tugevdada süsteemisest motivatsiooni kompleksseks kohaliku omavalitsemise seireks (vrd Krebs jt 2007). Näitajate väärtuse muutusele tuleks anda peale eneserefleksiooni eeldatavalt parandava toime (vrd Turner ja Whiteman 2005) mingi laiem tähendus riigivalitsemise mõttes, näiteks seoses otsustusõigusega omavalitsuslike ülesannete täitmisel või riigitoetusi mõjutava tegurina. Üldisemas plaanis tuleks luua ühtne üleriigiline näitajate süsteem, mis looks aluse riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste partnerlussuhetele. Et asi sellisena töötaks, peaks näitajate süsteem suutma kirjeldada olulisemate seadustest tulenevate kohaliku omavalitsuse ülesannete täitmise taset, normatiivset raamistikku taseme hindamiseks ning reglementi, kuidas hindamistulemused riigi ja iga kohaliku omavalitsuse üksuse suhteid mõjutavad.

Kooskõlas eelnevaga on vaja tugevdada riigi andmekorralduse organiseerimist nii, et riiklike eesmärkide kõrval suudetaks paremini toetada ka kohaliku taseme vajadusi, samas kohalike struktuure andmekogumisülesannetega koormamata. Tehnilises vormis tähendaks see kohaliku omavalitsemist kirjeldavate andmete koondamist ühtsesse andmebaasi, mis pakuks paindlikku väljundit iga omavalitsusüksuse kohta, samuti võimalusi võrdluseks kõigi või valitud üksustega. Põhimõtteliselt võiks selle andmebaasiga liita ka avaliku sektori tellitud uuringute ja analüüside tulemused omavalitsusüksuste kohta, kui need on korraldatud üleriigiliselt. Samuti tuleb enam tähelepanu pöörata kohalike andmekogude arengule, mis koos riikliku, üleriigilise andmesüsteemiga pakuks optimaalset andmete ja info sisendit kohaliku omavalitsemise parandamiseks. Andmekogude avalikud vaated peavad looma tingimused elanike paremaks informeerimiseks ning sel moel nende otsustusprotsessides osaluse määra suurendamiseks ja kvaliteedi parandamiseks.

Kõik see eeldab aga paradigma nihet (kohalikus) valitsemiskultuuris. Riiklik arengukava „Säästev Eesti 21“ täpsustab, mis võiksid soovitud juhatada:

Kuna tegu on kvalitatiivse muutusega juhtimismeetodites ja poliitilises kultuuris, siis tähendab see omamoodi traditsiooni murdmist. Sellele võib kaasa aidata teatav ühiskondlik vapustus, „äratav kriis“, näiteks majanduskasvu langusest või haldussuutmatusest tingitud ja laialt tajutud oht Eesti arengu pidurdumiseks, Eesti langemiseks rahvusvahelises võrdluses mahajääjate hulka. Kriis, mis mobiliseeriks suure osa tegijaist panustama Eesti arengu kiirendamisse.

Konkreetsemalt nõuab see kultuur ratsionaalseid, õppimisvõimelisi ja enesekriitilisi juhte ning samade isikuumadustega elanikkonda (vt Heidmets 2004; Lauristin 2006). Veelgi täpsemalt: jätkusuutliku ja teadmistepõhise Eesti arengu nimel peab toimuma põlvkonnvahetus ühiskonna võtmesektorites — seega ka kohalikus omavalitsemises — nii, et mõjule pääseks teadmusühiskonna uus eliit, kelle otsustusi ei segaks emotsioonid, grupihuvid ega kodukootud tarkus (vt Säästev Eesti 21). Siis saab ka hinnata, kui edukalt suudavad Eesti kohaliku omavalitsuse teostajad ühineda meie teadmusühiskonna eliidiga

ning anda oma panus selleks, et Eesti jõuaks neljateistkümne Euroopa teadmistepõhisema riigi sekka.

Kuni aga kriis süveneb, tuleks tähelepanu pöörata kohaliku omavalitsemise parandamise juba praegu eksisteerivale võimalustele: luua kohaliku arengukava toetav, kuid samas iseseisev kohalik eesmärgipäraselt süstematiseeritud andmekogu iseenda, naaber- ja võrdluseks sobivate üksuste kohta ning kasutada seda kohaliku arengu seisukohast oluliste valikuvõimaluste kaalutlemisel ja heade otsuste langetamisel.

Kirjandus Bibliography

- AC .(2000). *Getting Better all the Time: Making Benchmarking Work*. Audit Commission.
- AC .(2002). *Acting on Facts: Using Performance Measurement to Improve Local Authority Services*. A Joint Management Paper by the Audit Commission and the Idea.
- Ackland, M. J., Choi, B. C. K., Ansari, Z. (2005). *Indicators and public Health Policy*. — Australian Journal of Primary Health, 11: 3, pp. 12–14.
- Ainsaar, M. (1998). Eesti andmehaldus ja regionaalne andmebaas. PHARE abi eesti regionaalsele arengule. [Raport]. Andmehaldusrühm. Majandusministeerium. Tallinn.
- Ainsaar, M., Soo, K. (2005). Lapsesõbralikkuse muutus kohalikes omavalitsustes 2001–2003. — Linnad ja vallad arvudes. 2005. *Cities and Rural Municipalities in Figures*. Tallinn: Statistikaamet, lk 34–43.
- Albers, M. (2005). Isikuandmete kaitse põhiseaduslik alus: kas õigus informatsioonilisele enesemääramisele ja/või eraelu austamisele? — *Juridica*, 13: 8, lk 537–543.
- Annus, T. (2005). Koolivõrgu korrastamine – hariduse võrdse kättesaadavuse eeldus. Riigikogu Toimetised 11.
- Armstrong, A., Francis, R., Bourne, M., Dussuyer, I. (2002). *Difficulties of Developing and Using Social Indicators to Evaluate Government Programs: A critical review*. Paper presented at the 2002 Australasian Evaluation Society International Conference October/November 2002 – Wollongong Australia.
- Bouckaert, G. and van de Walle, S. (2003). *Comparing Measures of Citizen Trust and User Satisfaction as Indicators of 'Good Governance': Difficulties in Linking Trust and Satisfaction Indicators*. — *International Review of Administrative Sciences*, 69: 3, pp. 329–343.
- Bovaird, T. ja Löffler, E. (2002). *Moving from Excellence Models of Local Service Delivery to Benchmarking 'Good Local Governance'*. *International Review of Administrative Sciences* 68:1, pp. 9–24.
- Bovaird, T. ja Löffler, E. (2003). *Evaluating the Quality of Public Governance: Indicators, Models and Methodologies*. — *International Review of Administrative Sciences*, 69: 3, pp. 313–328.
- Boyne, G. (1997). *Comparing the performance of local authorities: An evaluation of the audit commission indicators*. — *Local Government Studies*, 23: 4, pp.17–43.
- Carmeli, A. (2002). *A Conceptual and Practical Framework of Measuring Performance of Local Authorities in Financial Terms: Analysing the Case of Israel*. — *Local Government Studies*, 28:1, pp. 21–36.
- COM. (2001a) *European Governance. A White Paper*. Commission of the European Communities. Brussels, 25.7.2001, 428 final.
- COM. (2001b). *A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development*. Communication from the Commission. Brussels, 15.5.2001, 264 final.
- COM. (2002a). *On the collection and use of expertise by the commission: principles and guidelines "Improving the knowledge base for better policies"*. Commission of the European Communities. Brussels, 11.12.2002, 713 final.

COM. (2005a). *Common Actions for Growth and Employment: The Community Lisbon Programme. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament Brussels, 20.7.2005, 330 final.*

COM. (2005b). *Impact assessment guidelines.* 15 June 2005 European Commission.

Davis, H. and Martin, S. (2002). *Evaluating the Best Value Pilot Programme: Measuring 'Success' and 'Improvement'.* — *Local Government Studies*, 28: 2, pp. 55–68.

DCLG. (2008). *National Indicators for Local Authorities and Local Authority Partnerships: Handbook of Definitions. Revised edition May 2008.* London: Department for Communities and Local Government.

Dluhy, M. and Swartz, N. (2006). *Connecting Knowledge and Policy: The Promise of Community Indicators in the United States.* — *Social Indicators Research* 79: 1, pp. 1–23.

Doornbos, M. (2004). Hea valitsemine: ühe poliitikakontseptsiooni paindlikkus. Valitsemine ja hea valitsemine. 25.05.2004 konverentsi kogumik (toimetajad Eveli Illing ja Vello Pettai). Tallinn: Praxis, lk 29–42.

Drechsler, W. (2004). Valitsemine, hea valitsemine ja valitsus: Eesti haldussuutlikkuse juhtum. — Valitsemine ja hea valitsemine. 25.05.2004 konverentsi kogumik (toimetajad Eveli Illing ja Vello Pettai). Tallinn: Praxis, lk. 53–52.

Drechsler, W. (2005). *The Rise and Demise of the New Public Management. Post-autistic economics review* 33.

Edwards, J. (1998). *Local authority performance indicators: Dousing the fire of campaigning consumers?* — *Local Government Studies*, 24: 4, pp. 26–45.

Enticott, G. and Entwistle, T. (2007). *The spaces of modernisation: Outcomes, indicators and the local government modernisation agenda.* — *Geoforum*, 38: 5, pp. 999–1011.

Haljaste, K.-L., Keskaik, A., Noorkõiv, R., Pirso, A., Sepp, V. (2007). Arengukaval põhinev kohaliku omavalitsuse arendustegevus. Arengukava kui Euroopa Liidu struktuuritoetuste aruka kasutamise eeldus. Tartu–Tallinn: Geomedia OÜ ja Siseministerium.

Haljaste, K.-L., Noorkõiv, R., Sepp, V. (2007). Kohalike omavalitsuste investeeringud ja finantsvõimekus: olukord ja selle mõju arendustegevusele. — Linnad ja vallad arvudes. 2007. *Cities and Rural Municipalities in Figures.* Tallinn: Statistikaamet, lk 8–39.

Heidmets, M. (2004). Teadmistepõhine ühiskond, teadmistepõhine riigivalitsemine. Riigikogu Toimetised 10.

HM. (2001). *Choosing the right FABRIC. HM Treasury, Cabinet Office, National Audit Office, Audit Commission, Office for National Statistics.*

Holden, M. (2008). *Community Interests and Indicator System Success. Social Indicators Research. Published online: 27 August 2008.*

Holmes, S. (2001). *The best practices on regulatory impact analysis in OECD countries: some options for RIA.* Riigikogu Toimetised 4.

Illing, E. (2004). Õigusaktide mõju analüüsi areng Euroopas. Riigikogu Toimetised 9.

Illing, E. ja Lepa, R. (2005). Kodanike ja kodanikeühenduste kaasamine poliitika kujundamisse Eestis. Riigikogu Toimetised 11.

Ilus, T. (2005). Andmesubjekti osaluse põhimõtte EN konventsioonide ning Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite valguses. — *Juridica*, 13: 8, lk 519–531.

Jackson, A. (2005). *Falling from a Great Height: Principles of Good Practice in Performance Measurement and the Perils of Top Down Determination of Performance Indicators.* — *Local Government Studies*, 31: 1, pp. 21–38.

Jansen, E. P. (2008). *NPM: Cybernetics and Styles of Dealing with Performance Information – Do Performance Measures Matter?* — *Local Government Studies*, 34: 1, pp. 39–60.

Kasemets, A. (2001). *The Quality of Information Regarding the Draft Law's Explanatory Memoranda: A short overview of studies. 1998–2001 Discussion paper by Aare Kasemets, Riigikogu, DES11.*

Kasemets, A. (2006). Teadmistepõhise ja säästliku avaliku poliitika institutsionaalsed eeldused Eestis. Riigikogu Toimetised 14.

Katus, K. (2007). Mida teha järjepideva rahvastikuarengu nimel. Riigikogu Toimetised 15.

- Katus, K. ja Puur, A. (2006). Eesti Rahvastikuarengu Raamat. RU Sari D:5. Tallinn: Eesti Kõrgkoolidevaheline Demouuringute Keskus.
- Kenkmann, P. (2000). Sotsiaalne informatsioon seadusloome edendamise teenistuses: olukord ja ettepanekud. Riigikogu Toimetised 1.
- Kivilaid, M. (2005). Arenguindeks. — Linnad ja vallad arvudes. 2005. *Cities and Rural Municipalities in Figures*. Tallinn: Statistikaamet, lk 72–74.
- Knack, S., Kugler, M., Manning, N. (2003). *Second-Generation Governance Indicators. International Review of Administrative Sciences*, 69: 3, pp. 345–364.
- Krebs, P., Holden, B., Williams, A., Basualdo, M., Spence, C. (2007). *A Comprehensive Action Plan Information System: A Tool for Tracking and Mapping Quality of Life Action Implementation and Planning. Social Indicators Research*, 85, pp. 127–144.
- Kutsar, D., Vetik, R., Heidmets, M. (2001). Riigivalitsemine ja sotsiaalteadused. Riigikogu Toimetised 3.
- Lauristin, M. (2006). Jätksuutlikkuse poliitiline mõõde. Riigikogu Toimetised 14.
- Lehto, K. (2005). Elujõulisuse indeks — muutused ajas. — Linnad ja vallad arvudes. 2005. *Cities and Rural Municipalities in Figures*. Tallinn: Statistikaamet, lk 75–84.
- Lepa, R., Illing, E., Kasemets, A., Lepp, Ü., Kallaste, E. (2004). Kaasamine otsustetegemise protsessi. Tallinn: Praxis.
- Lõo, A. (2006). Omavalitsusüksuste arengumustrid aastatel 2000–2004. Linnad ja vallad arvudes. 2006. *Cities and Rural Municipalities in Figures*. Tallinn: Statistikaamet, lk 55–89, 132.
- OPM and CIPFA. (2004). *The Good Governance Standard for Public Services. London: The Independent Commission on Good Governance in Public Services*.
- Pilving, I. (2005). Õigus isikuandmete kaitsele. *Juridica*, 13: 8, lk 532–536.
- Pirso, A. ja Noorkõiv, R. (2002). Kohaliku omavalitsuse teenuste kvaliteedi ja maksumuse hindamine Eestis. Omavalitsuste võrdlusandmekogu põhilised statistilised näitajad. Tartu: Geomedia.
- Postimees (2004). Vestlusring: Kas suretame riigi andmekorralduse ja teaduse välja? 24.03.2004.
- Rahu, M. (2003). Epidemioloogilised uuringud ja indiviidi privaatsus. — *Hippokrates*, 42, lk 189–197.
- Rahu, M. (2005). Kas Eesti isikuandmete kaitse seadus kaitseb ka rahva tervist? — *Horisont* nr 4.
- Sepp, V. (2008). Kohaliku omavalitsuse üksuste haldussuutlikkus ja seda mõjutavad tegurid. Järvamaa pilootuuring. Tartu: Geomedia.
- Sheffield, J. (2001). *Best value evolution: performance indicators in scottish local government. — International Journal of Business Performance Management* 3, pp. 109–118.
- Sirgy, M. J., Rahtz, D. R., Cicic, M., Underwood, R. (2000). *A method for assessing residents' satisfaction with community-based services: a quality-of-life perspective. — Social Indicators Research*, 49: 3, pp. 279–316.
- Sveiby, K. E. (1997). *The new organizational wealth: Managing & measuring knowledge based assets. Berrett-Koehler Publishers, Inc.*
- Sõstra, K. (2004). Elujõulisuse indeks. — Linnad ja vallad arvudes. 2004. *Cities and Rural Municipalities in Figures*. Tallinn: Statistikaamet, lk 8–29.
- Ševic, Ž. (2005). *Measuring performance on a local government level in a transitional country: the case of Serbia. — International Journal of Public Sector Management*, 18: 7, pp. 582–603.
- Thornley, A. (2007). *Developing Indicators for Local Communities: The New Zealand Experience. Paper for the Istanbul World Forum – Measuring and Fostering the Progress of Societies*, 2007.
- Tichelar, M. (1998). *Evaluating performance indicators: Current trends in local government. — Local Government Studies*, 24: 3, pp. 29–35.

Turner, D. and Whiteman, P. (2005). *Learning from the experience of recovery: The turnaround of poorly performing local authorities*. — *Local Government Studies*, 31: 5, pp. 627–654.

UN. (2005). *What is good governance? UN The United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP)*.

Worthington, A. C. and Dollery, B. E. (2001). *Measuring Efficiency in Local Government: An Analysis of New South Wales Municipalities' Domestic Waste Management Function*. — *Policy Studies Journal*, 29: 2, pp. 232–250.

1. KNOWLEDGE-BASED PERFORMANCE OF LOCAL GOVERNMENT IN ESTONIA: DATABASES OF PUBLIC SECTOR AS A BASIS OF DECISIONS

Veiko Sepp, Rivo Noorkõiv
www.geomedia.ee

The Estonian state and knowledge-based government

Good governance and knowledge

During the last decade, an understanding that sustainable government equals knowledge-based government, has held an important place in the opinions expressed on the current situation and future perspectives in the government of the Estonian state. Besides common standpoints which underline that the development of politics must be based on knowledge (e.g. Kutsar et al 2001; Annus 2005; Lauristin 2006), two approaches can be pointed out.

Firstly, researchers and experts observe the matter from the aspect of applying existing or potentially obtainable knowledge, the so-called social information (Kenkmann 2000). The use of data collected in and by the state is considered an important part of state management (Katus and Puur 2006; Katus 2007). On the other hand, practice of legislative drafting is taken as the basis and knowledge is evaluated more specifically in the context of regulatory impact analysis (Kasemets 2001, Illing 2004). Here, evaluation of the regulatory impact is viewed as a central element of knowledge-based politics (Kasemets, 2006).

The ideology of knowledge-based government has found its most radical expression in the vision which envisages Estonia as a totally knowledge-based society (Heidmets 2004) as indicated below.

This is a type of integral society management, whereas the explicitly set out targets at the society as well as sub-structural level and the knowledge-based and co-ordinated action taken to achieve the set targets are the essential features thereof. In parallel with the extensive use of the so-called knowledge, this forms a definite value world, where importance is attached to rationality, inclusion, dialogue, and also to independence and an independent and critical thinking of every single subject.

Understanding of the benefits of knowledge-based government, in comparison with other types of government, does not result from the unique brainwork of the elite of Estonian knowledge-based society which is still in the developing phase, but it is related to a more general tendency in the theory and practice of state government and public administration. Among the implemented governance models, it is most strongly supported by the “good governance” concept. The aid to third countries policy instrument, worked out by the World Bank and International Monetary Fund at the end of 1980s, which initially insisted the developing countries’ adherence to the ideal western governance standards as a prerequisite to qualify for aid, has by the beginning of 21st century developed into a set of governance principles recurring in the basic governance documents of EU and several of its Member States.

There is no final and unambiguous definition neither for good governance, nor for other notions which attempt to describe the ever changing and diverse social world and are at the

same time used in these worlds (see Doornbos 2004). But certain core principles characteristic of "good governance" can still be pointed out: openness, participation, accountability, effectiveness and coherence (COM 2001a).

From the point of view of knowledge-based government it is important to have several underlying principles of the concept furnished with references to knowledge and the relating notions. The above-mentioned document adopted by the European Commission highlights relations between participation, dialogue, culture and reliable information (see also e.g. Lepa et al 2004; Illing ja Lepa 2005), as well as the dependance of better decisions and politics on the quality of information, on focussed analysis and expertise (see also OPM and CIPFA 2004; COM 2002). Knowledge-based development of the society and economy constitutes the central strategy of the Lisbon Strategy as well (COM 2005a; Heidmets 2004). Necessity for better information in the development and implementation process of coordinated politics is underlined in the EU Sustainable Development Strategy or the so-called Gothenburg Strategy of 2001 (COM 2001b).

Knowledge as a precondition of sustainable society and government has found its way to the basic development documents of the Estonian state. The strategy document "The Success of Estonia 2014" adopted by the Government of the Republic in 2004 requires that the choices supported by analysis of a particular situation and long-term strategic visions be provided prior to drafting specific politics and activity plans. In the strategy "Sustainable Estonia 21", approved by the resolution of the Riigikogu in 2005, the knowledge-based society is pointed out as "basically the only development path that would ensure the sustainability of Estonia".

In 2007 the Riigikogu of Estonia approved the Research and Development and Innovation Strategy 2007–2013 "Knowledge-based Estonia". The Estonian Action Plan for Growth and Jobs 2008–2011 for Implementation of the Lisbon Strategy approved by the Government of the Republic underlines the importance of knowledge and research and development activities in enhancing the competitiveness of business environment.

Local government as the state government

Pursuant to the Constitution of the Republic of Estonia, local government is a constitutional form of state government which might give rise to the opinion that knowledge is as important for local government as it is for other levels of state government. The White Paper on European Governance issued by the European Commission sets out that the principles of **good governance**, informed dialogue and decision-making process among them, apply to the local level as well. In fact, it would be rather unthinkable to consider knowledge, as it is defined in the strategy "Sustainable Estonia 21", possible, if the closest-to-the-residents form of government were left out of corresponding developments.

Nowadays, local government in Estonia embraces enactment of legislation of general application, taking single decisions and provision of public services in a lot of fields of life, besides that also performance of local democracy and a comprehensive routing of the local development proceeding from the intentions and interests of the population of rural municipalities and cities. This process takes place in a legislative space which is predominantly uniform for all local government units. The Estonian legislative space on the one hand provides for the constitutional autonomy of local government, but on the other hand it restricts the referred autonomy due to the abundance of law-based mandatory duties and financing model (see Haljaste et al 2007a; 2007b). Furthermore, the fact that there are at present 227 local government units in Estonia which consist of a different number of members and operate in rather different socio-economic conditions, is not of less importance.

Knowledge, information and data

The following section attempts to evaluate the feasibility of knowledge-based government namely in this existing controversial, diversified and disunited government expanse, concentrating thereby on one out of many presumptions, i.e. on the data recorded, collected and maintained in the public administration system as a foundation for exercising knowledge-based local government. A necessity for qualitative data and databases is referred to in the context of regulatory impact analysis (Kenkmann 2000; Holmes 2001; COM 2005b; Kasemets 2006), as a prerequisite for implementation of the "good governance" concept (OPM and CIPFA 2004; UN 2005) as well as in discourses of more general nature (Annus 2005; Katus and Puur 2006). On the other hand, researchers have

also pointed out the fact that data alone are insufficient for knowledge-based government: (Lauristin 2006).

In respective theoretical treatments, traditional knowledge, information and data are distinguished. In brief, data can be looked upon as unprocessed descriptions of facts, information as processed data, and knowledge as a notion that helps to make data and information socially relevant, usable, necessary (Krebs et al 2007; Sveiby 1997). Thus, availability of data is insufficient but still necessary for exercising knowledge-based government.

In principle, data are divided into qualitative and quantitative data. The latter variant is in turn connected with measurement. There is a standpoint in the critical science approach that the new public administration paradigm and the “good governance” concept based on it are guided by a fundamental prerequisite that the entire (good, useful) knowledge can be expressed in quantitative terms (Drechsler 2004). The impact assessment paradigm, too, primarily values the quantitative data: the more essential the assessed activity is, the bigger should, in general, be the contribution to quantification and monetisation. (COM 2005b).

At the same time, it is recognised that there exist essential obstacles — resource-related as well as intellectual — to quantification (ibid.; see also Holmes 2001; Bovaird and Löffler 2002; 2003) which should be taken into account in governance. Certain facts are not quantifiable or, quantification of them leads to deteriorated descriptive ability of the respective data. But in certain tasks, quantified data are indeed more preferable. That is the reason why quantitative data, which have been recorded and collected in the public administration databases or such data in case of which qualitative values are transferred to a quantitative scale (e.g. satisfaction assessments and expert assessments) are used, if possible.

Experience of other countries

Databases describing local government units exist in most countries of the world. At present, the United Kingdom evidently has the local government performance measurement system which can be described as the most complete, complex and best integrated into government practices. The system has been consistently developed during the last decade (Davis and Martin 2002). At least according to basic documents, functioning mechanisms have been created for applying measurement results to monitoring the performance of local development targets and local government duties, for enhancing the level of local public services, for developing local democracy and for channelling the cooperation between the state and local governments (see also AC 2000; 2002; HM 2001; DCLG 2008).

Essential principle of the system is to burden local institutions with the data collection task as little as possible and to use in the indicators defining process the data which are already being collected by the state. More and more attention is paid to the performance of local government from the perspective of a unit as a whole (vs single institutions) and from the residents' perspective. Since 2009 the National Indicator Set of the United Kingdom contains 198 indicators, 20 of them are intended to measure attitudes and perceptions of citizens. “The NIS will be the only set of indicators on which central government will performance manage local government...” (DCLG 2008). In addition to these national indicators, also national guidelines (incl. definitions of data, etc.) have been developed to monitor the achievement of targets set for local governments.

We can point out five key targets set for the local government level databases and measurement systems in the UK and other countries:

- *to compare the local government performance (incl. provision of local public services) levels against the targets set in strategic development documents;*
- *to compare local government performance levels with the respective level of other entities;*
- *to influence the shaping of politics;*
- *to provide communities with feedback on the progress of local government performance;*
- *to provide grounds for taking responsibility in the negotiations between the state and local governments.*

In the policy and administrative studies, the local government databases and measurement systems have been a subject for critical-analytical discourses. The quality of different types

of indicators (Boyne 1997; Sirgy et al 2000; Sheffield 2001; Worthington and Dollery 2001; Bovaird and Löffler 2002; 2003; Bouckaert and van de Walle 2003; Knack et al 2003) and the possibilities for improving quality through a wider use of financial data (Carmeli 2002) are pervasive topics of such works. Suitability of the data, which are already available in the public administration system, for defining indicators and calculating values is reviewed in the context of the data burden reduction requirement (Armstrong et al 2002; Krebs et al 2007). Problems related to measurement accuracy — how the values of indicators are able to reflect the improvement or deterioration in the quality of services (Davis and Martin 2002) — have been mentioned.

Indicators generated at the local level are preferred to from-top-to-bottom indicators (Tichelar 1998; Jackson 2005). The main argument states that local targets cannot be uniform in every aspect over the whole country and, proceeding from that, neither can be the indicators related to the targets (Enticott and Entwistle 2007). But, the results of analysis also refer to the fact that only some of the indicator-related projects based on local communities have proved successful (Dluhy and Swartz 2006). As the databases which are not coordinated at the national level apply different definitions of basic data, problems have been encountered in the comparability of values of the indicators which presumably describe one and the same social quality in different units (Thornley 2007). A rapidly changing state and administrative order can also hinder the set-up of good-quality measurement systems (Ševic 2005).

Great differences can be detected in the results of surveys and in researchers' perceptions regarding the impact of indicators and measurements on government practices. For example, assessment of the UK's earlier experience has led to the conclusion that introduction of reporting indicators rather hindered the performance of social partner organisations as the energy and resources were mainly spent on the communication of data to members and on drawing misleading conclusions from them (Edwards 1998). But, the article about the same system, published ten years later, states that the reports on measurement results mostly trigger discussions, whereas the politics of public authority does not gain any essential benefits from certain measurement results (Jansen 2008).

The following article observes the attributes and prospects of Estonian data organisation system from the point of view of knowledge-based local government. Initially, a short review about general principles of the data organisation system and the related evaluations are provided. Next, two topics will be focused on. Firstly, the accessibility and availability of data in terms of restrictions and responsibilities arising from legislation and in terms of form and structure will be discussed. Secondly, the conditions allowing to convert the available data correctly into a certain indicator, which is important from the local government point of view, will be examined. The final part of the article will deal with the preparedness of the Estonian local government system to participate in the knowledge-based society and state government. From the angle of critical science, the discussion will concentrate on the prerequisites which must be fulfilled so that the Estonian central government could apply "good governance" principles (which from the point of view of Wolfgang Dreschler, the scholar of public administration and political philosophy, is nothing but a form of colonial imperialism which has lost its vitality) to local government units, and in which way it is possible to subject the activities of units to the standards and principles of the business sector and to business interests — the latter being not at all of least importance (see Dreschler 2004; see also 2005). The observation will also view what this development can bring about for the rural municipalities and cities of Estonia.

Data organisation and databases in Estonia

Until the beginning of 2008, the establishment and maintenance of databases in Estonia was governed by the Databases Act, whereupon the main content of it was integrated into the Public Information Act. Article 43¹ of the Public Information Act defines a database as a structured body of data processed in the information system of the state, local government or person in public or private law which is established and used for the performance of duties provided for in the Act or other legislation or in an international agreement.

Section 43³ of this Act states that databases are established by corresponding Acts or other legislation. Every database shall have the statutes which provides for the chief processor (administrator) of database, composition of the data collected in the database, persons submitting data and, if needed, other organisational issues related to the maintenance of database (AvTS § 43⁵).

The second important legal act which sets out the status of the data collected on local government units is the Official Statistics Act. §2 thereof states that statistics

“...are aggregated and generalised information which is obtained as a result of collection and systematic processing of data from official statistical surveys.”

Each year, a list of statistical surveys is approved by the Government of the Republic. Statistical data do not mean database(s) within the meaning of the Public Information Act (subsection 3 (11) of the Official Statistics Act). From there significant consequences stem with respect to the restrictions set to the availability of data.

Relying on the provisions of legislation, an organisational structure has been set up in the state which unites the administrators of databases (predominantly ministries, other state agencies) and the organiser of statistical surveys (Statistics Estonia) with the respondents who are very often local government units. Furthermore, proceeding from the requirements of law, technical systems which connect databases, or the data classification systems aimed to secure the state information systems have been developed (see section 43⁹ of the Public Information Act). For the performance of duties, several public sector institutions have created additional data which do not mean database(s) within the meaning of the Public Information Act, neither do they constitute a part of official statistics, but they contain data collected on a common basis about local government institutions.

Analysts dealing with the Estonian social life have provided rather different evaluations on the quality of the data organisation system built up or currently under development. Mainly sociologists have given positive evaluations (e.g. Kenkmann 2000; Lauristin 2006). Demographers and health scientists (Katus and Puur 2006; Katus 2007; Rahu 2003; 2005; see also Postimees 2004) have a much more critical attitude, mainly because of the restrictions imposed on the availability of the already collected data (in the context of the Personal Data Protection Act). This matter will be discussed in the following section of this article.

Several surveys have been conducted and reviews published about the data collected on local government units and, from the referred perspective about the present state of affairs in the country's data organisation system (e.g. Ainsaar 1998; Pirso ja Noorkõiv 2002; Sepp 2008). The analysis compiled in 2002 (Pirso and Noorkõiv 2002) sets out the following as a strength of the system: this is a functioning official statistical data collection system on local governments, the quantity of collected data is large, the central and local government institutions of Estonia have expressed their willingness to use comparative databases and there exists information-technological preparedness for data collection, but not so much for analysis. The compiled analysis also features ten weaknesses of the system. Among other things, the list points out that we lack a user-approved centralised system of statistical indicators characterising the development of local government, rigid legislative restrictions have been imposed on the use of data, the local governments and ministries have developed no practical necessity for using the comparative databases of statistical indicators, the presentation of local government-related statistical data is not user-friendly. As a positive prospect, the analysis stresses that the statistical data system is becoming more organised and the database on local governments will be integrated into it, there exists a government institution for processing statistical data and the activities of the institution may be extended in order to service the comparative database of local government-related statistical indicators, and that the European Union will grant aid.

Access to data

Three critical core factors can be distinguished in the evaluation process of the accessibility of data. First, the accessibility is determined by the range of data produced and collected on the local government units in the public administration system. Secondly, accessibility is

largely influenced by legal obligations and restrictions imposed on the disclosure and use of data. Thirdly, the form in which data are made available to users is important.

Availability of data

Pursuant to law, there are two types of official data — data established on the basis of the Public Information Act and data established on the basis of the Official Statistics Act. The content of databases established on the basis of the Public Information Act is determined pursuant to the general principles in specific laws of the respective domains. There also exist separate register-specific laws. In the local government context, the most important law in this respect is the Population Register Act.

The purpose of this Act is to ensure the collection of main personal data of Estonian citizens and aliens who have obtained residence permits in Estonia in a single database for the performance of functions of the state and local governments provided by law upon the exercise of the rights, freedoms and obligations of persons, and the maintenance of records on the registration of population. (Section 2 of the Population Register Act).

Subsection 6 (4) of the Population Register Act states that “Data entered in the population register is the basis for such databases of the state and local governments which contain data on the subject of the population register”.

In general, no separate law has been drafted for registers and other databases and the purpose of maintaining registers and the more specific content of data is provided for in the statutes of the database established by the Government of the Republic on the basis of the respective specific law. As this concerns state registers, the purposes of registers have usually been defined from the point of view of the state without setting out the aspects of local governments. This line is followed even if the data contained in the registers reflect the performance of local government and the performance of duties arising from the legislation. The statutes of the state public transport register specifically underlines that “the register does not maintain records on rural municipality and urban lines or the timetables thereof”, notwithstanding the purpose that public transport operators of all levels should be provided with reliable data for planning regular service on routes, for drawing up timetables coordinated between the single route network and all modes of transport, and for preparing public transport development plans.

The national register of roads and the national social register are exceptions. In the statutes of the national register of roads reference is made to subsections 11 (1) and 11 (2) of the Roads Act which provide that the register has been established, among other things, for the purpose of collecting, processing, maintaining and disclosing necessary data on local roads. The national social register is “a nationally distributed register of the social registers maintained by rural municipality governments and city governments” and in conformity with that the purpose of the register has been specified by also setting out the local government perspective: the purpose of maintaining the register is to ensure the availability of data for the Ministry of Social Affairs, county governments and local government units for performing the social welfare management and administration duties arising from the legislation and other legal acts.

In addition to the mentioned state registers, such registers as the Estonian Education Information System, State Register of Construction Works, State Public Procurement Register, State Register of Structural Assistance, Register of State and Local Government Agencies, operating on the basis of statutes established by the Government of the Republic, contain essential national data collected on the performance of local government.

In the field of finance, data collection is governed by the General Rules for State Accounting, which constitute a basis for compilation and aggregation of annual reports of local government units and for contribution to the information system of balance data. The regulation of the Minister of Finance about the procedure for current accounting of local government units governs the compilation and presentation of monthly and annual reports on the execution of local government budget.

Metadata on correspondence contained in the document register of state agencies established on the basis of the Public Information Act provide information on the work load of local government institutions, precepts issued, etc. Besides, there exist national databases, the purpose and target of which are legally regulated in general lines only. The database of folk culture can be set as an example. The requirement for the development

and maintenance thereof is stipulated in the statutes of the Estonian Folk Culture Development and Training Centre.

Legislation also provides requirements for the maintenance of local registers. The local register (the Waste Act) and the local document register (the Public Information Act) are the two most important ones. Legislation also provides for a requirement of respective statutes, compiled and established separately in each unit. Legislation does not require the technical and structural compatibility of such registers at the national level.

Pursuant to section 2 of the Official Statistics Act, official statistics reflect “the economic, demographic, social and environmental situation of Estonia and changes occurring therein”. The content of data to be collected is specified in a more detailed way in the list of official statistical surveys approved by the Government of the Republic under section 3 of the above-mentioned Act. The list of official statistical surveys for 2008 consists of 156 surveys, in which the data to be collected and used are described. The 155th survey “Regional development of Estonia” concerns local government units. The description of data collected and used for conducting surveys is provided below:

The database of Regional development of Estonia contains data in the form of official statistics on local government units, the relevant topics include: population, enterprises in the statistical profile, network of city streets and local roads. The following statistical information on local government units is derived from governmental sources: distances of the centres of local government units from Tallinn and county centres, areas, land registered in the land cadastre of local government units, average monthly gross wages of employees, revenue and expenditure of local budgets, incl. receipt of the personal income tax in the local government budget, the state budget support fund, allocations to investment, allocations of specific purposes from the state budget, debt burden of local governments, dwelling completions, non-residential building completions, subsistence benefits, the registered unemployed, number of companies having submitted annual accounts and their net sales, number of general education schools in daytime study and the respective number of students, main indicators of public libraries, number of fires registered by rescue services. Data collected by other statistical surveys are mainly published by counties and regions.

In the framework of other surveys, data are also collected on the associations existing in local government units (survey 46), and on the accommodation owned by local government units (40), on local public transport (85), kindergartens (120), school libraries (128), museums (129), sports clubs and sports schools (132; 133) and social services (136). The mentioned surveys are treated only as input for the state and county level surveys, not as official statistics on local government units.

In addition to databases for the purposes of the Public Information Act and to official statistics for the purposes of the Official Statistics Act, the data describing local government units are collected and systematized as the so-called by-product, tool or as an outcome. The reports of national standard compiled on a regular basis by different inspections and supervisory agencies serve as an essential source of data on the implementation of legislation and on the quality of service. The same can be said about the lists of members in national holding companies of the public and non-profit sectors, reports on the works completed and planned. Furthermore, local government bodies and agencies produce data independently, too, for the performance of duties of local importance, for satisfying the needs and interests of the parties involved.

The afore said shows that agencies and organisations, which are very different by nature, produce and collect in the country a lot of data which are potentially appropriate from the local governments’ perspective and this is supported by the responsibilities arising from the legislation. On the request of the Ministry of Internal Affairs, the consultation and training centre Geomedia conducted a pilot survey “Kohaliku omavalitsuse üksuste haldussuutlikkus ja seda mõjutavad tegurid” (Administrative capacities of local government units and factors influencing it) (Sepp 2008) in 2007–2008 in Järva county. Results of the survey enable to evaluate in more detail to which extent the data collected in the Estonian administrative system cover the wide range of domains and functional spectre of local governments.

The work shows that if occasional accessibility problems are solved (see the next part), the data collected on national basis are quite sufficient to describe the following domains and components of local government:

- existence of agencies administered by local governments and of associations founded by local government units (Register of State and Local Government Agencies);
- number and distribution of officials and employees in agencies and associations by level (Register of State and Local Government Agencies; information system of balance data);
- revenue and expenditure of local budget (the Ministry of Finance consolidated reports on the execution of the budgets of local governments);
- revenue and expenditure of companies, non-profit associations and foundations founded by local governments (information system of balance data);
- general education schools (the Estonian Education Information System) and the progress in studies of respective schools (reports by the National Examinations and Qualifications Centre);
- local social institutions and services (S-Web, H-Web of the Social Register);
- regulation of construction activities and dwelling stock (State Register of Construction Works);
- public procurements of local governments (State Public Procurement Register);
- consumers and volumes of water supply and sewerage systems, incl. pollution quantities (Water Register, reports by the Health Protection Inspectorate);
- allocations by main support funds (Enterprise Estonia EAS, Environmental Investment Centre KIK, reports by the Gambling Tax Council);
- public libraries (Statistics Estonia's survey);
- personnel of the culture and sports domain (Folk Culture Database RAKU, register of coaches of the Estonian Olympic Committee EOC) and the operating culture societies (RAKU).

In principle, it is also possible to describe the data not so closely related to local government, like the population structure of cities and rural municipalities (the Population Register and Statistics Estonia's survey), revenue of residents and companies and location of workplaces (reports by the Estonian Tax and Customs Board and by the Social Insurance Board), number and type of registered immovables (Land Cadastre), general data of local entrepreneurship and of the non-profit sector (Commercial Register, Non-profit Associations and Foundations Register, statistical profile of Statistics Estonia).

The work, having confirmed the outcome of earlier analysis (that a lot of data are collected on the local government units), also revealed essential shortcomings in the data. As of the autumn 2008, Estonia lacks correct national data about the qualifications of the officials of local governments and employees of local government agencies (excl. employees of educational and social institutions), and about evaluation results and distribution of official duties by domains. The State Chancellery personnel statistics of 2007 on the public service agencies contain data on 162 local government units out of 227. Insufficient data quality was detected in the databases describing the availability of local government-related legal acts, contracts and correspondence (local document registers), existence of sports centres (the EOC database), the youth work-related agencies and employees (database of the association of open Estonian youth centre Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus). Despite provisions of law, the condition of local roads is insufficiently described in the Road Register (only the list and length of roads is provided) and the relevant survey of Statistics Estonia provides supplementary data only on the distribution of city streets into the paved and unpaved roads. There are no databases on planning, on district heating regions and on local utilities in more general lines. Although Statistics Estonia collects data on the public transport routes of cities and rural municipalities, on kindergartens and hobby education, but the respective information is not studied at the local government level and is not subject to publication in this form.

Regarding the functional components of local government distinguished in the pilot survey, more data are available about the areas related to local government and administrative

Legal responsibilities and restrictions determining the access to data

organisations and finances. Description of the availability and quality of the services meant for residents is more complicated, especially regarding the domains of economy and environmental protection.

Differences in the accessibility of data arise from the legal acts which provide basis for data collection. In case of the databases established on the basis of the Public Information Act, the public nature of these databases is emphasized in the relevant Act. In general, the data describing the performance of local government, have been obtained by fulfilling public duties or produced by public information, therefore public access should be provided to the data being processed in the database, if no restriction on access to the referred data is established pursuant to the procedure provided by law (as prescribed in section 43⁸ of the Public Information Act).

Section 4 of this Act lists the principles of granting access to public information which contain, among other things, the following:

(1) In order to ensure democracy, to enable public interest to be met and to enable all persons to exercise their rights and freedoms and perform their obligations, holders of information are required to ensure access to the information in their possession under the conditions and pursuant to the procedure provided by law.

(2) Access to information shall be ensured for every person in the quickest and easiest manner possible.

(4) Access to information shall be granted without charge unless payment for the direct expenses relating to the release of the information is prescribed by law.

Pursuant to section 28 of this Act the holder of information is obliged to disclose the generalised economic statistics and economic forecasts of local governments, positions in local government agencies, education and areas of specialisation of officials, reports on work results and the performance of duties in local government agencies, budgets and draft budgets and reports on the implementation thereof, draft regulations, draft development plans and draft programmes, research and analyses ordered, information concerning public procurements, salary rates, information concerning the provision of public services, the document register of the agency, precepts or decisions relating to state supervision or supervisory control, and finally (all) data in databases to which no restriction on access has been established.

Pursuant to the Public Information Act, a restriction on access may be established if information is intended for internal use (section 34). Besides that, also the Personal Data Protection Act restricts the disclosure and use of information. The general grounds for restriction are similar in both legal acts: the information containing personal data is subject to restriction, only the emphasis is laid on different aspects. In this context, the Public Information Act distinguishes delicate personal data and personal data and granting access thereto would significantly breach the inviolability of private life of the data subject. At the same time, the Act lists a number prohibitions as to which information shall not be classified as information intended for internal use (subsection 36 (1) of the Public Information Act):

- 1) results of public opinion polls;
- 2) generalised statistical surveys;
- 3) economic and social forecasts;
- 4) notices concerning the state of the environment;
- 5) reports on the work or the work-related success of the holder of information and information on the quality of the performance of duties and on managerial errors;
- 6) information which damages the reputation of a state or local government official, a legal person in private law performing public duties or a natural person, except sensitive or private personal data; if it significantly breaches the inviolability of private life of the data subject;
- 8) results of research or analyses conducted by the state or local governments or ordered thereby, unless disclosure of such information would endanger national defence or national security;
- 9) documents concerning the use of budgetary funds of the state, local governments or legal persons in public law and remuneration and compensation paid from the budget;
- 10) information concerning the proprietary obligations of the holder of information;

12) precepts which have entered into force and legislation which is issued by way of state supervision or supervisory control or under disciplinary procedure and information relating to punishments in force.

Subsection 36 (2) specifies that the afore said also applies to "non-profit associations, foundations or companies which are founded by the state, local governments or legal persons in public law or in which the state, local governments or legal persons in public law participate" and to "information pertaining to the use of funds allocated and assets transferred to legal persons in private law from the state or a local government budget".

Proceeding from the above said, the predominant portion of data concerning the performance of local government collected on the basis of the Public Information Act should be disclosed — in the quick and easy manner, without charge — by eliminating, if needed, the data which enable to identify a particular (natural) person. The form of public disclosure applied to several databases does not prescribe such obligations at present. For example, the State Register of Construction Works provides an opportunity to make searches by city and rural municipality governments which issue construction activities-related documents, but the database of reports which presents collected data and forms an integrated part of the Register, does not usually provide information by local government units. In order to find out the number of building permits, the corresponding records have to be observed separately and summed up. The H-web of the social register, which includes the data on social enterprises that should be disclosed pursuant to § 28 and § 36 of the Public Information Act, is not available in public.

The Personal Data Protection Act is more severe. The second principle of processing the personal data specifies that "personal data may be collected only for specified and legitimate purposes" and the fourth principle of restriction on use — "personal data may be used for other purposes only with the consent of the data subject or with the permission of a competent body". Thus the use of personal data — also in aggregated form — without the consent of the data subject would depend on the interpretation of aims prescribed for data in acts and statutes.

The situation with the access to official statistics is different. All restrictions of the Personal Data Protection Act are valid here, but the obligations of the Public Information Act to publicise the information are missing. § 8 of the Official Statistics Act describes the principles of data protection in terms of official statistics:

- (1) Agencies conducting official statistical surveys are required to ensure the protection of collected data. ...
- (2) Data collected through official statistical surveys may be used only for statistical purposes.
- (3) Data collected through official statistical surveys shall not be used for control, taxation or any other non-statistical purposes.

What is meant by statistical purpose is not specified in the act, besides the fact that statistics reflect the status of economy, population, social sphere and environment in general. § 9 of the Official Statistics Act introduces the concept of data subject, enacting that

agencies conducting official statistical surveys may transmit or disseminate collected data only in a form which precludes the possibility of direct or indirect identification of the data subjects. A data subject is directly identifiable on the basis of the data if the data contain the name, address, personal code or registry code of the data subject. A data subject is indirectly identifiable on the basis of the data if the data, upon absence of attributes permitting direct identification of the data subject, allows to identify the data subject on the basis of other information.

In addition to natural persons the prohibition of publication is applied with regard to official statistics — unless the previous consent from the data subject is received, also for the legal persons, local government institutions, companies, etc.; or with regard to compiling official statistics or scientific research which is not usually the case of works supporting the activities of local governments. The situation becomes more complicated by § 8 (5) of the Official Statistics Act, which states that

subsections (1)–(3) of this section do not apply to data which, by law, are public.

This sub-section might refer to the possibility that the surveys conducted by Statistics Estonia based on "administrative data" or databases should be as public as the information

included in the databases, moreover, with regard to such data there is no obligation to guarantee the protection of the collected data.

The experience of the pilot survey of Järva county is referring to this practice. One of the official statistical survey is "Pre-school education" and all kindergartens are covered by the survey. Although these kindergartens are mostly municipal kindergartens and they have financial relations with the local government, the data were not available from the data manager or Statistics Estonia in case the number of pre-school institutions in the unit was smaller than three. With regard to 12 units of Järva county, the number of such pre-school institutions was 11. The same data were asked from each rural municipality and city governments once again, which in case of restricted sample gave a positive result. The same task was solved more easily while collecting data on public libraries (also municipal institutions). Here Statistics Estonia uses the reports collected from counties to the National Library and some information has been made public on the web site of Statistics Estonia.

Thus it could be claimed that the fields on which Statistics Estonia collects data according to the Official Statistics Act are worse described on local government level than the fields on which databases have been created in terms of the Public Information Act. Positive in the legal context is that in the nearest future the data on pre-school institutions will be collected by the Estonian Education Information System.

In case the tasks of local governments require the use of personal data, it must be taken into account that the legal interpretations of data managers are quite distrustful about more detailed interpretations. This problem is most acute in case of population and health researchers while dealing with official data management and data protection. The researchers are convinced that the current arrangement of the circumstances in the country does not support the accomplishment of modern researches in these fields (Katus 2007; Katus and Puur, 2006; Rahu 2003; 2005; Postimees 2004). The respective academic discussions between the persons with legal knowledge (Pilving 2005; Albers 2005; Ilus 2005) have not provided one-to-one interpretation or a solution to the problem.

Restrictions resulting from the form of access

Methods used for ensuring the access to the data create less strict restrictions for data availability — satisfying the requests for information or public disclosure and different forms of disclosure. The ideology of the Public Information Act is that as a rule the data of databases must be disclosed and "a holder of information is required to disclose information in a manner which ensures that it reaches every person who needs the information as quickly as possible" (the Public Information Act § 30).

Disclosed databases mainly provide data in two forms. The automatic query in the database should enable in the local government context access to all information collected in the corresponding database unless it contradicts the Personal Data Protection Act. The information should be systematised and generalised at least for each local government unit. The state registers usually do not provide such output on their websites. The query is provided with the list of all entries (e.g. the Public Transport Register, the Register of Construction Works, the Public Procurement Register) or leads to the previously compiled reports, which are often made for single institutions. There is no possibility to provide these data on local government level (e.g. the H-web of the Social Register, Estonian Education Information System, Balance Records Information System, etc.).

The most positive example of disclosure is the web site of Statistics Estonia. In addition to the possibility to choose for which characteristics (incl. for which local government units) to form output tables, the system also provides different modes of structuring the data in tables and also various types of output files are presented. Unfortunately the data on local government units are scarce in the disclosed official statistics.

A separate topic is the fluctuating and in many cases poor quality of the local document registers. The register under observation does not often aggregate all the documents created by local government authorities, confining to reflecting the correspondence only. Registers have different technical solutions and resulting from it there is no uniform systematising model of documents. There are no analytical possibilities for getting an overview of the number and character of local government units' official activities with the help of registers.

Another possibility to satisfy the needs of local governments for disclosure is the reports containing 227 columns or rows for all the local government units of Estonia. The number of such reports in public databases is also small. Regionally the reports usually reflect the data on county level; this also applies to the cases where the corresponding phenomenon occurs on local level. However, the data on local level are usually available with the order for information, unless we have to deal with official statistics of municipal institutions.

In spite of the relative abundance of financial data being disclosed about the performance of the local governments, there is also a relevant need for development. The disclosed reports on local budgets enable to describe the distribution of expenditures by field of activity and distribution on the basis of types of expenditure, but not the expenditure of different fields on the basis of expenditure types. Solving of this problem is extremely important in differentiating the investments from the so-called fixed costs by fields.

The experience of the pilot survey of Järva county proves that the data obtained from the public databases of many registers (e.g. the Public Transport Register, S- and H-web of the Social Register, the Balance Records Information System, the Public Procurement Register, partly the Estonian Education Information System, RAKU) have to be transferred one by one into the suitable structure due to the inflexible form of the output and few possibilities. In case of extensive survey this means an additional workload. The limited possibilities of the public databases cause the need to use another possibility for access to the data — information queries. Consultations with specialists holding information in the registers of government agencies show that in many cases the data in this mode are the only possibility, i.e. the systematising of data based on other needs than initially built in databases is not possible or is very labour intensive.

From the data management point of view the problem lies in the optimal allocation of resources. With more abundant and flexible public view the work is done beforehand. While satisfying the orders for information the work is completed in accordance with the concrete order and the comparison with the first possibility depends on the number of orders. From the point of view of knowledge-based governance the second option is preferred as the fast access to the data should also increase the use of the data. Moreover, it should increase the awareness of data users about the existence of the data and about the possibilities to understand one's activities and environment.

Data and indicators

The existence and availability of the data do not mean much for the knowledge-based local governance. In order to turn the data into information, which adequately shows something relevant for good governance, at least two works have to be accomplished. First, a more thorough knowledge has to be achieved what the data are measuring, i.e. which are data definitions and how the data have been produced. Secondly, the existent data must be transformed in case of need, so that they would be relevant in terms of the purpose of descriptions. The purpose specifies the details and scope of descriptions.

Formal and practical data definitions

The existence or lacking of the correct data definitions is most conspicuous while solving different comparison tasks. In comparison of countries the problem is connected with the structural differences of the socio-economic worlds as well as with the differences of the concepts interpreting these worlds. While characterising the local government units inside the country the topic is actual when the data are collected and classified without a unified terminological, organisational and technical framework, such as in many cases of local registers.

Different measuring and calculation principles also cause misunderstanding, which provide different results to the same object. A classical example is the population number of Estonia while describing the local government units. The population number of a local government unit and its changes can be described according to the data of Statistics Estonia as well as on the basis of the data of the Population Register. According to the official statistics, the population number of Viimsi rural municipality was 8,705 as at the beginning of 2008. The Population Register data as of 21 August 2007 and as of 14 August 2008 provide the same population numbers as 14,341 and 15,188, respectively. The difference is almost two-fold and is caused by different methods and rules of measurement.

The description of the Population Survey of Statistics Estonia states that population number, population changes and data on population structure and distribution are calculated on the basis of vital events and on the data of the 2000 Population and Housing Census. In practice the vital events that are taken into account while calculating the population number, are births and deaths, but not the migration between local government units. The data of the Population Register are based on the persons who have been entered in the Register. Neither result reflects the population number as permanent population in the rural municipality. It would be correct to speak in the first case about the projection of population number based on the 2000 Population and Housing Census, taking into account the births and deaths; in the second case we should speak about “the registered population”.

The data reflecting the waiting lists in kindergartens provide a more complicated example, which often is an object for political argumentations. To get a real picture it must be found out if we talk about all children in the list of kindergarten or only those who have to stay in the waiting listw as there are no vacancies. Secondly, it must be found out by which conditions one can put his/her child to the kindergarten’s waiting list. In one local government unit the moment of registering in the Population Register is the condition, but in another unit the child has to become one year old, so the data are not comparable without transforming.

In case of data definitions, the most important thing is not their “correctness”, but the awareness about the measuring definition while using the data. To ensure the data comparability, unified definitions must be used, as taking into account the differences may turn too complicated when comparing the values later.

There are also problems with definitions that do not specify the data precisely enough. Each registered entry or number passes the subjective interpretation filter by data entry clerk, but a good definition decreases the different interpretations. In the data management of Estonian local governments various interpretations occur most often in classifying the expenditures and revenues of local budgets — for example the comparisons between the local government units on more detailed level of types of expenditure provide rather misleading than adequate data. In addition to good definitions it is also important that the first data producer, for instance the bookkeeper would know and understand the definition.

A relevant part of data definitions is territorial dimension, this is the reason why local government data are very sensitive toward the administrative territorial changes, this applies first and foremost to cases where data description lack the characteristics of the territorial division of lower level. During the last decade these cases have been very rare in Estonia, but the topic may become actual in case of extensive administrative territorial rearrangements. There is an inner contradiction between the purposeful data collection and the principle of minimalism on the one hand and between the ability to ensure the existence of correct data while changing the administrative territorial organisation, which might be very reasonable from the point of view of good governance.

More dangerous for the data quality than the free interpretation of formal definitions are the irregularity and insufficiency of data collection procedures, the dependence on the good will of data providers and possibilities of the moment. This applies first and foremost to databases the content of which is not derived from the acts and the requirements of the statutes.

With regard to the performance and conducting of local governments in a single rural municipality or a city the solution to the aforementioned problems is not changing of the system (definitions, procedure rules), but deepening of the awareness about contextual facts: data definitions and possible mistakes while following them; practices that are performed or not in data production. Improving of definitions and harmonising of data collection procedures will provide an efficient result when the whole country will be covered by it.

Possibilities to show data in knowledge

Data transferring to indicators is a critical link between data and knowledge, knowledge-based governance. The most important question here is which kind of data are needed and for whom. This is not a second-rate question and has relevant results on the character of governance (Holden 2008). The concept of good and knowledge-based governance presumes the transferring of the data in a way that they would inform us about the

improvement of local governments in the context of unit's strategic purposes and priorities. The problem can be treated from the point of view of the quality of strategic planning, involving of different parties and taking their opinions into consideration in the development plan.

On a wider national plan the option is satisfaction with indicators emerging from local initiatives or making efforts to create conditions for the formation of strictly specified indicators' intersection. It is evident that being guided only from local purposes while constructing the indicators, the possibilities to compare units with each other decrease significantly. This fact is also illustrated by development plans of local government units of Estonia. The monitoring systems of the development plans are lacking a thorough intersection. Keeping only to the aims set in local development plans while building the indicators' system may have a setback also when it is decided to change the aims on local level. The time series of the corresponding indicators must be re-established, but it is possible in case the data of the previous years are still available.

While constructing the indicators of local governments many possibilities can be used. The data describing the "pure" facts may be indicators of a relevant phenomenon. This applies to qualitative, existentialist as well as quantitative data. The qualitative indicators may be expressed as estimates in the form "task x proceeding from the law is fulfilled on satisfactory level", but also as neutral descriptive information "the river is passing the city from the north to the south". Existential indicators in the style "there is a public stadium in the unit" are very informative, but underestimated in measurement systems based on quantitative logic. It is not important how many stadiums there are, but in principle there is a possibility to render the service related to public stadiums. More widespread quantitative indicators refer to the number of existing phenomena: "7 municipal schools of the rural municipality" or "the city government administers institutions in 7 fields". These kinds of indicators open the scale and complexity of the world under governance in the best way.

While solving the tasks of comparison, different types of ratios have been implemented. The proportions (shares) show the relation of the measured results with maximum results. These kinds of indicators — "the ratio of social services in the unit is 80%" or out of 10 main social services 8 are rendered by local government — are good for showing the diversity. The second most often used ratios are indicators where the numeric data characterising the local government are in relation with some indicators characterising the context or with the number of potential or real clients. The latter may be the total number of population (local government expenditure per capita) or more closely defined social group (number of kindergarten children per number of children aged 2–6).

Complex indices are still more popular as a basis for the general comparisons. Globally the most well-known is UN human development index. Several complex indices have been compiled also for the comparison of local government units — development index (Kivilaid 2005), viability index (Sõstra 2004; Lehto 2005), measurements of regional welfare (Lõo 2006), development and financial ratings of Enterprise Estonia (www.eas.ee). While constructing this type of indices the task of interpreting and adequate use of the values becomes more difficult.

It is necessary to assess critically the ability of the index to describe the item that has been mentioned in the name of the index. The more general the description's task of the index, the more questions and doubts will arise. For example: whether the diversity of economy is more important in determining the viability of local government units in comparison with the number of local government units or with the diversity of subject areas; or if the abilities and innovation of the local government units have been sufficiently described by the share of population with higher education (which is measured in Estonia once in a decade) and the relative number of companies and not by the number of research and development institutions (Lehto 2005). In parallel with the choice of components their relative weight in the complex indicator must be determined.

As a result of the pilot survey of Järva county (Sepp 2008) studying the administrative capability of local government units the minimal theory of local government dimensions in the administrative system of Estonia was constructed as a basis for calculating the balanced complex index. Firstly, while measuring the level of local governments, three points of view were kept in mind. The satisfaction of local population with services, governance and

development was measured, as well as the level of fulfilling the local tasks on the basis of expert assessments of officials and public servants and the administrative matters in the framework of disclosed information of state databases, registers, etc. (which were transferred to the suitable indicators). Secondly, three functional components of the local government and up to five sub-components within the main components were distinguished: management-administration (sub-components: planning the activities, organisation, financial contribution, economy of management, regulations and procedures), availability of services (spatial and institutional) and quality of services (content of services, personnel rendering services, physical conditions of rendering services).

Local governance was divided into six subject areas according to administrative practices and traditional distribution of services being rendered. Within the six subject areas up to five sub-areas were distinguished: education (sub-areas: general education, pre-school education); leisure (hobby education and youth activities, culture and sports), social protection and health (social protection, health), economy and environmental protection (land use, construction and development, water management, roads and transport, waste, other municipal services and environmental protection); public order and safety; general public services.

The supplementary prerequisites for the theory of weighting were as follows: each measured indicator is equally relevant for the sub-component's value, each sub-component is equally relevant for the functional component's value and each functional component is equally relevant for the local government. The same principle of hierarchic equality of components was also implemented for sub-areas and subject areas, as well as for three directions of measurement. The most general consolidated index of local government's level was received as a result of three measurement directions, which were without the uniform measuring marks, after summing up the ranking points of the units.

The cartographic results of the pilot survey are sufficient to illustrate the fact that although the same item — the performance of local governments in 12 local government units of Järva county — was measured, the results differ significantly depending on the focus. The level of local government performance according to the satisfaction of population with the local services and governance is not similar to the relative estimations based on inter-system data or fulfilling the tasks resulting from the law.

Besides other things, the thematic maps show that the final result is mainly determined by the theory according to which the measurements are made. If in the assessment of the local government level the final result had been considered the most important (i.e. how satisfied the people are with the governance), we could maintain that the governance in Kareda rural municipality is performed on a higher level than in Paide city or Türi rural municipality. But other maps indicate that it is not true in any sense. It should be emphasised that indicators show what they have been tasked with. Taking Järva county as an example, we can also sense the inner contradictions between national and local evaluations and also the possible challenges in case of educational reform.

The drawback of being guided by the theory is that there are no sufficiently good data with the reasonable resources, which is the reason why one has to make compromises. As was proved by the pilot survey the existence of data has its own logic and this may not coincide with the logic of the theory on which the complex indicators are based. In such case the theory must be adjusted to the data available for calculations (Ainsaar and Soo 2005).

And last but not least — a few words about specifying the reasonable level for constructing the indicators (Armstrong et al. 2002). Empiric works on the comparative evaluation of local government units of Estonia show that the data for describing them are available in most subject areas for general as well as detailed overviews. If to compare the change in the number of pupils in different years, the indicator “the change in the number of pupils of general education schools, 2004 compared with 2007” is sufficient. If the unit is Kohtla-Järve and the problem is the re-organisation of the school network connected with partly Estonian instruction in schools where the study language is Russian, this indicator is not sufficient. Then more detailed indicators should be constructed (referring to the city district, the study language of the school, etc.).

In case a more general view is maintained while increasing the rate of detailed indicators, it is accompanied by the increase in the volume and complexity of knowledge. As the tasks being fulfilled in the framework of local government performance are diverse and complex, diverse information of good quality should correspond to them. At the same time the limits of the users' ability to receive the information must not be crossed, as is practiced in the local governance (Krebs et al 2007). These limits depend on a large scale also on the types of indicators produced and analysed in local governments.

Summary

The diverse data of great volume is being produced and maintained in Estonia for all local government units. However, state databases and official statistics are usually focused on central government and the regional data are based on county level only. Another characteristic of the official data management is that there are differences in data availability by subject areas, depending on their legal basis and data managers. The availability of data by subject areas and functions is on unequal level and good reasons have not been given for that. The prevailing of central government's perspective is expressed also in the structure of disclosed data and in efforts that must be made in order to reach the detailed data on local government level. The local data registers are not homogeneous and this causes problems to local government monitoring.

On the other hand, it is known that the quality and availability of data are relevant, but not sufficient for the efficient use in local governments (Ackland et al. 2005). The problem how to transfer the data to relevant indicators in local government and state databases in a better way must be solved.

The inter-system motivation for monitoring the local governments must be strengthened (Krebs et al. 2007). In addition to the changes of indicators' values, the improving effect of self-regulation (Turner and Whiteman 2005) should get a wider meaning in terms of general government — for example in connection with the power of decision while fulfilling local government tasks or as a factor influencing state subsidies. In general a uniform nationwide indicators' system should be created, which would establish a basis for the partnership relations of the country and local government units. To put the system to work, the indicators' system should be able to describe the levels of fulfilling the tasks of local governments resulting from the most relevant legal acts, the normative framework for evaluating the levels and the rules of how the evaluation results influence the relations between the country and local government units.

In compliance with the above mentioned, it is necessary to strengthen the organisation of national data management in a way that besides national goals also the local needs would be satisfied. At the same time the local organisations must not be burdened with data collection tasks. Technically it would mean that the local government data would be consolidated in the uniform database, which would provide flexible output for each local government unit, as well as comparison possibilities with all or selected local government units. The results of surveys and analyses ordered by the public sector about local government units could also be in this database, if the surveys have been conducted nationwide. More attention should be paid to the development of local government databases, which together with the national database should provide data and information input for the improvement of local governance. The public views of databases should provide the users with better access to information and consequently increase the participation rate in decision processes and improve the data quality.

All these processes presume the shift of paradigm in the (local) governance culture. The national development plan Säästev Eesti 21 (Sustainable Estonia 21, only in Estonian) specifies the conditions that could provide the users with the necessary goal.

This culture needs leaders and population who are rational, capable of developing and self-critical (Heidmets 2004; Lauristin 2006). To be more precise, there should be generation change for the development of sustainable and knowledge-based Estonia in the key sectors of the society, also in local governments. Thus new elite could influence the society, the elite whose decisions would not be affected by emotions, group interests or home-made wisdom

(Säästev Eesti 21). Then it is possible to evaluate how successful Estonia is in getting among the fourteen most knowledge-based countries in Europe.

Meanwhile, when the crisis is deepening more attention should be paid to the possibilities that exist for improving the local governments already at the present time: to create a database that would be supportive towards local development plan, but at the same time independent and to use it for reviewing the relevant options from the point of view of local government development and for making good decisions.

2. BRUTOTULU ERINEVUSED VANUSE JA SOO JÄRGI

Kristi Lehto
Statistikaamet

Sissejuhatus

Palk ja selle erinevused on alati huvipakkuv teema, sest see puudutab kõiki. Kes soovib ennast teistega võrrelda, kes tahab teada, millised muutused on aastatega toimunud.

Maksu- ja Tolliameti andmed palgatöötaja kuukeskmise brutotulu ja brutotulu saajate kohta aastatel 2003–2007 annavad võimaluse vastata neile huvipakkuvaile küsimustele.

Maksu- ja Tolliameti andmed erinevad Statistikaameti palgastatistikast ja seetõttu ei kasutata artiklis mõistet "palk", vaid "palgatöötaja brutotulu". Nende kahe mõiste sisulisi erinevusi on kirjeldatud Statistikaameti kogumikus "Linnad ja vallad arvudes. 2006. *Cities and Rural Municipalities in Figures*" (Lehto, Sõstra 2006).

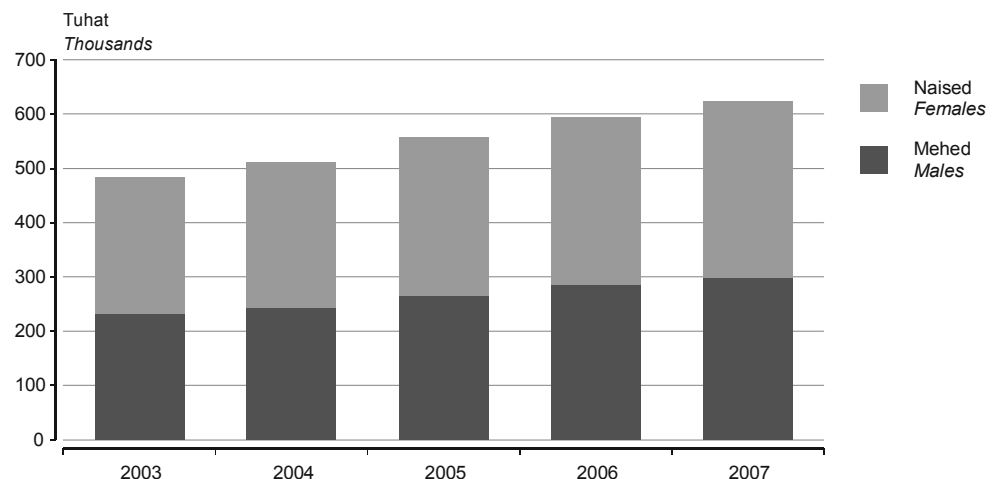
Artiklis toodud andmed aastate 2003–2006 kohta ei ühti eelmise aasta artiklis "Mehed ja naised. Tööturg ja palk" (Lehto ja Servinski 2007) esitatud andmetega, sest Maksu- ja Tolliamet muudab jooksvalt varasemate aastate andmeid.

2006. aasta artiklis (Lehto, Sõstra 2006) oli kasutusel palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, 2007. aastal lisandus sooline lõige (Lehto, Servinski 2007), selles artiklis on kasutada palgatöötaja kuukeskmise brutotulu andmed soo ja vanusegrupi järgi.

Brutotulu saajaid keskmiselt kuus

Aastatel 2003–2007 kasvas kuukeskmise brutotulu saajate arv rohkem kui 140 000 võrra: 2003. aastal oli brutotulu saajaid alla 500 000, aastal 2007 üle 600 000 (joonis 2.1). Võrreldes eelmise aastaga suurenes kuukeskmise brutotulu saajate arv kõige enam 2005. aastal. Kuigi brutotulu saajate arv suurenes, oli kõigil aastail naiste ja meeste osatähtsus sama: naised 52% ja mehed 48%.

Joonis 2.1 **Brutotulu saajaid keskmiselt kuus, 2003–2007**
Figure 2.1 *Average number of employees receiving monthly gross income, 2003–2007*

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.
Source: Estonian Tax and Customs Board.

Meeste ja naiste jaotus brutotulu saajate hulgas aastatel 2003–2007 ei muutunud, vanuseline jaotus aga küll. Vaadeldud viie aasta jooksul vähenes 25–49-aastaste brutotulu saajate osatähtsus ja suurenes ülejäänud kolme vanuserühma osatähtsus (tabel 2.1). Enim suurenes vähemalt 63-aastaste osatähtsus. 2007. aastal oli brutotulu saajate hulgas ligi 10% vähemalt 63-aastaseid.

25–49-aastaste osatähtsuse vähenemine ei tähenda, et selles vanuses jäi brutotulu saajaid vähemaks. Brutotulu saajate arv kasvas aastatel 2003–2007 kõigis vanuserühmades, kuid proportsionaalselt oli kasv väiksem 25–49-aastaste seas.

Kuni 24-aastaste meeste hulgas oli kuukeskmise brutotulu saajate osatähtsus veidi suurem kui samaealiste naiste puhul. Üle 63-aastaste brutotulu saajate osatähtsus oli nii meeste kui ka naiste hulgas aastatel 2003–2005 ühesugune. Aastail 2006–2007 suurenes vähemalt 63-aastaste naiste hulgas brutotulu saajate osatähtsus samaealiste meestega võrreldes kiiremini. Naiste hulgas oli 50–62-aastaste brutotulu saajate osatähtsus suurem ja 25–49-aastaste osatähtsus väiksem kui meestel.

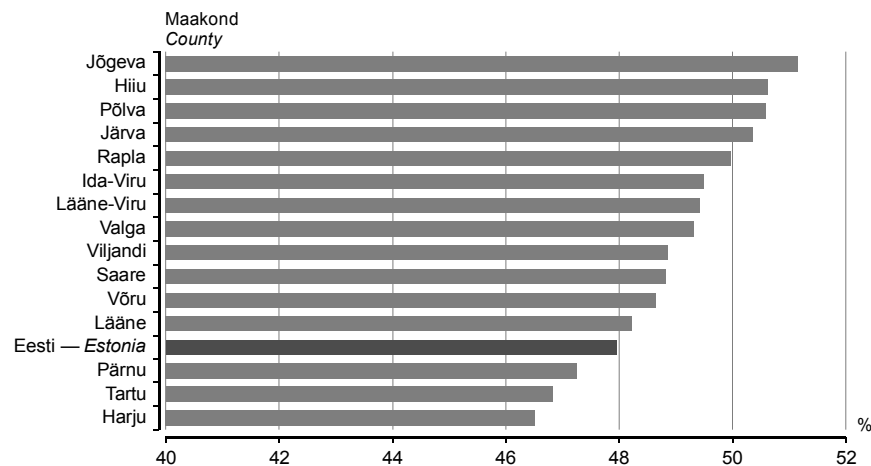
Tabel 2.1 **Brutotulu saajad soo ja vanuse järgi, 2003–2007**
Table 2.1 *Employees receiving gross income by sex and age, 2003–2007*
(protsenti — percentages)

Sugu, vanuserühm	2003	2004	2005	2006	2007	Sex, age group
Mehed						Males
kuni 24	11,0	11,1	11,3	11,7	11,8	aged 24 or younger
25–49	60,3	60,0	59,5	58,4	57,0	25–49
50–62	21,6	21,5	21,8	21,9	22,1	50–62
63 ja vanemad	7,2	7,4	7,4	8,0	9,2	aged 63 or older
kokku	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total
Naised						Females
kuni 24	8,2	8,7	9,0	9,7	10,0	aged 24 or younger
25–49	59,5	58,4	57,3	55,4	52,9	25–49
50–62	25,2	25,5	26,0	26,4	26,5	50–62
63 ja vanemad	7,1	7,4	7,6	8,5	10,6	aged 63 or older
kokku	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total
Kokku						Total
kuni 24	9,5	9,8	10,1	10,7	10,9	aged 24 or younger
25–49	59,9	59,2	58,3	56,9	54,8	25–49
50–62	23,5	23,6	24,0	24,2	24,4	50–62
63 ja vanemad	7,1	7,4	7,5	8,3	9,9	aged 63 or older
kokku	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.
Source: Estonian Tax and Customs Board.

Aastal 2007 oli neljas maakonnas brutotulu saajate hulgas mehi rohkem kui naisi: Jõgeva, Hiiu, Põlva ja Järva (joonis 2.2). Eesti keskmisest väiksem meeste osatähtsus brutotulu saajate hulgas oli Harju, Tartu ja Pärnu maakonnas.

Joonis 2.2 **Mehi brutotulu saajate hulgas, 2007**
Figure 2.2 *Males among recipients of gross income, 2007*

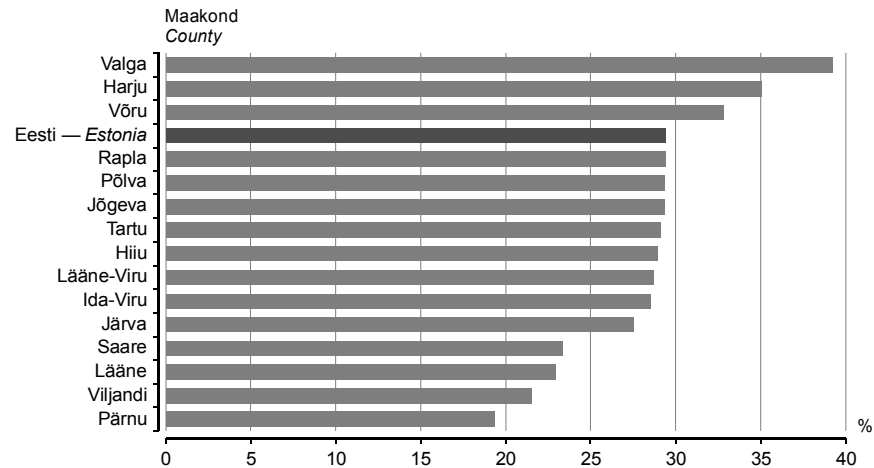

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.
Source: Estonian Tax and Customs Board.

2007. aastal oli meeste osatähtsus brutotulu saajate hulgas 164 omavalitsusüksuses üle 50% (kaart 2 lisa 1). Meeste osatähtsus oli väike eelkõige linnades. 10 omavalitsusüksusest oli meeste osatähtsus alla 45% ühes vallas (Kihnu) ja 9 maakonnakeskuseks olevas linnas. Tallinnas oli meeste osatähtsus brutotulu saajate hulgas 45,4%.

Brutotulu saajate arv kasvas aastatel 2003–2007 kõigis maakondades, suurim oli see Valga maakonnas (joonis 2.3). Viie aastaga kasvas brutotulu saajate arv Eestis 29,4%. Keskmisest suurem oli kasv peale Valga maakonna ka Harju ja Võru maakonnas. Brutotulu saajate arvu kasv jäi alla 25% Pärnu, Viljandi, Lääne ja Saare maakonnas.

Joonis 2.3 **Kuukeskmise brutotulu saajate arvu kasv, 2003–2007**
Figure 2.3 *Increase in the number of employees receiving average monthly gross income, 2003–2007*

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.
Source: Estonian Tax and Customs Board.

Omavalitsusüksustes oli brutotulu saajate arvu muutus väga erinev. See arv vähenes aastatel 2003–2007 ainult ühes omavalitsusüksuses: Tootsi vallas. Kõigis teistes omavalitsusüksustes brutotulu saajate arv kasvas, nimetatud arv kasvas 22 omavalitsusüksuses rohkem kui 50% (kaart 3 lisa 1). Enim oli selliseid omavalitsusüksusi Harju, Valga ja Tartu maakonnas. Hiiu, Saare, Lääne, Rapla, Järva, Lääne-Viru, Viljandi ja Võru maakonnas polnud ühtegi omavalitsusüksust, kus brutotulu saajate arvu kasv oli üle 50%. Rohkem kui pooltes omavalitsusüksustes jäi kasv 20–35% vahele.

Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu

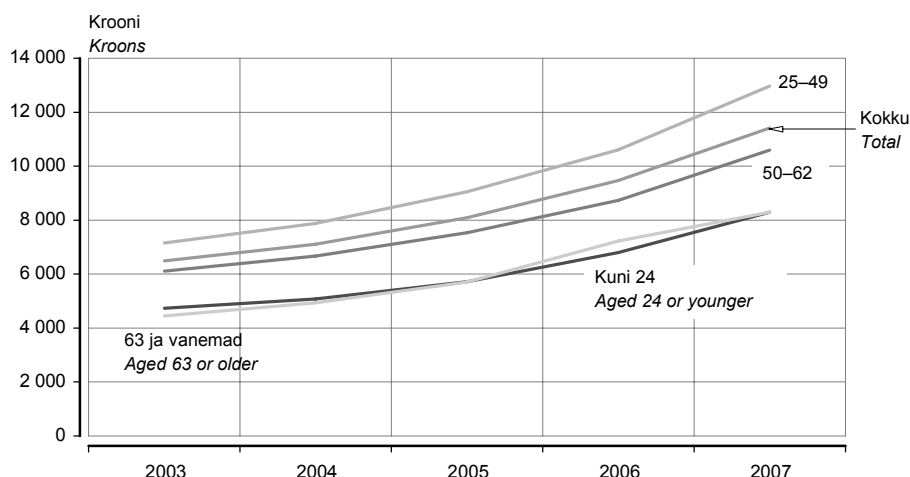
Eesti palgatöötaja kuukeskmise brutotulu kasvas 2003.–2007. aastal 6485 kroonist 11 415 kroonini. Võrreldes eelmise aastaga kasvas see igal aastal, suurim tõus oli 2007. aastal: ligi 2000 krooni.

Kõige kõrgem oli 25–49-aastaste palgatöötajate kuukeskmise brutotulu, see oli Eesti keskmisest suurem igal aastal (joonis 2.4). 50–62-aastaste palgatöötajate keskmine brutotulu oli Eesti keskmisest veidi madalam. Kuni 24-aastaste ning vähemalt 63-aastaste puhul oli see Eesti keskmisest üle 2000 krooni väiksem.

Aastatel 2003–2007 suurenesid palgatöötaja kuukeskmise brutotulu erinevused vanusegrupiti. 2003. aastal oli 25–49-aastaste ja vähemalt 63-aastaste keskmine brutotulu vahe 2702 krooni, 2007. aastal oli erinevus 4673 krooni.

Brutotulu erinevus vanusegruppides

Joonis 2.4 **Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu vanuserühma järgi, 2003–2007**
 Figure 2.4 **Average monthly gross income per employee by age group, 2003–2007**

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.
 Source: Estonian Tax and Customs Board.

Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu oli 2007. aastal Eesti keskmisest kõrgem Harju ja Tartu maakonnas (tabel 2.2). Harju maakond oli kõigis vanuserühmades selle näitaja poolest üle Eesti keskmise. Ainult kuni 24-aastaste vanuserühmas polnud Harju maakond pingereas esimene, vaid kolmas. Ida-Viru maakond oli kõigi vanuserühmade pingereas viimasel kohal.

25–49- ja 50–62-aastaste pingereas oli Eesti keskmisest suurem brutotulu kahes maakonnas, vähemalt 63-aastaste vanuserühmas kolmes maakonnas. Kuni 24-aastaste vanuserühmas oli Eesti keskmisest kõrgem kuukeskmine brutotulu kaheksas maakonnas.

Tabel 2.2 **Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu vanuserühma ja maakonna järgi, 2007**
 Table 2.2 **Average monthly gross income per employee by age group and county, 2007**

Vanuserühm	Kuni 24		25–49		50–62		63 ja vanemad		Kokku
Age group	Aged 24 or younger						Aged 63 or older		Total
Rapla	8 806	Harju	15 212	Harju	11 992	Harju	9 234	Harju	13 074
Järva	8 680	Tartu	12 971	Tartu	10 844	Tartu	8 544	Tartu	11 551
Harju	8 671	EESTI ESTONIA	12 964	EESTI ESTONIA	10 598	Hiiu	8 358	EESTI ESTONIA	11 415
Saare	8 404	Rapla	12 490	Lääne	10 189	EESTI ESTONIA	8 291	Rapla	11 045
Lääne	8 381	Hiiu	12 317	Rapla	10 011	Rapla	7 787	Hiiu	10 979
Lääne-Viru	8 374	Saare	12 137	Hiiu	9 924	Järva	7 528	Saare	10 713
Jõgeva	8 328	Järva	12 041	Pärnu	9 854	Pärnu	7 491	Lääne	10 712
Hiiu	8 289	Lääne	12 018	Järva	9 836	Viljandi	7 466	Järva	10 649
EESTI ESTONIA	8 288	Pärnu	11 732	Saare	9 687	Lääne	7 380	Pärnu	10 399
Viljandi	8 204	Viljandi	11 437	Lääne-Viru	9 537	Saare	7 372	Lääne-Viru	10 244
Pärnu	8 023	Lääne-Viru	11 407	Viljandi	9 460	Lääne-Viru	7 157	Viljandi	10 182
Võru	8 021	Jõgeva	10 947	Jõgeva	9 193	Jõgeva	7 152	Jõgeva	9 864
Tartu	7 937	Põlva	10 687	Võru	8 966	Võru	6 844	Põlva	9 586
Põlva	7 815	Võru	10 468	Põlva	8 925	Valga	6 724	Võru	9 527
Valga	7 744	Valga	10 249	Valga	8 756	Põlva	6 526	Valga	9 303
Ida-Viru	7 264	Ida-Viru	9 118	Ida-Viru	8 611	Ida-Viru	6 235	Ida-Viru	8 578

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.
 Source: Estonian Tax and Customs Board.

Omavalitsusüksustes oli 2007. aastal palgatöötaja kuukeskmine brutotulu vanuserühmiti väga erinev (kaart 4–7 lisas 1, tabel 2.3): madalaim oli see vähemalt 63-aastaste hulgas ja kõrgeim 25–49-aastaste seas.

Kuni 24-aastaste kuueskmise brutotulu oli 142 omavalitsusüksuses vahemikus 8000–10 000 krooni (kaart 4 lisas 1). Ainult kahes omavalitsusüksuses (Lüganuse vald ja Mustvee linn) teenisid kuni 24-aastased üle 10 000 krooni suurust brutotulu. Ühes omavalitsusüksuses (Piiressaare vald) polnud ühtegi alla 24-aastast brutotulu saajat. Väiksem oli brutotulu kuni 24-aastaste vanuserühmas Tallinnast kaugemal asuvates omavalitsusüksustes. Harju, Rapla ja Lääne maakonna kõigis omavalitsusüksustes oli kuni 24-aastaste keskmine brutotulu suurem kui 8000 krooni.

Suurimas vanuserühmas — 25–49-aastased — teeniti kõigis omavalitsusüksustes suurimat brutotulu võrreldes teiste vanuserühmadega. Eesti keskmisest 25–49-aastaste brutotulust (12 964 krooni) kõrgemat tulu saadi 25 omavalitsusüksuses. Kuueskmise brutotulu oli 25–49-aastaste vanuserühmas üle 10 000 krooni 199 omavalitsusüksuses (kaart 5 lisas 1). Üle 12 000 krooni oli see 62 omavalitsusüksuses: enamikus Harju maakonna ja selle lähedastes omavalitsusüksustes, saartel ja Tartu, Pärnu ning Viljandi ümbruses. Palgatöötaja kuueskmise brutotulu 25–49-aastaste vanuserühmas oli väiksem kui 8000 krooni Peipsiääre vallas. Alla 10 000 krooni oli see Kirde-, Kagu- ja Edela-Eesti omavalitsusüksustes.

50–62-aastaste vanuserühmas jagunes palgatöötaja kuueskmise brutotulu 2007. aastal nelja tulugrupi vahel ühtlasemalt kui teistes vanuserühmades (kaart 6 lisas 1). Üle 12 000-kroonist brutotulu saadi 12 omavalitsusüksuses: 11 Harju ja ühes Lääne maakonna omavalitsusüksuses. Valga ja Võru maakonna kõigis omavalitsusüksustes oli 50–62-aastaste brutotulu alla 10 000 krooni, kõigis teistes maakondades oli see näitav vähemalt ühes omavalitsusüksuses üle 10 000 krooni.

Vähemalt 63-aastaste palgatöötajate kuueskmise brutotulu oli väiksem kui nooremates vanuserühmades: alla 8000 krooni jäi see 185 omavalitsusüksuses (kaart 7 lisas 1). Üle 10 000 krooni oli brutotulu vähemalt 63-aastastel kuues omavalitsusüksuses: Harku, Viimsi, Saue, Rae, Kiili ja Vormsi vallas.

Naiste ja meeste brutotulu erinevus

2003. aastal oli meeste kuueskmise brutotulu 7484 krooni ja naistel 5561 krooni. Viie aastaga kasvas brutotulu meestel 5941 krooni ja naistel 4002 krooni ning 2007. aastal oli vastav näitaja meestel 13 425 ja naistel 9563 krooni.

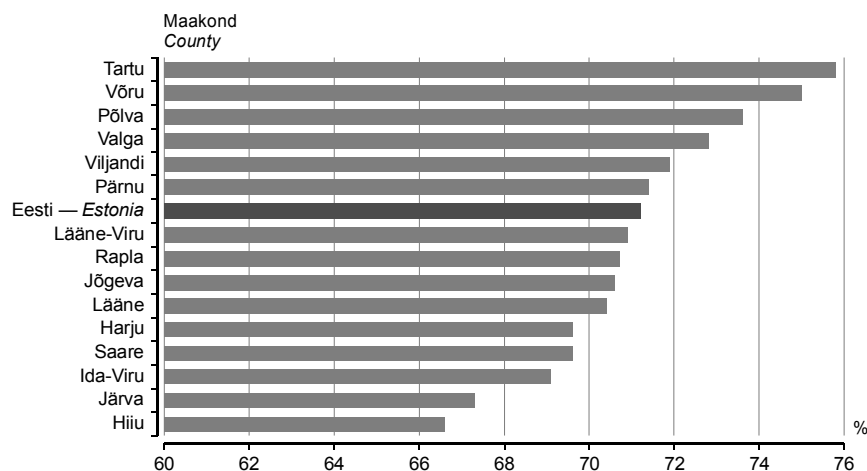
2007. aastal oli kõigis maakondades meeste kuueskmise brutotulu naiste samast näitajast üle 2700 krooni suurem. Meeste ja naiste kuueskmise brutotulu vahe oli suurem kui 4000 krooni Harju, Hiiu ja Järva maakonnas. Meeste kuueskmise brutotulu oli Eesti keskmisest meeste brutotulust kõrgem ainult Harju maakonnas. Naiste brutotulu oli Eesti keskmisest naiste brutotulust kõrgem kahes maakonnas: Harju ja Tartu. Kõige madalam oli nii naiste kui ka meeste brutotulu Ida-Viru maakonnas.

2007. aastal oli meeste kuueskmise brutotulu kõigis omavalitsusüksustes kõrgem kui naistel. Väga ilmekalt on meeste ja naiste brutotulude erinevus näha kaardil 8 ja 9 (lisa 1). Aastal 2007 said meespalgatöötajad üle 10 000 krooni suurust kuueskmist brutotulu 212 omavalitsusüksuses, naiste kuueskmise brutotulu oli üle 10 000 krooni vaid 16 omavalitsusüksuses.

Aastal 2007 oli kõige suurem meeste ja naiste kuueskmise brutotulu Viimsi vallas (vastavalt 21 789 ja 14 418 krooni) ja kõige väiksem Piiressaare vallas (6985 ja 4186 krooni).

2007. aastal oli naiste brutotulu 71,2% meeste samast näitajast. Kõige vähem erines naiste ja meeste kuueskmise brutotulu Tartu ja kõige rohkem Hiiu maakonnas (joonis 2.5). Eesti keskmisest väiksem oli naiste ja meeste brutotulude erinevus peale Tartu maakonna Võru, Põlva, Valga, Viljandi ja Pärnu maakonnas. Suurima kuueskmise brutotuluga Harju maakonnas oli naiste ja meeste brutotulu erinevus Eesti keskmisest suurem: naiste kuueskmise brutotulu hõlmas 69,6% meeste omast.

Joonis 2.5 Naiste kuukeskmise brutotulu suhe meeste kuukeskmise brutotuluse, 2007
 Figure 2.5 Ratio of females' average monthly gross income to males' average monthly gross income, 2007

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.
 Source: Estonian Tax and Customs Board.

Aastatel 2003–2007 suurenesid naiste ja meeste kuukeskmise brutotulu erinevused. 2003. aastal oli naiste brutotulu meeste omast 74,3%, 2007. aastal 71,2%. Kõige väiksem oli naiste ja meeste brutotulu erinevus 2004. aastal, kui naiste kuukeskmise brutotulu oli 74,6% meeste brutotulust.

Omavalitsusüksustes olid naiste ja meeste brutotulu erinevused suuremad kui maakondades. Kõige suurem erinevus naiste ja meeste kuukeskmises brutotulus oli 2007. aastal Lohusuu vallas: naiste kuukeskmise brutotulu oli 50,8% meeste kuukeskmisest brutotulust. Üheski omavalitsusüksuses ei olnud naiste brutotulu meeste omast suurem. Naiste ja meeste brutotulu erinevus oli kõige väiksem Nõva vallas: naiste kuukeskmise brutotulu oli 87,4% meeste omast.

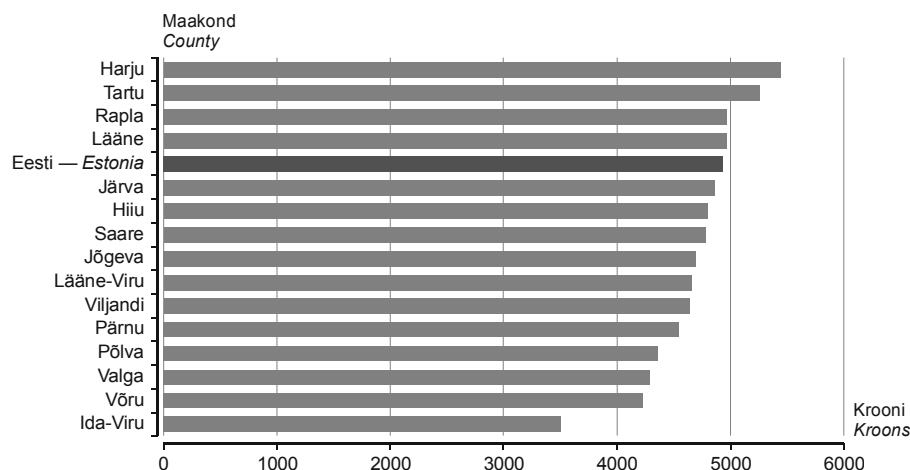
2007. aastal hõlmas naiste kuukeskmise brutotulu 26 omavalitsusüksuses meeste omast üle 75% (kaart 11 lisas 1). Väiksem naiste ja meeste brutotulu erinevus oli Kagu-Eesti omavalitsusüksustes. Naiste brutotulu oli vähem kui 75% meeste omast kõigis Harju maakonna omavalitsusüksustes.

Brutotulu kasv

Aastatel 2003–2007 suurenes palgatöötaja kuukeskmise brutotulu 4930 krooni. Nelja maakonna (Harju, Tartu, Rapla ja Lääne) brutotulu kasv ületas Eesti keskmise brutotulu kasvu (joonis 2.6). Ainsana jäi viie aasta brutotulu kasv alla 4000 krooni Ida-Viru maakonnas.

Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu kasvas kõigis vanuserühmades ja mõlema soo puhul.

Joonis 2.6 Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu kasv, 2003–2007
 Figure 2.6 Increase in the average monthly gross income per employee, 2003–2007

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.
 Source: Estonian Tax and Customs Board.

Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu kasv oli omavalitsusüksustes erinevam kui maakondades. Aastatel 2003–2007 suurenes see kõige rohkem Harku vallas (7396 krooni) ja kõige vähem Piirissaare vallas (2535 krooni). Üle 6000 krooni kasvas brutotulu kaheksas omavalitsusüksuses: Harku, Viimsi, Kiili, Noarootsi, Saue, Saku, Rae ja Keila vallas (kaart 12 lisas 1). Ainus mitte Harju maakonna omavalitsusüksus selles loetelus oli Noarootsi vald. Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu kasv oli suurem Tallinna-lähedastes omavalitsusüksustes. Harju maakonna naabermaakondades ja Hiiu maakonnas polnud ühtegi omavalitsusüksust, milles brutotulu kasv oleks jäänud alla 4000 krooni.

Arvestades palgatöötaja kuukeskmise brutotulu kasvu protsentides, mitte kroonides, saame hoopis teise pildi (kaart 13 lisas 1). Aastatel 2003–2007 suurenes brutotulu 15 omavalitsusüksuses rohkem kui 100%, kusjuures nende hulgas polnud ühtegi Harju maakonna omavalitsusüksust.

Kõige väiksem brutotulu kasv oli Tootsi vallas (58,8%). Tootsi vald oli ainuke, kus brutotulu saajate arv vähenes.

Brutotulu ja kaugus Tallinnast

Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu oli suurem Tallinna-lähedastes omavalitsusüksustes (kaart 10 lisas 1). Teise keskuse moodustasid Tartu ümbruse omavalitsusüksused. Harju ja Hiiu maakonna kõigis omavalitsusüksustes oli 2007. aastal kuukeskmise brutotulu suurem kui 10 000 krooni.

Kahe näitaja — palgatöötaja kuukeskmise brutotulu ja omavalitsusüksuse kaugus Tallinnast — vaheline korrelatsioon on -0,60. Negatiivne korrelatsioon kinnitab kaardilt nähtut, et mida kaugemal asub omavalitsusüksus Tallinnast, seda madalam on brutotulu. Meestöötajate kuukeskmise brutotulu on kaugusega Tallinnast tugevamini seotud kui naistöötajate oma (korrelatsioon vastavalt -0,62 ja -0,54). Vanusegrupiti on palgatöötaja kuukeskmise brutotulu kaugusega Tallinnast kõige tugevamini seotud 25–49-aastastel ja kõige nõrgemini alla 24-aastastel.

Kokkuvõte

Kuukeskmise brutotulu saajate arv suurenes aastatel 2003–2007 rohkem kui 140 000 võrra. Võrreldes eelmise aastaga suurenes 2007. aastal kõige enam vähemalt 63-aastaste brutotulu saajate arv. Kuukeskmise brutotulu saajate arv suurenes kõigis omavalitsusüksustes, v.a Tootsi vald.

Aastatel 2003–2007 suurenes Eesti palgatöötaja kuukeskmise brutotulu ligi 5000 krooni: 6485 kroonist 11 415 kroonini. Brutotulu suurenes kõigis omavalitsusüksustes. Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu kasv kroonides oli Eesti keskmisest suurem 62 omavalitsusüksuses.

Harju ja Hiiu maakonna kõigis omavalitsusüksustes oli 2007. aastal palgatöötaja kuukeskmise brutotulu suurem kui 10 000 krooni.

Meeste kuukeskmise brutotulu oli kõigis vanuserühmades suurem kui naiste sama näitaja. Meeste kõrgem brutotulu ei tähenda, et sama tööd tegevad mehed ja naised saaksid ebavõrdset palka. Maksu- ja Tolliameti andmete põhjal ei saa teha järeldust soolise diskrimineerimise kohta, sest vastavad taustandmed puuduvad.

Tabel 2.3 **Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu ja selle saajad omavalitsusüksustes, 2007**
 Table 2.3 *Average monthly gross income per employee and recipients thereof in local government units, 2007*

Vanuserühm <i>Age group</i>	Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu <i>Average monthly gross income per employee</i>				Brutotulu saajad <i>Recipients of gross income</i>			
	Kuni 24 <i>Aged 24 or younger</i>	25–49	50–62	63 ja vanemad <i>Aged 63 or older</i>	Kuni 24 <i>Aged 24 or younger</i>	25–49	50–62	63 ja vanemad <i>Aged 63 or older</i>
Linn — City								
Elva	7 935	12 428	10 175	7 577	297	1 488	583	301
Haapsalu	8 059	12 599	10 961	7 671	632	2 895	1 499	536
Jõgeva	7 969	10 973	10 103	8 162	273	1 347	616	246
Kallaste	8 139	8 377	7 363	4 854	48	191	108	31
Keila	9 148	15 028	11 908	8 830	587	2 663	1 135	498
Kiviõli	7 987	9 638	8 482	6 683	296	1 429	832	272
Kohtla-Järve	7 452	9 206	8 895	6 330	1 799	9 855	5 397	1 333
Kunda	8 554	12 203	11 071	7 658	201	953	404	138
Kuressaare	8 823	12 532	10 545	8 557	931	4 075	1 721	672
Kärdla	8 245	12 664	9 654	8 943	196	1 060	422	143
Loksa	8 530	11 498	10 876	7 114	190	814	473	196
Maardu	8 279	11 285	9 772	8 190	1 129	4 664	2 348	655
Mustvee	10 129	9 569	6 651	5 489	65	321	152	54
Mõisaküla	9 542	9 909	8 677	5 881	45	210	83	40
Narva	6 673	8 208	7 954	5 736	2 615	15 613	8 417	1 951
Narva-Jõesuu	6 919	9 637	10 003	6 573	93	556	361	117
Paide	8 554	12 900	10 839	8 061	520	2 353	1 176	439
Paldiski	8 359	12 013	9 144	6 969	249	1 161	486	244
Põltsamaa	8 939	12 089	9 717	7 776	218	1 080	495	244
Põlva	7 775	11 729	10 561	7 908	351	1 607	731	243
Pärnu	8 080	12 194	10 347	7 951	2 107	10 299	4 879	2 438
Püssi	8 541	10 316	9 195	5 675	75	370	251	40
Rakvere	8 165	11 938	9 813	8 106	761	4 310	1 945	659
Saue	9 292	17 620	14 458	9 543	299	1 711	697	331
Sillamäe	7 025	8 740	8 631	6 275	683	3 774	2 058	456
Sindi	7 704	11 347	9 616	7 257	235	1 038	477	178
Tallinn	8 537	15 021	11 892	9 302	19 796	105 641	49 968	24 390
Tartu	7 902	13 407	11 318	9 011	4 276	26 339	9 722	4 938
Tõrva	8 130	11 732	9 106	7 161	147	727	336	147
Valga	7 625	9 650	8 696	6 762	548	3 147	1 416	567
Viljandi	8 280	12 096	10 286	8 273	934	4 749	2 390	1 024
Võhma	7 826	11 030	7 757	7 044	72	336	154	55
Võru	7 833	10 753	9 292	7 461	570	3 354	1 454	624
Vald — Rural municipality								
Abja	8 672	10 243	8 595	6 211	152	529	223	76
Aegviidu	9 559	14 059	11 043	6 342	44	229	90	63
Ahja	8 482	10 630	9 458	5 582	67	251	85	27
Alajõe	7 574	9 234	9 144	3 896	16	118	67	25
Alatskivi	7 816	10 608	8 629	6 771	56	263	98	39
Albu	7 338	11 039	8 759	5 942	90	351	152	30
Ambla	9 083	11 914	9 325	7 270	158	576	289	76
Anija	9 181	12 095	10 614	7 852	383	1 620	709	289
Antsla	8 797	10 248	8 780	5 516	204	822	284	106
Are	8 146	9 962	7 514	6 598	81	332	98	40
Aseri	8 342	10 767	8 877	5 972	113	524	264	89
Audru	8 361	11 157	8 919	6 764	306	1 303	477	192
Avinurme	8 548	9 897	7 911	5 442	62	315	116	46
Emmaste	8 437	13 466	11 235	9 780	94	350	145	40
Haanja	7 772	11 062	8 099	5 343	63	257	95	35
Haaslava	8 147	11 477	10 826	6 722	102	438	143	49
Halinga	8 577	11 586	8 970	7 093	205	836	349	138
Haljala	9 260	11 087	9 822	6 227	187	712	324	79
Halliste	8 038	11 261	8 640	5 383	101	348	126	38
Hanila	9 563	11 086	8 652	6 830	74	425	166	70
Harku	8 993	19 743	14 864	11 500	490	3 058	985	382
Helme	8 122	10 200	8 613	7 470	105	505	192	65

Tabel 2.3 **Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu ja selle saajad omavalitsusüksustes, 2007**
 Table 2.3 *Average monthly gross income per employee and recipients thereof in local government units, 2007*

Järg — Cont.

Vanuserühm <i>Age group</i>	Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu <i>Average monthly gross income per employee</i>				Brutotulu saajad <i>Recipients of gross income</i>			
	Kuni 24 <i>Aged 24 or younger</i>	25–49	50–62	63 ja vanemad <i>Aged 63 or older</i>	Kuni 24 <i>Aged 24 or younger</i>	25–49	50–62	63 ja vanemad <i>Aged 63 or older</i>
Hummuli	8 146	9 539	8 609	4 775	44	220	72	21
Häädemeeste	8 443	11 098	8 992	5 893	168	700	241	109
Iisaku	6 698	10 447	8 282	5 908	72	338	110	40
Illuka	8 069	9 898	8 820	4 680	38	203	85	27
Imavere	8 734	12 691	9 946	5 612	82	274	77	34
Juuru	8 740	11 898	9 384	7 321	80	377	168	46
Jõelähtme	8 932	15 632	12 734	8 928	319	1 657	666	240
Jõgeva	8 087	11 074	9 428	7 327	264	1 134	538	201
Jõhvi	7 676	10 890	10 039	7 516	518	3 003	1 555	541
Järva-Jaani	8 161	11 669	9 161	7 393	114	428	184	74
Järvakandi	8 985	14 062	10 187	7 568	55	322	165	76
Kaarma	7 771	11 855	9 035	6 710	260	1 149	432	120
Kadrina	8 282	11 492	9 571	7 246	310	1 345	556	152
Kaisma	9 249	10 803	8 034	5 955	29	136	51	19
Kaiu	8 227	11 638	9 703	8 640	110	403	153	46
Kambja	8 655	11 128	9 637	6 323	119	569	205	69
Kanepi	8 319	10 920	7 447	6 287	129	566	223	93
Kareda	9 010	10 610	8 886	5 961	57	169	93	26
Karksi	8 964	11 348	9 382	7 109	211	870	461	139
Karula	9 319	9 636	8 584	5 886	51	216	64	38
Kasepää	8 956	9 815	7 871	4 811	52	228	99	26
Kehtna	8 531	11 759	9 454	6 846	337	1 235	509	169
Keila	9 291	15 158	12 433	7 771	237	1 197	531	204
Kernu	9 258	13 954	12 323	6 448	104	526	192	89
Kihelkonna	7 666	12 153	9 872	4 688	42	216	79	26
Kihnu	7 419	10 481	10 961	6 886	34	126	38	15
Kiili	8 700	17 279	12 837	10 149	189	1 197	335	120
Koeru	9 110	12 107	9 195	7 050	146	564	217	82
Kohila	8 632	13 747	10 752	8 856	409	1 736	685	227
Kohtla	8 047	10 519	9 180	6 973	86	399	205	40
Kohtla-Nõmme	7 836	11 789	9 788	6 037	49	246	116	47
Koigi	8 996	12 071	9 225	6 016	66	298	119	42
Kolga-Jaani	7 726	10 781	9 628	6 134	91	308	105	48
Konguta	7 426	11 027	9 627	5 759	83	319	112	34
Koonga	8 364	9 334	6 650	5 307	79	270	90	38
Kose	9 36	13 140	10 764	7 995	353	1 555	552	272
Kullamaa	9 308	10 751	6 943	6 555	50	280	109	44
Kuusalu	9 284	14 185	10 929	7 874	388	1 733	782	263
Kõlleste	7 654	11 237	9 301	7 232	51	243	92	30
Kõo	7 157	10 266	8 218	4 302	68	244	113	22
Kõpu	7 816	10 500	7 553	5 185	35	182	72	33
Kõrgessaare	8 711	11 796	9 592	8 403	81	326	132	41
Kõue	8 978	11 686	9 171	6 441	119	418	152	56
Käina	7 931	12 012	10 228	6 496	137	598	257	57
Kärla	8 428	11 371	9 039	8 982	77	358	147	61
Käru	9 316	11 612	7 764	9 521	44	136	49	23
Laekvere	7 962	10 011	8 597	5 665	107	402	168	51
Laeva	9 216	11 893	9 448	6 798	53	219	84	25
Laheda	7 238	10 126	7 473	5 440	80	322	109	39
Laimjala	8 555	12 190	7 411	7 282	53	178	72	16
Lasva	7 187	9 593	7 534	6 277	86	369	141	46
Lavassaare	6 856	10 031	10 143	6 229	29	157	51	26
Leisi	7 101	10 880	8 130	5 892	114	483	161	65
Lihula	8 104	10 072	9 572	6 601	143	624	274	120
Lohusuu	7 810	11 507	10 845	6 736	36	169	54	26
Luunja	7 987	12 242	10 762	7 535	155	707	266	73
Lüganuse	10 475	11 670	10 115	8 505	69	324	106	53

Tabel 2.3 **Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu ja selle saajad omavalitsusüksustes, 2007**Table 2.3 *Average monthly gross income per employee and recipients thereof in local government units, 2007*

Järg — Cont.

Vanuserühm <i>Age group</i>	Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu <i>Average monthly gross income per employee</i>				Brutotulu saajad <i>Recipients of gross income</i>			
	Kuni 24 <i>Aged 24 or younger</i>	25–49	50–62	63 ja vanemad <i>Aged 63 or older</i>	Kuni 24 <i>Aged 24 or younger</i>	25–49	50–62	63 ja vanemad <i>Aged 63 or older</i>
Lümanda	8 713	11 412	8 624	5 293	51	208	70	27
Maidla	8 891	10 224	8 352	4 968	44	197	76	33
Martna	8 360	12 664	8 402	6 927	70	199	100	35
Meeksi	7 483	10 654	7 544	6 563	31	124	31	29
Meremäe	6 209	9 178	6 677	5 677	48	215	61	38
Mikitamäe	7 762	10 117	6 494	5 269	47	171	73	32
Misso	8 814	10 223	9 292	5 319	40	153	62	18
Mooste	8 678	10 215	8 519	5 306	70	323	119	44
Muhu	7 984	12 427	8 138	5 881	96	410	163	81
Mustjala	8 530	12 357	7 885	4 635	41	141	45	28
Mõniste	8 030	8 805	8 112	4 707	47	193	94	20
Mäetaguse	7 618	10 282	8 636	5 674	81	377	124	40
Mäksa	7 471	11 240	9 338	6 700	79	394	155	56
Märjamaa	9 458	11 506	9 300	6 673	394	1 737	742	251
Nissi	9 498	12 454	10 441	6 845	210	832	329	129
Noarootsi	9 291	14 450	12 448	9 719	47	218	81	30
Nõo	7 992	12 067	9 711	9 059	185	962	374	149
Nõva	8 170	12 715	7 607	6 750	24	107	49	20
Orava	8 644	10 781	7 242	5 209	27	152	45	27
Orissaare	8 969	12 189	9 489	5 073	106	538	190	75
Oru	8 687	11 489	8 955	8 263	59	258	89	26
Otepää	7 403	11 480	9 391	6 973	208	935	386	150
Padise	9 750	14 071	12 289	7 993	117	562	195	73
Paide	8 919	11 050	8 624	7 039	113	493	205	74
Paikuse	8 267	12 802	10 573	8 988	218	1 021	320	150
Paistu	7 830	10 729	7 907	8 127	79	356	136	48
Pajusi	7 885	11 469	8 578	8 094	70	312	122	67
Pala	7 990	10 645	7 983	5 085	53	266	86	24
Palamuse	7 795	11 693	8 641	6 617	133	544	212	70
Palupera	7 364	10 764	8 544	6 791	64	251	77	24
Peipsiääre	8 491	7 742	7 908	4 812	28	127	40	30
Pihla	8 437	12 189	9 764	6 338	91	361	130	50
Piirissaare	-	8 604	5 407	4 108	-	9	11	13
Puhja	8 589	11 247	8 906	6 338	122	618	225	71
Puka	6 816	10 212	9 390	5 689	91	388	142	47
Puurmani	7 862	10 768	7 863	5 992	102	393	159	62
Põdrala	7 907	11 055	7 813	6 604	46	185	76	19
Põltsamaa	8 238	10 266	8 919	6 941	217	945	396	152
Põlva	7 742	10 539	9 236	6 883	204	967	411	164
Pärsti	8 561	10 926	9 081	8 453	189	853	428	140
Põide	8 567	11 961	8 087	5 105	51	231	97	29
Pühalepa	8 381	11 339	9 389	7 388	101	426	204	36
Raasiku	9 402	14 232	11 766	8 464	266	1 193	520	181
Rae	9 574	16 802	13 317	10 155	528	2 795	1 067	329
Raikküla	8 687	11 125	9 799	7 376	104	433	157	48
Rakke	7 470	10 911	8 549	5 522	94	414	173	66
Rakvere	8 408	11 089	9 342	5 771	136	561	235	53
Rannu	8 153	11 719	8 725	6 455	94	408	152	68
Rapla	8 810	13 222	10 782	8 491	537	2 508	1 184	417
Ridala	8 272	11 912	9 635	6 517	191	816	321	77
Risti	9 228	12 465	8 970	6 482	60	217	104	37
Roosna-Alliku	8 029	10 941	8 791	6 078	83	288	135	31
Ruhnu	8 668	12 837	7 518	8 021	5	33	11	3
Rõngu	7 496	11 126	8 624	6 186	142	649	284	133
Rõuge	8 615	10 042	8 783	5 829	124	468	182	59
Rägavere	7 836	10 278	7 493	8 459	60	234	74	39
Räpina	7 610	10 092	7 950	5 745	285	1 171	430	147

Tabel 2.3 **Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu ja selle saajad omavalitsusüksustes, 2007**
 Table 2.3 *Average monthly gross income per employee and recipients thereof in local government units, 2007*

Järg — Cont.

Vanuserühm <i>Age group</i>	Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu <i>Average monthly gross income per employee</i>				Brutotulu saajad <i>Recipients of gross income</i>			
	Kuni 24 <i>Aged 24 or younger</i>	25–49	50–62	63 ja vanemad <i>Aged 63 or older</i>	Kuni 24 <i>Aged 24 or younger</i>	25–49	50–62	63 ja vanemad <i>Aged 63 or older</i>
Saarde	7 477	10 783	8 817	6 500	266	971	410	163
Saare	8 597	10 520	10 568	5 755	82	245	83	34
Saarepeedi	8 420	12 771	10 305	7 044	55	260	114	34
Saku	9 037	18 073	13 841	9 523	480	2 412	931	382
Salme	7 728	11 806	9 910	6 469	68	336	112	34
Sangaste	7 892	10 504	8 026	5 645	63	317	109	38
Saue	9 132	17 862	14 120	10 370	440	2 424	874	339
Sauga	7 837	12 134	10 253	7 631	184	930	307	124
Sonda	9 253	12 235	9 322	6 367	43	221	134	45
Surju	7 750	11 012	8 604	6 440	72	258	82	33
Suure-Jaani	8 072	11 438	8 957	6 293	334	1 336	515	188
Sõmerpalu	7 865	10 664	8 991	5 795	94	407	146	62
Sõmeru	8 187	11 483	9 979	7 318	200	960	449	125
Tabivere	8 479	10 884	9 880	6 180	126	567	216	65
Taebla	8 490	11 676	10 562	7 689	177	667	329	84
Taheva	8 448	10 000	9 315	5 984	35	160	61	17
Tahkuranna	8 131	11 204	10 373	6 255	114	539	200	63
Tamsalu	8 593	10 713	9 370	8 030	236	991	503	177
Tapa	8 838	11 102	9 071	6 588	443	2 055	925	344
Tartu	7 903	12 719	10 123	6 652	240	1 355	426	150
Tarvastu	7 765	10 568	8 396	5 884	264	887	382	113
Toila	8 280	12 837	10 694	8 415	140	665	293	73
Tootsi	8 184	11 154	9 909	6 906	39	198	111	69
Torgu	7 364	10 076	9 052	5 357	17	77	29	14
Tori	7 770	11 470	8 685	6 807	167	620	293	96
Torma	8 531	10 200	8 789	6 260	117	462	193	50
Tudulinna	8 392	9 147	9 207	6 625	30	97	44	15
Tõlliste	7 657	9 594	8 139	7 166	77	398	160	52
Tõstamaa	7 142	11 091	8 306	5 220	80	327	105	55
Tähtvere	7 924	12 831	11 207	8 400	125	714	359	115
Türi	8 896	11 769	9 726	7 965	610	2 586	1 262	522
Urvaste	8 170	10 276	8 847	4 891	63	284	97	37
Vaivara	7 053	9 029	8 252	4 666	70	383	171	58
Valgjärve	7 925	10 139	7 720	6 501	84	310	109	57
Valjala	7 955	11 637	8 973	6 162	100	356	133	42
Vara	8 375	10 252	8 667	5 722	94	429	139	48
Varbla	8 104	10 311	8 155	6 846	40	201	73	34
Varstu	8 134	10 770	7 937	4 618	60	285	90	25
Vasalemma	9 379	11 908	10 030	7 365	167	713	364	153
Vastse-Kuuste	7 810	10 474	8 615	7 007	62	291	107	35
Vastseliina	7 802	10 701	8 887	6 013	86	448	165	70
Veriora	7 704	9 461	8 919	5 025	60	314	115	35
Vigala	8 329	10 748	7 786	5 487	97	363	155	52
Vihula	9 013	13 569	9 632	6 220	95	463	212	86
Viimsi	8 924	21 119	16 110	11 236	626	43 62	1 440	597
Viiratsi	7 816	11 280	9 178	6 995	206	870	393	127
Vinni	8 004	10 444	9 453	6 139	303	1 295	564	152
Viru-Nigula	8 997	12 213	10 135	5 800	64	338	137	50
Vormsi	8 787	10 816	11 104	10 074	13	79	38	8
Võnnu	7 426	9 780	8 249	6 177	55	234	121	34
Võru	8 199	10 480	9 398	8 321	193	1 186	484	176
Väike-Maarja	8 150	10 970	8 686	6 505	292	1 156	562	157
Vändra alev	7 709	11 849	10 680	7 104	175	684	315	157
Vändra	7 666	10 605	8 465	5 435	164	570	241	86
Värska	7 209	10 534	8 654	5 333	84	346	108	37
Väätša	8 409	12 262	10 273	6 039	107	384	172	64
Õru	8 379	9 527	6 402	4 707	25	100	37	10
Ülenurme	7 914	14 034	10 897	8 590	254	1 475	559	197

Kirjandus Bibliography

Lehto, K., Sõstra, K. (2006). Palgatöötaja brutotulu omavalitsusüksustes. — Linnad ja vallad arvudes. 2006. *Cities and Rural Municipalities in Figures*. Tallinn: Statistikaamet.

Lehto, K., Servinski, M. (2007). Mehed ja naised. Tööturg ja palk. — Linnad ja vallad arvudes. 2007. *Cities and Rural Municipalities in Figures*. Tallinn: Statistikaamet.

2. GROSS INCOME — DIFFERENCES BY AGE AND SEX

Kristi Lehto
Statistics Estonia

Introduction

Wages and salaries belong to the topics, which are always acute, because this theme touches everybody who wants to compare herself/himself to others, who wants to know what changes have taken place over years.

The data of the Tax and Customs Board about the average monthly gross income per employee and about recipients of gross income in 2003–2007 gives a chance to answer these questions.

The data of the Tax and Customs Board do not provide exactly the same results as the wages and salaries statistics of Statistics Estonia. Hereinafter the term “wages and salaries” will not be used in the article, the term “gross income per employee” will be used instead. The differences between these two concepts have been explained in the publication of Statistics Estonia “Linnad ja vallad arvudes. 2006. Cities and Rural Municipalities in Figures” (Lehto, Sõstra, 2006).

The data for 2003–2006 in this article is not the same as in the article “Males and females. Labour market and gross income” (Lehto, Servinski, 2007) because the Tax and Customs Board data of previous years are subject to corrections on a regular basis.

In the article of the 2006 publication (Lehto, Sõstra, 2006), the average monthly gross income per employee was used, in 2007 the data by sex was added (Lehto, Servinski, 2007). In this article the average monthly gross income per employee by sex and age is used.

Average number of employees receiving monthly gross income

In 2003–2007 the number of recipients of gross income increased by more than 140,000 persons. In 2003 the number of recipients of gross income was below 500,000 and in 2007 over 600,000 (Figure 2.1). Compared to the previous year, the number of recipients of average monthly gross income increased the most in 2005. The number of recipients of gross income increased, but the females and males proportion was the same in all years: 52% of females and 48% of males.(Figure 2.1)

The share of males and females among the recipients of gross income did not change in 2003–2007, but the distribution by age did. During the five years under observation, the share of recipients of gross income aged 25–49 decreased, and increased in all others age-groups (Table 2.1). The share of persons aged 63 or older increased the most. In 2007 there were around 10% of persons aged 63 or older among the recipients of gross income.

The share of recipients of gross income in the 25–49 age group decreased, but the number of recipients of gross income didn't fall. The number of employees receiving gross income

increased in 2003–2007 in all age groups, but the growth was proportionally the smallest in in the 25–49 age group.

The proportion of recipients of average monthly gross income was a little larger among the men aged 24 or younger than among the women of the same age group. The proportion of the over 63-year-olds receiving gross income was similar among men and women during 2003–2005. During 2006–2007, the proportion of recipients of gross income grew faster among the women aged 63 or older than among the men belonging to the same age-group. Among women, the proportion of the 50–62-year-old recipients of gross income was bigger and the proportion of the 25–49-year-old recipients smaller than among men.

In 2007 there were more males than females among the recipients of gross income in four counties: Jõgeva, Hiiu, Põlva and Järva counties (Figure 2.2). The share of males among the recipients of gross income was smaller than the average of Estonia in Harju, Tartu and Pärnu counties.

The share of males among the recipients of gross income was over 50% in 164 local government units in 2007 (Map 2, Annex 1). The share of males among the recipients of gross income was small primarily in cities. Regarding 10 local government units, the share of males among the recipients of gross income was under 45% in one rural municipality (Kihnu) and in 9 cities (centres of counties). In Tallinn the share of males among the recipients of gross income was 45.4%.

The number of recipients of gross income increased in all counties in 2003–2007. The increase was the biggest in Valga county (Figure 2.3). In Estonia the number of recipients of gross income increased 29.4% during five years. Besides Valga county, the increase of the number of recipients of gross income was bigger than the average of Estonia in Harju and Võru counties. The increase in the number of recipients of gross income was lower than 25% in Pärnu, Viljandi, Lääne and Saare counties.

In local government units, the change in the number of recipients of gross income was substantially different. In 2003–2007 the respective number decreased only in one local government unit — Tootsi rural municipality. In all other local government units the number of gross income recipients increased. The number of recipients of gross income increased more than 50% in 22 local government units (Map 3, Annex 1). The majority of such local government units were situated Harju, Valga and Tartu counties. The number of recipients of gross income increased less than 50% in all local government units in Hiiu, Saare, Lääne, Rapla, Järva, Lääne-Viru, Viljandi and Võru counties. The number of recipients of gross income increased 20–35% in more than half of local government units.

Average monthly gross income per employee

In 2003–2007, the average monthly gross income per employee in Estonia increased from 6,485 kroons to 11,415 kroons. Compared to the respective previous year, the average monthly gross income per employee increased every year, the increase was biggest in 2007 — almost 2,000 kroons.

Difference in the gross income by age groups

The average monthly gross income of the 25–49-year old employees was the highest and above of the average of Estonia every year (Figure 2.4). The average monthly gross income of the 50–62-year-olds was a little smaller than the Estonian average. The average monthly gross income of persons aged 24 or younger and of persons aged 63 or older was more than 2,000 kroons lower than the average of Estonia.

In 2003–2007, the difference in the average monthly gross income increased by age groups. In 2003 the average monthly gross income of the 25–49-year-olds was by 2,702 kroons bigger than the gross income of persons aged 63 or older, in 2007 the difference was 4,673 kroons.

In 2007 the average monthly gross income was bigger than the Estonian average in Harju and Tartu counties (Table 2.2). In Harju county the average monthly gross income was above of the Estonian average in all age groups. In the age group of 24 or younger, Harju county was the third in ranking. Ida-Viru county was the last in ranking with respect to all age groups.

The average monthly gross income per employee was bigger than the average of Estonia in the ranking of the 25–49-year-olds and 50–62-year-olds in two counties, in the age-group of 63 or older — in three counties. In the age-group of 24 or younger, the average monthly gross income per employee was bigger than the average of Estonia in eight counties.

The local government units' average monthly gross income per employee varied greatly by age groups in 2007 (Map 4–7, Annex 1, Table 2.3). It was the lowest among persons aged 63 or older and the highest among the 25–49-year-olds.

The average monthly gross income of persons of up to 24 years of age was 8,000–10,000 kroons in 142 local government units (Map 4, Annex 1). Only in two local government units (Lüganuse rural municipality and Mustvee city) the average monthly gross income of persons aged 24 or younger was above 10,000 kroons. In one local government unit (Piirissaare rural municipality) there were no recipients of gross income among the persons younger than 24 years of age. The average monthly gross income of persons aged 24 or younger was the lowest in local government units located farther from Tallinn. In all local government units of Harju, Rapla and Lääne counties, the average monthly gross income of persons aged 24 or younger was bigger than 8,000 kroons.

In the biggest age group, i.e. 25–49, the average monthly gross income was higher than in other age groups in all local government units. The average monthly gross income of persons aged 25–49 was bigger than the average of Estonia (12,964) in 25 local government units. The average monthly gross income of the 25–49-year-olds was more than 10,000 kroons in 199 local government units (Map 5, Annex 1). The average monthly gross income was more than 12,000 kroons in 62 local government units: in the local government units located in Harju county or in the vicinity of Harju county, on islands and in the neighbourhood of Tartu, Viljandi and Pärnu cities. The average monthly gross income of persons aged 25–49 was below 8,000 kroons in Peipsiääre rural municipality. The average monthly gross income was less than 10,000 kroons in the local government units of Northeastern, Southeastern and Southwestern Estonia.

The average monthly gross income of persons aged 50–62 was distributed more equally between the four income groups than in case of other age groups (Map 6, Annex 1). The average monthly gross income was higher than 12,000 kroons in 12 local government units: in 11 local government units of Harju county and in one local government unit of Lääne county. The average monthly gross income of the 50–62-year-olds was lower than 10,000 kroons in all local government units of Valga and Võru counties. In all other counties there was at least one local government unit where this indicator was higher than 10,000 kroons.

The average monthly gross income of persons aged 63 or older was lower than that of younger age groups: it was under 8,000 kroons in 185 local government units (Map 7, Annex 1). The average monthly gross income of persons aged 63 or older was more than 10,000 kroons in six local government units: Harku, Viimsi, Rae, Kiili and Vormsi rural municipalities.

Difference in the gross income of males and females

In 2003, the average monthly gross income of males was 7,484 kroons and of females 5,561 kroons. During five years, the average monthly gross income of males increased by 5,941 kroons and of females by 4,002 kroons. In 2007 the respective indicator of males was 13,425 kroons and of females 9,563 kroons.

In 2007, the average monthly gross income of males was over 2,700 kroons higher than the the respective income of females. The difference between the males' and females' gross incomes was more than 4,000 kroons in Harju, Hiiu and Järva counties. The average monthly gross income of males was higher than the Estonian males' average gross income only in Harju county. The average monthly gross income of females was higher than the Estonian females' average gross income in two counties: Harju and Tartu. The gross income of females and males was the lowest in Ida-Viru county.

In 2007, the average monthly gross income of males was higher than that of females in all local government units. The difference between the males' and females' gross incomes is shown on maps 8 and 9 (Annex 1). In 2007, the average monthly gross income of males was higher than 10,000 kroons in 212 local government units, the average monthly gross income of females was higher than 10,000 only in 16 local government units.

The average monthly gross income of males and females was the highest in Viimsi rural municipality (respectively 21,789 and 14,418 kroons) and the lowest in Piiressaare rural municipality (respectively 6,985 and 4,186 kroons).

In 2007 the females' average monthly gross income as a proportion of males' average monthly gross income was 71.2%. The smallest difference between the average monthly gross incomes of females and males was in Tartu county and the biggest in Hiiu county (Figure 2.5). Besides Tartu county, the difference in the average monthly gross income of males and females was smaller than the average of Estonia in Võru, Põlva, Valga, Viljandi and Pärnu counties. In Harju county, which has the biggest average monthly gross income, the difference in the average monthly gross incomes of males and females was bigger than the average of Estonia: the females' average monthly gross income as a proportion of the males' average monthly gross income was 69.6%.

In 2003–2007 the difference in the average monthly gross income of males and females increased. In 2003 the females' average monthly gross income as a proportion of males' average monthly gross income was 74.3%, in 2007 — 71.2%. The difference was smallest in 2004, when the females' average monthly gross income as a proportion of males' average monthly gross income was 74.6%.

The difference in the average monthly gross income of males and females was bigger in local government units than in counties. The biggest difference between the average monthly gross incomes of females and males was in Lohusuu rural municipality in 2007: the females' average monthly gross income as a proportion of males' average monthly gross income was 50.8%. In all local government units the females' average monthly gross income was lower than that of males. The smallest difference between the average monthly gross incomes of females and males was in Nõva rural municipality: the females' average monthly gross income as a proportion of males' average monthly gross income was 87.4%.

In 2007 the females' average monthly gross income as a proportion of males' average monthly gross income was bigger than 75% in 26 local government units (Map 11, Annex 1). The difference between the average monthly gross income of females and males was the smallest in local government units in Southeastern Estonia. The females' average monthly gross income as a proportion of males' average monthly gross income was smaller than 75% in all local government units of Harju county.

Increase in the gross income

In 2003–2007 the average monthly gross income per employee increased 4,930 kroons. The increase was bigger than the average of Estonia in four counties (Harju, Tartu, Rapla and Lääne counties) (Figure 2.6). The increase in the average monthly gross income was smaller than 4,000 kroons only in Ida-Viru county.

The average monthly gross income increased in all age groups and in case of both sexes.

The increase in the average monthly gross income was bigger in local government units than in counties. In 2003–2007 it increased the most in Harku rural municipality (7,396 kroons) and the least in Piiressaare rural municipality (2,535 kroons). The average monthly gross income increased more than 6,000 kroons in eight local government units: Harku, Viimsi, Kiili, Noarootsi, Saue, Saku, Rae and Keila rural municipalities (Map 12, Annex 1). Noarootsi was the only rural municipality of them not situated in Harju county. The increase in the average monthly gross income was bigger in local government units situated near Tallinn. The increase in the average monthly gross income was bigger than 4,000 kroons in all local government units located in the neighbour counties of Harju county and in Hiiu county.

If we calculate the increase in the average monthly gross income in percentages and not in kroons, we get a totally different picture (Map 13, Annex 1). In 2003–2007 the average monthly gross income per employee increased more than 100% in 15 local government units. None of them were situated in Harju county.

The increase in the average monthly gross income was the smallest in Tootsi rural municipality — 58.8%. Tootsi rural municipality was the only one, where the number of recipients of gross income decreased.

Gross income and distance from Tallinn

The average monthly gross income per employee was bigger in local government units situated near Tallinn (Map 10, Annex 1). The second centre was comprised of the local

government units situated around Tartu. The average monthly gross income per employee was bigger than 10,000 kroons in all local government units of Harju and Hiiu counties.

The correlation between two indicators — the average monthly gross income per employee and the local government unit's distance from Tallinn — is -0.60. The negative correlation confirms the situation shown on the map: the average gross income in the local government units situated near Tallinn is higher than the average gross income in those situated farther away. The average monthly gross income of males is more closely correlated with the distance from Tallinn than that of females (correlation respectively -0.62 and -0.54). The correlation between the average monthly gross income and distance from Tallinn is the strongest among persons aged 25–49 and weakest among persons aged 24 or younger.

Summary

In 2003–2007 the number of recipients of average monthly gross income increased by more than 140 000 persons. In 2007 compared to the previous year, the number of recipients of gross income increased the most among persons aged 63 or older. The number of recipients of average monthly gross income increased in all local government units, except Tootsi rural municipality.

In 2003–2007, the average monthly gross income in Estonia increased by almost 5,000 kroons: from 6,485 kroons to 11,415 kroons. The gross income increased in all local government units. The increase in kroons was bigger than the Estonian average in 62 local government units.

The average monthly gross income per employee was bigger than 10,000 kroons in all local government units of Harju and Hiiu counties.

The average monthly gross income of males was larger with respect to all age groups than that of females in all local government units. Higher gross income of males does not mean that men and women who do the same work get paid differently. Based on the data of the Tax and Customs Board we cannot conclude that we have to do with gender discrimination, as no such background data is available.

3. LASTEPÄEVAHOIU REGIONAALSED ERINEVUSED EESTIS

Mare Ainsaar
Tartu Ülikool

Sissejuhatus

Lastepäevahoiu teenuse kättesaadavuse tagamine on olulisemaid töö ja pereelu ühitamise eeltingimusi. Kättesaadavus tähendab enamasti nii kohtade kui ka hinna poolest sobiva teenuse olemasolu. Eestis on üsna hästi arenenud lasteaedade süsteem, millega eestimaalased ise siiski päriselt rahul ei ole. Nimelt näitavad rahvusvahelised võrdlusuuringud, et Eestis hinnatakse päevahoiu taset võrreldes teiste Euroopa riikidega keskpäraseks: üsna väike on nii rahulolijate kui ka rahulolematute protsent (Eurobarometer 2005).

Varasemad uuringud Eestis (Ainsaar, Soo 2006, 2005) viitavad eelkõige regionaalsele päevahoiukohtade puudusele kui peamisele probleemile. Viimastel aastatel suurenema hakanud sündimus võib lähitulevikus selgete meetmete puudumisel veelgi süvendada nappivate lasteaiakohtade probleemi. Et lasteaiad on eelkõige kohalike omavalitsuste (KOV) vastutusalas, siis ongi olukorra parandamise eelduseks teadlikkus lastepäevahoiu regionaalsetest erinevustest ja asjaoludest, mis mõjutavad päevahoiu edukat korraldamist.

Rahvusvaheliselt oluline teema on ka paindlik päevahoiu lahtiolekuaeg, mis võimaldaks vanematel ühendada laste kasvatamist ja palgatöö tegemist. Eestis ei ole päevahoiu seda aspekti eriti uuritud. Parem on teave kohtade olemasolu ja maksumuse kohta, sest selle kohta on tehtud pidevat monitooringut. Eesti lastepäevahoiu eripära on asjaolu, et tegemist ei ole ainult laste eest hoolitsemisega, vaid koolieelse õppeasutusega. Seega peetakse lastele väga kasulikuks enne kooli minekut lasteaias käimist ning lasteaedade töökorraldusele ja kasvatajatele on õppefunktsiooni tõttu esitatud lisanõuded. Samuti on Eestis kaitstud lapse õigus koolieelsele haridusele. Vastavalt koolieelse õppeasutuse seadusele peab iga kohalik omavalitsus tagama kõigile lastele alates 1. eluaastast koha lasteaias.

Artikkel annab ülevaate lastepäevahoiu regionaalsetest erinevustest 2007. ja 2008. aastal. Tulemusi on võrreldud 2005. aastal sama meetodika (Ainsaar jt 2005) järgi tehtud uuringu andmetega. Tekkinud aegread perede toetamise suundade kohta lubavad analüüsida ka kohalike omavalitsuste lapsesõbralikkust määravaid tegureid ja nende muutust ajas.

Meetod

Päevahoiu regionaalseid erinevusi jälgivaid uurimusi on korraldatud rahvastikuminiistri rahastamisel alates 1999. aastast. Aja jooksul on andmete kogumise kvaliteet paranenud ja informatsiooni kvaliteedile on rakendatud ka järelkontrolle.

Et tegemist on omavalitsuse tegevuse uuringuga, siis jäid teadlikult vaatluse alt välja kõik mujalt finantseeritud toetused ja muud meetmed, näiteks keskvalitsuse kindla sihtsuunitlusega eraldised.

Uurimuse tegemiseks kasutati ankeetküsitlust, mis saadeti kõigisse omavalitsustesse posti teel 2008. aasta veebruaris. Küsimustikus oli 47 küsimust, peale lastepäevahoiu uuriti ka laste huvihariduse ja vaba aja, kooli ning täiendavate peretoetuste kohta. Selles artiklis on käsitletud ainult päevahoiu puudutavat materjali. Lastepäevahoiu puhul uuriti eelkõige teenuse olemasolu ja selle maksumust, samuti hinna kujunemise mehhanisme. Andmeid küsiti nii 2007. aasta kohta kokku kui ka 2008. aasta veebruarikuu päevahoiutasude kohta. Kohalike omavalitsuste taustinformatsiooni — rahvaarv, laste arv, sissetulekute tase, inimeste jõukus — saamiseks kasutati Statistikaameti ja teisi ametkondlikke andmebaase. Kohalikud omavalitsused jaotati geograafilistesse tüüpidesse Tartu Ülikoolis. 2008. aasta aprilliks olid ankeedile vastuse saatnud kõik Eesti 227 omavalitsust.

Päevahoiuvormid Eestis

Valdavalt on Eesti omavalitsustes oma (munitsipaalomandis) lasteaed või päevakeskus. Omavalitsuste ühinemise ja laienemise tõttu on vähenenud nende omavalitsuste arv, mis ei finantseerinud oma vahenditest lastepäevahoidu üldse. **2007. aastal ei rahastanud kuus omavalitsust (Alajõe, Kohtla, Lüganuse, Meeksi, Palupera, Piirissaare) lastepäevahoidu oma territooriumil**, vaid see puudus või teenust osteti teisest omavalitsusest. Kaks valda — Meeksi ja Piirissaare — ei rahastanud lasteaiateenuseid 2007. aastal mitte mingil moel. Väga tavapärane on lastepäevahoiu teenuse ostmine teisest omavalitsusest. Nii talitas umbes 91% omavalitsustest. Tabel 3.1 annab ülevaate päevahoiuteenuse liikidest erinevates omavalitsustes.

Tabel 3.1 Lastepäevahoiu võimalused linnades ja valdades, 2005 ja 2007
Table 3.1 Child day care possibilities in cities and rural municipalities, 2005 and 2007

		On munitsipaal- lasteaed või päevakeskus		On eralasteaed		Muu KOV rahastatud päevahoid, mängutuba, hoidjad jne		Ei ole päevahoidu, kuid toetatakse väljaspool omavalitsusüksust käivaid lapsi		Ei ole lasteaeda ja ei toetata		KOV arv, 2007
		2005	2007	2005	2007	2005	2007	2005	2007	2005	2007	
Linn City	Arv No.	33	33	7	9	5	11	0	0	0	0	33
	%	100	100	21	27	15	33	0	0	0	0	100
Vald Rural municipality	Arv No.	188	184	8	19	21	38	5	3	2	2	194
	%	97	95	4	10	11	20	3	2	1	1	100
Kokku Total	Arv No.	221	217	15	28	26	49	5	3	2	2	227
	%	97	96	7	12	11	22	2	1	1	1	100

Allikas/Source: Ainsaar ja Soo 2008.

Kahe aastaga (2005–2007) on kohalike omavalitsuste rahastatud lastehoiuteenuste võimalused muutunud mitmekesisemaks. Juurde on tulnud nii eralasteaedu kui ka muid alternatiivseid lastehoiuvõimalusi.

Enamikus omavalitsusüksustes on siiski ka kohaliku omavalitsuse omanduses olevad lasteaedid või päevakeskused^a: need on olemas kõigis linnades ja 95%-l valdades. Nii linnades kui ka maal on suurenenud eralasteaedade arv. Kui linnadest on eralasteaiaid ligi veerandis, siis valdades on need 10%-l omavalitsustest (tabel 3.1). Ka muid alternatiivseid päevahoiuvõimalusi toetatakse linnades rohkem kui maavaldades. Alternatiivse päevahoiu toetamine on seotud (tugev korrelatsioon) lasteaiajärjekordade olemasoluga: alternatiivhoidu toetatakse sageli just lasteaiakohtade puuduse leevendamiseks.

^a Päevakeskuseks nimetatakse lasteaeda kohas, kus pole piisavalt palju lapsi, et korraldada eri vanuses laste õppetööd eraldi.

Tabel 3.2 **Laste arv erinevates kohaliku omavalitsuse finantseeritud lastepäevahoiu vormides, 2005 ja 2007**
 Table 3.2 *Number of children attending different forms of child day care funded by local governments, 2005 and 2007*

	2005			2007			
	Linn City	Vald Rural municipality	Kokku Total	Linn City	Vald Rural municipality	Kokku Total	
Kohalik omavalitsus	36 781	14 904	51 685	39 165	16 726	55 891	Local government
Eralasteaed	712	297	1 009	1 051	604	1 655	Private kindergarten
KOV perepäevahoid	0	35	35	47	34	81	Local government-funded family day care
KOV mängutuba	4 812	604	5 416	219 ^a	2 424	2 643	Local government-funded playgroup
Laste hoidjad, era perepäevahoid	0	0	0	197	236	433	Child minders, private family day care
Perekeskus	20	12	32	26	411	437	Family centre
Muu	0	56	56	150	202	352	Other
Kokku	42 325	15 908	58 233	40 855	20 637	61 492	Total
Väljaspool omavalitsusüksust	878	2 391	3 269	955	2 842	3 797	Outside local government unit

^a Osa linnu ei osanud välja tuua täpset laste arvu, kes mängutoas mängimas käivad. Seetõttu on linnade puhul mängutoas osalevate laste arv tegelikult tunduvalt väiksem.

^a Some cities have failed to report the exact number of children attending playgroups. Therefore, in cities the reported number of children participating in playgroups is significantly smaller than the actual number.

Allikas/Source: Ainsaar ja Soo 2008.

Tabel 3.2 näitab laste arvu suurenemist kõigis alternatiivsetes päevahoiuvormides aastail 2005–2007. Trend on endiselt selline, kus järjest enam lapsi käib lasteaias väljaspool oma omavalitsusüksuse piire. Ka kokku on kõigi päevahoiust osa saavate laste arv suurenenud.

Järjekorrad

41%-l omavalitsustest olid 2008. aasta jaanuaris lasteaiajärjekorrad. Võrdlus eelmiste aastatega näitab, et järjekorrad on üsna püsivad (tabel 3.3), kuigi neis olevate laste arv on kõige problemaatilisemates linnades vähenenud^b.

Tabel 3.3 **Lasteaiajärjekorraga kohalike omavalitsuste arv ja osatähtsus, 2002–2008**
 Table 3.3 *Number and share of local governments having kindergarten queues, 2002–2008*

	Vald Rural municipality		Linn City		Kokku Total		
	Arv No.	%	Arv No.	%	Arv No.	%	
2002 september	67	33	24	57	110	45	September 2002
2003 september	87	43	27	69	114	47	September 2003
2004 september	95	47	27	69	122	51	September 2004
2006 jaanuar	76	39	21	64	97	43	January 2006
2008 jaanuar	71	37	21	64	92	41	January 2008

Allikas/Source: Ainsaar ja Soo 2008.

^b Tabelis 3.3 torkab silma suur vahe 2004. ja 2006. aasta puhul. Aastate võrdlemisel tuleb siiski arvestada võimalusega, et päevahoiujärjekordade näitajaid mõjutab mõnevõrra küsitlusmoment. Nimelt koguti 2002., 2003. ja 2004. aastal andmeid septembri kohta, 2006. ja 2008. aastal aga jaanuari kohta. Ootuspärane on järjekordade kõrgem loomulik tase septembris: suve lõppedes otsivad vanemad lapsele kohta ning on vahel pannud ta järjekorda mitmesse lasteasutusse. Septembri eripära võib mõjutada küll järjekorras olevate laste arvu, eriti suuremates linnades, kuid ei mõjuta järjekorra probleemiga omavalitsuste hulka.

Uuringu järgi on järjekord kõige suurem probleem Viimsi vallas, Tallinnas, Jõhvi vallas, Tartus ja Harku vallas. Samas tekitab defitsiit ka ise järjekordi, sest mitte kõiki järjekorras olevaid lapsi ei soovita kohe viia lasteaeda, vaid ettenägelikud vanemad on pannud nad ootele. Kaardil 16 (lisa 1) on märgitud kõik omavalitsusüksused, kus 2008. aasta jaanuaris oli lastepäevahoiu koha saamiseks pikem kui kümne lapsega järjekord.

Kohalike omavalitsustelt küsiti ka seda, mida nad on teinud lasteaiajärjekordadega toime tulekuks. Kõige enam on juurde loodud uusi lasteaiakohti, kuid on kasutatud ka alternatiivseid lastepäevahoiu võimalusi ja püütud kohaneda olemasolevate ressurssidega^a. Täpsema ülevaate tegevustest ja nende kasutamise sagedusest annab allolev loetelu.

Kohalike omavalitsuste tegevused lasteaiajärjekordade vähendamiseks:

- **Uute kohtade loomine**
Ettevalmistused lasteaia ehitamiseks või selle ehitamine (25 omavalitsust), renoveerimiseks (21); uute rühmade tegemine vanadesse lasteaedadesse (38), lasteaed-alkkooli muutmine lasteaiaiks, lastehoiuks sobivate ruumide otsimine (2), lastehoiukoha avamine (2).
- **Alternatiivide otsimine**
Teiste KOVide teenuse kasutamine (4), lapsehoiutoetuse maksmine (9), lapsehoidjate koolitamine, sõidutoetuse maksmine laste transportimiseks kaugematesse lasteaedadesse, erateenuse eest maksmine (7).
- **Kohanemine olukorra ja olemasolevate ressurssidega**
Laste arvu suurendamine rühmades (6), vastuvõttureeglite muutmine.

Lastepäevahoiu maksumus

Suurima osa kohaliku omavalitsuse lastele ja lastega peredele mõeldud kulutustest hõlmasid hariduse ja huviharidusega seotud kulutused (66%). Päevahoid hõlmas umbes 31% ja kohalikud peretoetused 2% kõigist lastele mõeldud kohaliku omavalitsuse vahenditest. Kulude struktuuris on võrreldes 2003. aastaga kõige silmapaistvam just päevahoiukulutuste osatähtsuse tõus linnades. 2003. aastal olid päevahoiukulud linnades 30%, 2007. aastal 38%.

Kõigist lastepäevahoiu kulutustest oli 2007. aastal 98% seotud kohalike omavalitsuste oma lasteaedadega. Keskmiselt investeeriti kohalikku lasteaeda 3778 krooni ühe lasteaia käiva lapse kohta kuus, sellest maksis omavalitsus 3341 krooni lapse kohta (ülejäätü oli enamasti lapsevanemate panus) (tabel 3.4). Päevahoiukulude tasumine teisele omavalitsusele oli endiselt ühe lapse kohta mõnevõrra odavam (2287 krooni lapse kohta) kui oma lasteaia pidamine. Kokku maksid teisele omavalitsusele oma laste päevahoiu eest 2007. aastal 91% Eesti omavalitsustest. 31 Eesti linna ja 177 valda said omakorda teistelt omavalitsustelt lastepäevahoiu teenuse osutamise eest raha.

Eestis on omavalitsuste vahel tähelepanuväärselt suured erinevused laste päevahoiukoha kogumaksumuses (kõik kulutused: nii KOV, vanemad kui ka teised investeerijad). 2007. aastal oli minimaalne kogumaksumus lapse kohta kuus 779 krooni ja maksimaalne 24 689^b krooni. Suurema osa päevahoiukuludest hõlmasid palgakulud. Kaart 15 (lisa 1) annab ülevaate 2007. aastal ühe lapse kohta tehtud investeeringutest ja regionaalsetest erinevustest ühe lapse kohta.

Kohalik omavalitsus kattis keskmiselt 88% kogu koha maksumusest. Keskmiselt olid valdade kulutused ühele kohale suuremad kui linnades. Kõige suurem valdade ja linnade erinevus oli päevahoiu otseinvesteeringutes. Vallad tegid linnadest rohkem investeeringuid lapse kohta (tabel 3.5). Seejuures panustati valdades enam ka laste toitu. Linnades olid seevastu palgakulud suuremad.

Ajavahemikul 2005–2008 on kõik kulutused lasteaiale suurenenud. Kolme aasta jooksul suurenes kõige enam lasteaia koha kogumaksumus lapse kohta kuus (keskmiselt ligi 1100 krooni), omavalitsuste panus (linnades 1100, valdades 800 krooni), kulutused palegadele (linnades 500, valdades 370 krooni) ja ka teistele omavalitsustele lapse eest makstav summa lapse kohta kuus. Lapsevanema osalus suurenes samal ajavahemikul linnades keskmiselt 140 ja valdades 100 krooni.

^a Kõik tegevused on jagatud kolme rühma pärast omavalitsustelt vabalt valitud vastuste saamist.

^b Tegemist on erakorralise investeeringuga lasteaia ehitusse.

Tabel 3.4 Kohaliku omavalitsuse kulutused lasteaiale lapse kohta kuus, 2005 ja 2007
Table 3.4 Local government's expenditures on kindergarten per child per month, 2005 and 2007

	2005				2007				
	Arv No.	Mini- maalselt Minimum	Maksi- maalselt Maximum	Kesk- miselt Average	Arv No.	Mini- maalselt Minimum	Maksi- maalselt Maximum	Kesk- miselt Average	
Koha kogu maksumus kuus	214	1 232	14 119	2 688	219	779	24 689	3 778	Total cost of a place per month
KOVi kulutused lapse kohta	214	973	14 119	2 498	219	356	13 051	3 341	Local government's expenditures per child
toitlustamiseks	214	0	990	204	209	28	690	287	share of catering
palgaks	214	481	3 353	1 459	218	583	4 241	1 848	share of wages
Vanema makstud	217	0	610	326	219	0	919	425	Contribution paid by parents
toitlustamiseks	209	23 ^a	460	234	200	100 ^a	572	329	share of catering
kohatasuks	109	10 ^a	269	52	127	20 ^a	450	128	share of kindergarten place fee
õppekuludeks	163	10 ^a	260	43	161	20 ^a	392	72	share of education costs

^a Väikseim nendest KOVidest, kus on tasu.

^a The smallest sum in the local governments that apply the charge.

Allikas/Source: Ainsaar ja Soo 2008.

Endiselt on kõige suuremad erinevused valla ja linna vahel laste toitlustamise summades (300 krooni kuus lapse kohta maal ja 200 krooni linnas).

Valdade ja linnade panus lasteaedadesse sõltub erinevatest asjaoludest. 2007. aastal panustasid lasteaedadesse rohkem need linnad, kus oli jõukam elanikkond. Valdadest rahastasid lasteaedu ühe lapse kohta enam need, kus oli suurem rahvaarv, lasteaiaaliste laste osatähtsus ja rohkem vahendeid (korrelatsioonanalüüs).

Tabel 3.5 Keskmised kulutused lastepäevahoiule linnades ja valdades ühe lasteaia käiva lapse kohta kuus, jaanuar 2008

Table 3.5 Average expenditures in cities and rural municipalities on child day care per kindergarten child per month, January 2008

	Linn City				Vald Rural municipality				
	Arv No.	Mini- maalselt Minimum	Maksi- maalselt Maximum	Kesk- miselt Average	Arv No.	Mini- maalselt Minimum	Maksi- maalselt Maximum	Kesk- miselt Average	
Kogu oma päevakoha maksumus	33	2 227	6 389	3 529	186	779	24 690	3 822	Total cost of local government's own day care place
Kulutused oma KOVs	33	2 101	5 811	3 225	186	356	13 051	3 361	Expenditures by own local government
toitlustamiseks	29	46	534	204	180	28	690	300	share of catering
palgaks	33	1 506	3 127	1 976	185	583	4 241	1 825	share of wages
investeeringud		18	3 214	601	128	13	6 079	748	investments
Vanema makstud	33	326	876	607	186	0	919	398	Contribution paid by parents
toitlustamiseks	33	176	572	394	167	100	528	316	share of catering
kohatasuks	28	50	360	173	99	20	450	116	share of kindergarten place fee
õppekuludeks	22	25	392	103	139	20	200	68	share of education costs
Teistele omavalitsustele	31	371	4 712	2 167	177	287	9 054	2 217	To other local governments
Teistelt omavalitsustelt	33	1 099	5 076	2 556	151	173	5 040	2 148	From other local governments

Allikas/Source: Ainsaar ja Soo 2008.

Lapsevanema makstav osa

Päevahoiu maksumus on vanemale oluline päevahoiu kättesaadavust mõjutav asjaolu. Mida madalam on päevahoiu maksumus, seda väiksemad on ka takistused vanematele.

2002. aasta uurimuse tulemused viitasid asjaolule (Ainsaar, Aidarov 2003), et vanemate jaoks kujuneb päevahoiu maksumus turujõudude toimetel. Eestis on päevahoiu maksumus regiooniti väga erinev. Keskmise summa, mille lapsevanem lapse eest maksis, tõusis 2005. aasta 326 kroonist 2008. aasta alguseks 429 kroonini kuus. 2008. aasta alguses ei pidanud kuue Eesti valla lapsevanemad päevahoiu eest üldse maksma, ülejäänud omavalitsustes varieerus vanema tasu 25 kroonist kuni 900 kroonini lapse kohta kuus. Seega on vanemate makstava tasu vahe sõltuvalt elukohast ligi 35-kordne. Keskmiselt tasusid vanemad 9% kogu lasteaia arendamise ja ülalpidamise kuludest ja see osa on võrreldes 2005. aastaga vähenenud.

Lapsevanema osaluse määra erinevused suurenesid linnades ja valdades endiselt. 2003. aastal oli vahe vallas ja linnas keskmiselt 135 krooni, 2004. aastal 150, 2005. aastal 160 krooni lapse kohta ning 2008. aastal oli erinevus juba 209 krooni. 2008. aastal tasusid vanemad lapse lasteaia teenuse kogumaksumusest linnades 12% ja valdades keskmiselt 8%.

Vanemate osalus lastepäevahoius väljendub erinevates maksetes. 2007. aastal maksid vanemad 88%-s omavalitsustest lapse toidu eest, 71%-s õppetasu, 56%-s kohatasu. Võrreldes varasemate aastatega on suurenenud nende omavalitsuste arv, kus toit on tasuta. Kui ajavahemikul 2002–2005 suurenesid tasude miinimumsummad, siis perioodil 2005–2007 tõusid maksimumsummad. See võib viidata omavalitsuste majanduslikule diferentseerimisele.

Aastatega on suurenenud nende omavalitsuste arv, kus lapsevanemad ei pea päevahoiu eest üldse maksma. 2008. aastal oli neid juba kuus: Varbla, Kolga-Jaani, Ruhnu, Rannu, Helme, Torgu.

Olulised erinevused olid vanemate makstavates kogusummades linnades ja valdades (tabel 3.6). Suurimad rahalised erinevused olid toidu maksumuses. Valdades oli see keskmiselt 80 krooni odavam lapse kohta kuus kui linnades (samas rahastavad maavallad enam toitlustamist). Erinev on ka kohatasu ja õppemaksu suurus.

Tabel 3.6 **Vanemate makstav summa ühe lasteaialapse eest kuus, jaanuar 2005 ja jaanuar 2008**
 Table 3.6 *Contribution paid by parent per kindergarten child per month, January 2005 and January 2008*

	Kokku <i>Total</i>	kogu maksu- musest <i>of total cost</i>	Toitlustamine <i>Catering</i>		Kohatasu <i>Place fee</i>		Õppekulu <i>Education costs</i>		
	krooni <i>kroons</i>	%	krooni <i>kroons</i>	%	krooni <i>kroons</i>	%	krooni <i>kroons</i>	%	
2005									2005
Linn	463	19,1	304	65,7	104,0	22,5	58	12,5	<i>City</i>
Vald	302	11,0	222	73,5	42,0	13,9	41	13,6	<i>Rural municipality</i>
Keskmine	326	12,1	224	68,7	49,0	15,0	42	12,9	<i>Average</i>
2008									2008
Linn	607	17,2	394	65,0	173	28,5	103	17,0	<i>City</i>
Vald	398	10,4	316	79,5	116	29,2	68	17,0	<i>Rural municipality</i>
Keskmine	429	11,3	329	76,7	129	30,0	73	17,0	<i>Average</i>

Allikas/Source: Ainsaar ja Soo 2008.

2008. aasta alguses maksid vanemad 33 linnas toidu eest, 28 linnas kohamaksu ja 22 linnas õppe eest. 167 vallas tuli vanematel maksta toidu, 99-s kohatasu ja 139-s õppe eest.

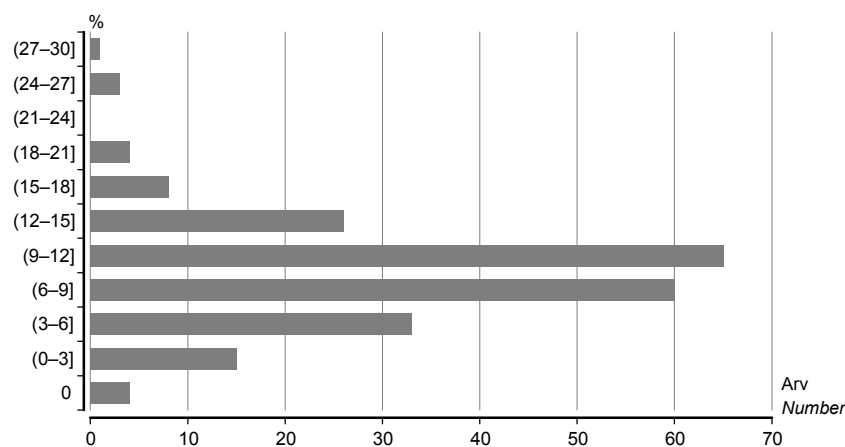
Varasemad uuringud (Ainsaar, Soo 2005) on näidanud, et vanemad maksavad lasteaia eest rohkem linnades ja omavalitsustes, mille elanikkond on jõukam ning kus laste osatähtsus rahvastikus on väiksem. **Ka 2008. aasta andmed näitavad, et vanemad maksavad päevahoiu eest rohkem seal, kus inimeste sissetulek on suurem ja vallad või linnad**

rahvaarvu poolest suuremad. Vanema tasu on suurem linnades, kus on lasteaiaeaalisi lapsi rohkem, seega on ka nõudlus kohtade järele suurem. Niisiis kujundavad päevahoiu maksumust turujõud.

Omavalitsuste lastepäevahoiu sõbralikkuse määramisel on kasutatud selles uurimuses juba tavaks saanud **vanemate tasu osa kõigist päevahoiu kulutustest**. Eeldatakse, et päevahoiu objektiivsed kulud võivad kujuneda turujõudude toimet. Omavalitsuse ülesanne on päevahoiu kogumaksumuse osa lapsevanemate jaoks vähendada, et teha tööturul osalemise kulud vanematele võimalikult väikeseks.

Aastail 2004–2005 maksid vanemad (olenevalt omavalitsusest) 0–21% kõigist lapse päevahoiukuludest, 2008. aastal 0–30%. Enamasti jääb vanemate osa 3–15% vahele päevahoiu kogumaksumusest (joonis 1) ning see on viimastel aastatel pigem vähenenud.

Joonis 3.1 **Lapsevanemate osalus päevahoiukulutustes, 2008**
 Figure 3.1 *Parents' contribution to the costs of day care, 2008*

Allikas/Source: Ainsaar ja Soo 2008.

2007. aastal olid hinna poolest lapsevanemale kõige sõbralikumad omavalitsused Vaivara ja Koonga vald. Tubliduselt teisel ja kolmandal kohal olid Helme ja Torgu vald. Kõiki regionaalseid erinevusi vanemate tasutud päevahoiu eest Eestis kajastab kaart 14 (lisa 1).

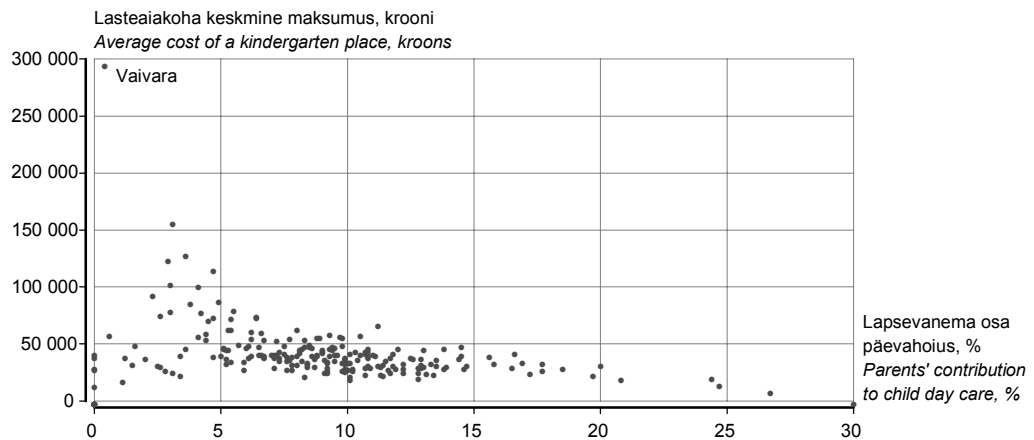
Korrelatsioonanalüüs näitas, et vanema osa lastepäevahoiu tasu maksmisel on seotud koha kogumaksumusega: mida rohkem maksab kogu päevahoiukoht, seda väiksem on lapsevanemate osa (joonis 2). Seos on ka omavalitsuse tüübiga: linnas on vanemate osa suhteliselt suurem. Omavalitsuste vaesus ja inimeste jõukus pigem suurendab vanemate osaluse osatähtsust (joonis 3). Ka see, kui omavalitsuses on vähe kuni 18-aastaseid lapsi, suurendab üldjuhul vanemate suhtelist panust.

Et paljud eespool kirjeldatud tunnused on omavahel seotud, kontrolliti kõikide tunnuste mõju vanemate osaluse määrale ka ühtses regressioonmudel. **Tulemus näitas, et kõige olulisem vanemate osaluse määra mõjutaja on linnalisus (linnades on vanemate osa päevahoiu eest tasumisel suurem) ja vaesuse puudumine kohalike inimeste seas (suurendab samuti vanemate osalusmäära).**

Joonis 4 kujutab täpsemalt keskmist vanemate kogu tasu osatähtsust koha maksumusest omavalitsuse tüübi kaupa. On näha, et erinevused linnade vahel on üsna suured: mida suurem linn, seda suurem on tavaliselt vanemate osalus. Erinevused eri tüüpi valdade vahel on väiksemad. Ka perifeersed vallad eristuvad teistest oluliselt: kuigi keskmiselt on seal kõige väiksem vanemate osalustasu, iseloomustab seda rühma väga suur variatiivsus. Väiksemad linnad ja mitteperifeersed vallad on omavahel üsna sarnased vanemate lastepäevahoidu panustamise poolest.

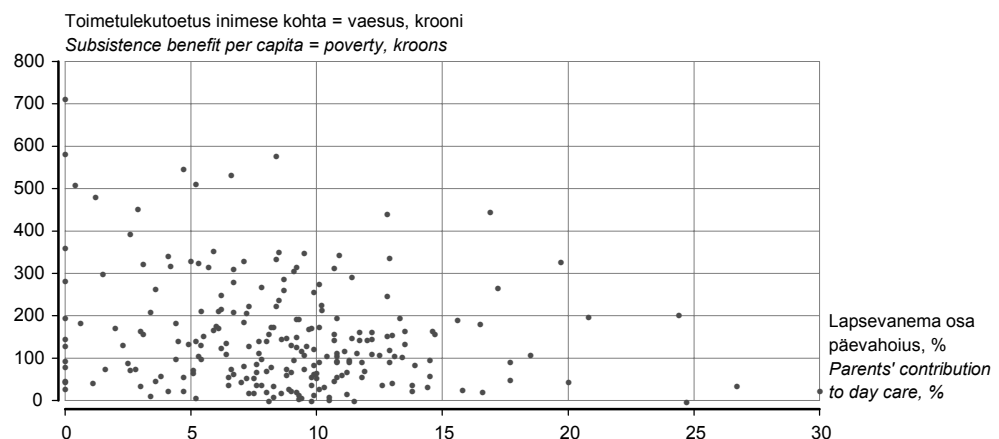
Joonis 3.2 **Lasteaiakoha keskmine maksumus ja vanemate osa kogu päevahoiuteenuse eest tasumisel, 2007–2008**

Figure 3.2 *Average cost of a kindergarten place and parents' contribution to the total cost of day care service, 2007–2008*

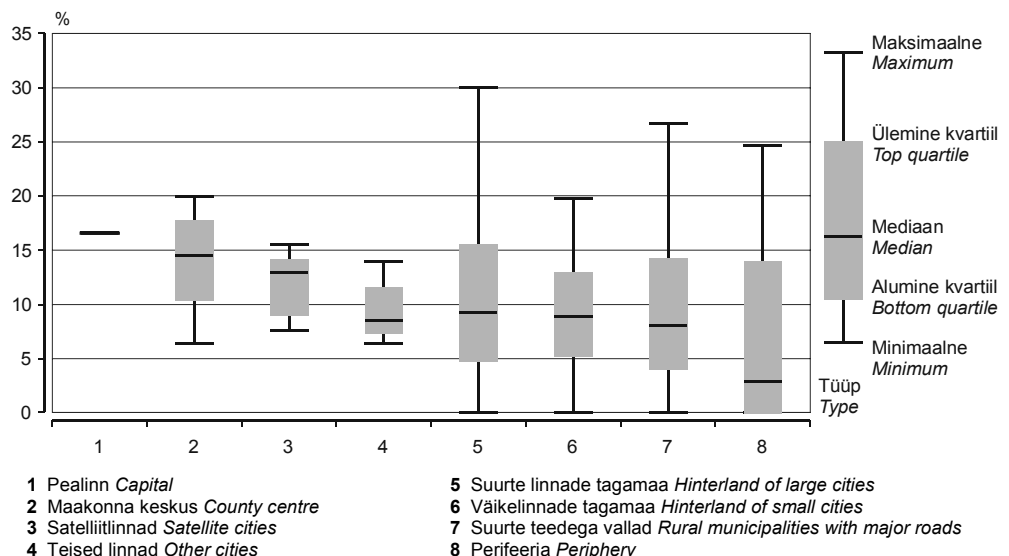
Joonis 3.3 **Toimetulekutoetus inimese kohta ja vanemate osa päevahoiu kogumaksumuse tasumisel, 2007–2008**

Figure 3.3 *Subsistence benefit per capita and parents' contribution to the total cost of day care, 2007–2008*

Joonis 3.4 **Kohaliku omavalitsuse tüüp ja vanemate osa päevahoiu kogumaksumuse tasumisel, jaanuar 2008**

Figure 3.4 *Type of local government and parents' contribution to the total cost of day care, January 2008*

Allikas/Source: Ainsaar ja Soo 2008.

Kokkuvõte

Rahvastikuministri büroo teeb juba aastaid monitooringut, mille eesmärk on teada saada lastepäevahoiu teenuse hinna ja pakkumise vastavus nõudlusele.

Regionaalne lastepäevahoiu kohtade nappus on üks põhjuseid, miks vanemad ei saa alati tööle minna ja lapsed jäävad päevahoiust eemale. 2008. aasta uuring näitab, et kuigi vanematelt nõutav tasu päevahoiu eest on aastatega suurenenud, pole tasu suurus enamikus omavalitsustes oluliseks päevahoiu takistuseks, sest vanemate osaluse osatähtsus pole suurenenud kiiremini kui inflatsioon. Samas on nii kohtade olemasolus kui ka hinnas väga suured regionaalsed erinevused.

2008. aasta uuring näitas, et omavalitsuste ühinemise ja laienemise tõttu on vähenenud nende omavalitsuste arv, mis ei finantseerinud oma vahenditest üldse lastepäevahoidu. 2007. aastal ei rahastanud kuus omavalitsust oma territooriumil lastepäevahoidu, vaid see puudus või teenust osteti teistest omavalitsustest. 2008. aasta jaanuaris olid 41%-s omavalitsustest lasteaedadesse järjekorrad. Nii linnades kui ka maal on suurenenud eralasteaedade arv, seda just eelkõige kohtades, kus on raskusi päevahoiukohtadega.

2007. aastal oli päevahoiukoha minimaalne kogumaksumus omavalitsuse jaoks lapse kohta kuus 779 krooni ja maksimaalne 24 689 krooni. Valdade ja linnade panust lasteaedadesse määrasid erinevad asjaolud. Linnades mõjutab lasteaedadesse investeerima jõukam elanikkond. Valdadest rahastasid lasteaedu ühe lapse kohta rohkem need, kus oli suurem rahvaarv, lasteaiaaeglaste osatähtsus ja rohkem vahendeid.

Enamasti jääb vanemate osa päevahoiu kogukulu eest tasumisel 3–15% vahele. Omavalitsused nõuavad vanematelt suuremat panust päevahoiu eest linnades ja valdades, kus inimeste vaesus on väiksem.

Tänuavaldus: Uurimisrühm tänab Rahvastikuministri bürood ja Statistikaametit abi eest uurimuse tegemisel ning kõiki kohaliku omavalitsuse töötajaid, kes aitasid kaasa andmete kogumisele.

Kirjandus *Bibliography*

Ainsaar, M., Aidarov, A. (2003). Lastepäevahoid Eesti kohalikes omavalitsustes aastal 2002. Sotsiaaltöö 2, lk 39–41.

Ainsaar, M., Soo, K., Aidarov, A. (2005). Omavalitsuste toetus lastega peredele 2003–2004. Raport. Rahvastikuministri büroo, Tartu Ülikool.

Ainsaar, M., Soo, K. (2006). Omavalitsuste toetus lastega peredele 2004–2005. Raport. Rahvastikuministri büroo, Tartu Ülikool.

Ainsaar, M., Soo, K. (2008). Kohalike omavalitsuste toetus lastega peredele Eestis 2007. Tartu Ülikool, Rahvastikuministri büroo.

Special Eurobarometer (2005) 223/Vawe 622 Social Capital. European Commission.

3. DIFFERENCES IN CHILD DAY CARE IN ESTONIA BY REGIONS

Mare Ainsaar
University of Tartu

Introduction

Securing the availability of child day care service is one of the most essential preconditions in order to combine work and family life. Availability mostly means the existence of vacant places in child care institutions as well as provision of the service at a suitable price. Estonia has a rather well-developed system of kindergartens, although the people living in Estonia are not particularly satisfied with this service. To be more exact, international comparative surveys reveal that people assess the quality of child day care in Estonia as being of only average standard compared to other European countries: the percentages of those satisfied and those unsatisfied are relatively small and equal in Estonia (Eurobarometer 2005).

The earlier surveys conducted in Estonia (Ainsaar, Soo 2006, 2005) have pointed out, first and foremost, the lack of child day care places in regions as the main problem in Estonia. Fertility, which started to show a growing trend in recent years, may furthermore aggravate the lack of kindergarten places in the coming years if no particular measures are taken. As kindergartens are mainly in the sphere of responsibility of local governments, thus awareness of the differences in the child day care-friendliness by regions and of the circumstances influencing a successful organisation of child day care serve as preconditions for improving the situation.

Flexible opening hours of child care institutions also constitute a topic of international importance, as this would allow parents to combine upbringing of children and paid employment activity. This aspect of day care has not been studied much in Estonia. More information can be obtained about the availability and cost of places in child care institutions as this aspect has been monitored on a regular basis. A peculiar feature of Estonia is that child day care does not involve ongoing care of children only, but also education in the form of preschool institution. Thus, going to kindergarten before starting school is considered extremely useful for children, and proceeding from education-related obligations, supplementary requirements are set for the work organisation of kindergartens and educators. Pre-school Child Care Institutions Act sets out a requirement that every local government must ensure a kindergarten place for all children starting from the age of one.

The article provides an overview of the differences in child day care in 2007 and 2008 by regions of Estonia. The results have been compared with the data received by the survey conducted in 2005 according to the same methodology (Ainsaar et al 2005). The time series of trends regarding trends of support to families enable to analyse the factors determining the child-friendliness of local governments and the respective change in time.

Methodology

The surveys observing the regional differences in day care, funded by the Population Minister's Office, have been conducted since 1999. Over time the data collection quality has improved and the quality of information has been subject to follow-up inspections.

As the survey concerns the activities of local governments, all supports, allowances or other measures, allocated from other sources like the central government appropriations of specific purpose, were deliberately excluded from the survey.

The survey was based on a questionnaire sent by post to all local governments in February 2008. The questionnaire contained 47 questions covering, besides child day care, the topics of children's hobby education, leisure activities, school and supplementary family benefits. This article concentrates on the day care-related data only. Regarding child day care, the availability and cost of the service as well as the price formation mechanisms were mainly studied. Data on the year 2007 as a whole and on the cost of day care in February 2008 were asked. Background information on local governments, i.e. size of population, number

of children, level of income and welfare of people, was obtained from Statistics Estonia's and other administrative databases. Local governments were divided by geographical types at the University of Tartu. By April 2008, all 227 local governments of Estonia had responded to the questionnaire.

Different forms of day care in Estonia

The local municipalities in Estonia predominantly have their own kindergarten or child day care centre (in municipal ownership). In connection with the merger and enlargement of local governments, the number of local governments not having financed child day care from their own resources has decreased. **In 2007 six local governments (Alajõe, Kohtla, Lügánuse, Meeksi, Palupera, Piirisaare) did not finance child day care in their territories**, such service was either not provided or it was purchased from other local governments. Two rural municipalities — Meeksi and Piirisaare — did not allocate any funds to the kindergarten service in 2007. It is usual to purchase the child day care service from other local governments. About 91% of local governments used this variant. Table 3.1 gives an overview of the kinds of day care by different local governments.

In the course of two years (2005–2007), the child care service facilities funded by local governments became more diverse. Private kindergartens as well as a large variety of other alternative child care possibilities have been created.

The majority of local government units, i.e. all cities and 95% of rural municipalities, still have kindergartens or child day care centres in their ownership^a. However, the number of private kindergartens has grown in cities as well as in rural municipalities. Nearly a fourth of cities and 10% of local governments in rural municipalities have private kindergartens (Table 3.1). Cities compared with rural municipalities provide more support also to other alternative day care facilities. Support to alternative day care is conditioned by (in strong correlation with) the queues of kindergarten places. Alternative child care is often supported in order to alleviate the lack of kindergarten places.

Table 3.2 shows that the number of children in all alternative day care forms has grown during 2005–2007. A continuous trend is that the number of children going to the kindergartens situated outside the borders of their own local government units keeps growing. The total number of children in day care has also increased.

Queues

In January 2008, 41% of local governments reported kindergarten queues. Comparison drawn with previous years indicates that queues are rather persistent (Table 3.3), although the number of children enrolled in queues has decreased in the most problematic cities^b.

According to the survey, queues pose the most serious problem in Viimsi rural municipality, in the city of Tallinn, in Jõhvi rural municipality, in the city of Tartu and in Harku rural municipality. At the same time, shortage itself gives rise to queues, because not all children in queues need a kindergarten place at once, but they have been enrolled far ahead of right time by their prudent parents. All local government units which had longer than ten-child queues for day care in January 2008 are shown on Map 16 (Annex 1).

Local governments were also asked what measures they had taken to solve the problem of queues. Creating new kindergarten places was the primary measure taken. Besides, alternative child day care options were used and efforts were made to adapt to available resources^c. The following list gives a more precise overview of different activities and the

^a Child day care centre is a kindergarten situated in a place where the number of children is not large enough to organise the education of children of different age groups separately.

^b In Table 3.3 a large difference between the years 2004 and 2006 can be noticed. In comparison by years it should still be taken into account that deviations, caused by the reference period of survey, may occur in the day care queue-related indicators. Namely, in 2002, 2003 and 2004 the reference period of data collection was September, but in 2006 and 2008 — January. Queues are usually longer in September: at the end of summer parents usually look for kindergarten places for their children and have sometimes lined up for a place in more than one institution. The specific feature of the September month may influence the number of children waiting for a place, especially in large cities, but does not affect the number of local governments facing the problem of kindergarten queues.

^c Upon the receipt of responses from local governments, all activities have been divided into three groups.

respective frequency of their use.

Activities of local governments taken to shorten queues in kindergartens:

- **Creating new kindergarten places**

Preparations for constructing a kindergarten or construction thereof (25 local governments), renovation (21), formation of additional groups in existing kindergartens (38), conversion of nursery-primary schools into kindergartens, search for suitable rooms for child care (2), opening of a child care facility (2).

- **Search for alternatives**

Usage of services of other local governments (4), payment of home childcare allowance (9), training of child-minders, payment of transportation benefit for transporting children to more distant kindergartens, payment for private service (7).

- **Adaption to the situation and available resources**

Increasing of the number of children in groups (6), changing of enrolment procedure.

Cost of child day care

The largest proportion of a local government's costs intended for children and for families with children embraced the expenditures related to education and hobby education (66%). Day care accounted for about 31% and local family benefits 2% of all local government resources intended for children. In the structure of costs, against the background of the 2003 data, increase in the share of expenditures made on day care in cities appears to be the most significant. In cities, day care costs comprised 30% in 2003 and 38% in 2007.

98% of all child day care expenditures in 2007 were related to local governments' own kindergartens. On average 3,778 kroons per kindergarten child per month were invested in a local kindergarten. Of the referred sum 3,340 kroons per child came from a local government's own resources (the rest was contributed mostly by parents) (table 3.4). Paying for the costs of day care to another local government was continuously somewhat cheaper (2,287 kroons per child) than keeping own kindergarten in operation. In total, 91% of Estonian local governments made payments to other local governments for child day care in 2007. 31 Estonian cities and 177 rural municipalities received money from other local governments for providing them with the child day care service.

In Estonia, there are substantial differences between local governments with respect to the total cost of child day care (incl. all investments by local government, parents and other investors). In 2007, the minimum total cost of a child day care place per child per month was 779 kroons and the corresponding maximum cost — 24,689^a kroons. Wages accounted for the bulk of day care costs. Map 15 in Annex 1 gives an overview of average investments made per child in 2007 and of regional differences per child.

Local governments covered on average 88% of the cost of a day care place. The expenditures made in rural municipalities per place were bigger than those made in cities. The largest gap between rural municipalities and cities was in direct investments made in day care. Investments made by rural municipalities per child were bigger than those made by cities (Table 3.5). In rural municipalities, contributions to children's catering were also bigger. In cities, on the other hand, wages accounted for a larger proportion.

During 2005–2008, all kindergarten-related costs have increased. Over three years, the highest increase was detected in the total cost of a kindergarten place per child per month (increase on average by nearly 1,100 kroons), in the local governments' own contributions (average increase 1,100 kroons in cities and 800 kroons in rural municipalities), in the costs on wages (average increase 500 kroons in cities and 370 kroons in rural municipalities) and, proceeding from that also in the sums of money paid to other local governments per child per month. During the same period, contribution by a parent grew on average by 140 kroons in cities and by 100 kroons in rural municipalities.

Differences in the sums spent on the catering of children in rural municipalities and in cities are continuously the largest (300 kroons per child per month in rural municipalities and 200 kroons per child per month in cities).

^a Concerns extraordinary investment in the construction of kindergarten.

Rural municipalities and cities' contributions to kindergartens were driven by different circumstances. Among cities, those with wealthier population contributed more to kindergartens in 2007. Among rural municipalities, those with a bigger number of population, those with a large proportion of children of kindergarten age, and those with bigger resources (correlation analysis) directed more funds to kindergartens.

Contribution paid by parents

The cost of day care is an essential factor influencing a parent's accessibility to child day care. The lower the cost of day care is, the smaller are the barriers for parents.

Results of the 2002 survey referred to the fact (Ainsaar, Aidarov 2003) that formation of day care cost for parents is driven by market forces. In Estonia, there are large regional differences in the cost of day care. The average monthly amount paid by a parent for a child grew from 326 kroons in 2005 to 429 kroons by the beginning of 2008. At the beginning of 2008, there were six rural municipalities in Estonia where parents did not have to pay for child day care at all, in the rest of local governments a parent's contribution varied from 25 kroons to 900 kroons per child per month. Thus, the difference in the sums paid by parents was nearly 35-fold depending on the place of residence. On average, parents paid 9% of the total development and maintenance costs of kindergarten and this proportion has decreased compared to 2005, in the longer perspective it may even show a falling trend.

Differences between rural municipalities and cities in a parent's contribution kept increasing. In 2003, the difference between rural municipalities and cities was on average 135 kroons per child, in 2004 — 150 kroons, in 2005 — 160 kroons, and in 2008 — the difference was already 209 kroons. In 2008, parents in cities paid on average 12% of the total cost of kindergarten service, and in rural municipalities — on average 8%.

The contribution of parents to child day care appears in different payments. In 2007, parents paid for children's food in 88% of local governments, for education fee in 71% of local governments, for kindergarten place fee in 56% of local governments. Compared to previous years, the number of local governments where parents do not have to pay for food, has grown. The minimum sums of fees grew during 2002–2005, but the maximum sums grew during 2005–2007. This trend may be related to economic differentiation of local governments.

Over years the number of local governments, where parents need not pay for child day care, has grown. In 2008 there were already six of them: Varbla, Kolga-Jaani, Ruhnu, Rannu, Helme, Torgu.

Substantial differences could be detected between the total sums paid by parents in cities and rural municipalities (Table 3.6). The largest differences in monetary terms were in the cost of food. In rural municipalities the respective cost per child per month was by 80 kroons cheaper than in cities (thereby rural municipalities' contribute more to catering). Differences exist also in the sums of kindergarten place fee and education fee.

At the beginning of 2008, parents paid for food in 33 cities, for kindergarten place fee in 28 cities, and for education fee in 22 cities. In 167 rural municipalities parents had to pay for food, in 99 rural municipalities for a kindergarten place fee, and in 139 rural municipalities for education fee.

Previous studies (Ainsaar, Soo 2005) have shown that parents pay more for kindergarten in the cities and rural municipalities where the population is wealthier and where the proportion of children in population is smaller. **The data of 2008 also show that a parent's contribution to day care is bigger in the cities and rural municipalities where people's income and the size of population are bigger. Parents' contribution is bigger in the cities where kindergarten-age children are more numerous and, thus the demand for places is bigger. Consequently, the cost of day care is influenced by market forces.**

Like in previous surveys, **the parents' share of contribution from the total child care expenditure is an indicator of the local governments' child day care-friendliness.** It is assumed that costs of day care may objectively be influenced by market forces. The task of

local governments is to diminish the share of the total cost of child care for parents in order to keep the costs related to parents' participation in the labour market as small as possible.

In 2004–2005 parents paid (depending on local government) 0–21% of total child day care costs, in 2008 — 0–30%. The contribution expected from parents remains mostly between 3% and 15% of the total cost of day care (Figure 1) and this has rather decreased during recent years.

In 2007, the best local governments for parents in terms of price were Vaivara and Koonga rural municipalities. Helme and Torgu rural municipalities shared the second and third place, respectively. Map 14 (Annex 1) features all regional differences in the share that parents must pay for day care from total costs in Estonia.

The correlation analysis showed that the part of child day care cost payable by parents is related to the total cost of kindergarten place: the bigger the total cost of day care place, the smaller the relative share of parents (Figure 2). It also depends on the type of local government: the share payable by urban parents is relatively bigger. The poverty of local governments and wealth of people usually increases the share of parents' contribution (Figure 3). Furthermore, the relative contribution by parents grows in general lines if there are less up to 18-year-old children in a local government.

As a lot of features described above are interrelated, the impact of all features on the share of parents' contribution was checked on the basis of the regression model. **The result showed that the size of parents' contribution depends, first and foremost, on urban municipality type (the parents' contribution to day care costs is bigger in cities) as well as on the absence of poverty among local people (increases the share of parents' contribution, too).**

Figure 4 presents the share of parents' total cost in the cost of kindergarten place by different types of local governments. It can be seen that the differences between cities are relatively large: the bigger the city, the bigger usually the contribution by parents. Discrepancies between different types of rural municipalities are smaller. Also peripheral rural municipalities differ from other municipalities to a great extent, too: although the parents' average contribution to costs is the smallest there, this group is characterised by large varieties. Smaller cities and non-peripheral rural municipalities are rather similar with respect to parents' contribution to child day care.

Summary

For years, the Population Minister's Office has performed monitoring to clarify the price of child day care service and the correspondence between supply and demand.

Regional shortage of child day care places is one of the reasons preventing parents from going to work and depriving children of day care service. The 2008 survey shows that although the charge payable by parents for day care has grown over years, the size of these costs does not constitute an essential obstacle to day care for the majority of local governments. The share of parents' contribution has not increased faster than the inflation. However, there exist large regional differences in the availability of kindergarten places as well as in prices.

The 2008 survey revealed that the number of those local governments that did not allocate any funds at all to child day care from their own resources has decreased in connection with the unification of local governments. In 2007, six local governments did not finance child day care in their own territories: either no such service was offered or it was purchased from other local governments. As of January 2008, 41% of local governments had queues for kindergarten places. The number of private kindergartens has increased in cities as well as in rural municipalities, primarily in places where day care places are scarce.

In 2007, the minimum total cost of a day care place for a local government per child per month was 779 kroons, and the maximum cost — 24,689 kroons. The amount of contributions of rural municipalities and that of cities to kindergartens was determined by different circumstances. In cities, investments in kindergartens were bigger in municipalities

with wealthier population. Regarding rural municipalities, financing of kindergartens per child was bigger in rural municipalities where the size of population, the share of children of kindergarten age and the amount of resources were bigger.

The parents' share of contribution to the payments for day care mostly remains within 3–15%. The parents' share in total costs is bigger in cities and rural municipalities where people are wealthier.

Acknowledgements: *The survey team would like to acknowledge the support provided by the Population Minister's Office who financed the survey, and also Statistics Estonia for their help with regional background data, and all employees of local governments who contributed during the process of data collection.*

4. VALGLINNASTUMINE — VÄLJAKUTSE VALDADELE

Anu Külaviir
Statistikaamet

Valglinnastumine (*urban sprawl*) on piitlikult öeldes linnaelanike valgumine üle linna piiride selle lähimbrusesse, kus luuakse endale kodu linnakeskusest kaugemal. Eestis on see viimaste aastate jooksul toimunud suuremate linnadega, nagu Tallinn, Tartu ja Pärnu. Valglinnastumise eeldus on kiire majanduskasv, madalad laenuintressid, odavam maa hind lähivaldades ja eelkõige soov paremate elutingimuste järele. Enamasti jäävad linna naabrusesse kolinud inimesed tööle oma endisesse, linnas asuvasse töökohta. Niisugune igapäevane pendelränne ummistab hommikul ja õhtusel tiptunnil peamisi linna viivaid ühendusteid, sest uued elanikud sõidavad enamasti autodega, mitte ühistranspordiga. Kahjuks ei jõua infrastruktuuri arendus piisavalt kiiresti järele elanike arvu kasvule uutes elupiirkondades ja uusrajoonidesse ühistransporti veel ei käi.

Valglinnastumine on omasem nooremas perees jõukamatele inimestele, kes soovivad oma kodu rajada linna lähedale, rahulikku ümbruskonda, kus lastel oleks võimalik turvaliselt õues mängida. Vallad, kuhu uued elanikud saavad, saavad tänu keskmisest jõukamate inimeste maksulaekumistele senisest suuremaid maksutuluseid, kuid peavad ka senisest rohkem ressursse kulutama koolide, lasteaedade, teede ja tehnovõrkude arendamiseks ning elanike teenindamiseks. Mõni aasta tagasi tehtud valdade arengukavad, kus ei oldud veel arvestatud elanike arvu plahvatusliku suurenemisega, tuli ümber teha ja mõnigi prioriteet ümber hinnata. Näiteks Rae vald pidi 2007. aastal arengukava ajakohastades tõdema, et elanike plahvatuslik juurdevool on toimunud Tallinna piiril asuvates küldes lausa šokistsenaariumi järgi.

Selles analüüsis on keskendutud valglinnastunud omavalitsusüksuste viieaastase perioodi (2003–2007) eelarvetuludele ja -kuludele. Kuivõrd on elanike hoogne juurdetulek kohalike omavalitsuste otsuseid ja eelarveid mõjutanud? Kuidas on vallad suutnud toime tulla infrastruktuuri arendamise, haridusvõimaluste loomise ja muude elanike arvu suurenemisest tingitud probleemide lahendamisega?

Valdade uusasukad

Kõigepealt on vaja välja selgitada, millistesse valdadesse on uusasukad elama läinud. Kui jätta kõrvale aastal 2005 toimunud ulatusliku omavalitsusüksuste ühinemiste mõju elanike arvule, on 2003. aastast alates viie aasta jooksul kõige rohkem suurenenud elanike arv Harju maakonna omavalitsusüksustes. Selles artiklis on vaatluse alla võetud need omavalitsusüksused, mis paiknevad suure linna läheduses ja mille rahvastik on viimase viie aasta jooksul suurenenud vähemalt 10%. Need on Kiili, Viimsi, Harku, Sauga, Rae, Kernu, Saku, Ülenurme ja Saue vald. Seitsmel juhul on tegemist Tallinna naabriks olevate Harju maakonna valdadega, kahel juhul aga Pärnu (Sauga) ja Tartu (Ülenurme) naabervallaga (tabel 4.1). Et nimetatud valdade suurused ja rahvaarvud erinevad üksteisest mitu korda, siis on võrdlused tehtud protsentuaalselt, mitte absoluutväärtustes.

Tabel 4.1 **Rahvaarv, 1. jaanuar 2003–2007**
Table 4.1 *Population, 1 January 2003–2007*

Vald <i>Rural municipality</i>	2003	2004	2005	2006	2007	Kasv 2003–2007, % <i>Growth 2003–2007, %</i>
Kiili	2 331	2 543	2 842	3 218	3 615	55
Viimsi	9 571	9 900	10 771	12 281	13 527	41
Harku	6 885	7 228	7 750	8 677	9 501	38
Sauga	2 660	2 816	2 959	3 162	3 284	23
Rae	7 722	7 866	8 045	8 445	9 161	19
Kernu	1 735	1 772	1 891	1 941	2 024	17
Saku	7 254	7 436	7 713	8 015	8 194	13
Ülenurme	4 480	4 467	4 541	4 772	4 995	11
Saue	7 305	7 333	7 569	7 792	8 013	10

Allikas: Rahvastikuregister.
Source: *Population Register*.

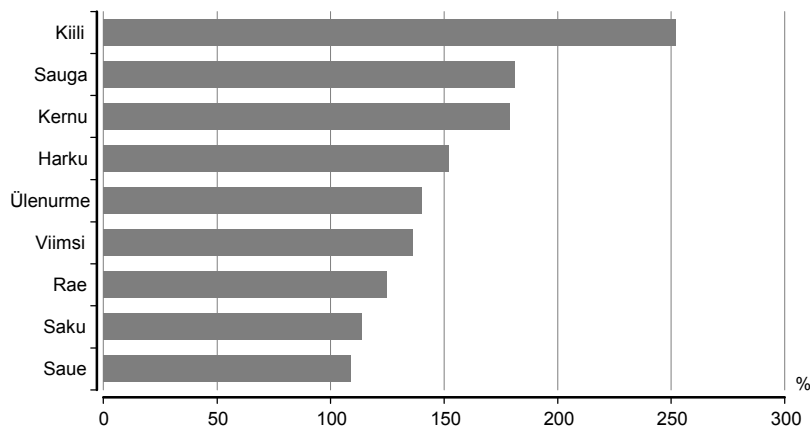
Valdade tulu kasv

Valdade suurim regulaarne tuluallikas, mille laekumine ühtlasi sõltub omavalitsusüksusesse registreeritud elanikest, on füüsilise isiku tulumaks. Kõikide vaadeldavate valdade tulumaksu laekumine eelarvesse on viie aastaga vähemalt kahekordistunud (joonis 4.1). Kõige rohkem on suurenenud Kiili valla tulumaksu laekumine (252%). Järgneb Sauga (181%) ja Kernu (179%) vald. Kõige vähem on tulumaksu laekumine kasvanud Saue ja Saku valla eelarves (vastavalt 109% ja 114%).

Kõikides valdades pole siiski füüsilise isiku tulumaks olnud ainus eelarvetulude kasvataja. Rae valla puhul hakkab silma hoopis hiigeltulu varade müügist. Viie aasta jooksul on Rae vald müünud vara 355,6 miljoni krooni eest, sellest üle poole on laekunud eelarvesse aastal 2007. Niisugune summa ületab viie aasta jooksul eelarvesse laekunud füüsilise isiku tulumaksu koguni 13%. Vara müügist suurte summade teenimise eeldus on piisava hulga valla omandisse kuuluva ja ettevõtetele atraktiivse asukohaga maa olemasolu. Ka paljud suured ettevõtted valguvad linnast välja, kus on tootmisüksuste loomiseks ja laiendamiseks rohkem ruumi, paremad parkimisvõimalused ning maantee lähedus.

Muud maksud nagu maamaks ja ressursimaks, vallale suuri tulusid ei too. Maamaksu tulud on kõige rohkem suurenenud Harku, Ülenurme ja Kiili vallas. Maamaksu ega ressursimaksu puhul iga-aastast ühtlast tõusu pole olnud, näiteks Kernu ja Sauga vallas on maamaksu laekumine viie vaadeldava aasta jooksul jäänud enam-vähem samale tasemele.

Joonis 4.1 Tulumaksu laekumise kasv valla eelarves, 2003–2007
Figure 4.1 Growth of income tax in rural municipality budget, 2003–2007

Allikas: Rahandusministeerium.
Source: Ministry of Finance.

Tulumaks elaniku kohta

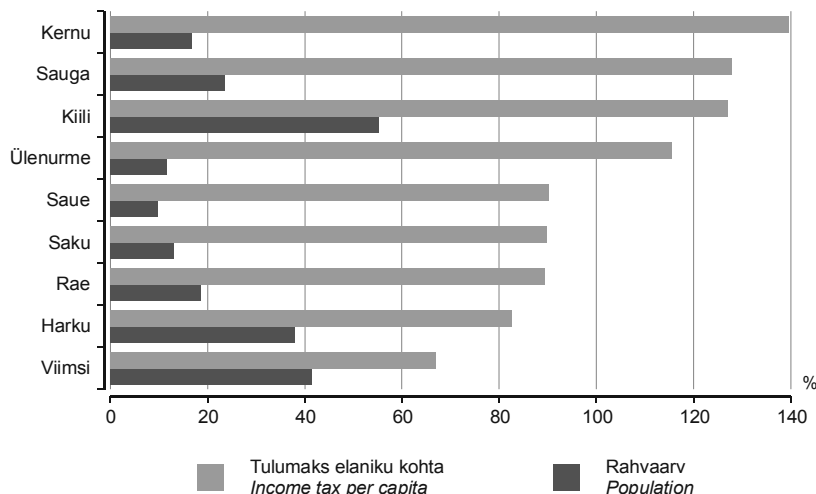
Et võrrelda end teiste valdadega, on hea teada, kui suurt tulu üks valda registreeritud elanik füüsilise isiku tulumaksuga sisse toob. Tulumaksu kasv elaniku kohta pole olnud proportsioonis elanike arvu kasvuga. Selle kaudne põhjus võib olla piirkondade maa hinna ja sealt tulenevalt inimeste ostujõu erinevus ehk kes millise piirkonna kinnisvara endale lubada saab. Väiksema sissetuleku pealt laekub ka kohalikku omavalitsusse vähem maksutulu. Elanike arvu kasvust väiksem füüsilise isiku tulumaksu suurenemine elaniku kohta on põhjustatud leibkondade struktuurist: näitaja „tulumaks elaniku kohta” arvutamisel on võetud arvesse kõik elanikud, sh lapsed, kes ise veel ei teeni.

Vaadates elanike arvu ja tulumaksu kasvu elaniku kohta aastatel 2003–2007, selgub, et suurimad käärid nende vahel on Kernu, Ülenurme ja Sauga vallas (joonis 4.2). Inimesi on Kernu valda lisandunud 17%, tulumaks elaniku kohta aga kasvanud üle kahe korra ehk 140%. Sauga vallas on rahvastik kasvanud 23%, kuid tulumaks elaniku kohta 128%. Kolmas on Ülenurme vald, kus elanike arv on suurenenud 11%, tulumaks elaniku kohta aga 115%.

Kõige vähem on elanike juurdetulekust võitnud Viimsi vald, kus elanike arv suurenes küll 41%, kuid tulumaks elaniku kohta teistest valdadest protsentuaalselt vähem: vaid 67%.

Kernu ja Viimsi valla elanike vanusjaotust vaadates selgub, et Viimsi valla elanike hulgas on laste osatähtsus suurem kui Kernu vallas. Lapsi vanuses 0–6 eluaastat on Viimsi valla elanikkonna hulgas 11%, kuid näiteks Kernu vallas on neid 2007. aasta 1. jaanuari seisuga Rahvastikuregistri andmetel vaid 8%.

Joonis 4.2 **Rahvaarvu ja tulumaksu kasv elaniku kohta, 2003–2007**
Figure 4.2 *Growth of population and growth of income tax per capita, 2003–2007*

Allikas: Rahandusministeerium, Rahvastikuregister.
Source: Ministry of Finance, Population Register.

Tabel 4.2 **Tulumaks elaniku kohta, 2007**
Table 4.2 *Income tax per capita, 2007*
(krooni — kroons)

Vald Rural municipality	2007
Viimsi	13 411
Harku	12 246
Saku	11 206
Saue	10 997
Kiili	10 760
Rae	10 593
Ülenurme	8 523
Kernu	7 596
Sauga	7 066

Allikas: Rahandusministeerium, Rahvastikuregister.
Source: Ministry of Finance, Population Register.

Kuivõrd maksejõuline elanikkond ühes või teises piirkonnas elab, on näha tabelist 4.2. Kõige paremini teenivad Viimsi elanikud. Üks valda registreeritud inimene toob Viimsi vallale 13 411 krooni aastas, järgnevad Harku ja Saku vald. Väikseima tulu elaniku kohta saab Sauga vald ning see näitaja erineb Viimsi vallast ligi kaks korda.

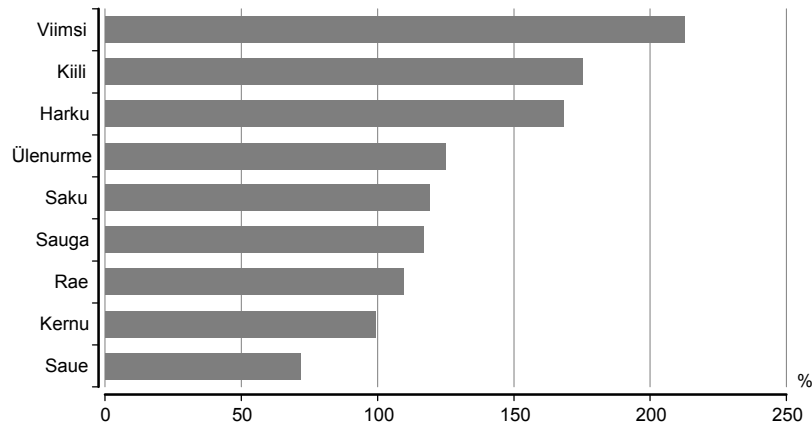
Muutused kuludes

Enim raha kulub valdadel haridusele, majandusele ja valitsemisele. Kõige rohkem on kogukulutused tõusnud viie aasta jooksul Viimsi vallas (213%). Aastal 2003 olid Viimsi valla kogukulud 100,1 miljonit krooni, 2007. aastal aga 313 miljonit krooni. Kuigi Viimsi vallas on füüsilise isiku tulumaks elaniku kohta suurenenud kõikidest teistest vaatluse all olevatest valdadest kõige vähem (67%), on valla kogukulud sellel perioodil kasvanud kõige rohkem ehk kolmekordistunud. Kulude kasvult oli teisel kohal Kiili vald, kus kulud kasvasid 22 miljonist 60,6 miljoni kroonini (175%). Ka Harku vallas oli kogukulude kasv suuremate

hulgas: 70,4 miljonist 189 miljoni kroonini (168%). Kõige vähem (72%) suurenesid kulud Saue vallas: 58,2 miljonist 100 miljoni kroonini (joonis 4.3).

Kui kaheksas omavalitsuses igal aastal eelarvekulud kasvasid, siis Rae valla puhul on 2007. aasta kogukulud võrreldes 2006. aastaga hoopis järsult vähenenud (219,8 miljonist 148,4 miljoni kroonini). Selle põhjus on hariduskulude hüppeline tõus ja langus aastatel 2006–2007.

Joonis 4.3 **Kulude kasv valla eelarves, 2003–2007**
Figure 4.3 *Growth of expenditure in rural municipality budget, 2003–2007*

Allikas: Rahandusministeerium.
Source: Ministry of Finance.

Hariduskulud

Kõikides vaatluse all olevates valdades on hariduskulud suurima osatähtsusega. Haridusvaldkonna alla kuuluvad investeeringud (koolide, lasteaedade ehitamine), personali-, majandamis- ja muud kulud. Kõige rohkem on suurenenud hariduskulud Kiili vallas, kus viie aastaga oli kasv 200% (10,8 miljonist 32 miljonini). Ka Viimsi vald on hariduskulutusi kõvasti suurendanud: tõus oli 191% (41,2 miljonist 119,8 miljoni kroonini). Kolmandal kohal on Harku vald 146%-ga (31,4 miljonist 77,2 miljoni kroonini). Kõige väiksem oli hariduskulutuste kasv Sauga (76%) ja Kernu (72%) vallas. Kernu valla hariduskulude osatähtsus kogukuludes on võrreldes teistega samuti kõige madalam, ulatudes 2007. aastal vaid 32% protsendini kogukuludest.

Kiili, Rae, Saue ja Ülenurme valla eelarvekuludest kulub keskmiselt üle poole haridusele, ilmselt on neis valdades olnud kõige suurem surve koolide-lasteaedade kaasajastamiseks ja juurde loomiseks. Kui vaadata, kuidas on hariduskulude osatähtsus eelarves viie aasta jooksul muutunud, siis kasvanud on see Saue, Rae ja Kiili vallas, kahanenud aga Harku, Kernu, Saku, Sauga, Ülenurme ja Viimsi vallas. Samal ajal on viimati nimetatud valdade eelarves hariduskulutuste osatähtsus kogukuludes aastatel 2004–2006 tõusnud ja siis langema hakanud. Tõenäoliselt tehti suurimad haridust puudutavad investeeringud just neil vahepealsetel aastatel.

Majanduskulud

Majandusvaldkonna alla kuuluvad teedehitus, tänavavalgustus, veemajandus, ühis-transport, heakord jms. Viimsi valla kulude struktuuri vaadates selgub, et kogukulude kasvu põhjus on suur majanduskulude tõus, need on igal aastal võrreldes eelmisega kahekordistunud. Viimsi vallas läks aastal 2007 majandusvaldkonnale pisut üle kolmandiku kogukuludest. Märkimist väärib asjaolu, et majandusvaldkond oli prioriteet kogu vaadeldava perioodi jooksul, seda näitab pidevalt tõusev majanduskulude osatähtsuse kasvukõver (joonis 4.4). Kui 2003. aastal hõlmas majanduskulude osa Viimsi valla kuludest 12%, siis aastaks 2007 tõusis see 36%-ni. Sauga vallas tõusis majanduskulude osa kogukuludest aastal 2006 hariduskuludega samale tasemele, kuid aasta hiljem langes hoopis 2003. aasta tasemele tagasi (17% kogukuludest). Harku valla kulude struktuuri vaadates on näha, et

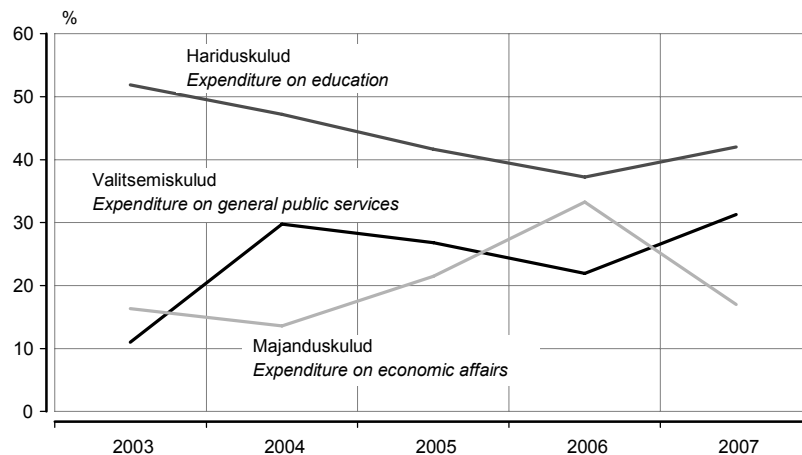
suurima tõusu on läbi teinud majandus- ja keskkonnakaitsekulud, kuid viimastel on kogukuludes väike osatähtsus. Nagu Viimsiski, on majanduskulude osatähtsus kogukuludes aasta-aastalt tõusnud: aastal 2007 oli see 32%.

Üldvalitsemiskulud

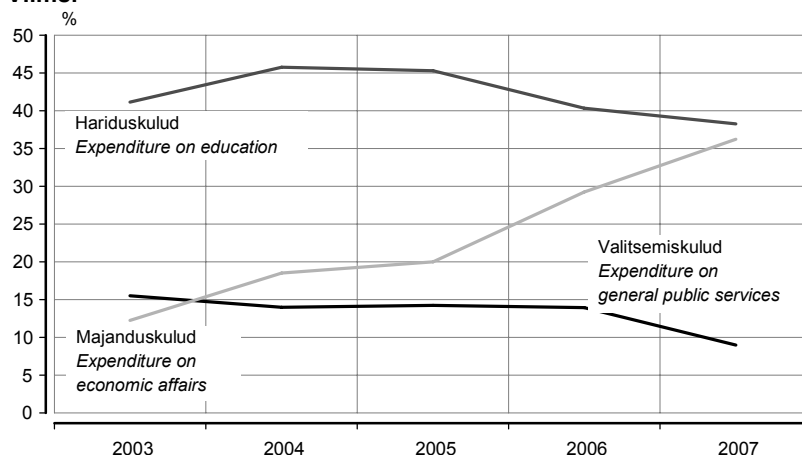
Üldvalitsemiskuludes oli suurim kasv Sauga vallal, kus kulud on suurenenud kuus korda (1,8 miljonist 11,3 miljoni kroonini). Sauga valla kulude jaotuses tegevusvaldkonniti on aastati näha suuri kõikumisi. Kas selles vallas on olnud prioriteetide tihedam ümberhindamine kui mujal, igal juhul puudub valla eelarves viie aasta jooksul kindel suund. Näiteks hariduskulude osatähtsus eelarves on nelja aasta jooksul langenud, siis 2007. aastal pisut tõusnud. Üldvalitsemiskulude osatähtsus eelarves on teinud kaks hüppelist tõusu ja jõudnud 2007. aastaks 31%-ni kogu valla eelarvekuludest. See ületab isegi valla majanduskulude osatähtsust. Ka Kernu vallas kulub valitsemisele teistest valdadest rohkem raha: valitsemiskulude osatähtsus oli 2007. aastal 19%, ületades majanduskulude osatähtsust. Samas Viimsi, Ülenurme ja Harku valla valitsemiskulud hõlmasid 2007. aastal keskmiselt vaid 9% kogukuludest ja nende osa kogukuludes on hoopis langenud, Ülenurmes on see aga püsinud aastaid samal tasemel. Kõige vähem (69%) on valitsemiskulud tõusnud Rae vallas (11,1 miljonist 18,7 miljoni kroonini).

Joonis 4.4 Sauga ja Viimsi valla peamised kulud kogukuludes, 2003–2007
Figure 4.4 Main expenditure groups of Sauga and Viimsi rural municipalities in the total expenditure, 2003–2007

Sauga

Viimsi

Allikas: Rahandusministeerium.
Source: Ministry of Finance.

Muud kulud

Valdades on suuruselt järgmisel kohal peale haridus-, majandus- ja valitsemiskulusid erinevad valdkonnad. Ülenurmes ja Rae vallas olid need 2007. aastal vaba aja ja kultuurikulud, mis suurenesid hüppeliselt 2005. aastal, Kernus keskkonnakaitse. Sotsiaalkaitse- ja tervishoiukulud kasvasid viie aasta jooksul enim Harku, Rae ja Saue vallas. Kiili vallas on sotsiaalkaitse- ja tervishoiukulud hoopis vähenenud. Kulud riigikaitsele, avalikule korrale ja julgeolekule jäävad analüüsist välja, sest pole 5-aastast võrdlusbaasi.

Valglinnastumisega tekkinud probleemid valdades

Linna lähiümbrusse kolinud pered loodavad lahendusi teede- ja transpordiprobleemile ning haridusküsimustele. Kui kohalikud omavalitsused neid probleeme tähtsustavad ja teevad vajalikke investeeringuid, siis muutub elukeskkond uutes linnaäärsetes piirkondades järjest kvaliteetsemaks. Inimesed saavad kodu lähedal kauplust külastada, lapsed lähikonna koolis ja lasteaias käia ning igapäevased linnasõidud kulgevad mööda korralikke, asfalteeritud teid. Elukeskkond oleks rahulik ja turvaline ning linna lähiümbrusesse kodu rajanud inimesed rahul. Oluline on see, et probleemide lahendamist ei lükataks kaugele tulevikku, sest linnadki püüavad omakorda elutingimusi atraktiivsemaks muuta. Kui vallad ei jõua infrastruktuuri edendamiseks elanike kasvule järele ja inimesed peavad autodega tiptunnil ummikutes olema, puudub ühistransport ja pood ning lasteaiaaeg jääbki vaid unistuseks, võib juhtuda, et paljud inimesed tüdivad sellest ning kolivad koos oma pere ja maksutuluga linna tagasi.

Et valdade prioriteetid kajastuvad eelarves, annab eelarvete analüüsimine aimu, kuidas mingi vald on valglinnastumise väljakutse vastu võtnud. Iga-aastane kasv kõikides eelarve valdkondades on loomulik, kuid kiire ja hüppeline suurenemine peegeldab teatud valdkondade tähtsustamist. Majanduskulud, mis eelkõige kajastavad infrastruktuuri tehtavaid investeeringuid ja kulusid ning väljendavad valglinnastumise teravaima probleemi lahendamist, on vaatluse all olevates valdades viie aasta jooksul märkimisväärselt suurenenud. Kiilis ja Viimsis on majanduskulud koguni üheksakordistunud, Harku ja Ülenurme vallas kuuekordistunud. Eriti usinalt on Viimsi vald viie aasta jooksul hea seisnud oma suureneva elanikkonna vajaduste rahuldamise eest. Nimelt on üldkulutused ja majandusvaldkonna kulud viie aastaga suurenenud enim võrreldes teiste vaatluse all olevate valdadega ja majanduse osa kogukuludest on kasvanud lausa 36%-ni. Sellel vallal on olnud kindel siht arendada infrastruktuuri.

Peale teede- ja transpordimure lahendavad Kiili ja Viimsi vald aktiivselt ka lasteaia- ja koolikohtade probleemi. Haridusele tehtud kulud on neis valdades enim suurenenud. Head tahet ning aktiivsust lasteaia- ja koolikohtade loomise suhtes ning olemasolevate haridusasutuste kaasajastamises on näidanud üles ka Rae, Saue ja Ülenurme vald, kus hariduskulud hõlmavad kogukuludest üle poole. Neisse valdadesse kolijad võivad sündamerahus peret suurendada.

Seevastu Sauga vallas, mis on Kiili, Viimsi ja Harku järel rahvastiku juurdekasvus neljandal kohal, on tegevusalade kulude osatähtsus eelarves kord tõusnud, kord langenud. Sellel vallal ei ole selget sihti ja suur osa kogu kulutustest läheb valitsemisele.

Suurimad võitjad viie aasta jooksul

- Kiili valla rahvastik kasvas üle poole;
- Kernu vald saab vaid 17%-lisest elanike lisandumisest tulumaksu elaniku kohta 140% rohkem;
- Rae valla rekordtulud varade müügist ületasid laekunud tulumaksu 13%.

Tabel 4.3 **Valdade tulud ja kulud, 2003–2007**
 Table 4.3 *Revenue and expenditure of rural municipalities, 2003–2007*
 (tuhat krooni — thousand kroons)

	Tulud / Kulud Revenue / Expenditure	2003	2004	2005	2006	2007
Harku	Tulumaks <i>Income tax</i>	46 180,3	52 579,3	65 919,6	88 993,7	116 348,7
	Maamaks <i>Land tax</i>	5 912,8	6 419,1	8 736,1	9 300,9	20 345,0
	Laekumine majandus- tegevusest ehk kaupade- teenuste müük <i>Receipts from economic affairs or sale of goods and services</i>	3 265,6	7 513,3	8 893,7	10 622,8	10 235,5
	Varade müük <i>Sale of assets</i>	2 995,2	2 927,5	650,0	35 954,2	240,0
	Muu <i>Other</i>	14 991,4	12 148,1	15 528,1	18 923,0	21 014,6
	Tulud kokku Total revenue	73 345,3	81 587,4	99 727,4	163 794,6	168 183,9
	Üldvalitsemine <i>General public services</i>	7 740,8	10 276,3	10 702,6	13 381,4	16 050,7
	Riigikaitse, avalik kord ja julgeolek <i>Defence, public order and safety</i>	-	166,7	141,6	126,1	186,1
	Majandus <i>Economic affairs</i>	9 992,0	16 660,8	23 705,8	39 929,4	60 320,5
	Keskkonnakaitse <i>Environmental protection</i>	2 042,2	4 634,4	5 263,0	7 375,5	15 371,7
	Vaba aeg ja kultuur <i>Recreation and culture</i>	4 732,6	6 216,8	7 804,1	9 454,5	13 980,0
	Haridus <i>Education</i>	31 433,6	37 608,3	43 217,5	56 111,8	77 183,8
	Sotsiaalne kaitse ja tervishoid <i>Social protection and health</i>	29 26,7	2 437,4	2 804,7	3 921,2	5 988,6
	Kulud kokku Total expenditure	70 466,2	78 000,5	93 639,4	130 299,9	189 081,3
Kernu	Tulumaks <i>Income tax</i>	5 501,4	6 839,7	8 803,3	11 718,5	15 374,9
	Maamaks <i>Land tax</i>	2 445,4	2 510,6	2 377,2	2 365,2	2 359,1
	Laekumine majandus- tegevusest ehk kaupade- teenuste müük <i>Receipts from economic affairs or sale of goods and services</i>	568,5	1 267,7	1 226,6	1 614,3	2 082,9
	Varade müük <i>Sale of assets</i>	130,0	15,0	246,0	739,2	0,0
	Muu <i>Other</i>	10 968,6	13 766,2	13 586,5	15 011,2	19 606,4
	Tulud kokku Total expenditure	19 613,8	24 399,2	26 239,5	31 448,4	39 423,3
	Üldvalitsemine <i>General public services</i>	3 328,4	5 252,7	5 632,3	6 208,4	7 368,5
	Riigikaitse, avalik kord ja julgeolek <i>Defence, public order and safety</i>	-	29,3	29,6	24,9	24,5
	Majandus <i>Economic affairs</i>	1 737,5	1 345,8	2 596,9	2 726,7	3 686,1
	Keskkonnakaitse <i>Environmental protection</i>	9,2	22,3	322,9	1 277,3	5 065,1
	Vaba aeg ja kultuur <i>Recreation and culture</i>	1 757,3	1 866,5	2 727,9	2 763,2	4 332,3
	Haridus <i>Education</i>	7 381,5	11 898,6	10 016,2	13 035,0	12 707,7
	Sotsiaalne kaitse ja tervishoid <i>Social protection and health</i>	4 144,5	4 251,7	4 467,0	5 666,7	6 122,5
	Kulud kokku Total expenditure	19 725,3	24 666,8	25 792,8	31 702,3	39 306,7

Tabel 4.3 **Valdade tulud ja kulud, 2003–2007**
 Table 4.3 *Revenue and expenditure of rural municipalities, 2003–2007*
 (tuhat krooni — thousand kroons)

		Järg — Cont.				
	Tulud / Kulud Revenue / Expenditure	2003	2004	2005	2006	2007
Kiili	Tulumaks <i>Income tax</i>	11 051,7	13 740,5	18 675,2	27 236,1	38 898,7
	Maamaks <i>Land tax</i>	1 072,6	1 701,8	1 884,8	2 287,8	2 418,9
	Laekumine majandustegevusest ehk kaupade-teenuste müük <i>Receipts from economic affairs or sale of goods and services</i>	832,2	1 745,6	1 889,9	3 321,2	3 857,0
	Varade müük <i>Sale of assets</i>	1 945,1	275,5	595,0	1 591,4	5 982,1
	Muu <i>Other</i>	6 092,3	6 846,0	7 550,1	10 588,1	11 303,1
	Tulud kokku Total expenditure	20 993,9	24 309,5	30 594,9	45 024,6	62 459,9
	Üldvalitsemine <i>General public services</i>	3 462,9	5 913,5	7 970,0	10 217,5	10 300,1
	Riigikaitse, avalik kord ja julgeolek <i>Defence, public order and safety</i>	-	13,2	70,5	172,3	141,5
	Majandus <i>Economic affairs</i>	990,3	1 895,8	3 595,8	4 433,5	9 192,8
	Keskkonnakaitse <i>Environmental protection</i>	136,5	316,7	424,9	402,6	873,6
	Vaba aeg ja kultuur <i>Recreation and culture</i>	2 187,2	2 743,9	4 415,0	4 601,3	7 213,8
	Haridus <i>Education</i>	10 785,9	13 412,1	24 391,3	23 600,3	32 349,3
	Sotsiaalne kaitse ja tervishoid <i>Social protection and health</i>	915,8	47,2	178,6	1 036,2	564,4
	Kulud kokku Total expenditure	22 032,6	24 342,4	41 046,1	44 463,5	60 635,6
Rae	Tulumaks <i>Income tax</i>	43 211,8	47 436,8	55 167,9	72 023,3	97 039,5
	Maamaks <i>Land tax</i>	2 498,9	3 062,2	3 275,3	3 984,4	4 621,2
	Laekumine majandus-tegevusest ehk kaupade-teenuste müük <i>Receipts from economic affairs or sale of goods and services</i>	2 953,7	6 727,3	9 385,7	10 241,3	15 621,3
	Varade müük <i>Sale of assets</i>	11 318,2	41 675,3	39 171,4	58 069,1	205 394,1
	Muu <i>Other</i>	17 307,8	17 809,4	19 986,4	30 368,0	36 552,3
	Tulud kokku Total expenditure	77 290,4	116 711,1	126 986,7	174 686,1	359 228,5
	Üldvalitsemine <i>General public services</i>	11 054,8	12 996,8	14 529,2	16 782,5	18 720,0
	Riigikaitse, avalik kord ja julgeolek <i>Defence, public order and safety</i>	-	1 067,2	1 435,6	1 601,7	2 208,1
	Majandus <i>Economic affairs</i>	6 347,5	12 064,2	18 351,5	23 531,8	24 467,9
	Keskkonnakaitse <i>Environmental protection</i>	900,8	1 607,6	1 389,8	1 570,3	1 548,1
	Vaba aeg ja kultuur <i>Recreation and culture</i>	5 358,5	8 677,4	24 091,7	12 544,8	19 602,5
	Haridus <i>Education</i>	35 356,2	49 126,6	68 190,2	153 690,9	76 589,6
	Sotsiaalne kaitse ja tervishoid <i>Social protection and health</i>	2 623,1	2 471,9	8 371,2	10 031,8	5 294,9
	Kulud kokku Total expenditure	70 880,2	88 011,6	136 359,2	219 753,8	148 431,1

Tabel 4.3 **Valdade tulud ja kulud, 2003–2007**
 Table 4.3 *Revenue and expenditure of rural municipalities, 2003–2007*
 (tuhat krooni — thousand kroons)

		Järg — Cont.				
	Tulud / Kulud Revenue / Expenditure	2003	2004	2005	2006	2007
Saku	Tulumaks <i>Income tax</i>	42 835,5	46 955,7	55 857,2	72 088,9	91 824,7
	Maamaks <i>Land tax</i>	3 236,6	3 948,3	4 356,6	5 024,2	5 101,2
	Laekumine majandus- tegevusest ehk kaupade- teenuste müük <i>Receipts from economic affairs or sale of goods and services</i>	2 557,6	6 691,3	7 151,2	6 718,5	6 918,1
	Varade müük <i>Sale of assets</i>	263,5	3 482,9	5 862,7	4 414,7	2 246,7
	Muu <i>Other</i>	21 514,1	20 412,8	20 523,9	25 765,3	34 368,0
	Tulud kokku Total expenditure	70 407,4	81 490,9	93 751,7	114 011,6	140 458,7
	Üldvalitsemine <i>General public services</i>	9 313,6	15 157,0	17 788,8	20 184,5	24 219,0
	Riigikaitse, avalik kord ja julgeolek <i>Defence, public order and safety</i>	-	554,4	724,4	998,3	599,8
	Majandus <i>Economic affairs</i>	3 992,7	6 889,1	7 728,3	13 873,9	19 559,2
	Keskkonnakaitse <i>Environmental protection</i>	886,6	1 297,8	2 052,7	1 729,7	2 289,8
	Vaba aeg ja kultuur <i>Recreation and culture</i>	7 840,7	9 983,7	11 536,5	15 617,7	26 296,9
	Haridus <i>Education</i>	30 264,1	39 781,9	34 477,8	42 094,3	57 806,4
	Sotsiaalne kaitse ja tervishoid <i>Social protection and health</i>	3 298,5	2 343,1	2 695,1	3 132,4	4 290,6
	Kulud kokku Total expenditure	61 661,3	76 006,9	77 003,6	97 630,8	135 061,6
Saue	Tulumaks <i>Income tax</i>	42 234,5	47 501,2	55 714,1	69 497,5	88 119,9
	Maamaks <i>Land tax</i>	1 876,7	2 125,2	2 427,0	2 635,4	2 797,8
	Laekumine majandustegevusest ehk kaupadeteenuste müük <i>Receipts from economic affairs or sale of goods and services</i>	1 491,0	3 015,0	3 546,6	5 000,2	4 538,7
	Varade müük <i>Sale of assets</i>	29,1	39,5	254,1	5,0	0,0
	Muu <i>Other</i>	7 294,1	6 434,6	8 819,7	12 896,8	19 562,3
	Tulud kokku Total expenditure	52 925,4	59 115,5	70 761,5	90 035,0	115 018,7
	Üldvalitsemine <i>General public services</i>	4 498,1	7 772,9	8 012,3	9 827,0	14 463,7
	Riigikaitse, avalik kord ja julgeolek <i>Defence, public order and safety</i>	-	465,1	475,0	611,3	417,7
	Majandus <i>Economic affairs</i>	6 360,0	4 907,0	5 604,1	4 806,7	10 052,8
	Keskkonnakaitse <i>Environmental protection</i>	674,7	1 313,0	894,7	1 434,6	2 858,0
	Vaba aeg ja kultuur <i>Recreation and culture</i>	4 645,0	7 475,6	6 424,6	8 550,4	8 903,9
	Haridus <i>Education</i>	24 776,6	29 391,0	31 193,1	41 005,5	54 845,2
	Sotsiaalne kaitse ja tervishoid <i>Social protection and health</i>	5 212,2	5 728,1	7 650,5	8 653,9	8 438,5
	Kulud kokku Total expenditure	58 233,3	57 052,7	60 254,2	74 889,4	99 979,8

Tabel 4.3 **Valdade tulud ja kulud, 2003–2007**
 Table 4.3 *Revenue and expenditure of rural municipalities, 2003–2007*
 (tuhat krooni — thousand kroons)

		Järg — Cont.				
	Tulud / Kulud Revenue / Expenditure	2003	2004	2005	2006	2007
Sauga	Tulumaks <i>Income tax</i>	8 250,2	9 848,5	12 619,9	17 245,8	23 204,7
	Maamaks <i>Land tax</i>	876,7	1 092,0	1 001,8	1 054,3	1 090,5
	Laekumine majandus- tegevusest ehk kaupade- teenuste müük <i>Receipts from economic affairs or sale of goods and services</i>	884,6	2 745,4	2 464,1	2 751,3	2 370,3
	Varade müük <i>Sale of assets</i>	1 772,2	987,3	455,6	481,1	609,8
	Muu <i>Other</i>	7 815,7	7 127,6	10 636,2	13 615,9	13 395,5
	Tulud kokku Total expenditure	19 599,4	21 800,9	27 177,6	35 148,3	40 670,8
	Üldvalitsemine <i>General public services</i>	1 826,5	6 072,7	7 185,4	7 389,3	11 251,6
	Riigikaitse, avalik kord ja julgeolek <i>Defence, public order and safety</i>	-	5,2	9,0	2,5	16,9
	Majandus <i>Economic affairs</i>	2 713,9	2 769,8	5 757,2	11 213,5	6 112,4
	Keskkonnakaitse <i>Environmental protection</i>	105,2	325,4	188,2	27,7	267,1
Vaba aeg ja kultuur <i>Recreation and culture</i>	838,0	1 112,7	1 618,3	1 556,2	2 115,0	
Haridus <i>Education</i>	8 602,1	9 625,4	11 178,6	12 542,0	15 099,6	
Sotsiaalne kaitse ja tervishoid <i>Social protection and health</i>	903,1	479,7	885,2	967,5	1 093,8	
Kulud kokku Total expenditure	16 587,3	20 390,9	26 821,9	33 698,7	35 956,4	
Viimsi	Tulumaks <i>Income tax</i>	76 936,1	87 790,5	100 397,0	142 216,8	181 416,5
	Maamaks <i>Land tax</i>	18 267,5	32 279,5	28 299,3	28 792,4	29 876,0
	Laekumine majandustegevusest ehk kaupade-teenuste müük <i>Receipts from economic affairs or sale of goods and services</i>	2 602,4	6 472,9	6 096,6	8 201,9	12 679,7
	Varade müük <i>Sale of assets</i>	5 954,2	338,6	32,3	13 575,6	10,0
	Muu <i>Other</i>	18 772,0	17 852,9	27 469,6	33 741,7	42 183,9
	Tulud kokku Total expenditure	122 532,2	144 734,4	162 294,8	226 528,3	266 166,0
	Üldvalitsemine <i>General public services</i>	15 530,6	16 349,1	20 193,4	27 102,4	28 214,7
	Riigikaitse, avalik kord ja julgeolek <i>Defence, public order and safety</i>	-	562,5	532,0	1 115,3	951,4
	Majandus <i>Economic affairs</i>	12 258,3	21 643,9	28 298,0	56 836,3	113 509,8
	Keskkonnakaitse <i>Environmental protection</i>	5 907,7	6 129,2	5 995,5	6 760,6	18 481,2
Vaba aeg ja kultuur <i>Recreation and culture</i>	9 077,7	12 869,2	16 399,3	16 785,8	22 774,5	
Haridus <i>Education</i>	41 211,7	53 439,7	64 108,2	78 331,2	119 818,7	
Sotsiaalne kaitse ja tervishoid <i>Social protection and health</i>	6 122,9	5 787,3	5 994,9	7 263,3	9 456,2	
Kulud kokku Total expenditure	100 125,9	116 781,0	141 521,3	194 194,9	313 206,5	

Tabel 4.3 **Valdade tulud ja kulud, 2003–2007**
 Table 4.3 *Revenue and expenditure of rural municipalities, 2003–2007*
 (tuhat krooni — thousand kroons)

		Järg — Cont.				
	Tulud / Kulud Revenue / Expenditure	2003	2004	2005	2006	2007
Ülenurme	Tulumaks <i>Income tax</i>	17 725,9	19 669,2	23 961,2	32 224,9	42 573,1
	Maamaks <i>Land tax</i>	652,5	776,8	904,4	1 342,7	1 665,8
	Laekumine majandus- tegevusest ehk kaupade- teenuste müük <i>Receipts from economic affairs or sale of goods and services</i>	1 422,1	5 481,2	6 359,3	7 068,4	6 988,7
	Varade müük <i>Sale of assets</i>	22,0	863,0	361,0	0,0	0,0
	Muu <i>Other</i>	12 049,8	10 562,5	13 917,8	18 461,8	18 782,0
	Tulud kokku Total expenditure	31 872,3	37 352,7	45 503,6	59 097,8	70 009,6
	Üldvalitsemine <i>General public services</i>	2 300,5	2 856,9	3 356,3	3 918,8	5 315,6
	Riigikaitse, avalik kord ja julgeolek <i>Defence, public order and safety</i>	-	70,8	72,4	80,5	23,0
	Majandus <i>Economic affairs</i>	2 534,8	4 120,5	6 457,3	9 761,1	15 157,7
	Keskkonnakaitse <i>Environmental protection</i>	320,9	678,4	1 611,2	928,8	1 889,7
	Vaba aeg ja kultuur <i>Recreation and culture</i>	3 212,8	4 167,5	5 020,5	6 526,2	8 008,4
	Haridus <i>Education</i>	18 458,9	21 877,6	29 425,9	31 206,5	34 332,0
	Sotsiaalne kaitse ja tervishoid <i>Social protection and health</i>	1 934,3	1 584,3	2 404,5	2 266,7	2 515,5
	Kulud kokku Total expenditure	29 888,7	35 356,1	48 348,1	54 688,6	67 241,9

Allikas: Rahandusministeerium.
 Source: Ministry of Finance.

4. URBAN SPRAWL — CHALLENGE FOR RURAL MUNICIPALITIES

Anu Külaviir
Statistics Estonia

Figuratively speaking, urban sprawl is the sprawl of urban population over the city's borders to the closest surroundings of the city in order to settle down farther from the city's centre. During the recent years, this process has been taking place in such bigger cities of Estonia as Tallinn, Tartu and Pärnu. A prerequisite for urban sprawl is rapid economic growth, low loan interests, lower prices of land in the neighbourhood rural municipalities and first and foremost human desire for better living conditions. The people who have moved to the cities' borders usually keep their former jobs in cities. Such daily commuting creates traffic jams at the main connecting roads to cities during morning and evening rush hours, because, as a rule, the new residents use cars, not public transport. Unfortunately the development of infrastructure does not catch up with the growth of the population number in new residential districts and there is no public transport yet in new regions.

Urban sprawl is more characteristic of well-to-do younger families who want to settle down near cities in quiet surroundings where the children could play safely outside. Rural municipalities where the new residents are arriving at receive bigger revenues from taxes thanks to the taxes paid by wealthier people. However, the rural municipalities also have to spend more on the development of schools, kindergartens, roads and utility networks and on services. Development plans of rural municipalities which had been made a few years ago had to be altered because the skyrocketing residents' number could not have been forecasted. For example, Rae municipality, in the process of updating its development plan in 2007, had to acknowledge that a sharp increase in the inflow of inhabitants into the villages located at the border of Tallinn can even be called a chock scenario.

The present analysis focuses on budget revenues and expenditures of local government units that have experienced urban sprawl during the period of five years (2003–2007). How much has the growth of population number affected the rural municipalities' decisions and budgets? How are the rural municipalities coping with infrastructure development, creating education facilities and solving other problems related to the increase of the population number?

Rural municipalities experiencing urban sprawl

First of all it must be found out which rural municipalities have gained new habitants. Excluding the influence of extensive merging of rural municipalities on the population number in 2005, since 2003 during the five years the population number in Harju local government units has increased most. The present analysis observes the local government units locating near big cities the population of which has grown at least 10% during the last five years. These are Kiili, Viimsi, Harku, Sauga, Rae, Kernu, Saku, Ülenurme and Saue rural municipalities. Seven of them are rural municipalities of Harju county in the neighbourhood of Tallinn, two rural municipalities are in the neighbourhood of Pärnu (Sauga rural municipality) and Tartu (Ülenurme rural municipality) cities. As the size and population number of the aforementioned rural municipalities are very different the comparisons are mostly in percentages, not in absolute values (Table 4.1).

Growth of the revenue of rural municipalities

The biggest regular source of income of rural municipalities is the income tax of natural person. The receipts of the income tax depend on the population registered in the local government unit. The receipts of the income tax of all rural municipalities under observation has at least doubled during the five years (Figure 4.1). The revenue of Kiili rural municipality has increased the most (252%), followed by Sauga and Kernu rural municipalities (181% and 179%, respectively). The budget revenue of Saue and Saku rural municipalities increased the least (109% and 114%, respectively).

However, the income tax of natural person has not been the only source for the growth of budget revenue in all rural municipalities. With regard to Rae rural municipality, a bulk of

revenue has been received from the sale of assets. During the five years Rae rural municipality has sold assets for 355.6 million kroons, of which over a half accrued to the budget in 2007. This sum exceeds the income tax of natural person accrued to the budget during five years by 13%. A prerequisite for receiving big revenues from the sale of assets is the existence of attractive land in the ownership of the rural municipality. Also some large enterprises sprawl from the city to the location where there is more space for establishing production units, better parking conditions and big roads are near.

Other taxes, such as land tax and factor payments are not big sources of revenue for the rural municipality. The revenue from land tax has increased most in Harku, Ülenurme and Kiili rural municipalities. With regard to land tax and factor payments there has been no annual consistent growth, e.g. in Kernu and Sauga rural municipalities the receipts from land tax have remained almost on the same level throughout the five years under observation.

Income tax per capita

To compare rural municipalities with each other, the amount of income per registered inhabitant as a natural person in the rural municipality must be found out. The growth of income per capita has not been proportional to the growth of population number. The indirect causes for this may be differences in the land price of various regions and different purchase power of people. Smaller income also gives smaller tax revenue to the local government. Smaller growth of income tax of natural person per capita than the growth in population number may also be caused by household structure. While calculating the indicator "income tax per capita" all household members have been taken into account, including the children who are not wage earners yet.

While comparing the growth of the population number with the growth of income tax per capita in 2003–2007, it becomes evident that discrepancies are the biggest in Kernu, Ülenurme and Sauga rural municipalities (Figure 4.2). The population growth in Kernu rural municipality was 17%, but the income tax per capita has increased more than twice, i.e. 140%. In Sauga rural municipality the population number has increased 23%, but the income tax per capita has grown 128%. In Ülenurme rural municipality the population number has increased 11%, but the income tax per capita — 115%.

Viimsi rural municipality has gained the least from the population growth. Here the population number grew 41%, but the income tax per capita grew less in percentages as compared to other rural municipalities, only 67%. Comparing the age structure of the population of Kernu and Viimsi rural municipalities, it is revealed that the share of children is larger in Viimsi rural municipality than in Kernu rural municipality. According to the data of the Population Register, in Viimsi rural municipality the share of children is 11%, in Kernu rural municipality — only 8% as of 1 January 2007.

Table 4.2 provides an overview of the solvency of population by rural municipalities. The population of Viimsi rural municipality earn the most. Viimsi rural municipality holds the first place as it receives annually 13,411 kroons per capita, followed by Harku and Saku rural municipalities. The rural municipality's income per capita is the smallest in Sauga rural municipality and the respective indicator differs even twice as compared to Viimsi rural municipality.

Changes in the expenditure

Rural municipalities spend the bulk of money on education, economic affairs and public services. The total expenditures have grown most in Viimsi rural municipality during the last five years (213%). In 2003 the total expenditures in Viimsi rural municipality were 100.1 million kroons, in 2007 — 313 million kroons. Although in Viimsi rural municipality the income tax of natural person per capita has grown the least (67%) among the rural municipalities under observation, the total expenditures have increased the most or tripled. Kiili rural municipality holds the second place in terms of expenditure growth — from 22 million to 60.6 million kroons (175%). In Harku rural municipality the expenditures grew from 70.4 million to 189 million kroons (168%). The expenditures grew the least in Saue rural municipality — from 58.2 to 100 million kroons (Figure 4.3).

In eight rural municipalities the budget expenditures grew every year, but in Rae rural municipality the total expenditures decreased (from 219.8 million kroons in 2006 to 148.4

million kroons in 2007). This is caused by a rapid growth and fall of the expenditure on education in 2006–2007.

Expenditure on education

Expenditure on education accounts for the largest share in all rural municipalities under observation. Investments on education include construction of schools and kindergartens, personnel costs, expenditure on economic affairs and various other costs. Expenditure on education has grown most in Kiili rural municipality where the growth has been 200% during the five years (from 10.8 million to 32 million kroons). In Viimsi rural municipality the expenditure on education has grown a lot, too, from 41.2 million to 119.8 million kroons (191%). Harku rural municipality holds the third place with 146% (from 31.4 million to 77.2 million kroons). The expenditure on education has been the smallest in Sauga and Kernu rural municipalities (76% and 72%, respectively). The share of expenditure on education in total expenditure is also the lowest in Kernu rural municipality, amounting only to 32% of the total expenditure in 2007.

Kiili, Rae, Saue and Ülenurme rural municipalities spend on an average over a half of the budget expenditure on education, the reason for this might be the modernisation of schools and kindergartens as well as establishment of new schools and kindergartens. During the five years, the share of expenditure on education has grown in Saue, Rae and Kiili rural municipalities, but decreased in Harku, Kernu, Saku, Sauga, Ülenurme and Viimsi rural municipalities. At the same time, in the aforementioned rural municipalities the share of expenditure on education in total expenditure increased in 2004–2006 and then started to decrease. The biggest investments in education must have been made during this period.

Expenditure on economic affairs

Expenditure on economic affairs includes expenditure on road construction, street lighting, water maintenance, public transport, provision of public services and amenities, etc. The growth of the total expenditure in Viimsi rural municipality has been caused by a big increase in the expenditure on economic affairs, which have doubled each year compared to the previous one. In 2007 the expenditure on economic affairs of Viimsi rural municipality accounted for slightly over a third of the total expenditure. Expenditure on economic affairs is a priority through the period under observation (Figure 4.4). In 2003 the share of expenditure on economic affairs in total expenditure of Viimsi rural municipality was 12%, for the year 2007 the corresponding share had risen to 36%. In 2006, in Sauga rural municipality the share of expenditure on economic affairs in total expenditure had grown to the same level as the expenditure on education, but in 2007 the expenditure on economic affairs fell to the level of 2003 (17% of the total costs). In Harku rural municipality the expenditure on economic affairs and on environmental protection has grown most, but the latter accounts for a small share in the total expenditure. As in Viimsi rural municipality, also in Harku rural municipality the share of expenditure on economic affairs in total expenditure has grown year by year, in 2007 the corresponding share was 32%.

General public services costs

The general public services costs grew most in Sauga rural municipality, where the costs have grown six-fold from 1.8 million to 11.3 million kroons. The distribution of costs in Sauga rural municipality has experienced a lot of fluctuations over the years. The reason for that might lie in the fact that priorities have been re-evaluated more frequently in this rural municipality than elsewhere, but this rural municipality definitely lacks a steady course in view of the past five years. For example, the share of expenditure on education has fallen during the four years, but in 2007 it grew slightly. The share of general public services costs in the budget has abruptly grown twice and reached 31% of the total costs for the year 2007. This indicator even surpasses the share of expenditure on economic affairs. In Kernu rural municipality the share of general public services costs in total expenditure was 19% in 2007, exceeding the share of expenditure on economic affairs. The general public services costs of Viimsi, Ülenurme, and Harku rural municipalities accounted for only 9% of the total expenditure in 2007 and their share has fallen, but in Ülenurme rural municipality this

indicator has stayed on the same level for years. The general public services costs of Rae rural municipality have grown the least — 69% (from 11.1 million to 18.7 million kroons).

Other expenditure

Besides expenditure on education, expenditure on economic affairs and general public services which hold the first place in ranking, different rural municipalities have given priority to different fields of activity. In 2007, in Ülenurme and Rae rural municipalities expenditures on recreation and culture formed the next biggest group of costs which grew abruptly in 2005, in Kernu rural municipality — this was expenditure on environmental protection. During the five years, expenditure on social protection and health increased most in Harku, Rae and Saue rural municipalities. In Kiili rural municipality, on the contrary, the costs on social protection and health have decreased. The expenditure on defence, public order and safety are not included in the analysis as there is no 5-year comparison basis.

Problems connected with urban sprawl in rural municipalities

Families having moved to the neighbourhood of cities expect to find solutions to road and transport problems and educational issues. If local governments emphasise these problems and make the necessary investments, the environment in these new neighbourhood regions will improve. People can go shopping near their homes, children can go to school and kindergarten in the neighbourhood and transport to the cities will run by proper asphalted roads. The environment would be peaceful and safe and the people who have settled down there would be happy and content. It is important for the problems not to be postponed, because the cities also want to improve their living conditions and make them more attractive. If the rural municipalities do not develop the infrastructure quickly enough to catch up the growth of population and people have to stay in traffic jams for hours, there is no public transport and shopping centre, no schools and kindergartens, it might happen that many families move back to the cities.

As the priorities of rural municipalities are reflected in budgets, the budget analysis reveals how a certain rural municipality has met the challenge. Annual growth in all budget fields is natural, but abrupt and rapid growth reflects the preference of certain fields. Expenditures on economic affairs that reflect the investments and expenditure made in infrastructure have significantly increased in the rural municipalities under observation during the five years; in Kiili and Viimsi rural municipalities these costs have become even 9-fold, in Harku and Ülenurme rural municipalities — 6-fold. In Viimsi rural municipality the total expenditures and expenditures on economic affairs have increased more compared to other rural municipalities under observation. The share of expenditure on economic affairs in total costs has grown to 36%. Viimsi rural municipality has a steady direction and goal to develop the infrastructure.

In addition to road and transport problems, Kiili and Viimsi rural municipalities are active in solving the problems with school and kindergarten places. Expenditure on education has grown most in these rural municipalities. Also Rae, Saue and Ülenurme rural municipalities have been active in creating new kindergarten and school places and in improving the conditions of existing educational institutions. In these rural municipalities expenditures on education account for more than a half of the expenditures. People moving to these rural municipalities need not worry when they intend to increase their family.

In Sauga rural municipality, which holds the fourth place after Kiili, Viimsi and Harku rural municipalities in terms of population growth, the share of expenditures of different activities has once grown and then fallen. There is no clear direction to which the trends are moving and a great share of expenditures is directed to general public services.

The biggest winners during the five years:

- the population of Kiili rural municipality grew over a half;
- the population of Kernu rural municipality grew only 17%, but the income tax per capita increased by 140%;
- the record revenue from the sale of assets of Rae rural municipality exceeded the receipts from income tax by 13%.

5. ETTEVÕTLUSE DEMOGRAAFIA EESTI PIIRKONDADES AASTAL 2006

Maret Helm-Rosin
Statistikaamet

Sissejuhatus

Statistikaametis toodetakse ettevõtluse demograafia statistikat alates 2003. aastast. Selle eesmärk on jälgida majanduslikult aktiivsete üksuste kogumi suuruse ja koosseisu muutusi, analüüsides, kui palju tekib igal aastal uusi ettevõtteid (ettevõtte sünd) ja kui palju lõpetab tegevuse (ettevõtte surm). Ettevõtluse demograafia annab pildi ka sellest, kui palju luuakse ja kaotatakse igal aastal töökohti ettevõtete sündide ja surmade tõttu.

Selles valdkonnas vaadeldakse sekundaar- ja tertsiaarsektori äriühinguid. Füüsilisest isikust ettevõtjatest (FIE) on uuringusse kaasatud samal alal tegutsevad vähemalt 20 hõivatuga ettevõtjad. Põllumajandusega tegelevaid äriühinguid ja ettevõtjaid see statistikavaldkond ei hõlma.

Ettevõtluse demograafia statistika tegemisel ei koormata majandusüksusi uue statistilise aruandega, vaid kasutatakse majandusüksuste statistilise registri andmeid. Riikliku statistika alus on register, mis sisaldab majandusüksuste kontaktandmeid (registrinumber, nimi, aadress) ning üksuste majandustegevust iseloomustavaid tunnuseid (põhitegevusala, suurusklass töötajate arvu järgi). Neid eri infoallikatest kogutud andmeid analüüsitakse ja võrreldakse omavahel.

Ettevõtluse demograafia andmed riigi ja maakonna tasandil on avaldatud Statistikaameti veebilehel (www.stat.ee). See artikkel käsitleb ettevõtete sündide, surmade, suuruse ja iibe andmeid omavalitsusüksustes. Kindlasti peab arvestama, et uuringu objektiks on majandusüksused ettevõtte tasandil, s.t mitmes piirkonnas tegutsevat ettevõtet on vaadeldud ühe üksusena kontaktaadressi järgi. Ettevõtluse demograafia koondandmed omavalitsusüksuste kohta on esitatud tabelis 5.4.

Kogumiku koostamise ajaks oli valmis aastal 2006 Eestis sündinud ja surnud majandusüksuste statistika, esitatud Euroopa andmed on 2005. aasta kohta.

Ettevõtete sünnid

Ettevõtte sünd on ettevõtte tegutsemiseks vajalike tootmistegurite (tööjõud, maa, kapital) kombinatsiooni loomine tingimusel, et teised ettevõtted selles sündmuses ei osale. Sünd ei ole ettevõtte teke ühinemise, jagunemise, eraldumise või restruktureerimise tulemusel. Samuti ei peeta sünniks juhtumit, kus ajutiselt mittetegutsev ettevõtte taasalustab tegevust kahe aasta jooksul pärast tegevuse peatamist.

Aastal 2006 suurenes Eesti ettevõtete keskmine sünnimäär ehk sündinud ettevõtete osa majanduslikult aktiivsete üksuste kogumis võrreldes 2005. aastaga ja oli 15,5%.

Harju maakonnas sündis 63,3% kõikidest 2006. aastal Eestis tegevust alustanud ettevõtetest. Võrreldes eelmise aastaga kasvas pealinna regiooni ettevõtete sünnimäär poolteist protsendipunkti ja ületas veidi riigi keskmist — 15,7%.

Uute ettevõtete osa tegutsenud ettevõtetest suurenes peaaegu kõikides maakondades, vaid Jõgeva, Saare ja Võru maakonnas vähenes see ligi ühe protsendipunkti. Suurim muudatus võrreldes eelmise aastaga oli Hiiu ja Rapla maakonnas, kus ettevõtete sünnimäär tõusis 3,5 protsendipunkti.

Kõige suurem oli ettevõtete sünnimäär Tartu ja Valga maakonnas, kus 2006. aastal alustas äri 16,4% ja 16,8% ettevõtetest. Ka Ida-Viru maakonnas kasvas sündinud ettevõtete osa ja sünnimäär ületas veidi 13%. Vaatamata sellele jäi maakonna näitaja nii nagu eelmisel aastalgi riigi väikseimaks. Lääne maakonnas oli 2006. aastal äri alustanud 15,7% ettevõtetest ning ülejäänud maakondades oli see näitaja Eesti keskmisest madalam.

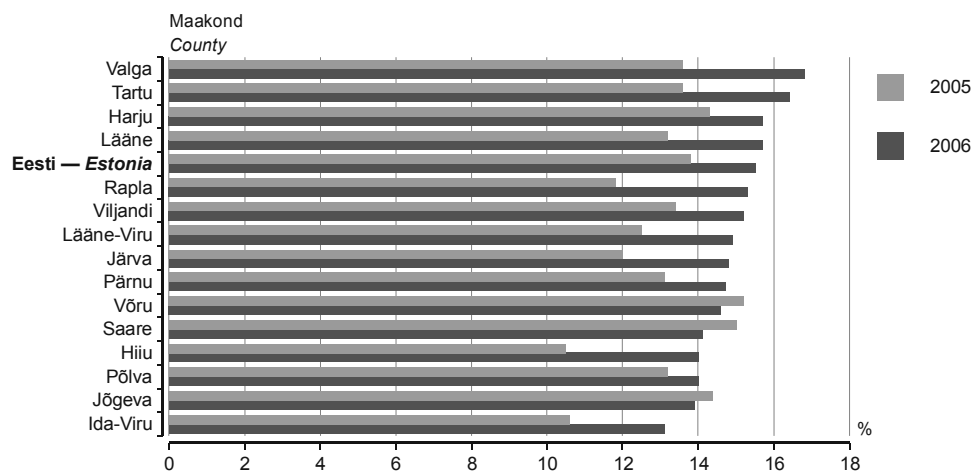
2006. aastal sündis kolm neljandikku ettevõtetest linnades ja vaid iga neljas valdades. Samamoodi nagu eelmisel aastal ületas valdades ettevõtete sündimäär sama näitajat linnades ja oli 17,9%.

Enim ettevõtteid — 6,4 protsendipunkti — lisandus Lääne maakonna valdades, Võru maakonna valdades tegutsenud ettevõtete sündimäär aga langes ligi 4 protsendipunkti ja osutus võrdseks riigi keskmisega.

Kahes kolmandikus maakondadest oli valdades tegutsenud ettevõtete sündimäär kõrgem kui Eesti keskmine. Harju ja Tartu maakonna valdade ettevõtetest oli 2006. aastal sündinuid iga neljas. Kõige väiksem oli uute ettevõtete osatähtsus Ida-Viru ja Järva maakonna valdades: vastavalt 12,9% ja 13,3%. Alla riigi keskmise oli ettevõtete sündimäär ka Hiiu, Põlva ja Rapla maakonna valdades (13,8–15,3%).

Maakondade järjestus ettevõtete sündimäära järgi on näha joonisel 5.1, ettevõtete sündimäära omavalitsusüksustes kajastab aga kaart 24 (lisa 1).

Joonis 5.1 **Ettevõtete sündimäär maakonna järgi, 2005–2006**
 Figure 5.1 *Enterprise birth rates by counties, 2005–2006*

Vaatamata linnades tegutsevate ettevõtete suurele ülekaalule oli 2006. aastal nende seas sündinute osatähtsus 3 protsendipunkti väiksem kui valdades. Riigi keskmisest oli see näitaja suurem üheteistkümnes linnas: Keilas, Loksal, Maardus, Paldiskis, Kiviõlis, Püssis, Mustvees, Paldiskis, Elvas, Tõrvas ja Mõisakülas. Narva-Jõesuus ja Põltsamaal ei ületanud ettevõtete keskmine sündimäär 9%.

Maakonnakeskustest oli kõige suurema ettevõtete sündimäära kasvuga võrreldes eelmise aastaga Paide (7,5 protsendipunkti). Seal oli näitaja ka maakonnakeskustest kõrgeim — 17,6%. Madalaim sündinud ettevõtete osatähtsus oli Jõgeval (11,3%) ja Kuressaares (11,5%), kus oli suurem sündimäära langus võrreldes eelmise perioodiga.

Tegevusvaldkonna järgi oli ettevõtete sündimäär endiselt kõige kõrgem ehituses (20,7%) ja finantsevahenduses (24,6%). Viimases tõusis ka ettevõtete sündimäär 5 protsendipunkti, mis oli suurim muutus võrreldes eelmise aastaga. 2006. aastal tuli juurde vähem majutus- ja toitlustuskohti, millega kaasnes selle valdkonna ettevõtete sündimäära 2-protsendipunktiline langus. Uute ettevõtete osatähtsus oli 2006. aastal kõige väiksem mäetööstuses — vaid 2,6% (tabel 5.1).

Suurim uute ettevõtete osa kõikidest ehitusettevõtetest oli Võru maakonnas — üle 31%. Üks suurematest oli ehitusettevõtete sündimäär samuti Jõgeva maakonnas, kus elamuehituse aktiivse arenguga kaasnes 14-protsendipunktiline ehitusettevõtete sündimäära tõus. Ida-Viru maakonna ehitusettevõtete sündimäär langes veidi, olles selle valdkonna madalaim näitaja 2006. aastal: veidi alla 15%.

Nii nagu eelmisel aastal oli äriaga alustajate seas populaarne ka kaubanduse valdkond, kus iga 100 tegutseva ettevõtte kohta oli 20 uut ettevõtet. Valga ja Pärnu maakonnas oli suurim kaubandusettevõtete sündimäär (21,2%). Kõige väiksem oli uute kaubandusettevõtete osa

Hiiu maakonnas (11,8%). Üsna tagasihoidlik oli tervishoiuasutuste ja tööstusettevõtete sünnimäär: nendes valdkondades oli 2006. aastal sündinuid vaid 7,5% ja 7,8%. Jõgeva ja Lääne maakonnas ei loodud 2006. aastal ühtegi tervishoiuteenust pakkuvat ettevõtet. Uute tööstusettevõtete osatähtsus oli kõige väiksem Võru maakonnas: veidi üle kahe protsendi. Ka Jõgeva, Järva ja Valga maakonnas oli tööstusettevõtetest sündinuid vaid iga kahekümnes.

Euroopa Liidus oli ettevõtete sünnimäär 2005. aastal 9,8%. Enim uusi üksusi sündis endiselt Rumeenias (18,3%). Madalaim oli sünnimäär taas Küprosel, kus tekkis uusi ettevõtteid vaid 7,1%.

2006. aastal Eestis sündinud ettevõtete suurus (mõõdetakse tööga hõivatud isikute arvuga) vähenes veidi ja oli keskmiselt 1,6 töötajat.

Suurema tööga hõivatute arvuga ettevõtteid loodi 2006. aastal Ida-Viru ja Põlva maakonnas, kus uutes ettevõtetes töötas keskmiselt kaks hõivatut. Kõige suurem oli keskmine töötajate arv Narva ja Põltsamaa uutes ettevõtetes — 2,7 töötajat. Rapla, Saare ja Harju maakonnas sündinud ettevõtted olid ühed väiksematest: seal töötas ettevõtete sünniaastal vaid 1,5 hõivatut.

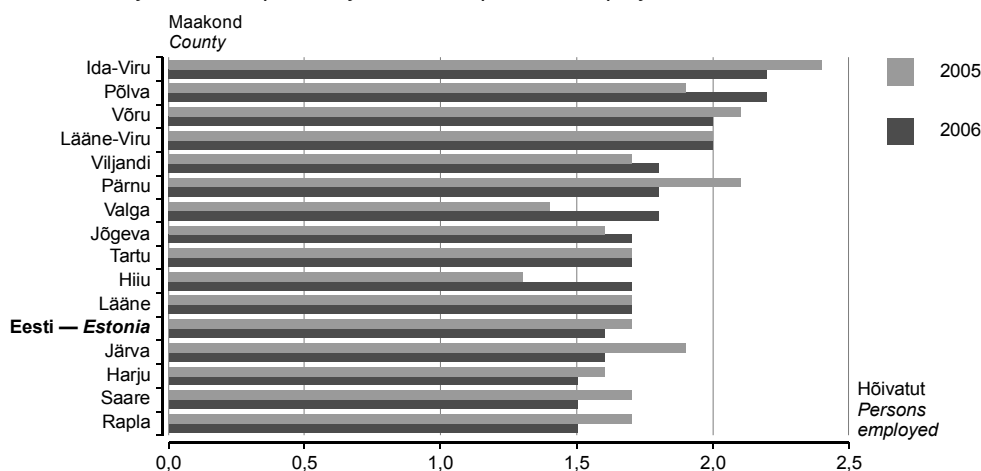
Joonisel 5.2 on esitatud sündinud ettevõtete suurus tööga hõivatute arvu ja maakonna järgi.

Euroopa Liidus oli 2005. aastal sündinud ettevõtete keskmine töötajate arv 1,8. Kõige suurem oli see Slovakkias — 2,8 inimest. Märkimisväärselt väikesed olid Soomes sündinud ettevõtted: nende keskmine suurus oli alla ühe töötaja.

Tabel 5.1 **Ettevõtete sünnimäär maakondades tegevusala järgi, 2006**
Table 5.1 *Enterprise birth rates in counties by economic activity, 2006*
(protsenti — percentages)

	Eesti Estonia	Harju	Hiiu	Ida- Viru	Jõge- va	Järva	Lääne	Lääne- Viru	Põlva	Pärnu	Rapla	Saare	Tartu	Valga	Vil- jandi	Võru
Kokku <i>Total</i>	15,5	15,7	14,0	13,1	13,9	14,8	15,7	14,9	14,0	14,7	15,3	14,1	16,4	16,8	15,2	14,6
Mäetööstus <i>Mining</i>	2,6	0,0	0,0	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Töötlev tööstus <i>Manufacturing</i>	7,8	7,6	12,2	10,7	5,2	5,8	8,3	8,2	6,3	6,3	6,2	7,7	10,9	5,8	8,3	2,4
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus <i>Electricity, gas and water supply</i>	3,3	9,1	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ehitus <i>Construction</i>	20,7	19,7	22,6	14,8	28,8	26,1	19,7	24,6	18,8	21,8	26,5	16,5	22,0	18,2	28,7	31,6
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja kodumasinade remont <i>Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles, motorcycles and personal and household goods</i>	19,5	20,3	11,8	13,1	13,3	18,5	18,7	19,1	18,4	21,2	19,7	15,4	20,1	21,2	17,5	15,9
Hotellid ja restoranid <i>Hotels and restaurants</i>	9,8	9,2	18,2	16,0	20,0	12,9	4,9	7,0	12,1	9,0	3,4	16,5	7,2	14,0	6,3	7,5
Veondus, laondus ja side <i>Transport, storage and communication</i>	9,9	9,3	11,5	14,4	13,9	9,6	18,0	8,4	13,0	7,5	7,5	10,1	10,5	18,8	8,3	13,9
Finantsvahendus <i>Financial intermediation</i>	24,6	23,7	0,0	19,0	0,0	25,0	66,7	33,3	33,3	35,3	0,0	37,5	29,7	40,0	16,7	50,0
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus <i>Real estate, renting and business activities</i>	15,1	15,0	11,9	15,7	18,8	14,3	19,5	16,5	16,5	13,2	10,7	17,4	15,7	16,3	13,5	19,8
Haridus <i>Education</i>	11,8	11,2	0,0	11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,3	50,0	33,3	16,7	50,0	0,0	0,0
Tervishoid ja sotsiaal- hoolekanne <i>Health and social work</i>	7,5	8,5	9,1	2,7	0,0	21,4	0,0	5,4	13,6	4,3	4,3	15,4	5,4	20,0	10,8	4,0
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus <i>Other community, social and personal service activities</i>	12,5	11,4	16,7	9,4	25,0	5,6	17,4	13,5	10,0	7,5	46,2	5,9	14,8	23,5	17,4	27,8

Joonis 5.2 Sündinud ettevõtete suurus maakondades hõivatute arvu järgi, 2005–2006
 Figure 5.2 Size of newly born enterprises by number of persons employed, 2005–2006

Ettevõtete surmad

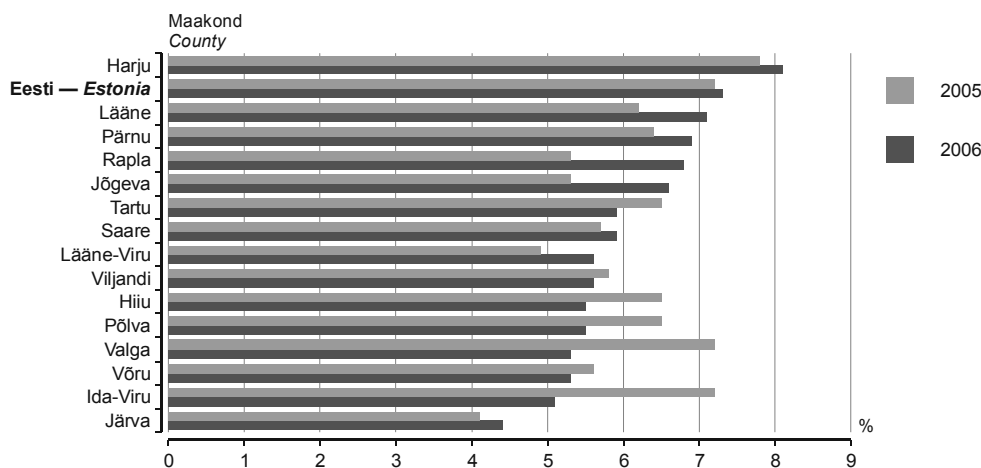
Ettevõtte surmaks nimetatakse ettevõtte tegutsemiseks vajalike tootmistegurite (tööjõud, maa, kapital) kombinatsiooni likvideerimist tingimusel, et teised ettevõtted selles sündmuses ei osale. Surm ei ole ettevõtte likvideerimine ühinemise, ülevõtmise, jagunemise või restruktureerimise tulemusel, samuti juhtum, kus ajutiselt mittetegutsev ettevõtte taasalustab tegevust kahe aasta jooksul pärast tegevuse peatamist.

Eesti ettevõtete surmamäär jäi 2006. aastal võrreldes eelmise aastaga samale tasemele ja oli 7,3%. Endiselt ületas sündinud ettevõtete arv tunduvalt samal aastal surnud ettevõtete arvu.

Harju maakonnas suri ligi 70% kõikidest 2006. aastal Eestis tegevuse lõpetanud ettevõtetest. Ka ettevõtete surmamäär oli siin endiselt vabariigi suurim — 8,1%. Harju maakond oli ainuke, kus ettevõtete surmamäär oli riigi keskmisest suurem. Kõige väiksema surnud ettevõtete osatähtsusega oli 2006. aastal endiselt Järva maakond, kus aasta jooksul lõpetas tegevuse vaid 4,4% ettevõtetest.

Kõige rohkem kasvas ettevõtete surmamäär Rapla ja Jõgeva maakonnas (1,2 protsendipunkti). Kõige rohkem muutus Ida-Viru ja Valga maakonna olukord: siin langes ettevõtete surmamäär võrreldes eelmise aastaga kaks protsendipunkti ja oli riigi keskmisest tunduvalt väiksem, veidi üle viie protsendi. Maakondade järjestus ettevõtete surmamäära järgi on esitatud joonisel 5.3.

Joonis 5.3 Ettevõtete surmamäär maakonna järgi, 2005–2006
 Figure 5.3 Enterprise death rates by counties, 2005–2006

Linnades tegutsenud ettevõtete surmamäär jäi 2005. aasta tasemele ja oli üks protsendipunkt suurem kui valdades. Eesti keskmisest oli see näitaja suurem kaheksas

linnas: Loksal (14,6%), Kiviõlis (14,3%), Võhmas (10%), Narva-Jõesuus (8,9%), Püssis (8,3%), Tallinnas (8,3%), Maardus (7,7%) ja Sindis (7,6%) (kaart 25 lisas 1).

Kõige suurem muudatus oli Ida-Viru ja Viljandi maakonnas, kus linnades tegutsevate ettevõtete surmamäär vähenes võrreldes eelmise aastaga keskmiselt 2,5 protsendipunkti. Lääne-Viru maakonna linnades oli tegevuse lõpetanud ettevõtteid eelmise aastaga võrreldes ligi kaks protsendipunkti rohkem.

Maakonnakeskustest oli suurim tegevuse lõpetanud ettevõtete osatähtsus 2006. aastal endiselt Tallinnas (8,3%). Ülejäänud maakonnakeskustes oli ettevõtete surmamäär üsna erinev: 4%-st Viljandis kuni 7,4%-ni Pärnus. Võrreldes eelmise aastaga langes surmamäär kõige rohkem (2,7 protsendipunkti) Viljandis. Surmamäär tõusis kõige rohkem Rakveres (1,7 protsendipunkti), kus see näitaja jäi siiski Eesti keskmisest väiksemaks.

Eesti valdades tegutsenud ettevõtete surmamäär kasvas pool protsendipunkti ja oli 6,5%. Kõige suurema aasta jooksul surnud ettevõtete osatähtsusega vallad asusid Lääne ja Jõgeva maakonnas. Viimases oli surmamäära tõus üks suuremaid võrreldes eelmise aastaga: kui 2005. aastal lõpetas seal tegevuse 5,5% ettevõtetest, siis 2006. aastal oli neid juba 8,8%. Ka Viljandi maakonna valdades lõpetas oma äri 3,5 protsendipunkti rohkem ettevõtteid kui eelmisel perioodil.

Enim langes aastal 2006 ettevõtete surmamäär Valga maakonna valdades, olles tunduvalt alla riigi keskmisele. Ka Hiiu maakonna valdades oli 2,4 protsendipunktiline surmamäära langus, mille tõttu oli siin tegevuse lõpetanud ettevõtete osatähtsus 2006. aastal üks väiksemaid: ainult 4,1%. Tunduvalt väiksem riigi keskmisest oli see näitaja samuti Järva ja Ida-Viru maakonna valdades (4,4%).

Tegevusvaldkondadest olid suurema surmamääraga hulgi- ja jaekaubandus (8,3%) ning finantsvahendus (11,5%). Viimases leidis aset ka suurim surmamäära kasv võrreldes eelmise aastaga. Samuti suurenes kaks protsendipunkti ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindusega tegelevate ettevõtete surmamäär. Selles valdkonnas oli suurim näitaja Põlva (10%) ja väiksem Ida-Viru (1,6%) maakonnas (tabel 5.2).

Madalaim surnud ettevõtete osatähtsus oli täiesti erinevas majandussfääris — elektrienergia-, gaasi- ja veevarustuse ning tervishoiu ja sotsiaalhoolekande valdkonnas —, vastavalt 2,6% ja 2,2%.

Vaatamata kõrgele finantsvahenduse valdkonna ettevõtete surmamääradele ei lõpetanud kaheksas maakonnas üksi finantsettevõtte oma tegevust. Stabiilseim valdkond oli haridus, kus tegevuse lõpetanud ettevõtteid oli ainult viies maakonnas: Harju, Järva, Rapla, Tartu ja Saare.

Hiiu, Rapla ja Lääne-Viru maakonnas tegevuse lõpetanud ettevõtete seas olid suurema surmamääraga ehitusettevõtted. Pärnu, Põlva ja Lääne maakonnas oli suurim ettevõtete surmamäär majutuse ja toidlustuse valdkonnas (9–12,2%). Viljandi maakonnas aga lõpetas oma tegevuse iga kümnes veondus-, laoduse- ja sideettevõtte.

Euroopa Liidus oli ettevõtete keskmine surmamäär 2005. aastal 6,8%. Suurim oli surnud ettevõtete osa taas Suurbritannias — 10,9%. Väikseima ettevõtete surmamääraga riik oli Malta, kus vastav näitaja oli 2,5%.

Tabel 5.2 **Ettevõtete surmamäär maakondades tegevusala järgi, 2006**
 Table 5.2 *Enterprise death rates in counties by economic activity, 2006*
 (protsenti — percentages)

	Eesti <i>Estonia</i>	Harju	Hiiu	Ida- Viru	Jõge- va	Järva	Lääne	Lääne- Viru	Põlva	Pärnu	Rapla	Saare	Tartu	Valga	Vil- jandi	Võru
Kokku <i>Total</i>	7,3	8,1	5,5	5,1	6,6	4,4	7,1	5,6	5,5	6,9	6,8	5,9	5,9	5,3	5,6	5,3
Mäetööstus <i>Mining</i>	7,9	0,0	0,0	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,1	0,0	0,0	20,0	0,0	0,0	0,0
Töötlev tööstus <i>Manufacturing</i>	6,0	6,5	8,2	4,3	5,2	2,5	8,3	5,2	6,3	7,0	5,5	5,6	5,2	5,8	5,6	6,0
Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus <i>Electricity, gas and water supply</i>	2,6	3,4	33,3	0,0	12,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,1	0,0	4,5	0,0	0,0	0,0
Ehitus <i>Construction</i>	6,9	7,8	9,7	4,6	4,5	6,8	6,6	8,5	6,3	6,0	8,8	5,5	4,4	4,5	6,0	3,1
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja kodumasinade remont <i>Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles, motorcycles and personal and household goods</i>	8,3	9,3	4,4	7,0	10,5	5,9	6,6	5,1	6,9	8,3	5,2	6,3	6,1	7,7	6,7	6,4
Hotellid ja restoranid <i>Hotels and restaurants</i>	7,3	8,8	3,0	6,4	0,0	6,5	12,2	1,4	9,1	9,0	10,3	5,5	6,0	1,8	0,0	5,0
Veondus, laondus ja side <i>Transport, storage and communication</i>	5,0	5,4	3,8	4,2	2,8	1,9	4,0	6,5	3,7	3,7	3,8	4,5	4,4	4,2	9,7	2,8
Finantsvahendus <i>Financial intermediation</i>	11,5	12,1	0,0	9,5	50,0	0,0	0,0	33,3	0,0	5,9	0,0	12,5	10,8	0,0	0,0	0,0
Kinnisvara, rentimine ja äritegevus <i>Real estate, renting and business activities</i>	7,7	8,2	4,8	4,0	4,7	1,8	8,3	6,2	3,3	6,3	11,3	7,4	7,0	4,8	4,7	5,9
Haridus <i>Education</i>	5,9	5,9	0,0	0,0	0,0	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0	25,0	33,3	6,7	0,0	0,0	0,0
Tervishoid ja sotsiaal- hoolekanne <i>Health and social work</i>	2,2	3,5	0,0	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,3	0,0	0,0	0,8	0,0	2,7	4,0
Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus <i>Other community, social and personal service activities</i>	7,5	8,1	0,0	1,6	0,0	5,6	8,7	5,4	10,0	8,8	3,8	2,9	9,3	5,9	0,0	5,6

Surnud ettevõtte keskmine suurus näitab, kui palju oli ettevõttes keskmiselt hõivatuid viimasel tegutsemisaastal. 2006. aastal Eestis surnud ettevõtete suurus langes ja oli keskmiselt 2,4 töötajat.

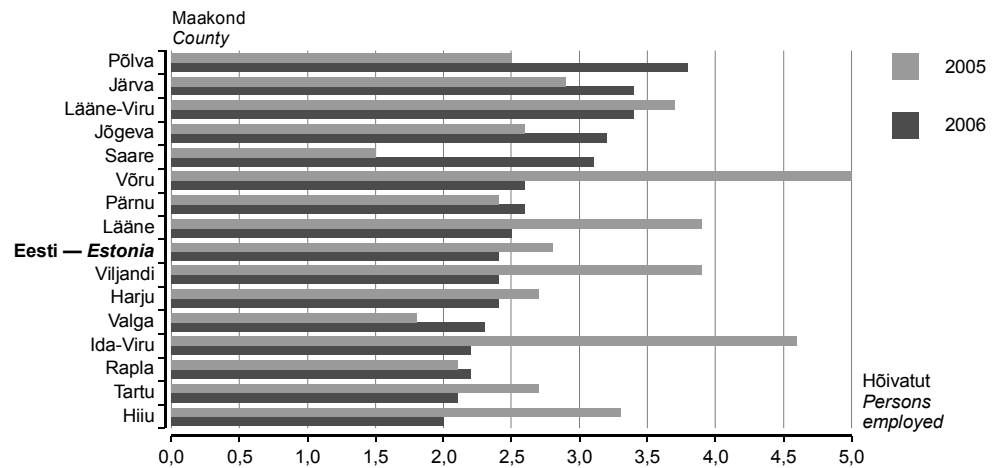
Riigi keskmisest suurema tööga hõivatute arvuga ettevõtted lõpetasid oma tegevuse 2006. aastal Põlva, Järva ja Lääne-Viru maakonnas, kus surnud ettevõtetes töötas keskmiselt 3,5 töötajat. Hiiu, Ida-Viru, Rapla ja Tartu maakonna surnud ettevõtted olid ühed väiksematest: ettevõttes töötas lõpetamisaastal keskmiselt 2 hõivatut. Maakondade järjestust surnud ettevõtete suuruse järgi näitab joonis 5.4.

Linnadest oli keskmine töötajate arv tegevuse lõpetanud ettevõtetes kõige suurem Sillamäel ja Põlvas: 5,3 ja 5 töötajat. Keskmiselt ühe töötajaga lõpetasid oma tegevuse Narva-Jõesuu, Püssi, Sindi, Elva ja Tõrva linna ettevõtted.

Euroopa Liidus oli 2005. aastal surnud ettevõttes keskmiselt 2,5 hõivatut. Suurim oli tegevuse lõpetanud ettevõtetes hõivatute arv Maltal — 4,6 inimest. Rootsi surnud ettevõtetes oli keskmiselt 1,3 töötajat.

Joonis 5.4 Surnud ettevõtete suurus maakondades hõivatute arvu järgi, 2005–2006
 Figure 5.4 Size of dead enterprises by number of persons employed, 2005–2006

Ettevõtete ja töökohtade iive

2006. aastal sündis Eestis 4100 üksust rohkem, kui suri. Suur osa nendest (70%) hõlmas Eesti linnade ettevõtteid. Harju maakonna ettevõtete iive langes veidi, olles siiski teistest maakondadest tunduvalt kõrgem (57,7%). Üle viiesaja ettevõtte tekkis juurde Tartu maakonnas, umbes kakssada Pärnu ja Ida-Viru maakonnas ning üle saja ettevõtte tuli juurde Lääne-Viru ja Viljandi maakonda. Vaid 23 ettevõtet lisandus Hiiu maakonnas. Ülejäänud maakondades tekkis juurde 42 kuni 76 ettevõtet.

Vaadates ettevõtete iivet majanduslikult aktiivsete üksuste suhtarvuna, selgus, et Harju, Ida-Viru, Jõgeva ja Pärnu maakonnas oli juurde tekkinud ettevõtete osa kõikides samas piirkonnas tegutsenud ettevõtetes madalaim: 7,3–8%. Kõige suurem — üle 10% — oli lisandunud ettevõtete osa aktiivsetes üksustes Järva, Tartu ja Valga maakonnas (tabel 5.3).

Töökohti tuli 2006. aastal tänu tertsiaar- ja sekundaarsektorisse lisandunud ettevõtetele juurde ligi 4000. Erinevalt eelmisest aastast ei olnud üheski maakonnas ettevõtete iibe tulemusel tekkinud negatiivset töötajate iivet. Suurim oli muutus Harju maakonnas, kus tekkis ettevõtete iibe tulemusel 40% kõikidest Eesti uutest töökohtadest. Harju maakonnale järgnevad Tartu ja Ida-Viru maakond: seal tekkis ettevõtete iibe tulemusel 2006. aastal juurde 400–800 uut töökohta. Kõige väiksem näitaja, vaid 17 töökohta, oli Jõgeva maakonnas.

Uue äri loomisega lisandunud töökohtade osa kõigist piirkonnas tegutsevate ettevõtete töökohtadest oli suurim Tartu ja Valga maakonnas (2% ja 1,8%). Väikseim, alla poole protsendi, oli see Jõgeva ja Saare maakonnas. 2006. aastal kasvas Eestis eelmise aastaga võrreldes veidi ettevõtete sünniga juurde tulnud töökohtade osatähtsus kõikides töökohtades, kuid ei ületanud siiski 1%.

Tabel 5.3 Ettevõtete ja töökohtade iive maakonna järgi, 2006
 Table 5.3 Growth of enterprises and jobs by counties, 2006

	live <i>Growth</i>		libe osatähtsus <i>Share of the growth</i>	
	ettevõtted <i>enterprises</i>	töökohad <i>jobs</i>	ettevõtted <i>enterprises</i>	töökohad <i>jobs</i>
Eesti — <i>Estonia</i>	4 130	3 901	8,2	0,8
Linnad — <i>Cities</i>	2 895	2 382	7,3	0,6
Vallad — <i>Rural municipalities</i>	1 235	1 519	11,5	1,8
Maakonnad — <i>Counties</i>				
Harju	2 385	1 573	7,6	0,6
Hiiu	23	34	8,5	1,7
Ida-Viru	196	413	8,0	1,1
Jõgeva	42	17	7,3	0,4
Järva	69	55	10,4	0,7
Lääne	55	51	8,5	0,9
Lääne-Viru	139	151	9,4	0,9
Põlva	51	55	8,5	1,1
Pärnu	217	249	7,8	1,1
Rapla	76	73	8,5	1,1
Saare	76	31	8,2	0,4
Tartu	551	810	10,5	2,0
Valga	73	115	11,4	1,8
Viljandi	109	165	9,6	1,5
Võru	68	109	9,3	1,5

Kokkuvõte

2006. aastal sündis Eestis mittepõllumajandussektorites kaks korda rohkem ettevõtteid, kui suri, ja ettevõtete loomulik iive oli üle 4000. Ei olnud ühtegi maakonda, kus surnud ettevõtete arv ületaks sündinud ettevõtete arvu. Suurima ettevõtete iibega oli Harju ja Tartu maakond.

Eesti ettevõtete sünnimäär oli 2006. aastal 15,5%, maakonniti oli see näitaja 13,0–16,8%. Oli piirkondi, kus ei sündinud aasta jooksul ühtegi ettevõtet, väiksemates omavalitsusüksustes tõstis aga ühe-kahe ettevõtte loomine sünnimäära 50%-ni.

Eesti ettevõtete keskmine surmamäär oli 7,3%. Maakonniti kõikus see protsent neljast kaheksani. Suurim tegevuse lõpetanud ettevõtete osatähtsus omavalitsusüksuses tegutsenud ettevõtetest oli 33,3%.

Harju maakonnas sündis iga teine 2006. aastal Eestis tegevust alustanud ettevõtte ja lõpetas tegevuse 62% kõikidest oma äri lõpetanud ettevõtetest.

2006. aastal sündis kolm neljandikku ettevõtetest linnades ja vaid iga neljas valdades. Võrreldes linnadega oli valdades tegutsevate ettevõtete sünnimäär kolm protsendipunkti suurem kui linnades ja surmamäär üks protsendipunkt väiksem.

Keskmine Eestis sündinud ettevõtte alustas oma tegevust 1,6 töötajaga; tegevuse lõpetanud ettevõtte suurus oli aga keskmiselt 2,4 hõivatut. Kõikides maakondades oli sündinud ettevõtetes loodud töökohtade arv suurem samal aastal surnud ettevõtete töökohtade arvust.

Aktiivsete, sündinud ja surnud ettevõtete jagunemist omavalitsusüksuste järgi kajastab tabel 5.4.

Tabel 5.4 Ettevõtlusdemograafia põhinäitajad omavalitsusüksuse järgi, 2006
Table 5.4 Main indicators of business demography by local government unit, 2006

	Aktiivsed Active	Sündinud Born	Surnud Dead	Sünnimäär, % Birth rate, %	Surmamäär, % Death rate, %
Linnad — Cities	39 726	5 877	2 982	14,8	7,5
Elva	162	37	5	22,8	3,1
Haapsalu	341	47	21	13,8	6,2
Jõgeva	159	18	7	11,3	4,4
Kallaste	8	-	-	0,0	0,0
Keila	323	55	21	17,0	6,5
Kiviõli	63	13	9	20,6	14,3
Kohtla-Järve	489	70	26	14,3	5,3
Kunda	52	8	3	15,4	5,8
Kuressaare	591	68	32	11,5	5,4
Kärdla	148	21	10	14,2	6,8
Loksa	41	7	6	17,1	14,6
Maardu	569	97	44	17,0	7,7
Mustvee	22	6	-	27,3	0,0
Mõisaküla	5	1	-	20,0	0,0
Narva	901	111	45	12,3	5,0
Narva-Jõesuu	45	4	4	8,9	8,9
Paide	227	40	10	17,6	4,4
Paldiski	65	16	4	24,6	6,2
Põltsamaa	122	11	7	9,0	5,7
Põlva	226	30	14	13,3	6,2
Pärnu	1 845	250	136	13,6	7,4
Püssi	12	2	1	16,7	8,3
Rakvere	663	91	41	13,7	6,2
Saue	305	39	17	12,8	5,6
Sillamäe	208	27	7	13,0	3,4
Sindi	66	8	5	12,1	7,6
Tallinn	26 434	3 957	2 199	15,0	8,3
Tartu	4 169	632	240	15,2	5,8
Tõrva	105	20	4	19,0	3,8
Valga	231	29	13	12,6	5,6
Viljandi	692	101	28	14,6	4,0
Võhma	20	3	2	15,0	10,0
Võru	417	58	21	13,9	5,0
Vallad — Rural municipalities	10 774	1 931	696	17,9	6,5
Abja	20	1	2	5,0	10,0
Aegviidu	25	5	2	20,0	8,0
Ahja	20	4	2	20,0	10,0
Alajõe	5	1	-	20,0	0,0
Alatskivi	16	4	2	25,0	12,5
Albu	19	1	2	5,3	10,5
Ambla	26	4	1	15,4	3,8
Anija	104	22	7	21,2	6,7
Antsla	64	13	4	20,3	6,3
Are	15	2	-	13,3	0,0
Aseri	29	4	2	13,8	6,9
Audru	143	29	8	20,3	5,6
Avinurme	29	3	2	10,3	6,9
Emmaste	25	2	1	8,0	4,0
Haanja	17	-	2	0,0	11,8
Haaslava	42	9	2	21,4	4,8
Halinga	63	9	4	14,3	6,3
Haljala	55	13	2	23,6	3,6
Halliste	16	3	1	18,8	6,3
Hanila	29	7	4	24,1	13,8
Harku	521	117	47	22,5	9,0
Helme	28	2	2	7,1	7,1
Hummuli	15	3	1	20,0	6,7
Häädemeeste	50	9	5	18,0	10,0
Iisaku	26	5	-	19,2	0,0

Tabel 5.4 Ettevõtlusdemograafia põhinäitajad omavalitsusüksuse järgi, 2006
 Table 5.4 Main indicators of business demography by local government unit, 2006

Järg — Cont.

	Aktiivsed Active	Sündinud Born	Surnud Dead	Sünnimäär, % Birth rate, %	Surmamäär, % Death rate, %
Illuka	11	3	2	27,3	18,2
Imavere	15	-	1	0,0	6,7
Juuru	29	6	1	20,7	3,4
Jõelähtme	212	41	10	19,3	4,7
Jõgeva	71	11	8	15,5	11,3
Jõhvi	434	47	13	10,8	3,0
Järva-Jaani	28	7	-	25,0	0,0
Järvakandi	23	2	1	8,7	4,3
Kaarma	94	14	3	14,9	3,2
Kadrina	102	14	4	13,7	3,9
Kaisma	8	1	2	12,5	25,0
Kaiu	27	1	1	3,7	3,7
Kambja	55	11	3	20,0	5,5
Kanepi	32	6	-	18,8	0,0
Kareda	7	3	-	42,9	0,0
Karksi	70	10	5	14,3	7,1
Karula	12	1	-	8,3	0,0
Kasepää	10	2	1	20,0	10,0
Kehtna	96	15	9	15,6	9,4
Keila	96	23	3	24,0	3,1
Kernu	39	13	1	33,3	2,6
Kihelkonna	16	3	1	18,8	6,3
Kihnu	10	2	2	20,0	20,0
Kiili	139	26	9	18,7	6,5
Koeru	32	5	2	15,6	6,3
Kohila	125	28	8	22,4	6,4
Kohtla	35	6	3	17,1	8,6
Kohtla-Nõmme	13	3	1	23,1	7,7
Koigi	11	1	1	9,1	9,1
Kolga-Jaani	10	2	-	20,0	0,0
Konguta	21	5	-	23,8	0,0
Koonga	11	2	-	18,2	0,0
Kose	161	30	16	18,6	9,9
Kullamaa	7	3	1	42,9	14,3
Kuusalu	168	20	12	11,9	7,1
Kõlleste	14	1	2	7,1	14,3
Kõo	11	-	2	0,0	18,2
Kõpu	11	1	-	9,1	0,0
Kõrgessaare	20	4	2	20,0	10,0
Kõue	36	7	4	19,4	11,1
Käina	56	7	1	12,5	1,8
Kärla	11	4	1	36,4	9,1
Käru	13	1	2	7,7	15,4
Laekvere	13	1	-	7,7	0,0
Laeva	14	3	1	21,4	7,1
Laheda	12	1	1	8,3	8,3
Laimjala	3	-	1	0,0	33,3
Lasva	15	2	1	13,3	6,7
Lavassaare	10	1	1	10,0	10,0
Leisi	23	5	3	21,7	13,0
Lihula	53	7	7	13,2	13,2
Lohusuu	5	2	1	40,0	20,0
Luunja	49	10	4	20,4	8,2
Lüganuse	16	1	2	6,3	12,5
Lümanda	12	-	-	0,0	0,0
Maidla	10	3	-	30,0	0,0
Martna	5	1	1	20,0	20,0
Meeksi	2	1	-	50,0	0,0
Meremäe	8	1	-	12,5	0,0
Mikitamäe	6	1	-	16,7	0,0
Misso	12	1	-	8,3	0,0

Tabel 5.4 Ettevõtlusdemograafia põhinäitajad omavalitsusüksuse järgi, 2006
 Table 5.4 Main indicators of business demography by local government unit, 2006

Järg — Cont.

	Aktiivsed Active	Sündinud Born	Surnud Dead	Sünnimäär, % Birth rate, %	Surmamäär, % Death rate, %
Mooste	22	6	2	27,3	9,1
Muhu	42	11	5	26,2	11,9
Mustjala	10	4	1	40,0	10,0
Mõniste	6	1	-	16,7	0,0
Mäetaguse	11	2	1	18,2	9,1
Mäksa	29	4	-	13,8	0,0
Märjamaa	205	40	11	19,5	5,4
Nissi	58	8	4	13,8	6,9
Noarootsi	12	2	-	16,7	0,0
Nõo	72	9	10	12,5	13,9
Nõva	9	1	-	11,1	0,0
Orava	9	-	-	0,0	0,0
Orissaare	39	7	2	17,9	5,1
Oru	22	7	1	31,8	4,5
Otepää	144	30	10	20,8	6,9
Padise	42	6	3	14,3	7,1
Paide	48	6	1	12,5	2,1
Paikuse	115	25	4	21,7	3,5
Paistu	26	7	3	26,9	11,5
Pajusi	17	-	-	0,0	0,0
Pala	21	4	1	19,0	4,8
Palamuse	26	1	5	3,8	19,2
Palupera	19	4	1	21,1	5,3
Peipsiääre	3	1	-	33,3	0,0
Pihlta	23	3	3	13,0	13,0
Piirissaare	-	-	-	..	..
Puhja	33	6	2	18,2	6,1
Puka	16	3	-	18,8	0,0
Puurmani	20	4	1	20,0	5,0
Põdrala	7	2	1	28,6	14,3
Põitsamaa	41	11	2	26,8	4,9
Põlva	78	9	2	11,5	2,6
Pärsti	67	13	3	19,4	4,5
Pöide	6	1	-	16,7	0,0
Pühalepa	22	4	1	18,2	4,5
Raasiku	130	19	11	14,6	8,5
Rae	400	104	26	26,0	6,5
Raikküla	19	-	1	0,0	5,3
Rakke	21	-	3	0,0	14,3
Rakvere	52	10	2	19,2	3,8
Rannu	19	3	2	15,8	10,5
Rapla	348	43	26	12,4	7,5
Ridala	99	16	5	16,2	5,1
Risti	10	-	1	0,0	10,0
Roosna-Alliku	23	1	1	4,3	4,3
Ruhnu	1	-	-	0,0	0,0
Rõngu	40	6	1	15,0	2,5
Rõuge	41	4	6	9,8	14,6
Rägavere	11	3	1	27,3	9,1
Räpina	91	10	5	11,0	5,5
Saarde	63	5	4	7,9	6,3
Saare	12	2	1	16,7	8,3
Saarepeedi	20	3	2	15,0	10,0
Saku	348	64	17	18,4	4,9
Salme	20	4	1	20,0	5,0
Sangaste	25	5	-	20,0	0,0
Saue	350	87	27	24,9	7,7
Sauga	132	29	8	22,0	6,1
Sonda	11	1	2	9,1	18,2
Surju	12	2	1	16,7	8,3
Suure-Jaani	83	9	9	10,8	10,8

Tabel 5.4 Ettevõtlusdemograafia põhinäitajad omavalitsusüksuse järgi, 2006
 Table 5.4 Main indicators of business demography by local government unit, 2006

Järg — Cont.

	Aktiivsed Active	Sündinud Born	Surnud Dead	Sünnimäär, % Birth rate, %	Surmamäär, % Death rate, %
Sõmerpalu	18	2	-	11,1	0,0
Sõmeru	83	11	2	13,3	2,4
Tabivere	27	6	3	22,2	11,1
Taebbla	50	8	3	16,0	6,0
Taheva	7	3	-	42,9	0,0
Tahkuranna	66	14	4	21,2	6,1
Tamsalu	59	9	3	15,3	5,1
Tapa	114	20	7	17,5	6,1
Tartu	173	36	15	20,8	8,7
Tarvastu	36	7	1	19,4	2,8
Toila	53	7	2	13,2	3,8
Tootsi	8	1	1	12,5	12,5
Torgu	5	1	-	20,0	0,0
Tori	52	7	2	13,5	3,8
Torma	29	4	2	13,8	6,9
Tudulinna	5	1	-	20,0	0,0
Tõlliste	27	4	2	14,8	7,4
Tõstamaa	23	3	2	13,0	8,7
Tähtvere	78	20	4	25,6	5,1
Türi	203	26	10	12,8	4,9
Urvaste	17	3	1	17,6	5,9
Vaivara	27	4	1	14,8	3,7
Valgjärve	28	3	1	10,7	3,6
Valjala	26	5	1	19,2	3,8
Vara	26	8	4	30,8	15,4
Varbla	17	5	2	29,4	11,8
Varstu	10	4	-	40,0	0,0
Vasalemma	25	6	3	24,0	12,0
Vastse-Kuuste	30	7	3	23,3	10,0
Vastseliina	26	4	-	15,4	0,0
Veriora	12	4	-	33,3	0,0
Vigala	11	1	1	9,1	9,1
Vihula	56	9	-	16,1	0,0
Viimsi	848	170	61	20,0	7,2
Viiratsi	48	11	5	22,9	10,4
Vinni	105	20	9	19,0	8,6
Viru-Nigula	14	2	1	14,3	7,1
Vormsi	7	2	2	28,6	28,6
Võnnu	15	3	2	20,0	13,3
Võru	83	14	4	16,9	4,8
Väike-Maarja	86	11	5	12,8	5,8
Vändra	29	3	1	10,3	3,4
Vändra alev	49	3	1	6,1	2,0
Värskä	22	2	1	9,1	4,5
Väätša	23	4	-	17,4	0,0
Õru	2	1	-	50,0	0,0
Ülenurme	243	55	15	22,6	6,2

5. BUSINESS DEMOGRAPHY IN THE REGIONS OF ESTONIA IN 2006

Maret Helm-Rosin
Statistics Estonia

Introduction

Statistics Estonia is producing statistics on business demography since 2003. The aim of business demography is to follow the changes in the size and structure of the economically active units, analysing how many new enterprises arise each year (birth of the enterprise) and how many enterprises cease activities (death of the enterprise). Business demography shows how many jobs are created and how many are abolished on account of enterprises' births and deaths.

In business demography companies of the secondary and tertiary sector are observed. Of sole proprietors only proprietors with 20 or more persons employed are included in the survey. Companies and sole proprietors dealing with agriculture are excluded.

The main source of data for business demography is the Business Register for Statistical Purposes (the Statistical Profile), which is the database of economically active institutional units. The Statistical Profile includes the contact information of enterprises (register number, name, address) and economic characters (kind of activity, turnover, size class of employment). The data collected from different sources are analysed and compared.

The data on business demography on country and county level have been released on the web site of Statistics Estonia (www.stat.ee). This article presents the data on enterprises' births, deaths, size and growth in local government units. It must be taken into consideration that the object of the survey is the economic unit on the level of the enterprise, i.e. the enterprise that is operating in several regions has been surveyed as one unit by the contact address. Table 5.4 presents the consolidated data of business demography by local government units.

By the time of compiling the publication, statistics of economic units which were born and died in 2006 had been completed. The data on Europe are for the year 2005.

Births of enterprises

Birth of the enterprise is the creation of a combination of production factors with the restriction that no other enterprises are involved in the event. Births do not include entries into the population due to: mergers, break-ups, split-off or restructuring of a set of enterprises. It does not include entries into a sub-population resulting only from a change of activity.

In 2006 compared to 2005, the average birth rate of Estonian enterprises (the share of newly born enterprises in the number of active enterprises) increased and was 15.5%.

63.3% of all enterprises which started their activity in Estonia in 2006 were born in Harju county. Compared to the previous year, the birth rate of enterprises of the capital region increased 1.5 percentage points and slightly exceeded the average indicator of the country — 15.7%.

The share of newly born enterprises among active enterprises increased in almost all counties, only in Jõgeva, Saare and Võru counties it decreased nearly one percentage point. Compared to the previous year, the greatest changes took place in Hiiu and Rapla counties where the birth rate of enterprises grew 3.5 percentage points.

The birth rate of enterprises was the highest in Tartu and Valga counties, where in 2006 16.4% and 16.8% of enterprises were born. The share of newly born enterprises increased also in Ida-Viru county and was slightly over 13%. In spite of this the indicator of Ida-Viru county remained the smallest of the country as in the previous year. In 2006, the birth rate of enterprises was 15.7% in Lääne county and in the remaining counties the corresponding indicator was lower than the average of Estonia.

In 2006, three fourths of enterprises were born in cities and only every fourth in rural municipalities. Similarly to the previous year, the birth rate of enterprises in rural municipalities was bigger (17.9%) than the corresponding indicator in cities.

The birth rate of enterprises grew most in the rural municipalities of Lääne county — 6.4 percentage points. The birth rate of enterprises in the rural municipalities of Võru county decreased about 4 percentage points and was equal to the average of the country.

The birth rate of enterprises operating in rural municipalities was higher than the average of Estonia in two thirds of counties. Every fourth of enterprises in the rural municipalities of Harju and Tartu counties was born in 2006. The share of newly born enterprises was the smallest in the rural municipalities of Ida-Viru and Järva counties — 12.9% and 13.3%, respectively. The birth rate of enterprises was below the country's average also in the rural municipalities of Hiiu, Põlva and Rapla counties (13.8% – 15.3%).

Figure 5.1 presents the ranking of counties by enterprise birth rates, Map 24 (Annex 1) reflects the enterprise birth rates by local government units.

Regardless of the prevalence of enterprises operating in cities, in 2006 the share of newly born enterprises was 3 percentage points smaller than in rural municipalities. The respective indicator was bigger than the average of Estonia in eleven cities: in Keila, Loksa, Maardu, Paldiski, Kiviõli, Püssi, Mustvee, Paide, Elva, Tõrva and Mõisaküla. In Narva-Jõesuu and Põltsamaa cities the average birth rate of enterprises did not exceed 9%.

From county centres, the birth rate of enterprises grew most in Paide (7.5 percentage points) in 2006 compared to the previous year. The respective indicator of Paide was also the highest among other county centres — 17.6%. The birth rate of enterprises was the lowest in Jõgeva (11.3%) and Kuressaare (11.5%) where the birth rate decreased most compared to the previous period.

By economic activity, the birth rates of construction (20.7%) and financial intermediation enterprises (24.6%) were the highest as previously. The biggest change compared to the previous year also occurred in financial intermediation — a 5 percentage points' growth in the birth rate of enterprises. In 2006 fewer accommodation and catering enterprises were born — the birth rate of those enterprises decreased 2 percentage points. The share of newly born enterprises was the smallest in mining — only 2.6% (Table 5.1).

The share of newly born enterprises among all construction enterprises was the biggest in Võru county — over 31%. The birth rate of construction enterprises was also high in Jõgeva county where the active development in the construction of residential buildings was accompanied by the 14 percentage points' growth in the birth rate of construction enterprises. The birth rate of construction enterprises in Ida-Viru county slightly decreased, being the lowest indicator of this economic activity in 2006 — slightly below 15%.

Similarly to the previous year, trade enterprises were also popular among the beginners of business where the number of newly born enterprises per each 100 operating enterprises was 20. The birth rate of trade enterprises was the biggest in Valga and Pärnu counties (21.2%). The birth rate of newly born trade enterprises was the smallest in Hiiu county (11.8%). In 2006 the birth rate of health and manufacturing enterprises was quite modest — 7.5% and 7.8%, respectively. No health enterprises were born in Jõgeva and Lääne counties in 2006. The share of newly born manufacturing enterprises was the smallest in Võru county — slightly over 2%. Only every twentieth manufacturing enterprise was born in Jõgeva, Järva and Valga counties.

In 2005, the birth rate of enterprises in the European Union was 9.8%. In Europe the number of newly born enterprises was continuously the biggest in Romania (18.3%), the lowest again in Cyprus — only 7.1%.

In 2006, the average size of newly born enterprises (the number of persons employed) slightly decreased and was on an average 1.6 employees.

In 2006, enterprises with the largest number of persons employed were born in Ida-Viru, and Põlva counties with the average number of two persons employed per enterprise. The average number of employees was the largest in Narva and Põltsamaa newly born enterprises — 2.7 employees. Enterprises born in Rapla, Saare and Harju counties were the smallest; the average number of employees was only 1.5.

Figure 5.2 presents the size of newly born enterprises by number of persons employed and by counties.

In the European Union, the average number of employees of enterprises born in 2005 was 1.8. The number of persons employed in newly born enterprises was the biggest in Slovakia — 2.8 persons. The average number of persons employed in newly born enterprises of Finland was significantly small — less than one employee.

Deaths of enterprises

Death of the enterprise is the dissolution of a combination of production factors with the restriction that no other enterprises are involved in the event. Deaths do not include exits from the population due to mergers, take-overs, break-ups and restructuring of a set of enterprises. It does not include exits from a sub-population resulting only from a change of activity.

In 2006 compared to the previous year, the death rate of Estonian enterprises remained on the same level (7.3%). The number of newly born enterprises significantly exceeded that of dead enterprises.

About 70% of all enterprises that ceased their activity in Estonia in 2006 died in Harju county. The death rate of enterprises was also the highest of the republic here — 8.1%. Harju county was the only one where the death rate of enterprises was above the average of the country. In 2006, the death rate of enterprises was continually the smallest in Järva county — 4.4%.

The death rate of enterprises grew most in Rapla and Jõgeva counties (1.2 percentage points). The biggest changes occurred in Ida-Viru and Valga counties — the death rate of enterprises decreased two percentage points compared to the previous year and was significantly smaller than the average of the country — slightly over 5%. Figure 5.3 presents the ranking of counties by enterprise death rates.

In 2006, the death rate of enterprises operating in cities remained on the level of the year 2005 and was one percentage point larger than in rural municipalities. The death rate in eight cities was larger than the average of the republic — in Loksa (14.6%), Kiviõli (14.3%), Võhma (10%), Narva-Jõesuu (8.9%), Püssi (8.3%), Tallinn (8.3%), Maardu (7.7%) and Sindi (7.6%) (Map 25, Annex 1).

The greatest change occurred in Ida-Viru and Viljandi counties where the death rate of enterprises operating in cities decreased on an average 2.5 percentage points compared to the previous year. In the cities of Lääne-Viru counties the enterprise death rate increased about 2 percentage points compared to the previous year.

Among county centres, in 2006 the share of dead enterprises was the biggest in Tallinn as previously (8.3%). In the remaining county centres the death rates of enterprises were different — from 4% in Viljandi to 7.4% in Pärnu. Compared to the previous year, the death rate of enterprises fell most in Viljandi (2.7 percentage points). The death rate grew most in Rakvere (1.7 percentage points), but this indicator still remained smaller than the average of Estonia.

The death rate of enterprises in Estonian rural municipalities grew by a half percentage point and was 6.5%. The death rate of enterprises was the biggest in the rural municipalities of Lääne and Jõgeva counties. In Jõgeva county the death rate of enterprises grew most compared to the previous year — in 2005, 5.5% of enterprises ceased activities there, in 2006 the respective indicator was already 8.8%. In rural municipalities of Viljandi county the death rate of enterprises increased 3.5 percentage points compared to the previous period.

In 2006 the death rate of enterprises decreased most in rural municipalities of Valga county, being significantly below the average of the country. In rural municipalities of Hiiu county the death rate fell 2.4 percentage points, therefore the share of enterprises that had ceased activity there was one of the smallest in 2006 — only 4.1%. The respective indicator was smaller than the country's average also in rural municipalities of Järva and Ida-Viru counties (4.4%).

By economic activities, the death rate was the largest in wholesale and retail trade enterprises (8.3%) and in financial intermediation (11.5%). The biggest growth of death rates also occurred in financial intermediation compared to the previous year. The death rate of enterprises of community, social and personal service activities has also increased by two percentage points. In this economic activity the biggest indicator was in Põlva (10%) and the smallest in Ida-Viru (1.6%) county (Table 5.2).

The share of dead enterprises was the lowest in totally different economic spheres — in electricity, gas and water supply and in health and social work — 2.6% and 2.2%, respectively.

In spite of the high death rate in financial intermediation, not a single financial intermediation enterprise in eight counties ceased its activity. The most stable economic activity was education where enterprises of only five counties ceased their activity — Harju, Järva, Rapla, Tartu and Saare counties.

Construction enterprises in Hiiu, Rapla and Lääne-Viru counties were with the highest death rate; in Pärnu, Põlva and Lääne counties the death rate was the biggest in accommodation and catering enterprises — from 9 to 12.2%. In Viljandi county every tenth transport, storage and communication enterprise ceased its activity.

In the European Union the average death rate of enterprises was 6.8% in 2005. The death rate was the biggest again in the United Kingdom — 10.9%. The death rate was the smallest in Malta (2.5%).

The average size of dead enterprises indicates how many persons employed were in the enterprise during the last year of its activity. In 2006, the size of dead enterprises in Estonia decreased and was on an average 2.4 employees.

The enterprises the size of which was bigger than the average of Estonia ceased their activities in Põlva, Järva and Lääne-Viru counties where the average number of employees was 3.5. The dead enterprises of Hiiu, Ida-Viru, Rapla and Tartu counties were among the smallest — on an average 2 employees worked there in the year of closing. Figure 5.4 presents the ranking of counties by the size of dead enterprises.

Among cities the average number of employees in dead enterprises was the biggest in Sillamäe and Põlva — 5.3 and 5 employees, respectively. Dead enterprises of Narva-Jõesuu, Püssi, Sindi, Elva and Tõrva cities had on an average one employee.

In the European Union there were on an average 2.5 persons employed in enterprises which died in 2005. The number of persons employed in dead enterprises was the biggest in Malta — 4.6 persons. Enterprises which had died in Sweden had on an average 1.3 employees.

Growth of enterprises and jobs

In 2006 4,100 units more were born than died in Estonia. Enterprises of the cities of Estonia accounted for the largest share of them — 70%. The growth of enterprises of Harju county slightly decreased, being still significantly higher than in other counties — 57.7%. Over 500 enterprises were born in Tartu county, about 200 in Pärnu and Ida-Viru counties and over 100 enterprises were born in Lääne-Viru and Viljandi counties. Only 23 enterprises were born in Hiiu county, in other counties the number of newly born enterprises varied between 42–76.

If to look at the enterprises' growth as the ratio of economically active units, it came out that the share of newly born enterprises in Harju, Ida-Viru, Jõgeva and Pärnu counties was the smallest among all enterprises operating in the same region — 7.3 to 8%. The share of newly born enterprises was the biggest in active units of Järva, Tartu and Valga counties (over 10%) (Table 5.3).

In 2006, about 4,000 new jobs emerged on account of new enterprises in the tertiary and secondary sectors. Different from the previous year, there was no negative growth in any counties as a result of the growth of enterprises. The change was biggest in Harju county where 40% of the new jobs of Estonia were created as a result of the growth of enterprises.

Harju county is followed by Tartu and Ida-Viru counties where in 2006 400–800 new jobs were created as a result of the growth of enterprises. The respective indicator was the lowest in Jõgeva county (17 new jobs).

The share of jobs that were added as a result of new business among all jobs in enterprises active in the region was the largest in Tartu and Valga counties (2% and 1.8%, respectively). The corresponding indicator was smaller, below half a percentage, in Jõgeva and Saare counties. In Estonia as a whole the share of jobs that were added due to the birth of enterprises in 2006 slightly increased compared to the previous year, but still did not exceed 1%.

Summary

In 2006 two times more enterprises were born than died in the non-agricultural sector in Estonia and the natural growth was over 4,000. There were no counties where the number of dead enterprises exceeded the number of newly born enterprises. The growth of enterprises was the biggest in Harju and Tartu counties.

In 2006, the birth rate of Estonian enterprises was 15.5%. This indicator by counties was 13%–16.8%. In some regions no enterprises were born during the year, but in smaller local government units the birth of one-two enterprises increased the birth rate of enterprises to 50%.

The average death rate of Estonian enterprises was 7.3%, by counties this indicator fluctuated from 4–8%. The biggest share of dead enterprises among all enterprises operating in the local government units was 33.3%.

Every second enterprise that had started activity in 2006 was born in Harju county and 62% of all enterprises that had ceased activity died in Harju county.

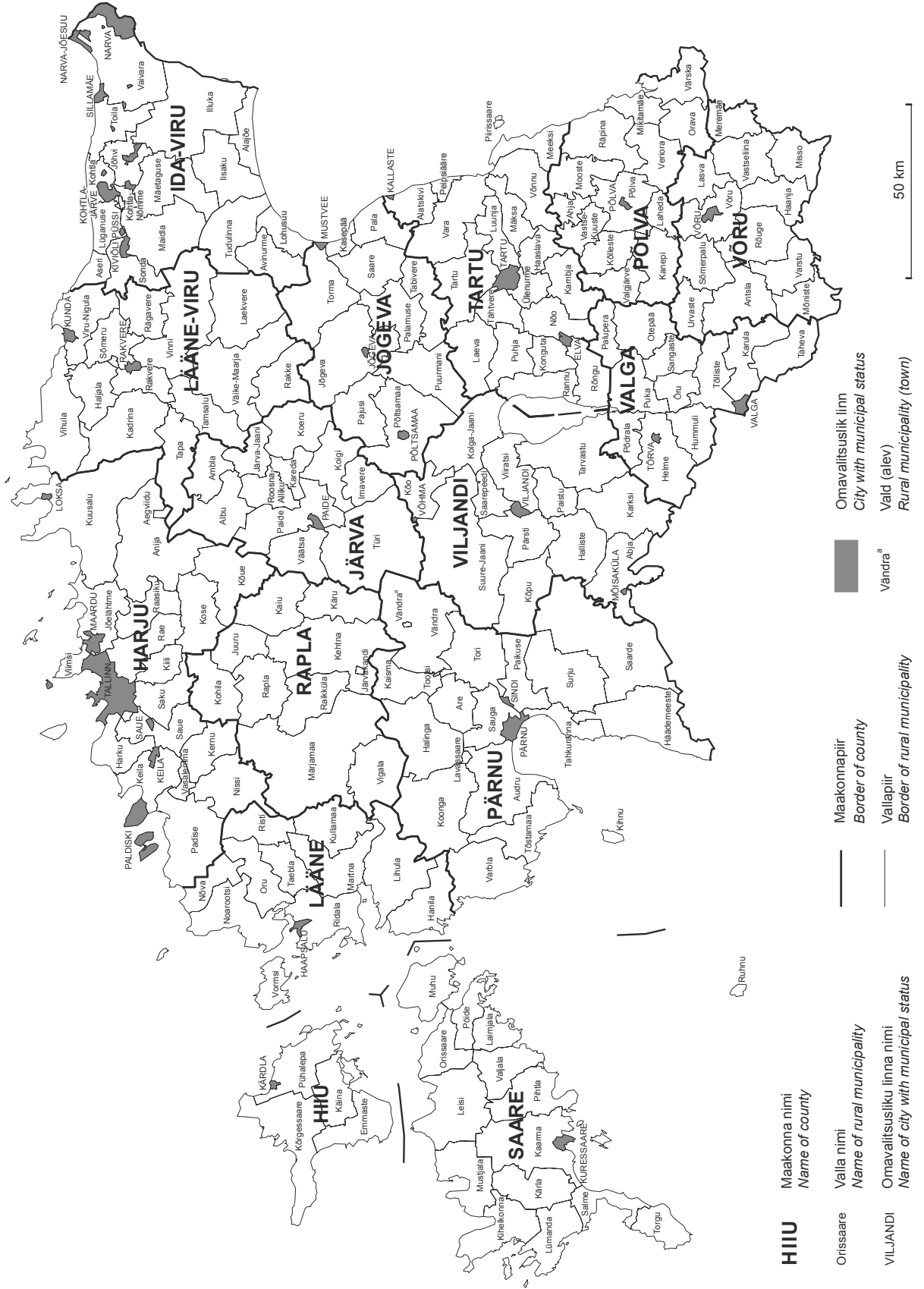
In 2006, three fourths of enterprises were born in cities and only every fourth in rural municipalities. Compared to cities, the birth rate of enterprises in rural municipalities was three percentage points bigger and the death rate one percentage point smaller.

The average enterprise that was born in Estonia started with 1.6 employees, the average size of an enterprise that had ceased its activity was 2.4 persons employed. In all counties the number of created jobs in newly born enterprises exceeded the number of jobs in enterprises that had died in the same year.

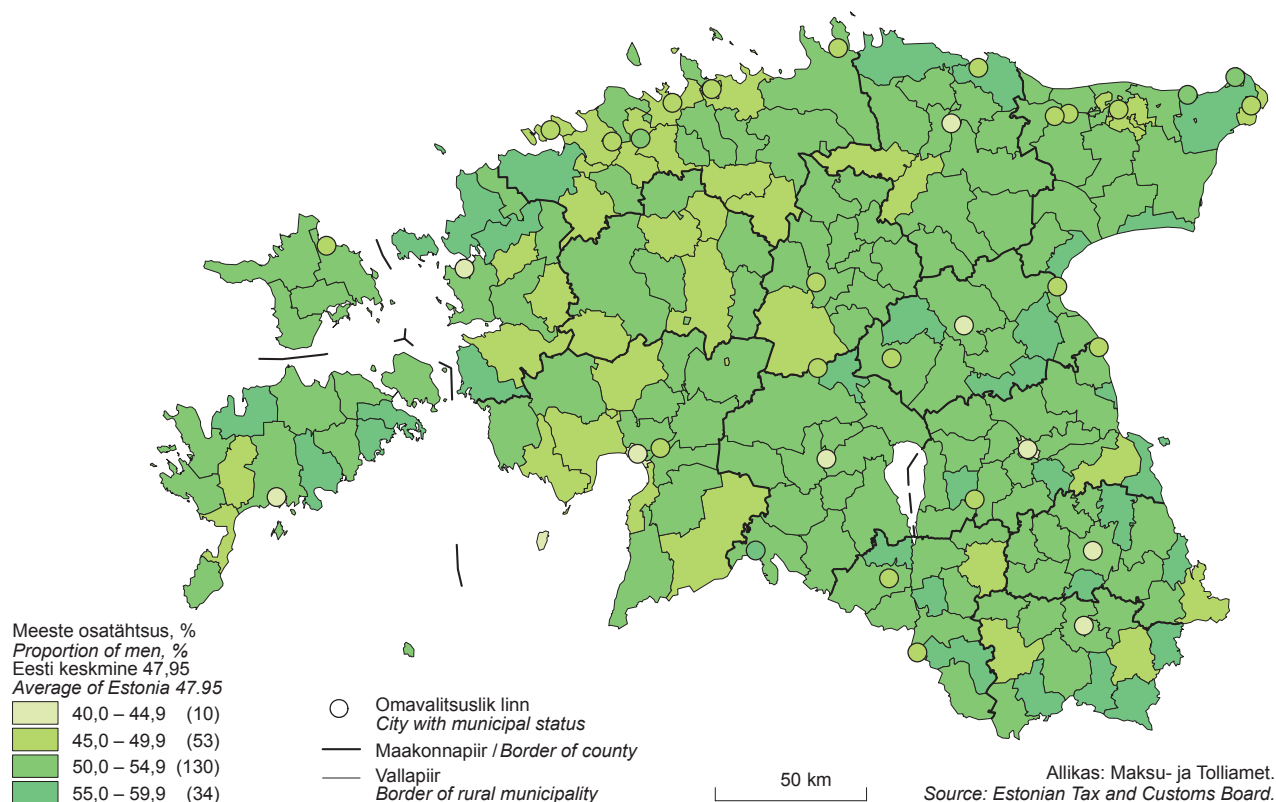
Table 5.4 reflects the distribution of active, born and dead enterprises by local government units.

LISA 1. OMAVALITSUSÜKSUSTE VÕRDLOS
ANNEX 1. COMPARISON OF LOCAL GOVERNMENT UNITS

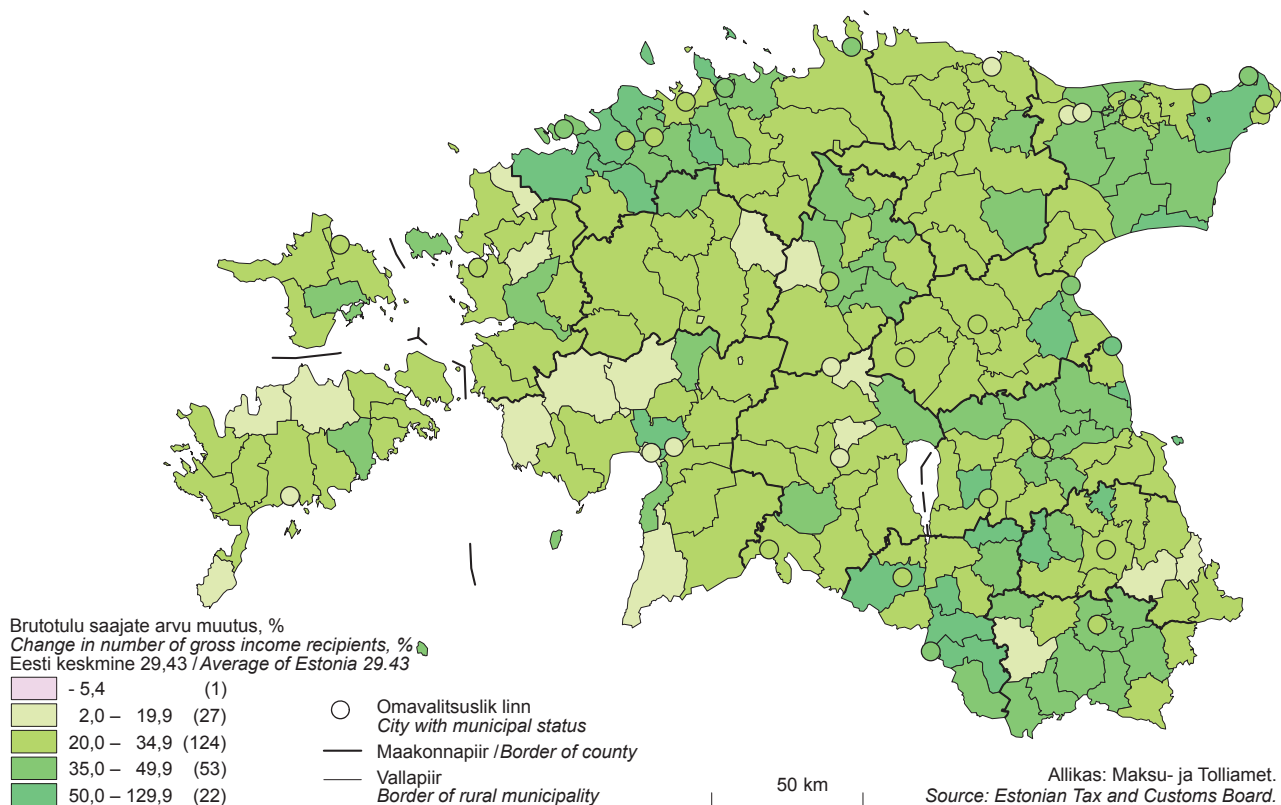
Kaart 1 Eesti haldusjaotus, 1. jaanuar 2008
Map 1 Administrative division of Estonia, 1 January 2008

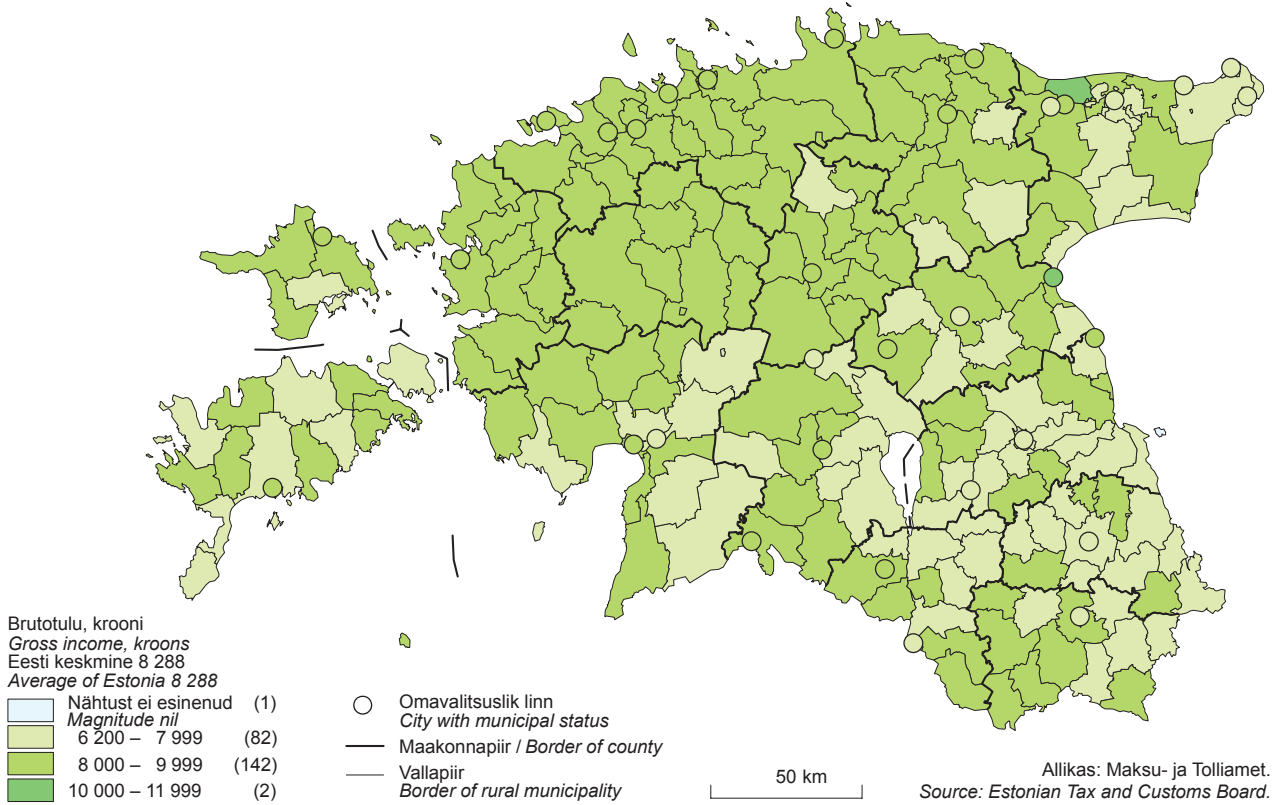
Kaart 2 Mehi brutotulu saajate hulgas, 2007
Map 2 Males among gross income recipients, 2007

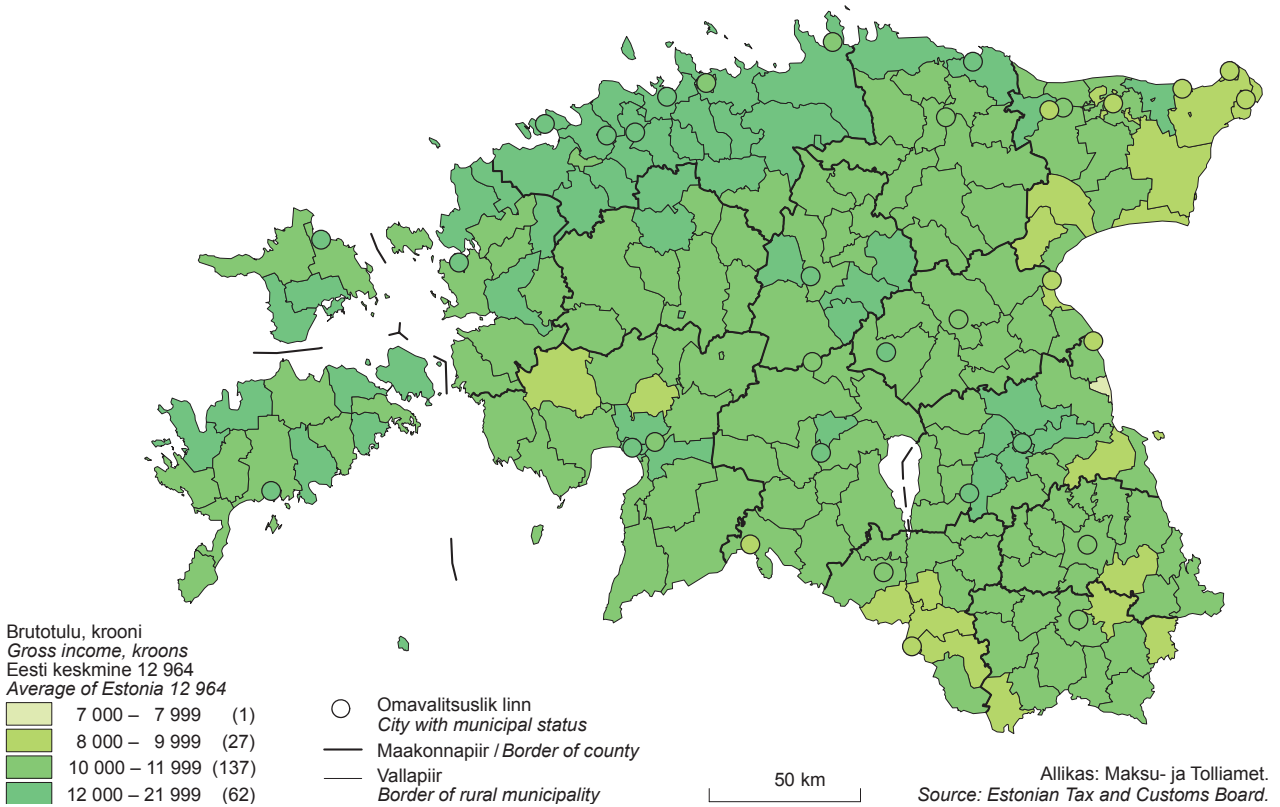
Kaart 3 Brutotulu saajate arvu muutus, 2003–2007
Map 3 Change in the number of gross income recipients, 2003–2007

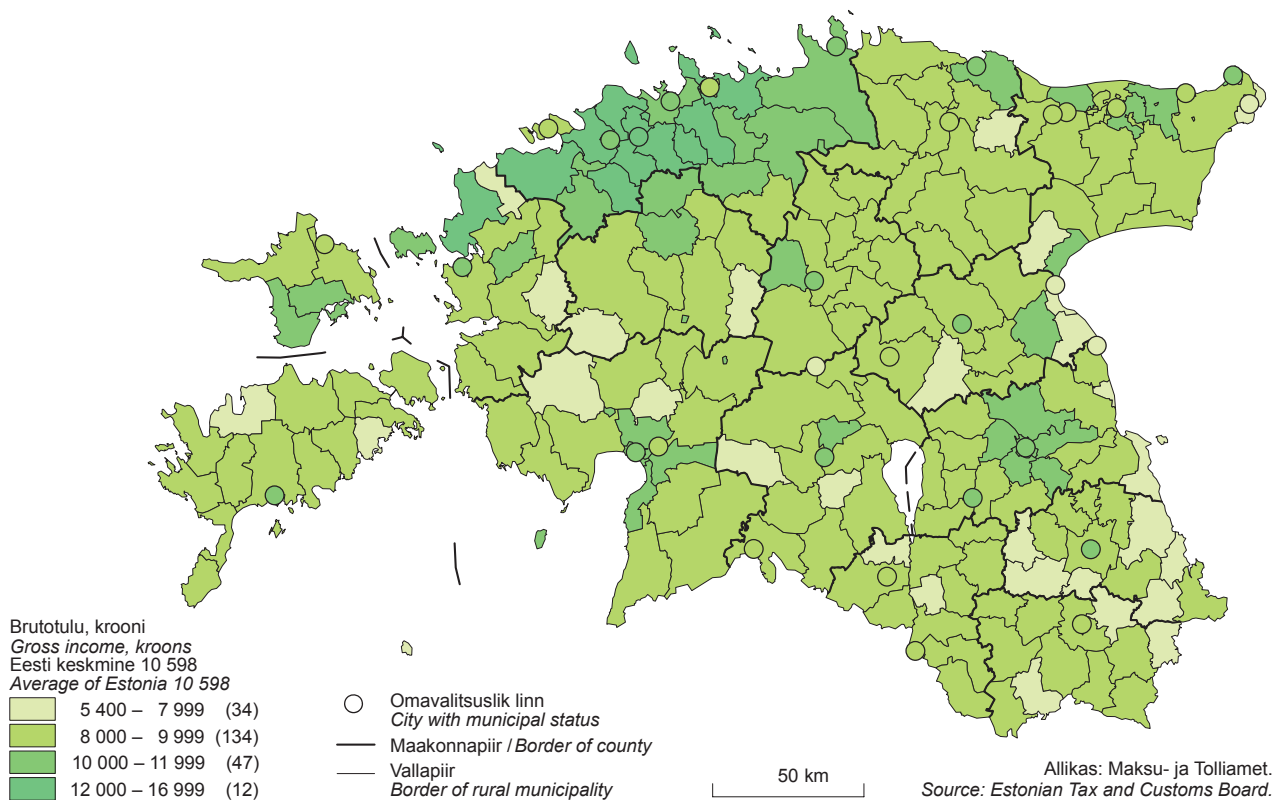
Kaart 4 Kuni 24-aastaste kuukeskmise brutotulu, 2007
Map 4 Average monthly gross income of 24-year-old and younger persons, 2007

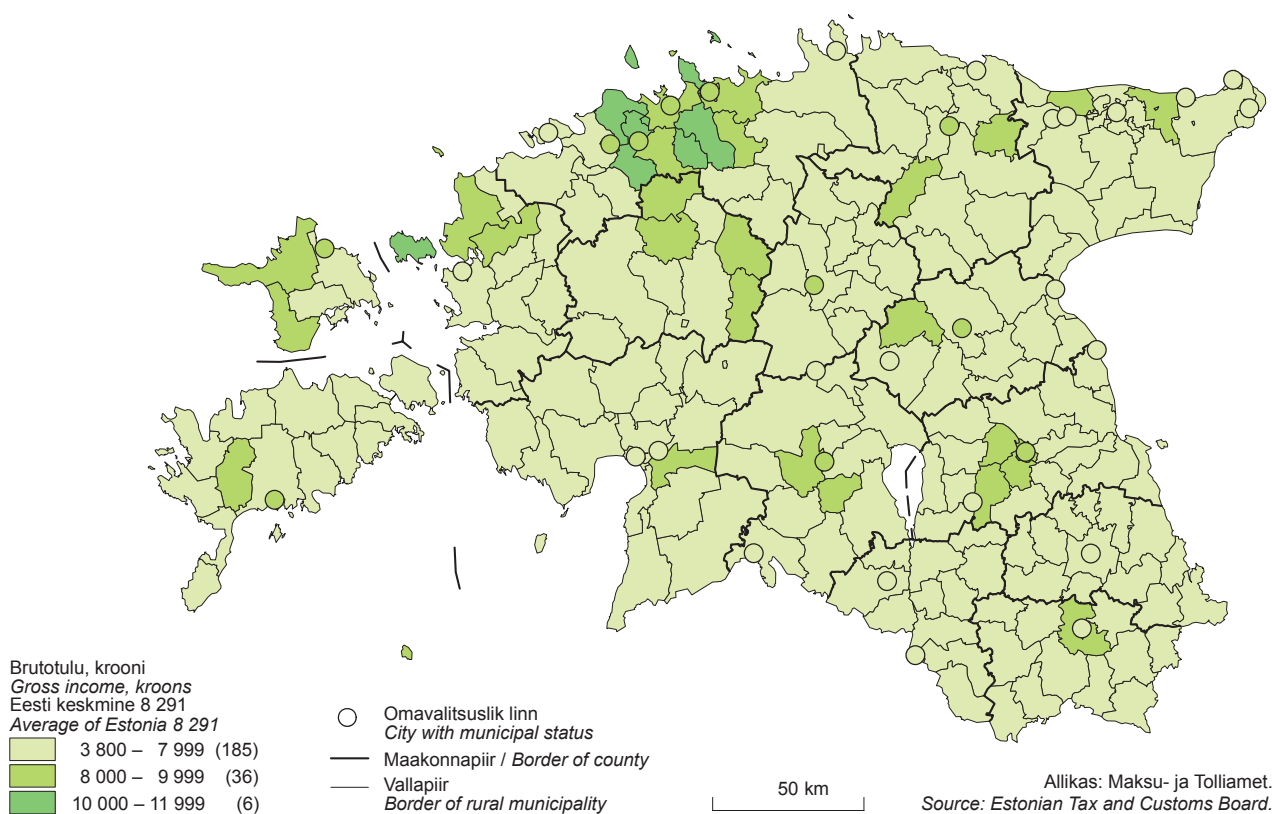
Kaart 5 25–49-aastaste kuukeskmise brutotulu, 2007
Map 5 Average monthly gross income of 25–49-year-olds, 2007

Kaart 6 **50–62-aastaste kuukeskmise brutotulu, 2007**
 Map 6 *Average monthly gross income of 50–62-year-olds, 2007*

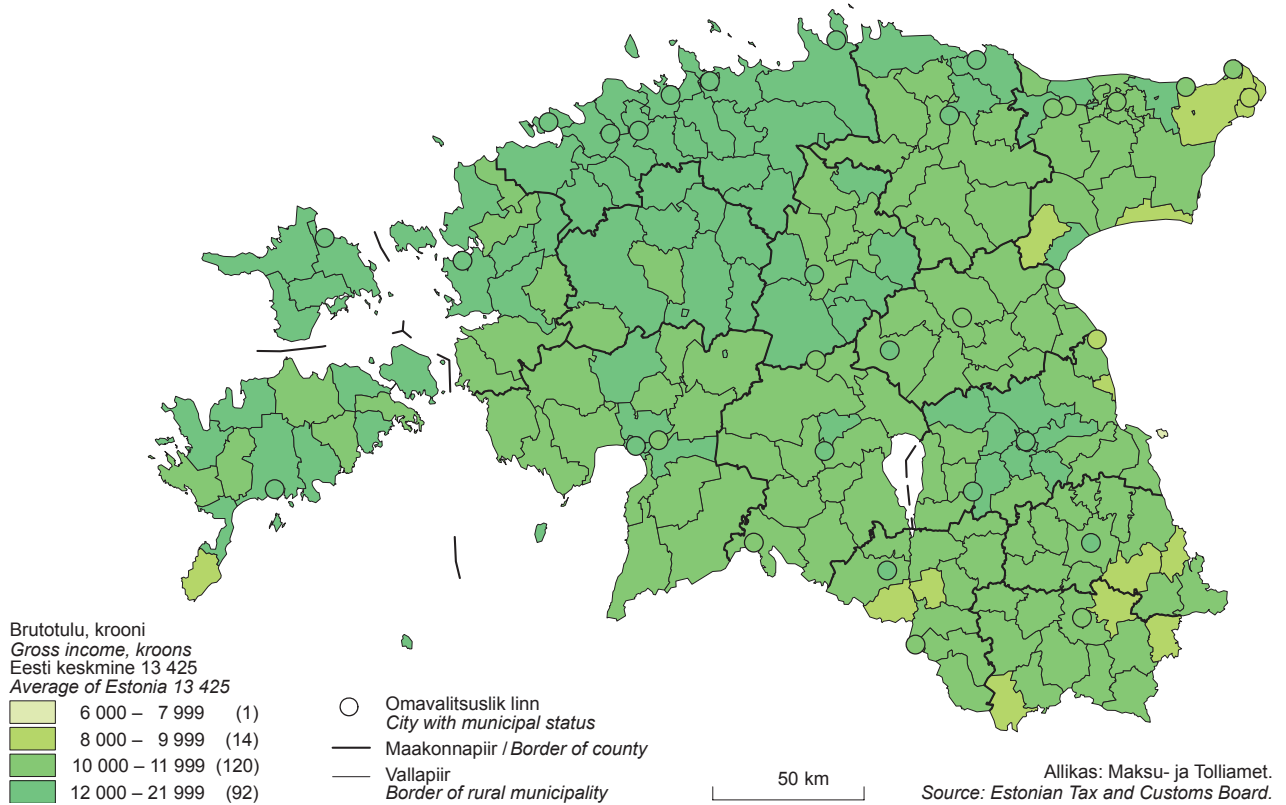

Kaart 7 **Vähemalt 63-aastaste kuukeskmise brutotulu, 2007**
 Map 7 *Average monthly gross income of at least 63-year-olds, 2007*

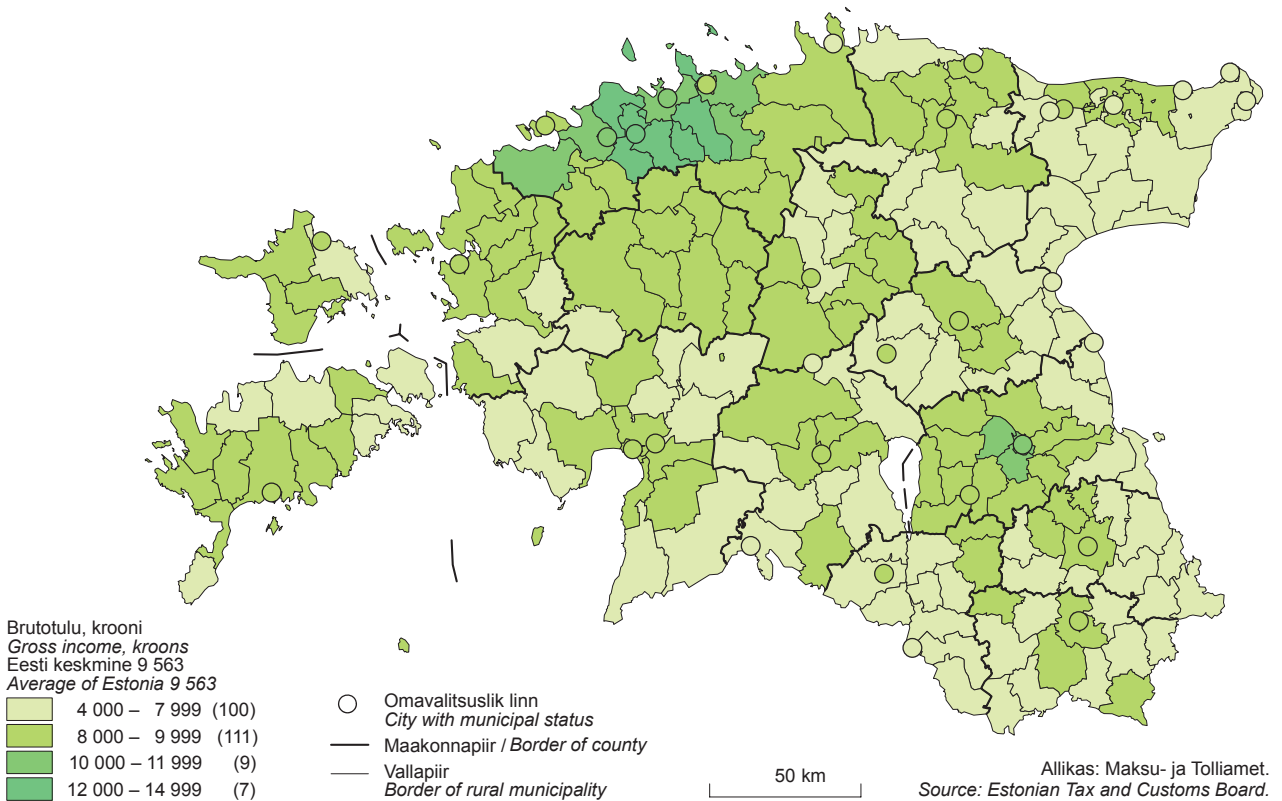

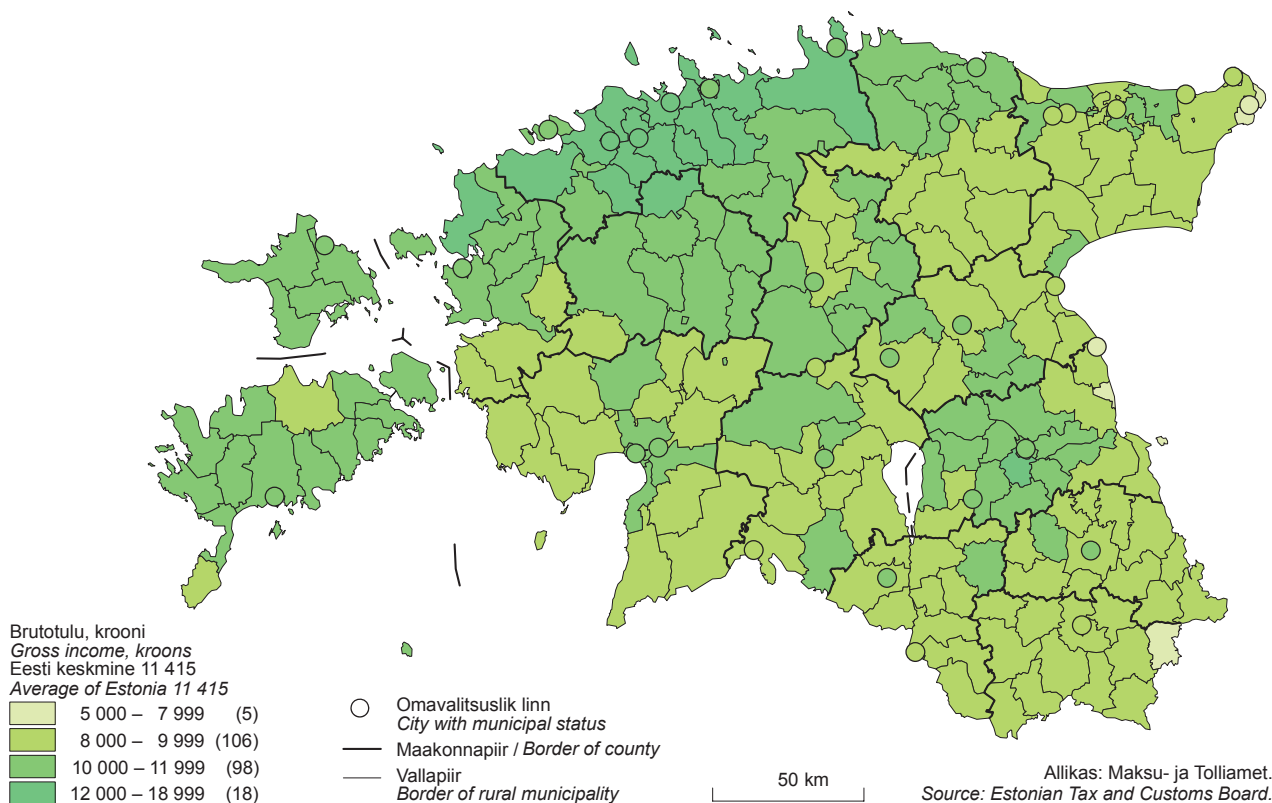
Kaart 8 Meeste kuukeskmine brutotulu, 2007
Map 8 Males' average monthly gross income, 2007

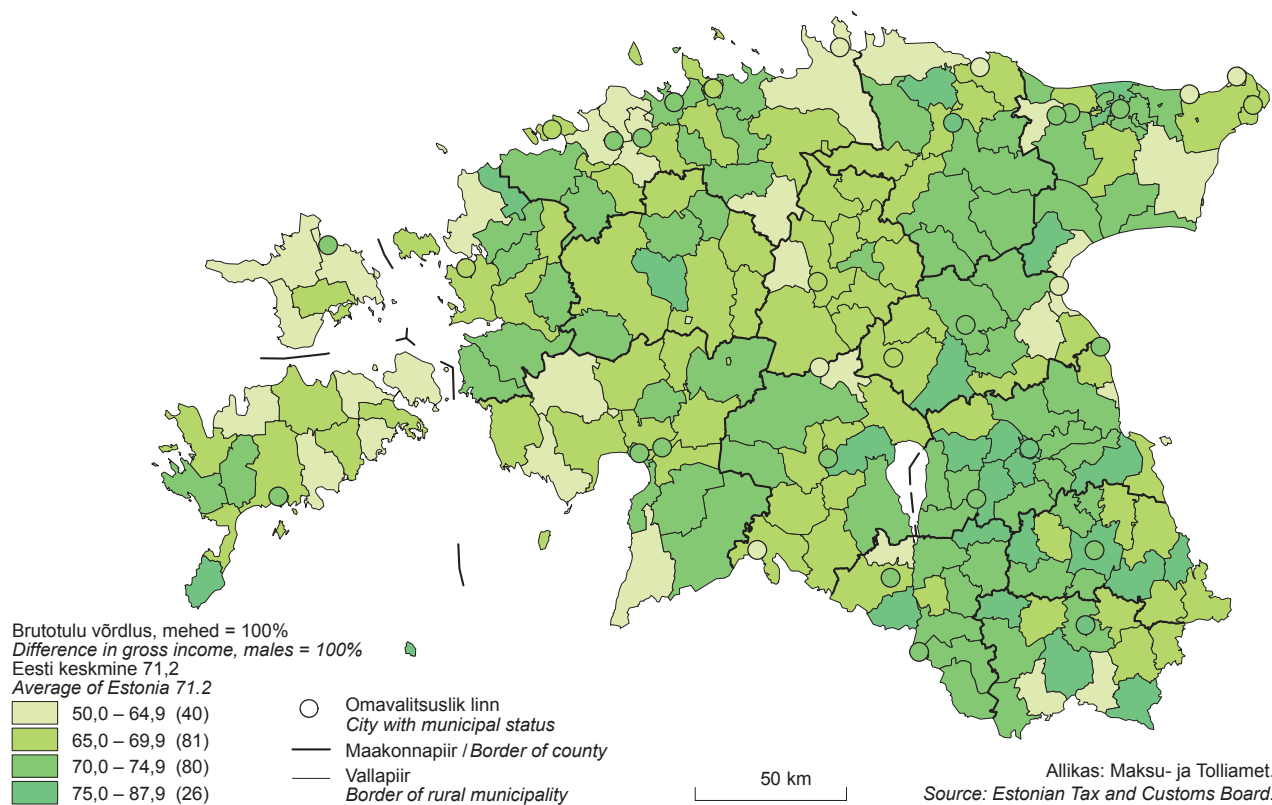
Kaart 9 Naiste kuukeskmine brutotulu, 2007
Map 9 Females' average monthly gross income, 2007

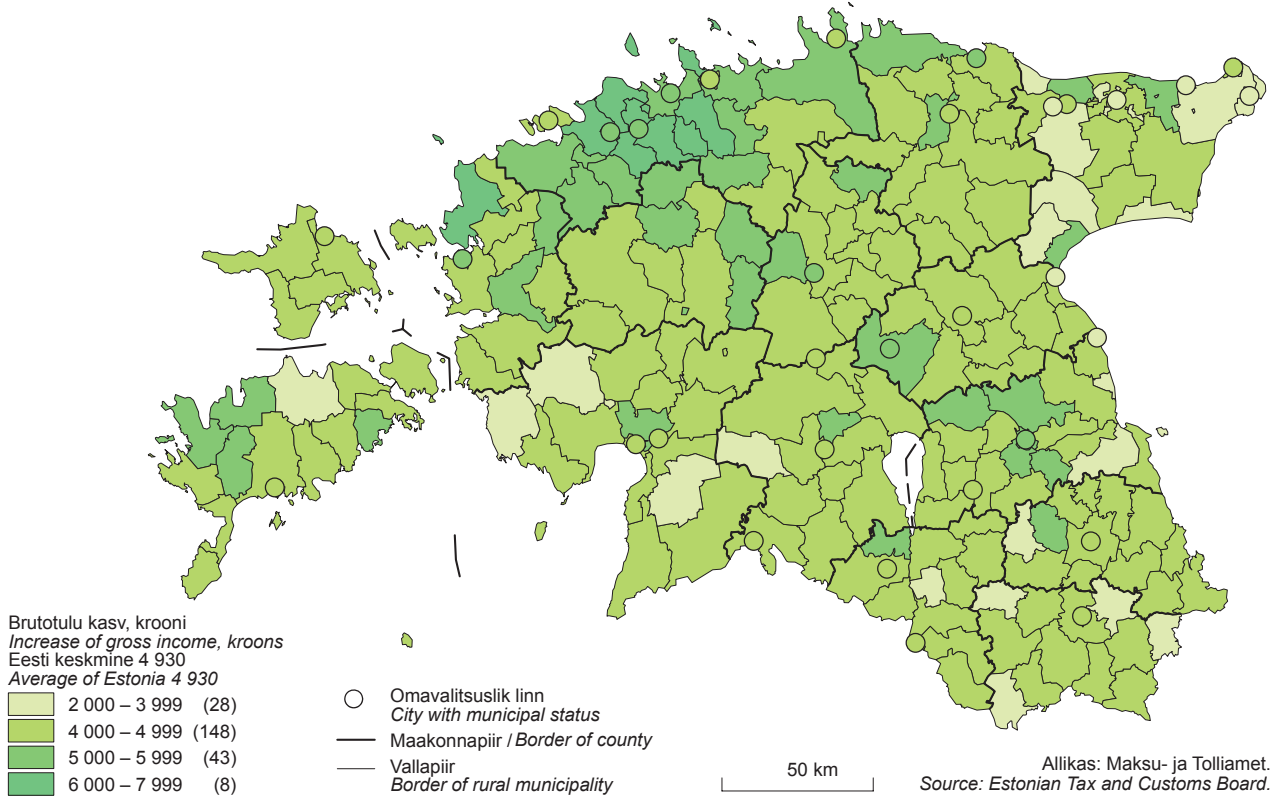
Kaart 10 **Kuukeskmise brutotulu, 2007**
 Map 10 **Average monthly gross income, 2007**

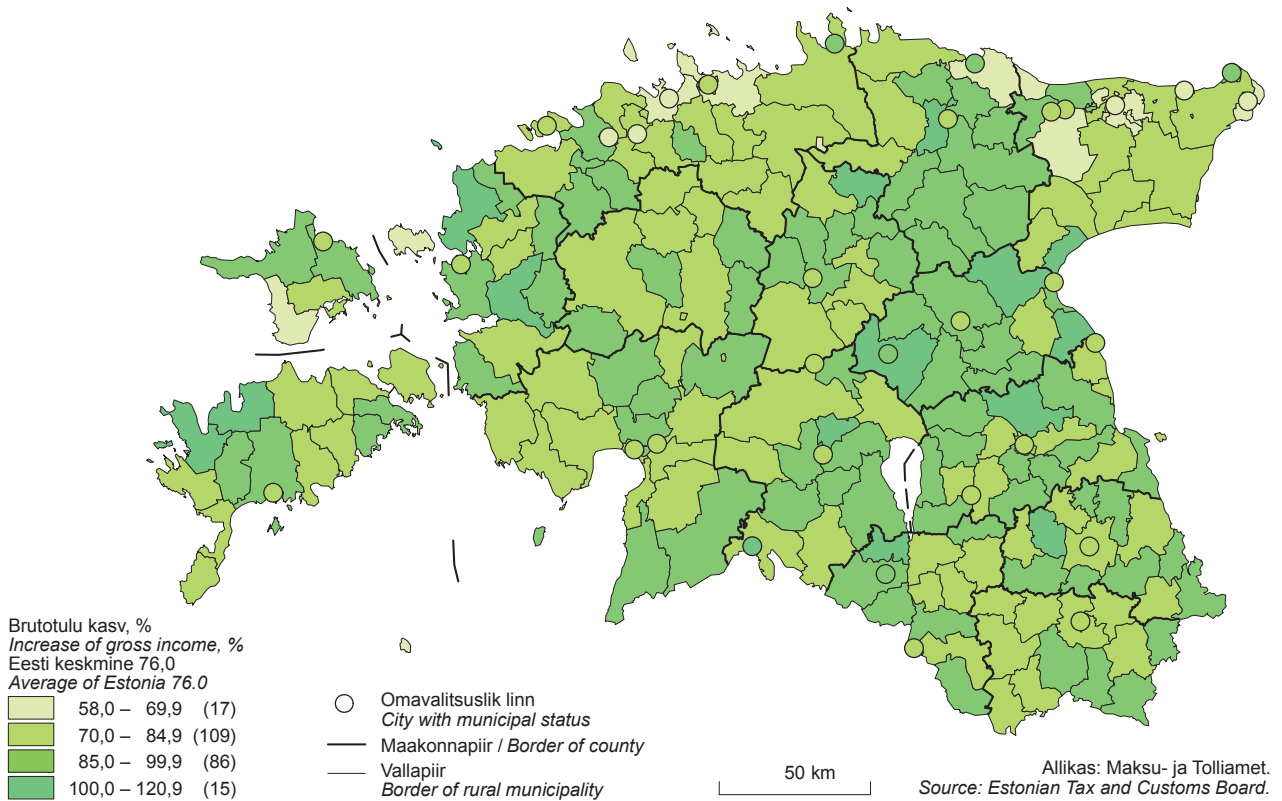
Kaart 11 **Naiste kuukesmise brutotulu suhe meeste kuukesmise brutotolusse, 2007**
 Map 11 **Ratio of females' average monthly gross income to males' average monthly gross income, 2007**

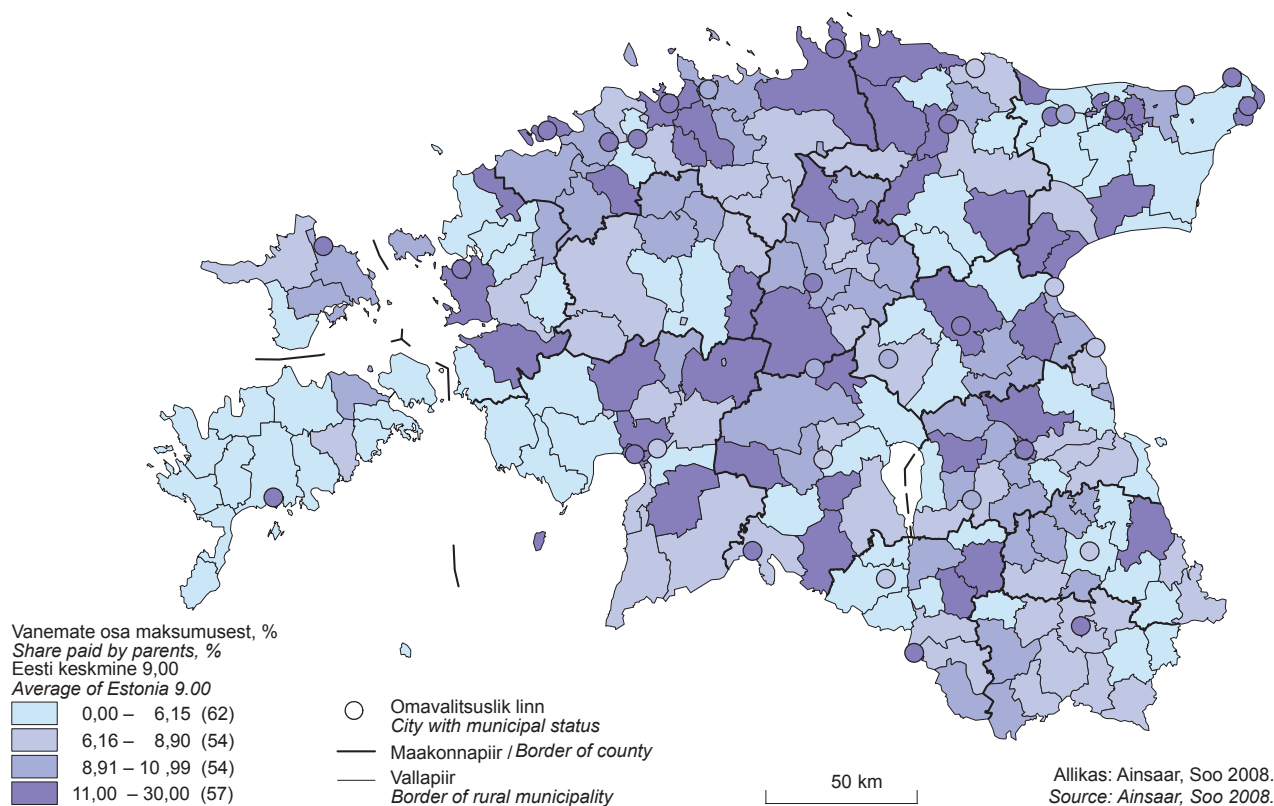
Kaart 12 Kuukeskmise brutotulu kasv, 2003–2007
Map 12 Increase of average monthly gross income, 2003–2007

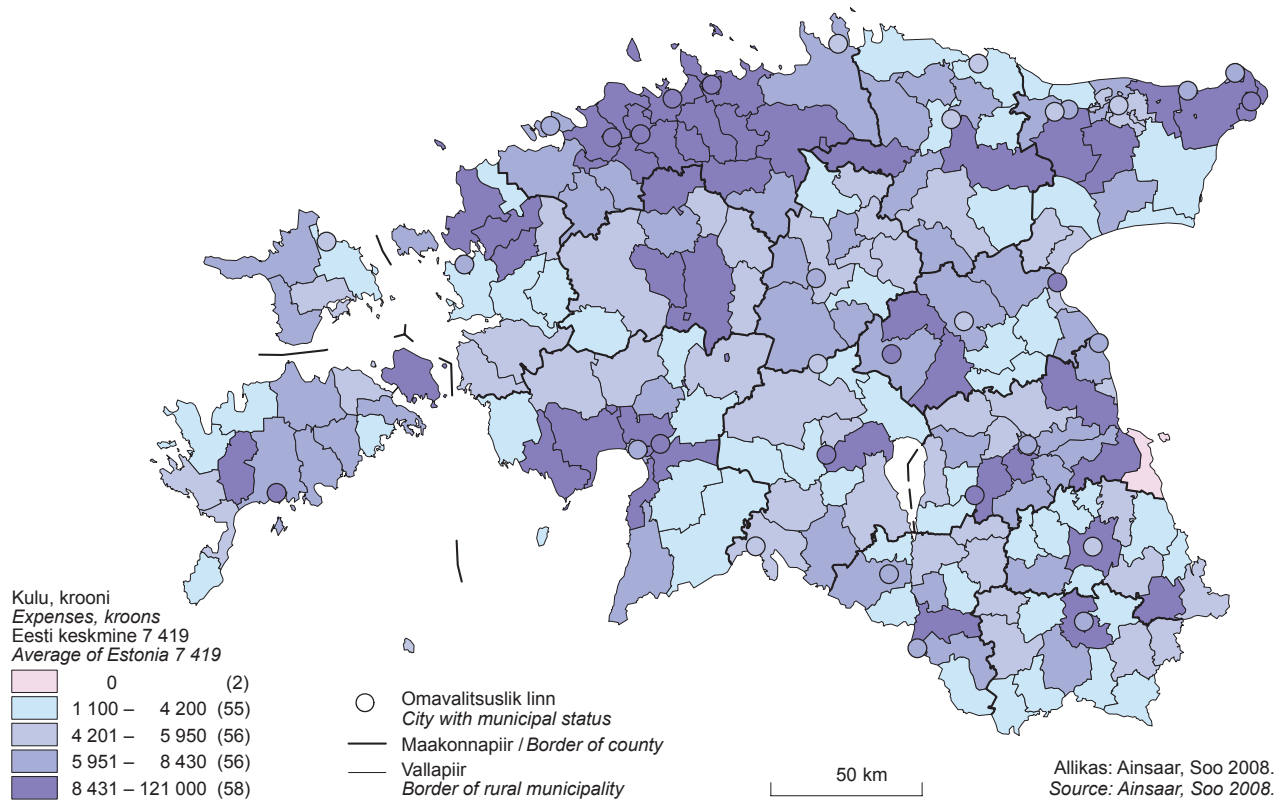
Kaart 13 Kuukeskmise brutotulu kasv, 2003–2007
Map 13 Increase of average monthly gross income, 2003–2007

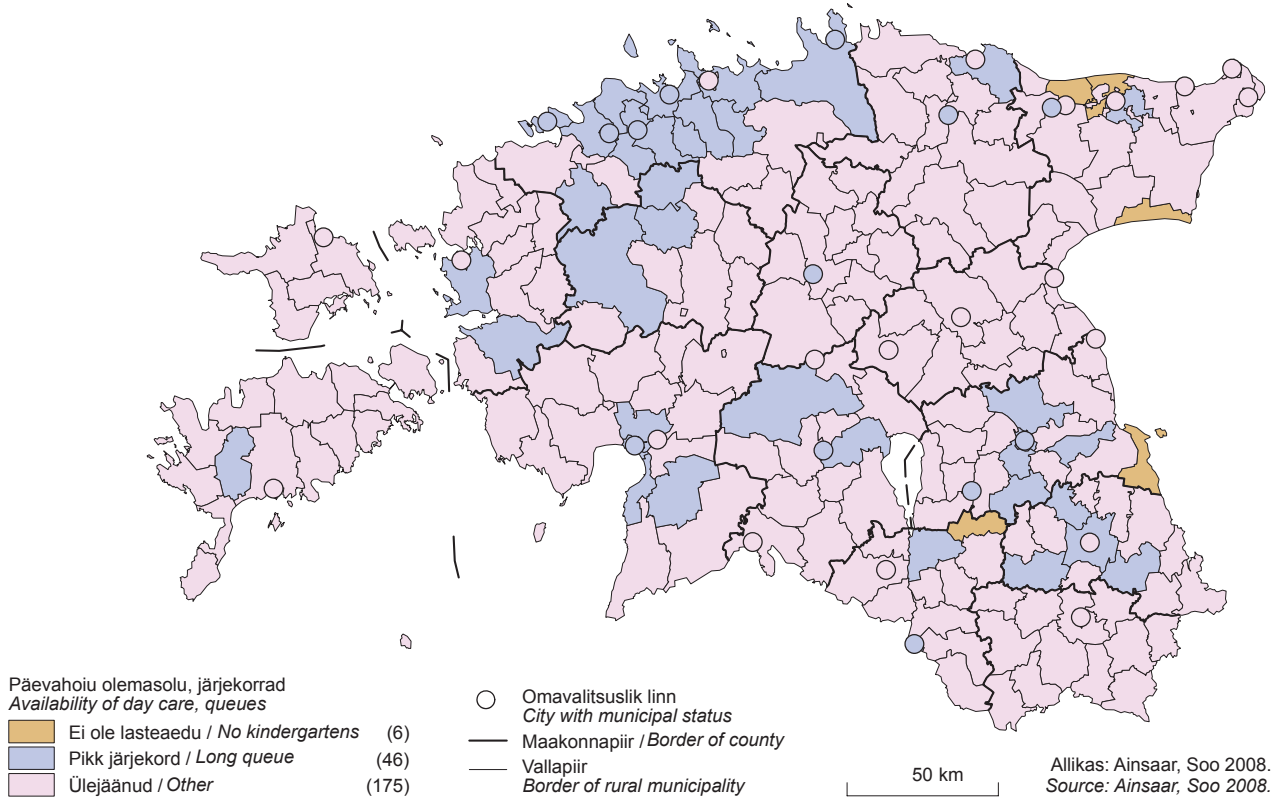
Kaart 14 **Lapsevanemate tasutud osa kogu päevahoitu maksumusest, jaanuar 2008**
 Map 14 **Share paid by parents in the total cost of day care, January 2008**

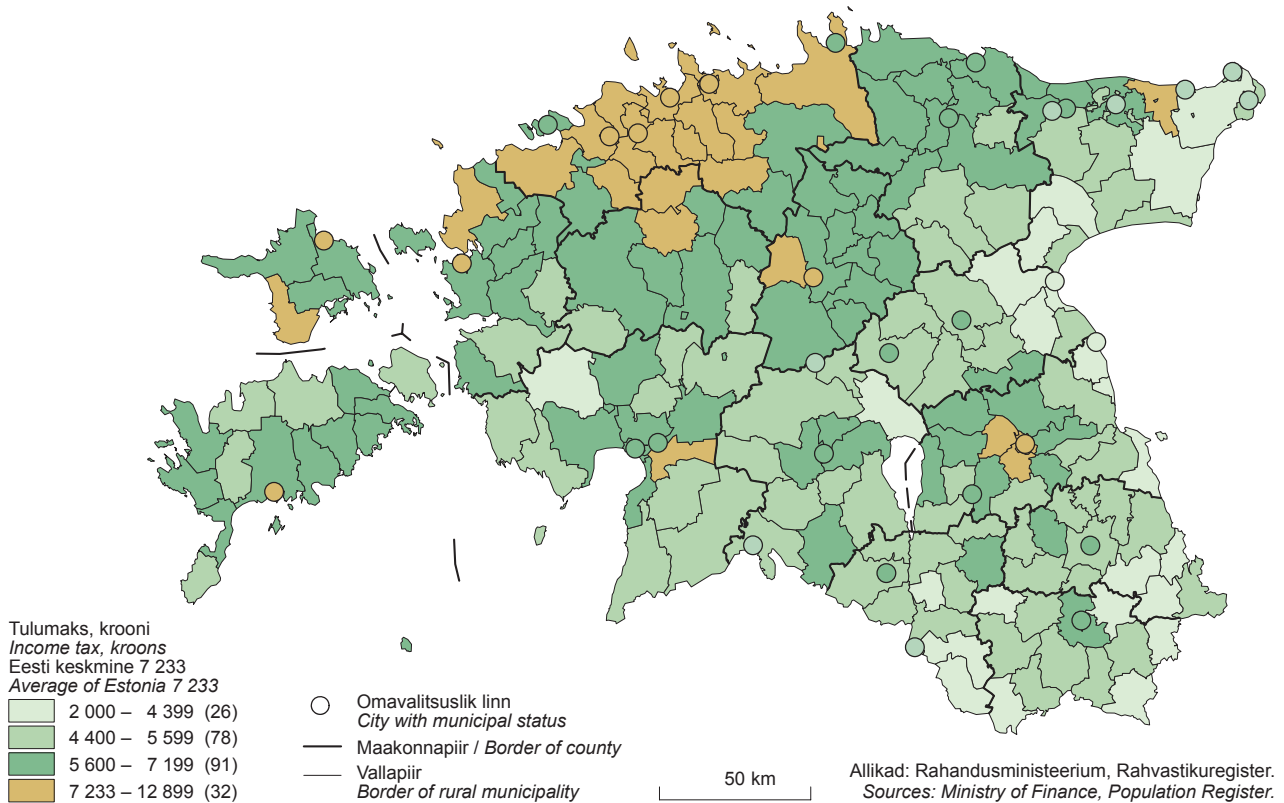
Kaart 15 **Lapsehoiu kulu lapse kohta, 2007**
 Map 15 **Expenses of child day care per child, 2007**

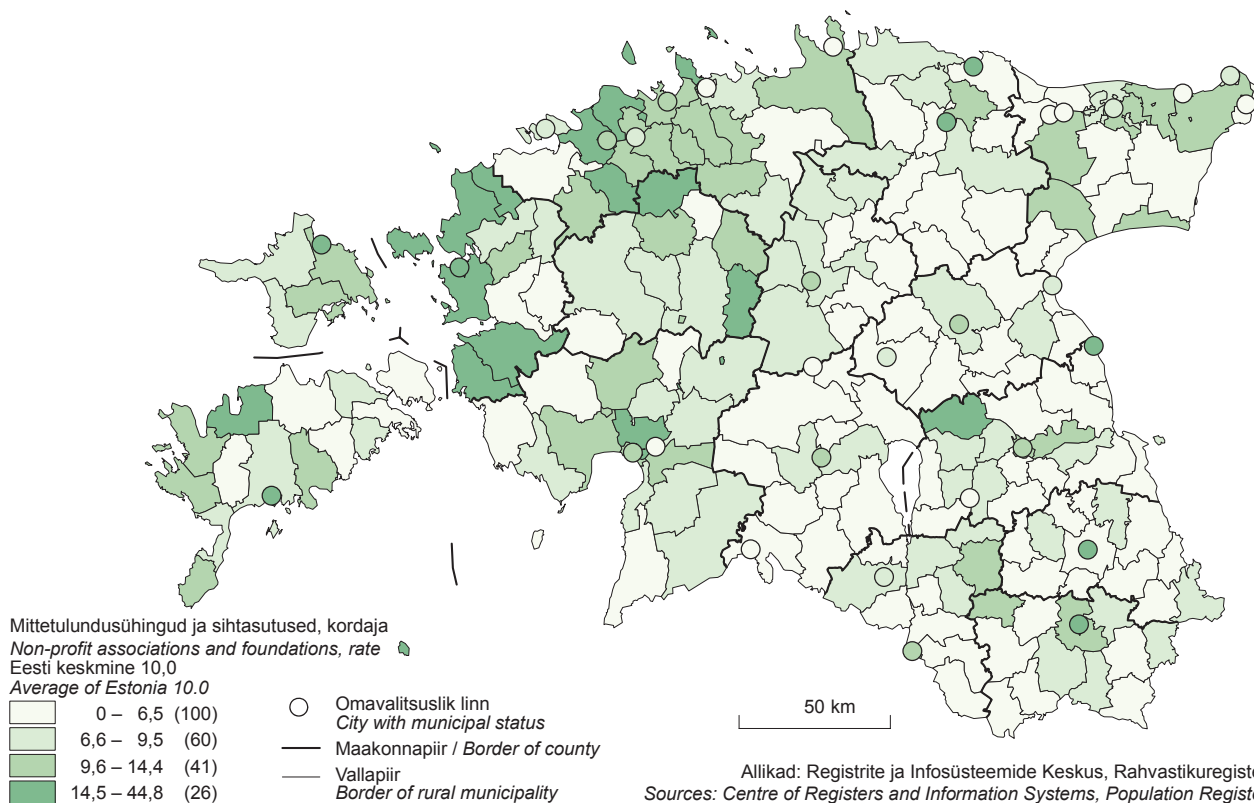
Kaart 16 Oma päevahoitu olemasolu ja järjekordade pikkus, jaanuar 2008
Map 16 Availability of own day care and length of queues, January 2008

Kaart 17 Füüsilise isiku tulumaksu laekumine aastakeskmise registreeritud elaniku kohta, 2007
Map 17 Receipt of personal income tax per average registered capita in the local government budget, 2007

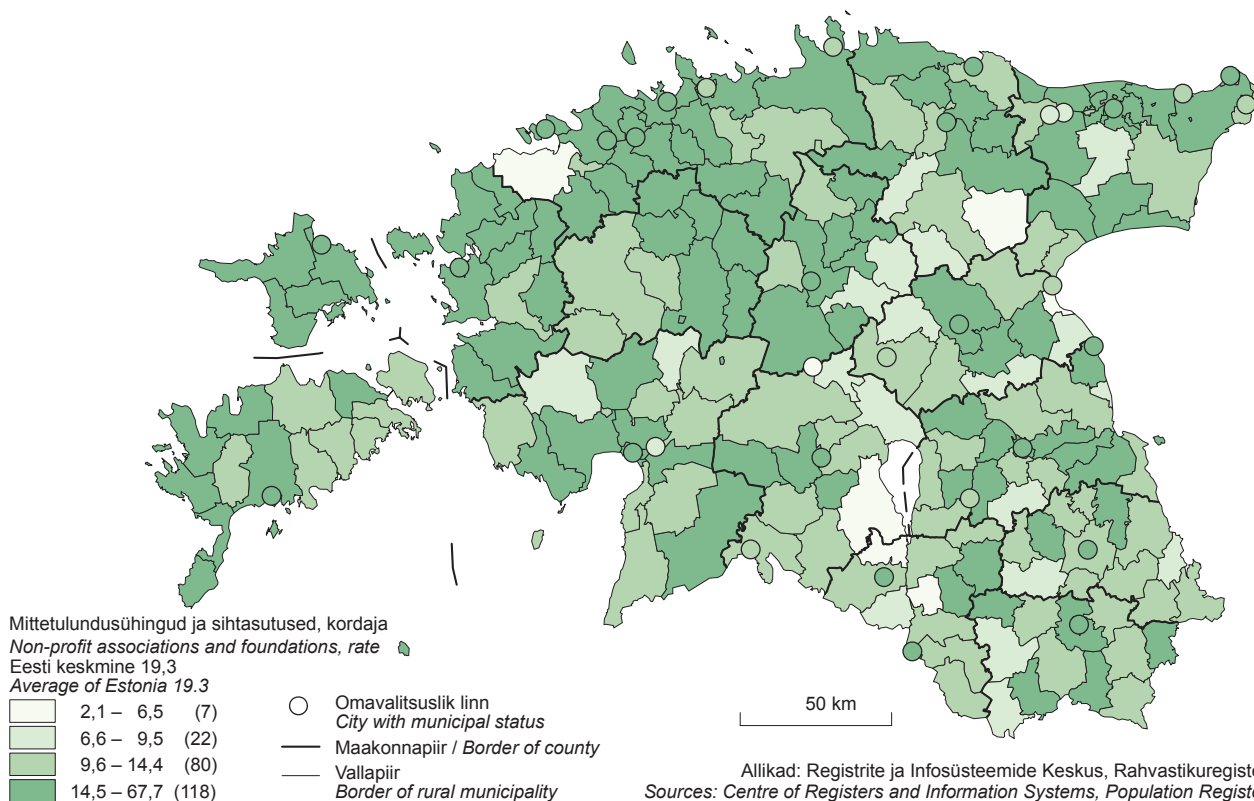
Kaart 18 **Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi 1000 elaniku kohta, jaanuar 2001^a**
 Map 18 **Non-profit associations and foundations per 1 000 inhabitants, January 2001^a**

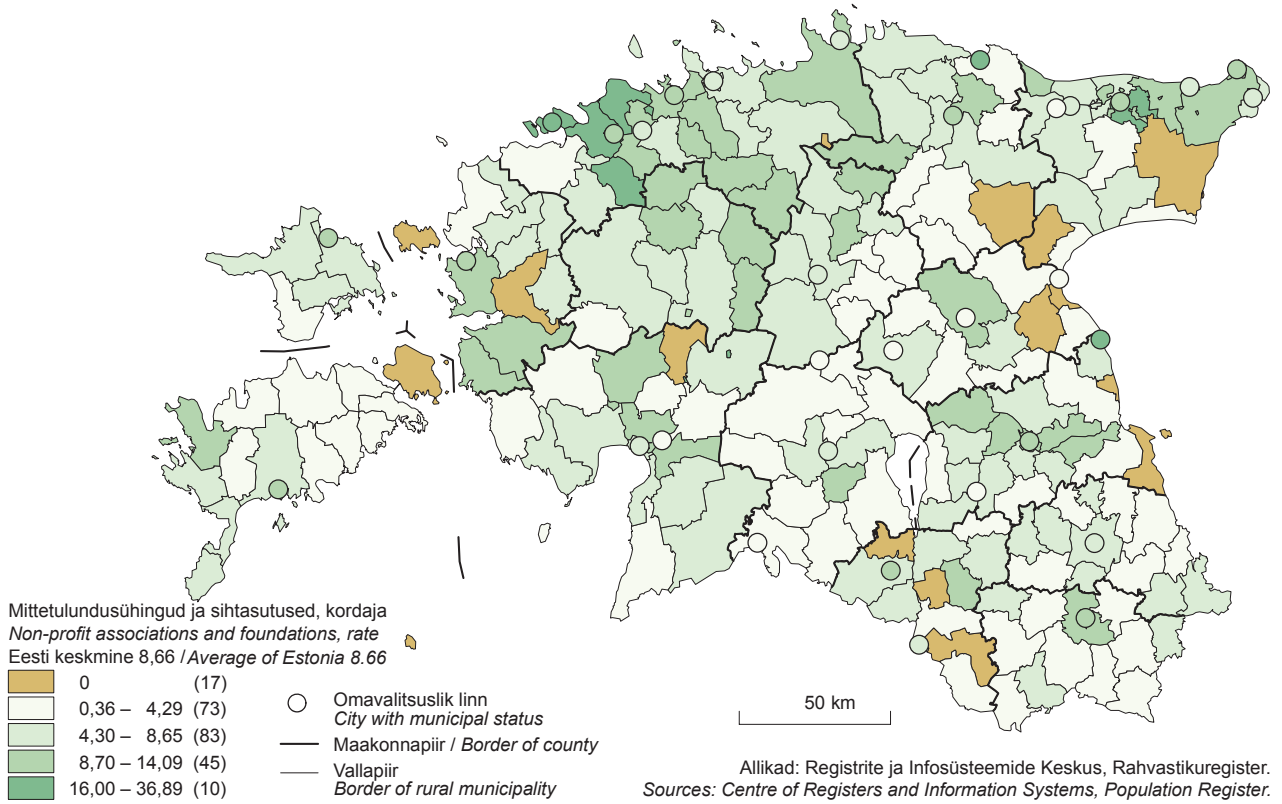
^a Andmed on arvatud 2008. aasta halduspiiridele vastavalt.

^a Data are calculated according to borders of administrative units as of 2008.

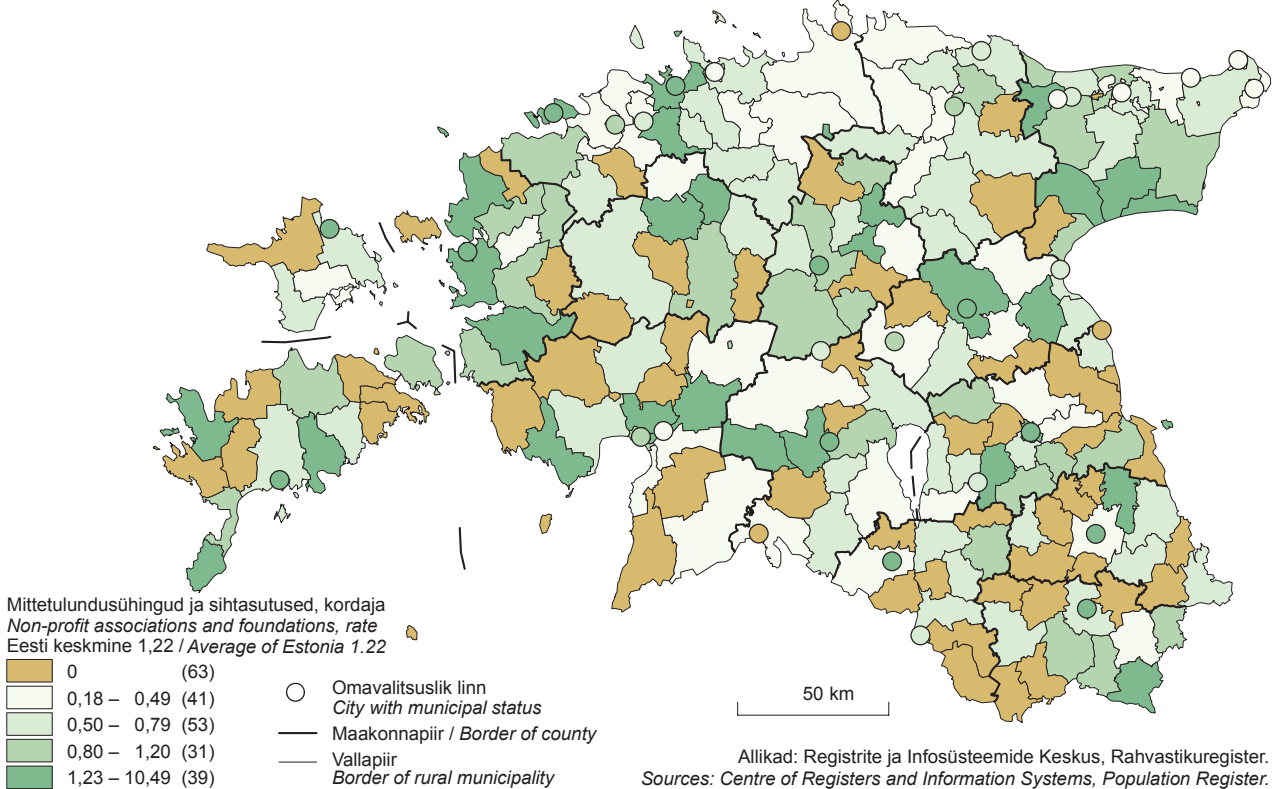
Kaart 19 **Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi 1000 elaniku kohta, jaanuar 2008**
 Map 19 **Non-profit associations and foundations per 1 000 inhabitants, January 2008**

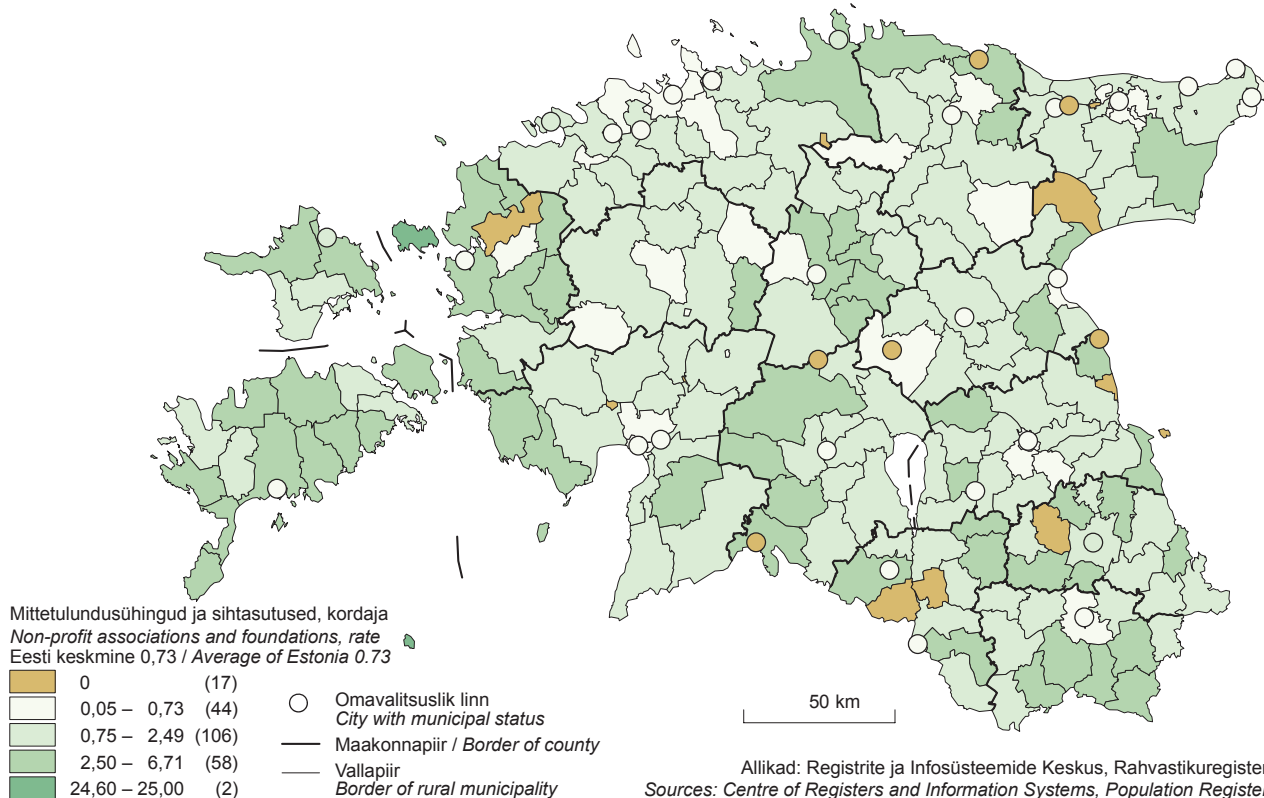
Kaart 20 Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi 1000 elaniku kohta, jaanuar 2008
Map 20 Non-profit associations and foundations per 1 000 inhabitants, January 2008
 (Korterühistud, garaažiühistud ja muu kinnisvarahaldus)
 (Housing associations, garage associations, other estate administration)

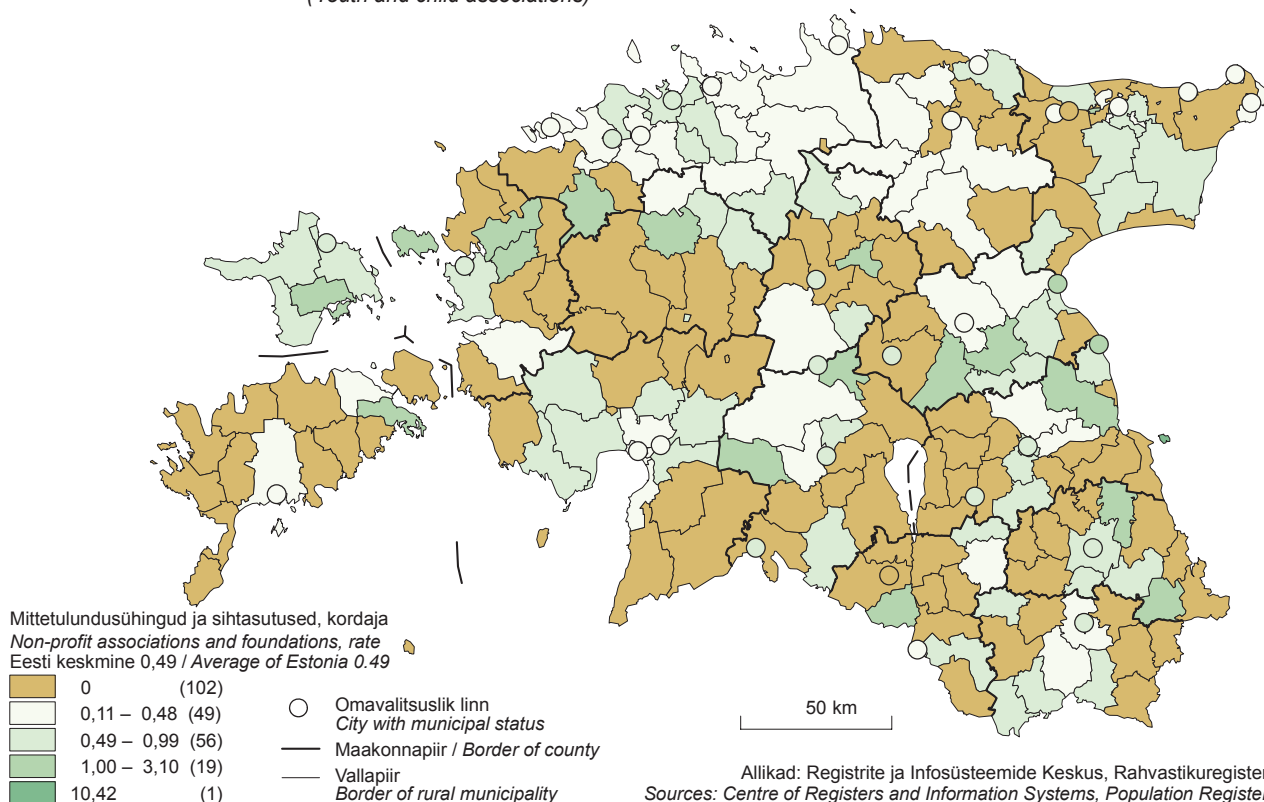
Kaart 21 Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi 1000 elaniku kohta, jaanuar 2008
Map 21 Non-profit associations and foundations per 1 000 inhabitants, January 2008
 (Ettevõtjad, tööandjad ja kutseorganisatsioonid)
 (Entrepreneurs, employers and professional organisations)

Kaart 22 Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi 1000 elaniku kohta, jaanuar 2008
Map 22 Non-profit associations and foundations per 1 000 inhabitants, January 2008
 (Kohalikku elu edendavad ja toetavad ühendused ja fondid)
 (Associations and funds promoting and supporting local life)

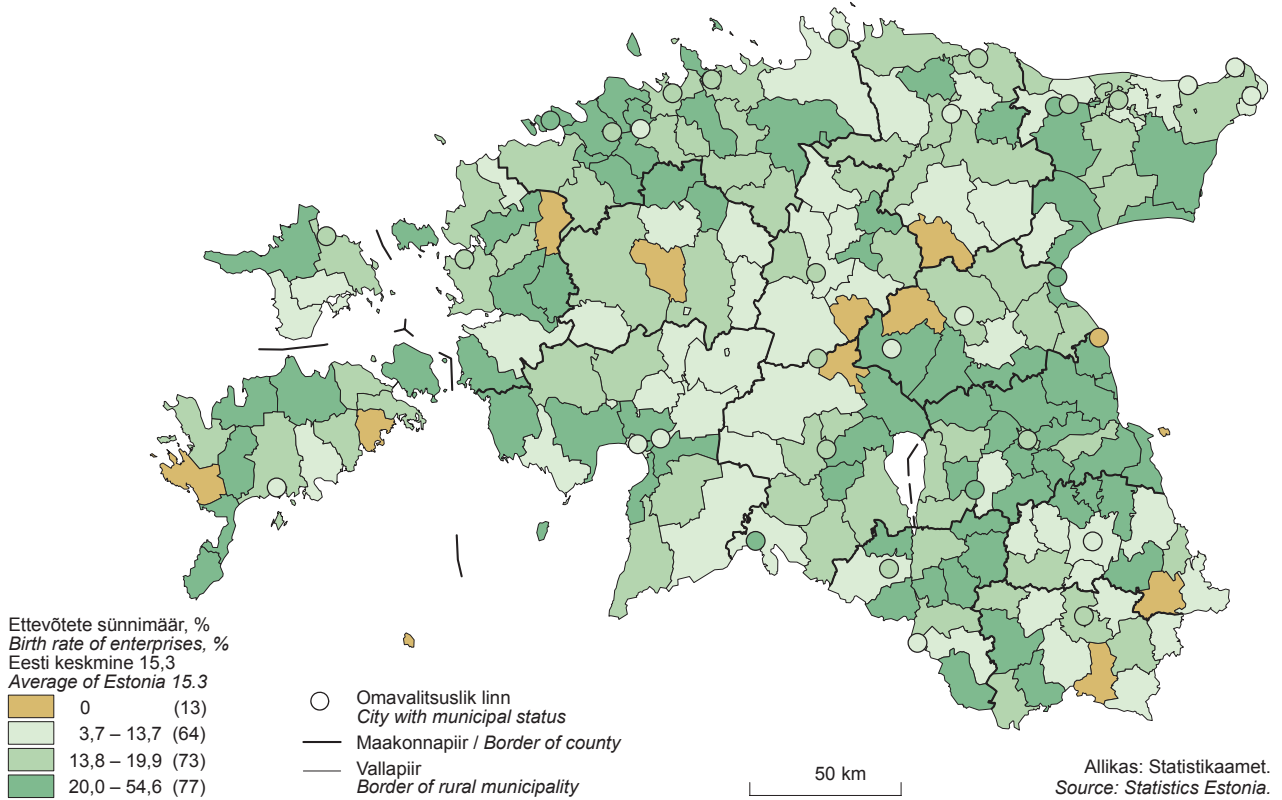

Kaart 23 Mittetulundusühinguid ja sihtasutusi 1000 elaniku kohta, jaanuar 2008
Map 23 Non-profit associations and foundations per 1 000 inhabitants, January 2008
 (Noorte- ja lasteühendused)
 (Youth and child associations)

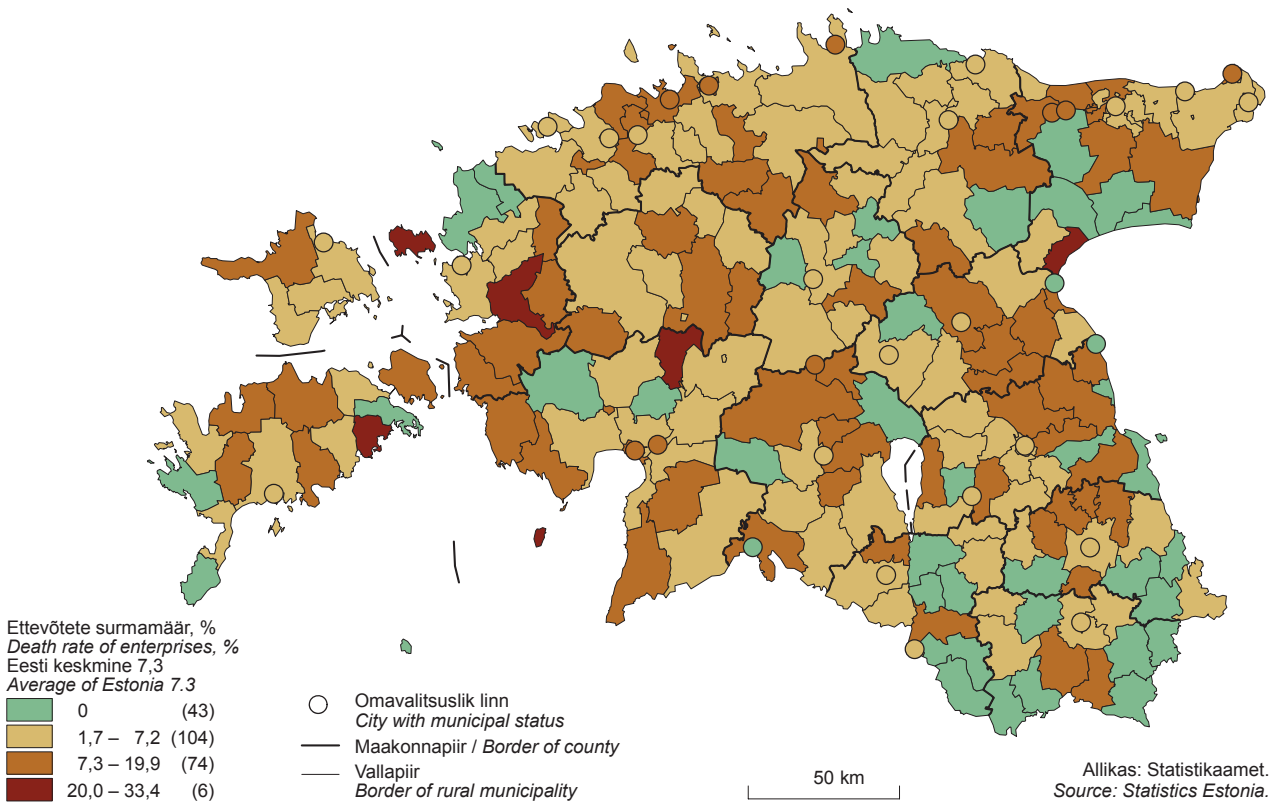

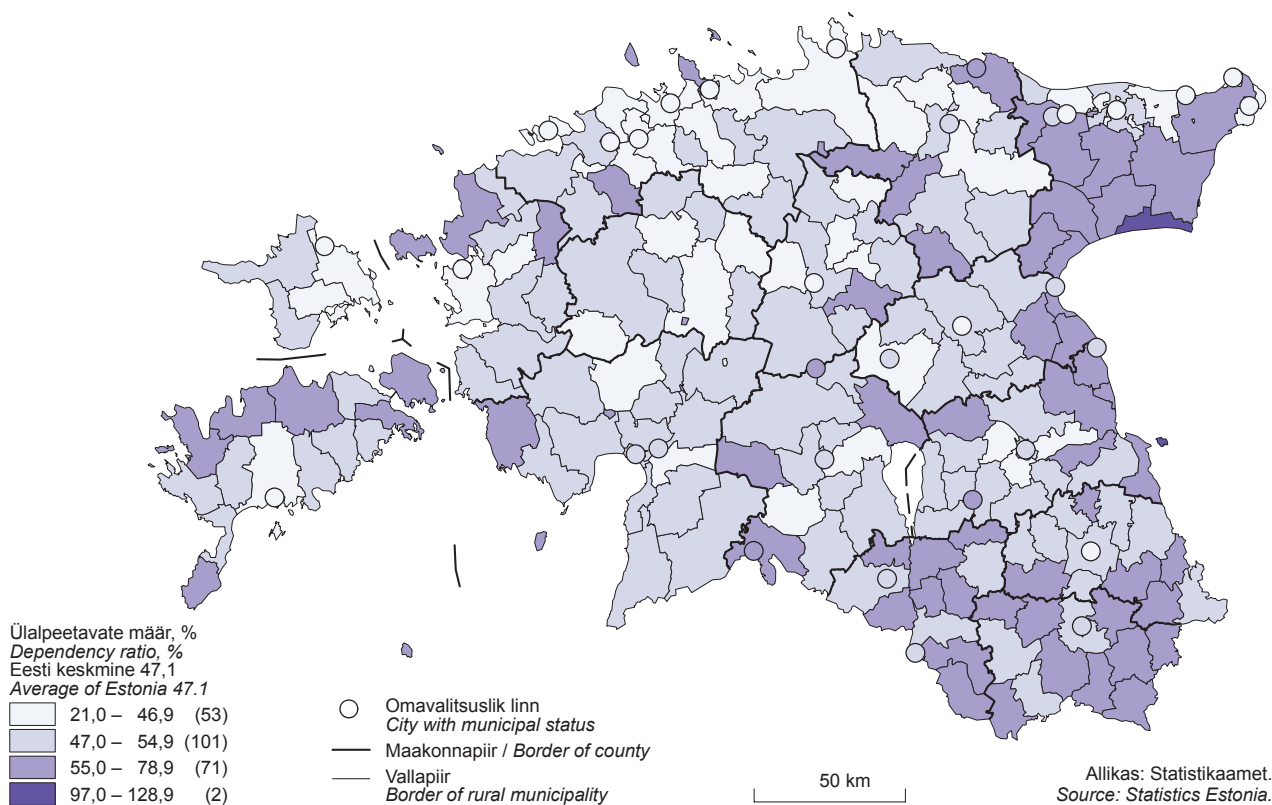
Kaart 24 **Ettevõtete sündimäär, 2006**
 Map 24 *Birth rate of enterprises, 2006*

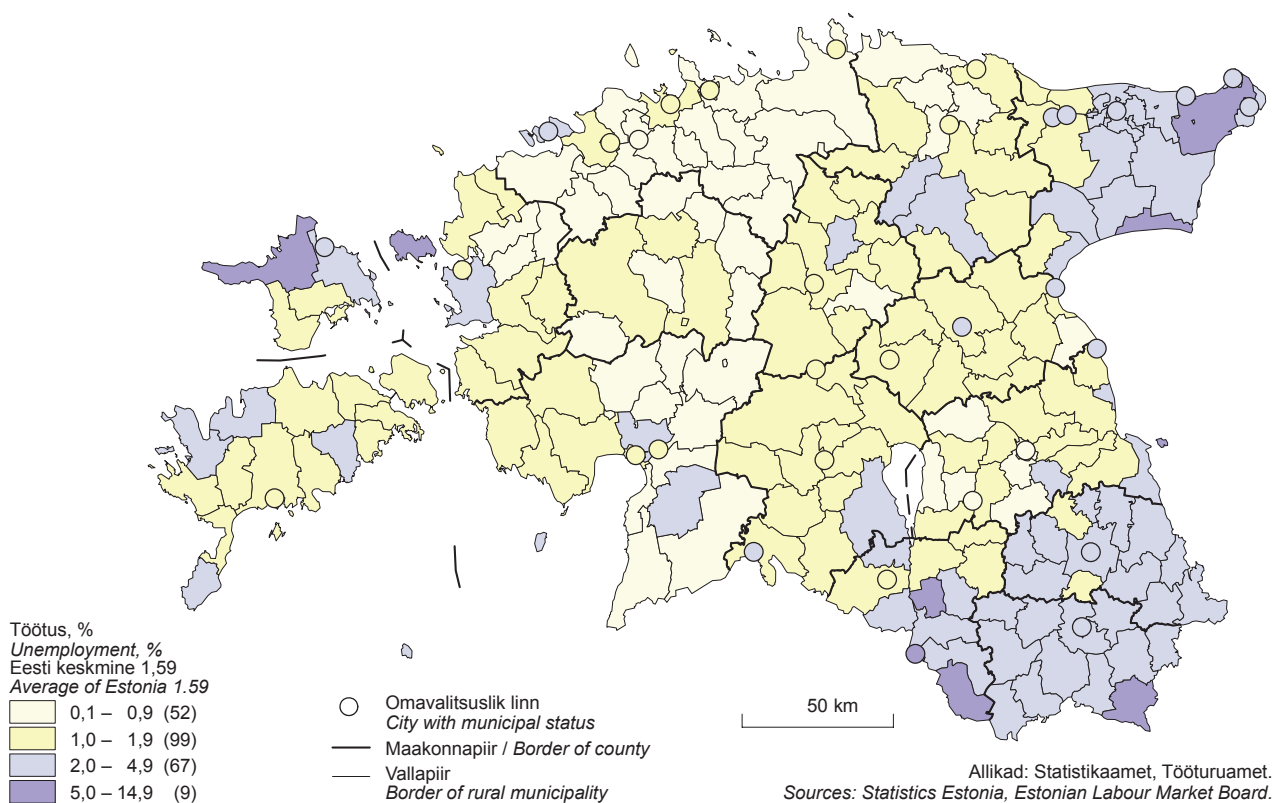
Kaart 25 **Ettevõtete surmamäär, 2006**
 Map 25 *Death rate of enterprises, 2006*

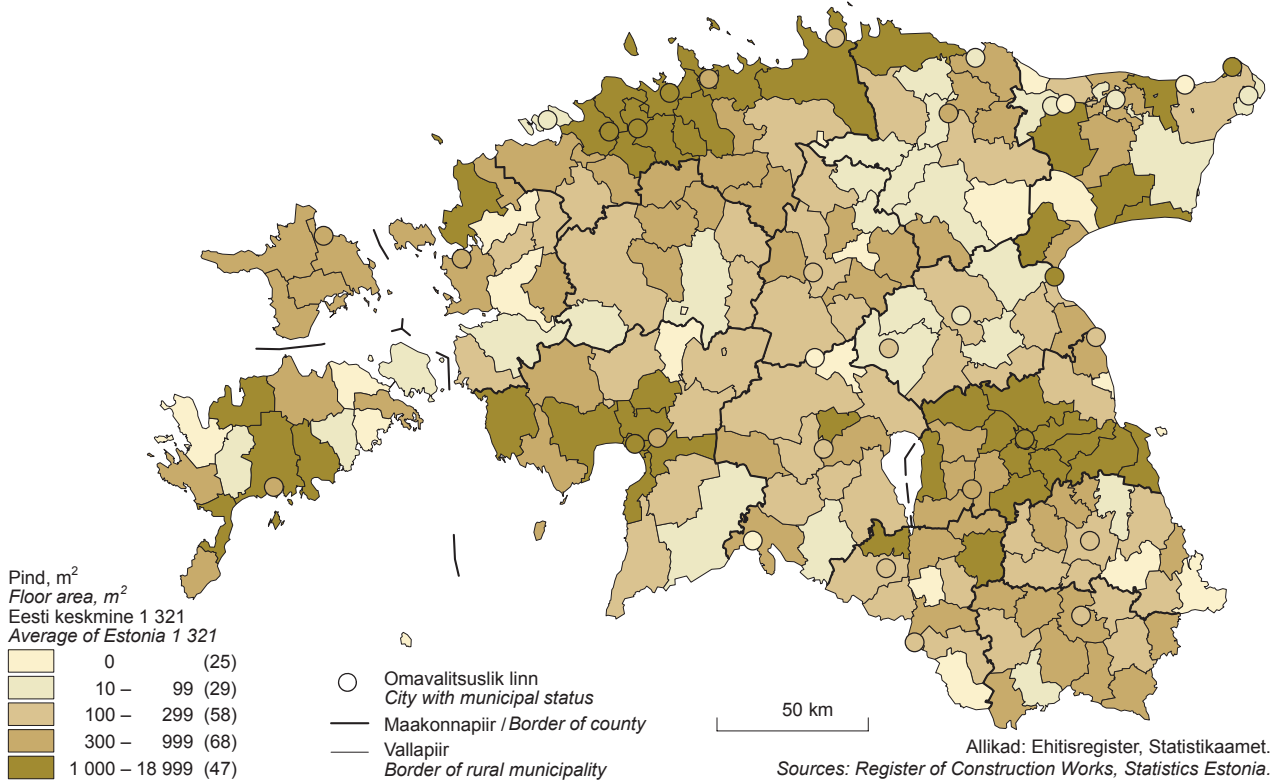
Kaart 26 **Ülalpeetavate määr, 1. jaanuar 2008**
 Map 26 *Dependency ratio, 1 January 2008*

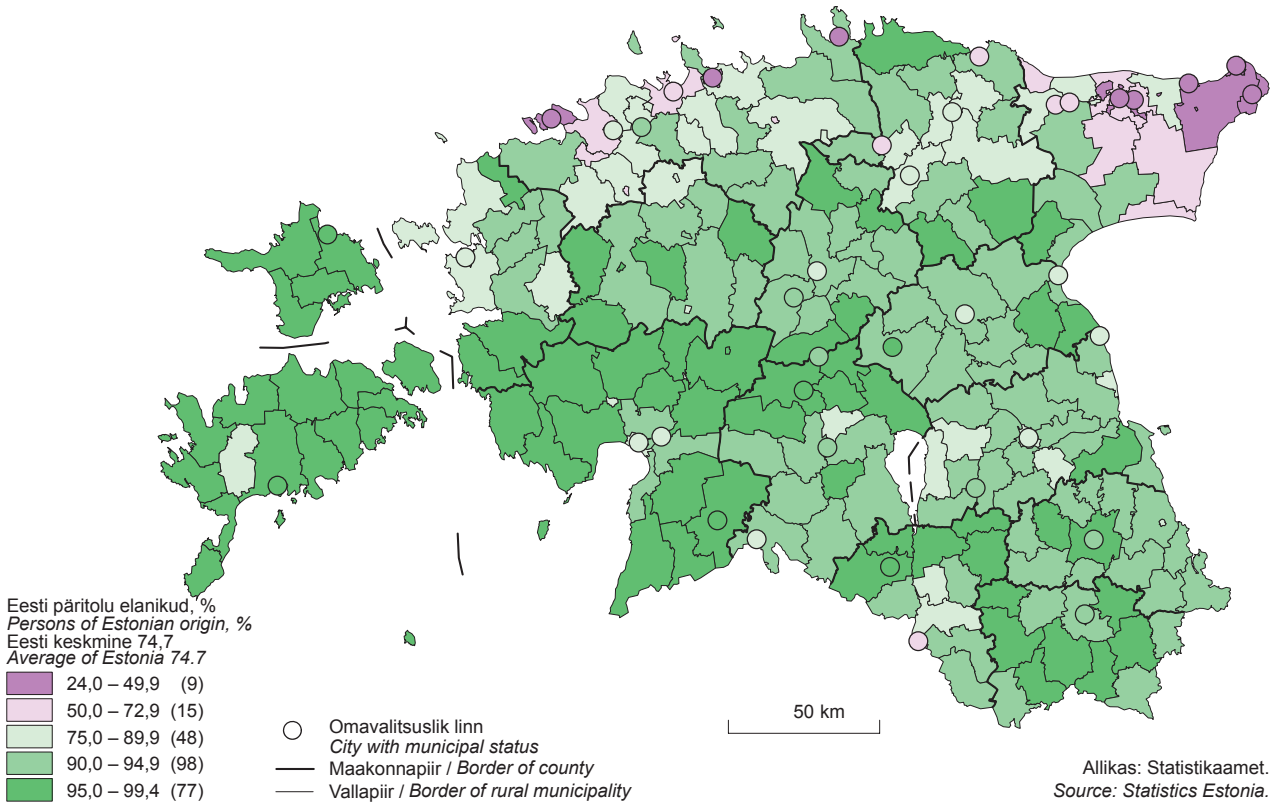
Kaart 27 **Registreeritud töötus, 2007**
 Map 27 *Registered unemployment, 2007*

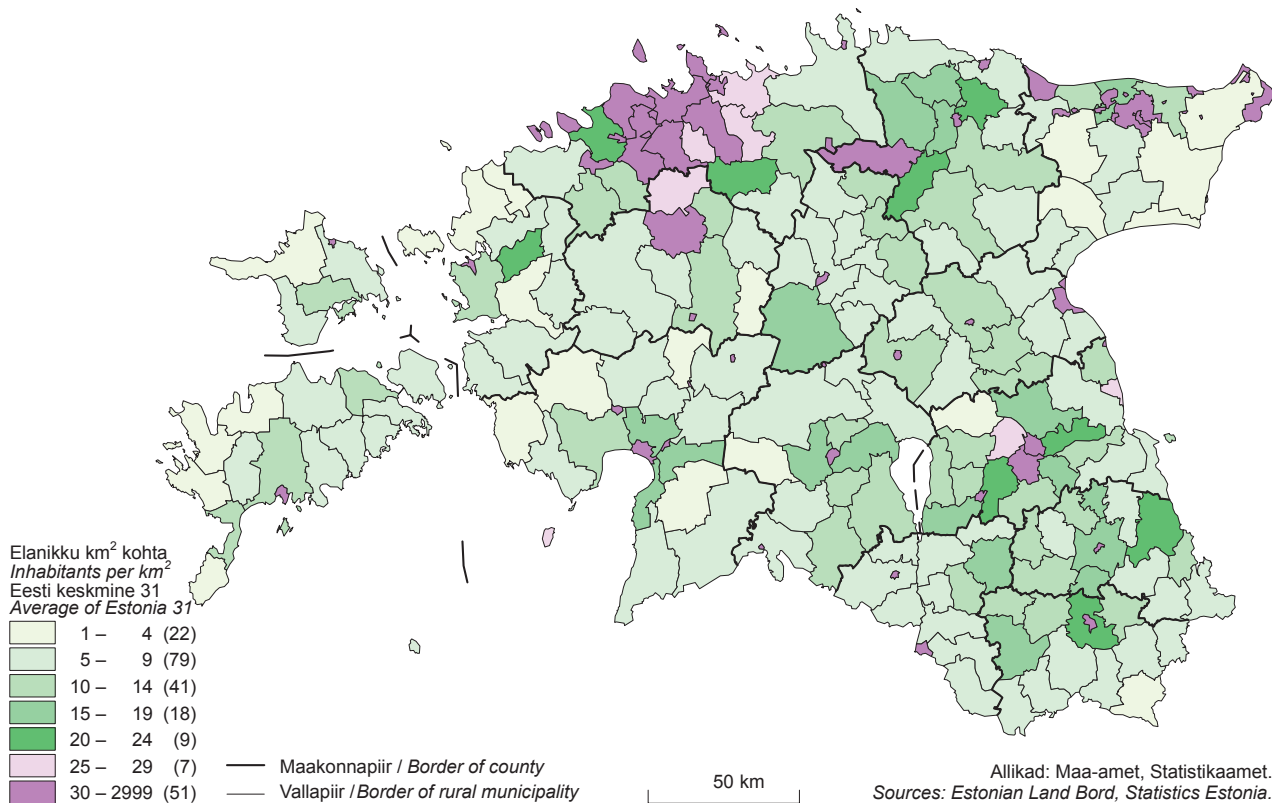
Kaart 28 Kasutusse lubatud eluruumide pind 1000 elaniku kohta, 2003–2007
 Map 28 Floor area of dwelling completions per 1 000 inhabitants, 2003–2007

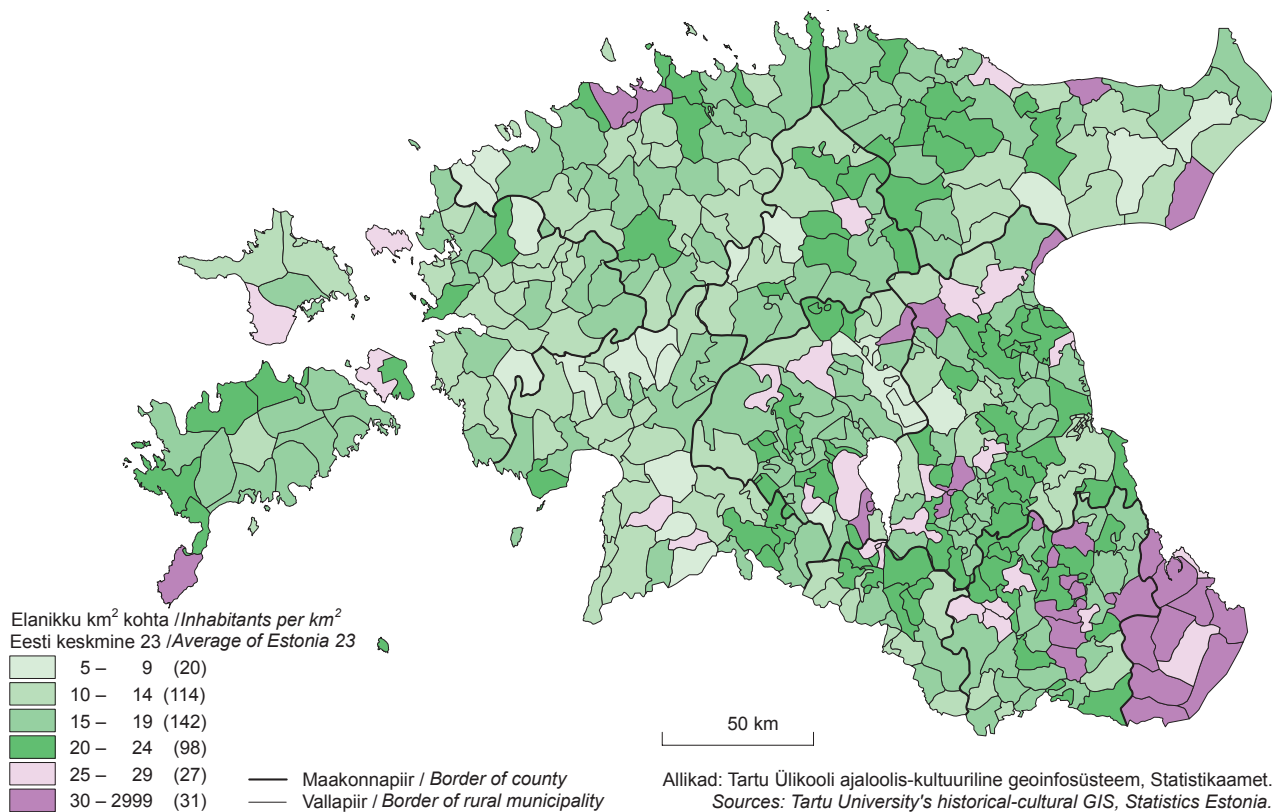
Kaart 29 Eesti päritolu elanikud, 31.03.2000
 Map 29 Persons of Estonian origin, 31.03.2000

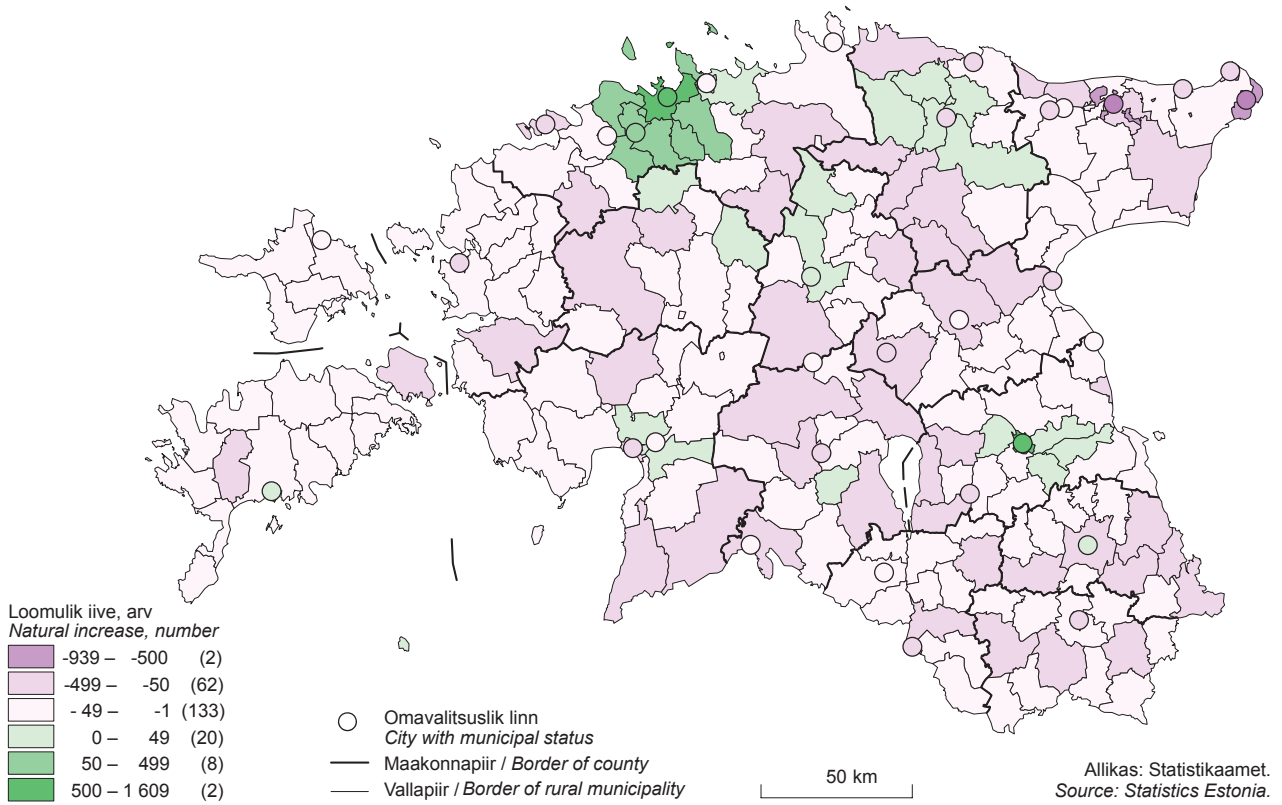
Kaart 30 **Rahvastiku asustustihedus, 1. jaanuar 2008**
 Map 30 **Population density, 1 January 2008**

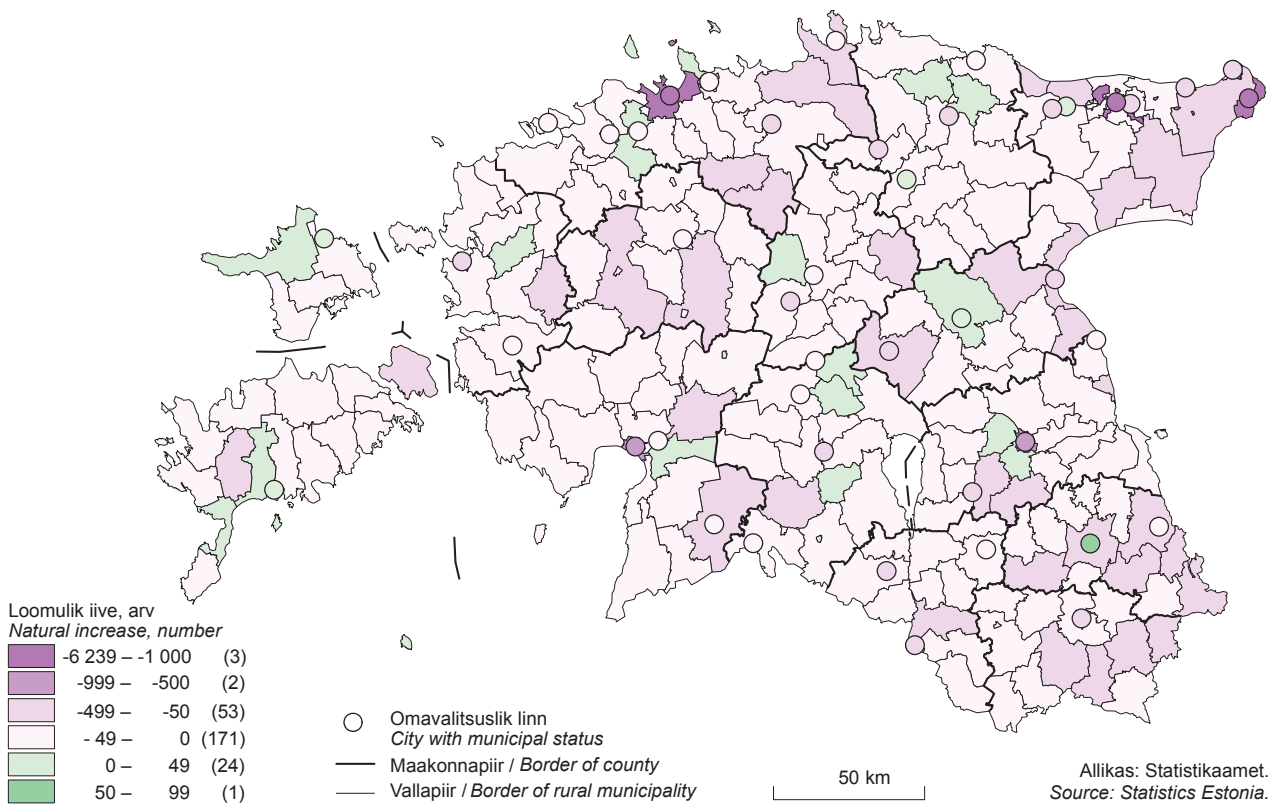
Kaart 31 **Rahvastiku asustustihedus, 28. detsember 1922**
 Map 31 **Population density, 28 December 1922**

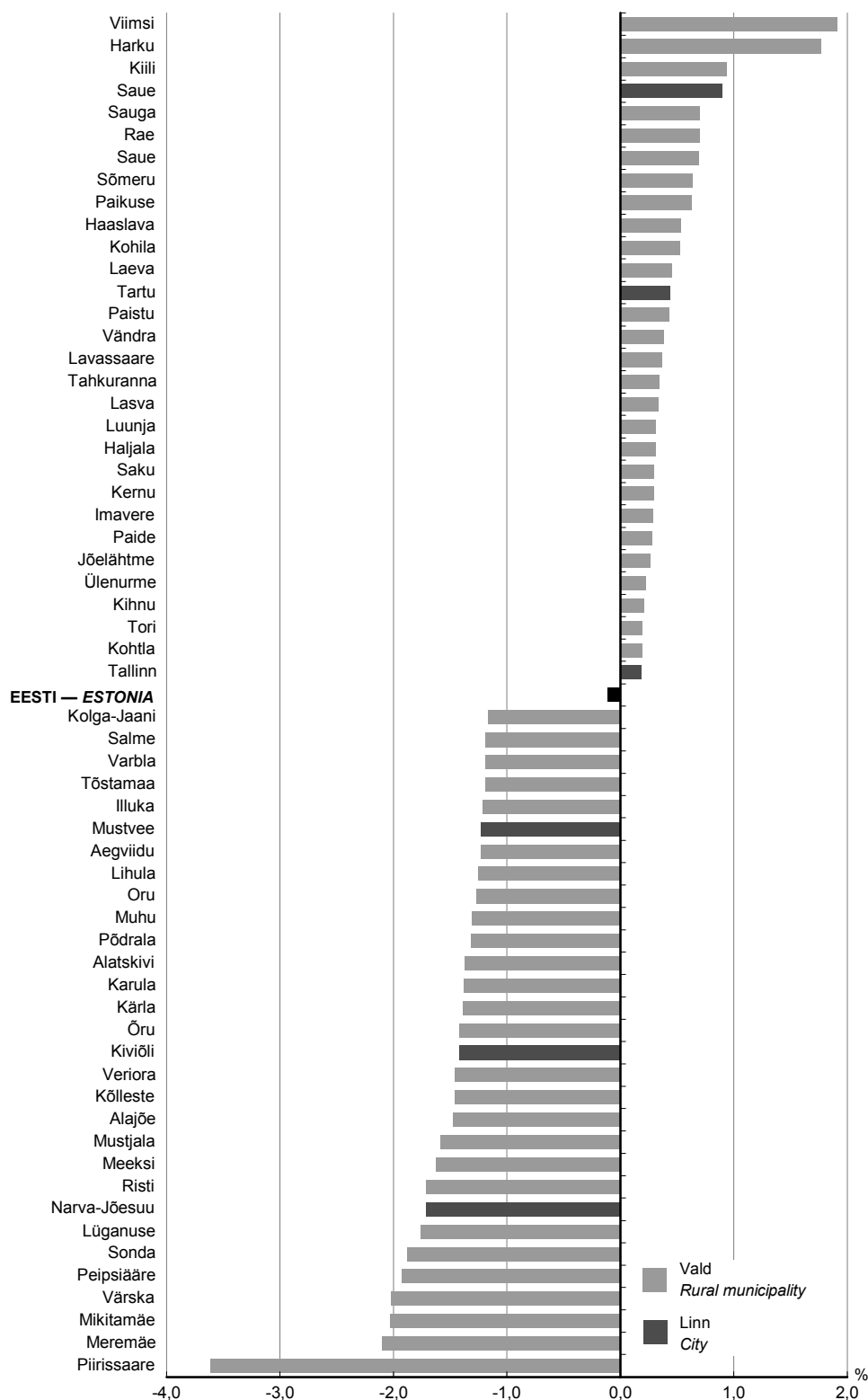
Kaart 32 Loomulik iive, 2005–2007
Map 32 Natural increase, 2005–2007

Kaart 33 Loomulik iive, 1995–1997
Map 33 Natural increase, 1995–1997

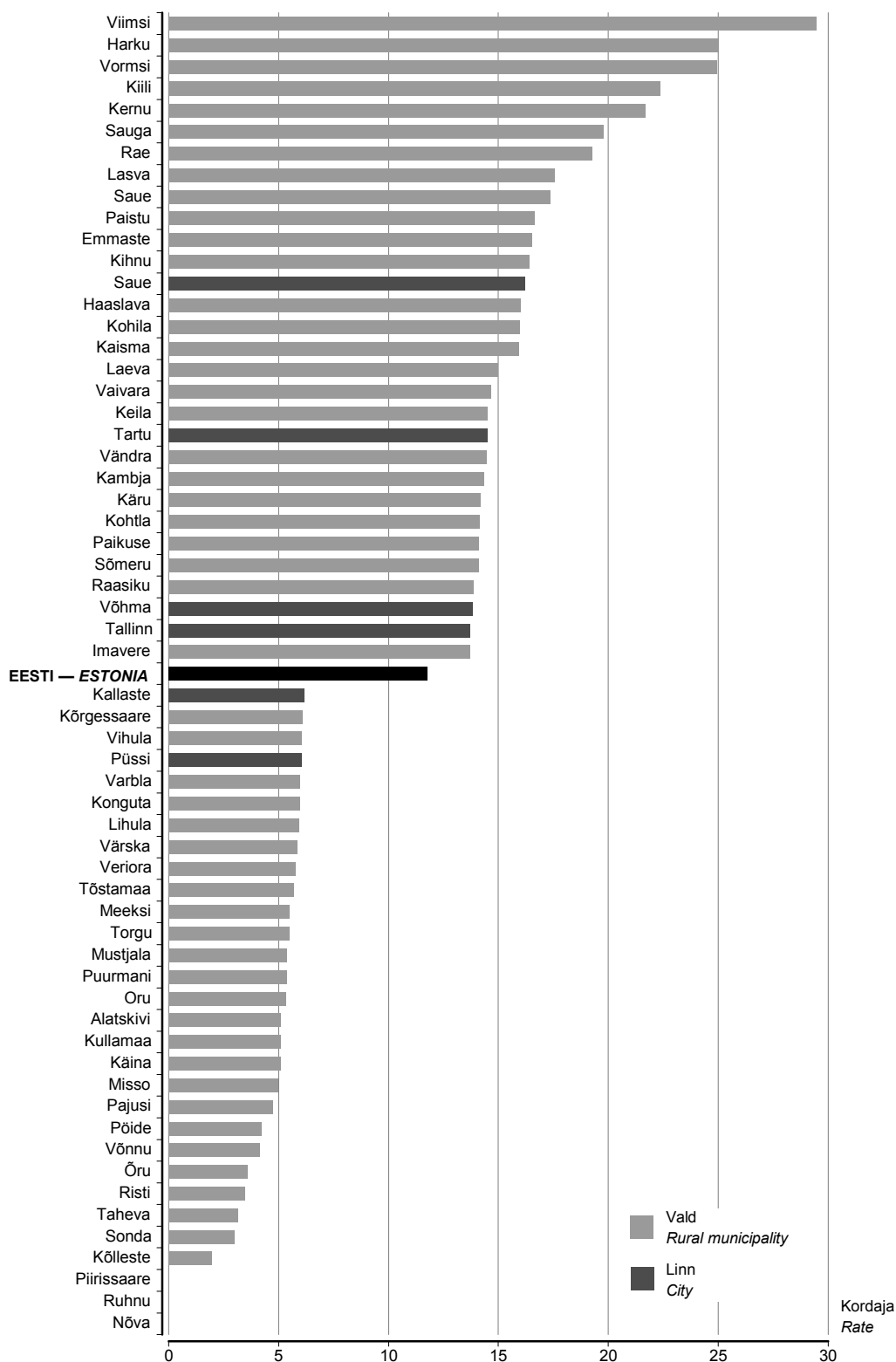

Joonis 1 **Rahvaarvu muutus, 2007–2008**
 Figure 1 **Change in population, 2007–2008**

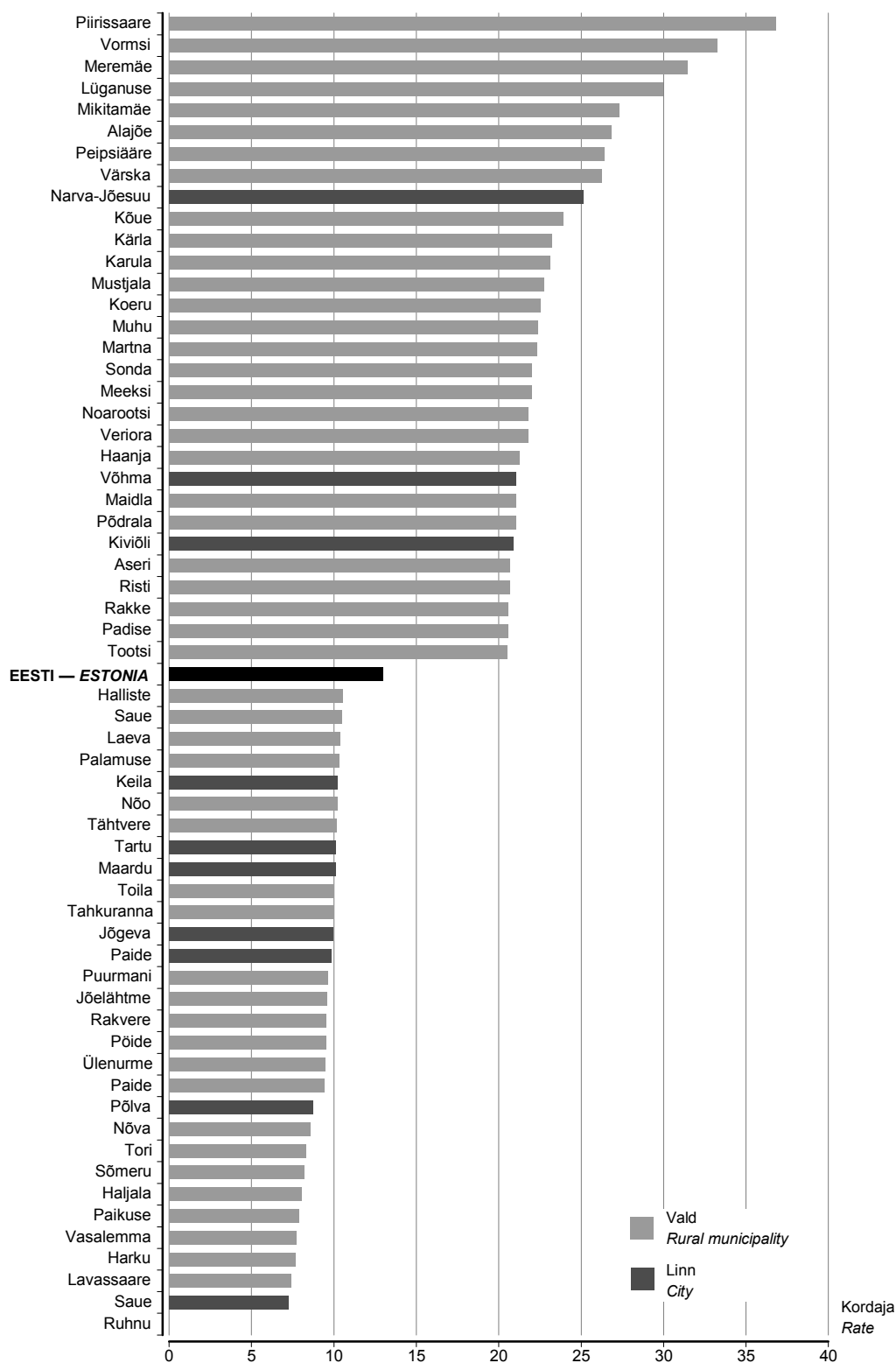
Allikas: Statistikaamet.
 Source: Statistics Estonia.

Joonis 2 Sündimuse üldkordaja, 2007
 Figure 2 Crude birth rate, 2007

Allikas: Statistikaamet.
 Source: Statistics Estonia.

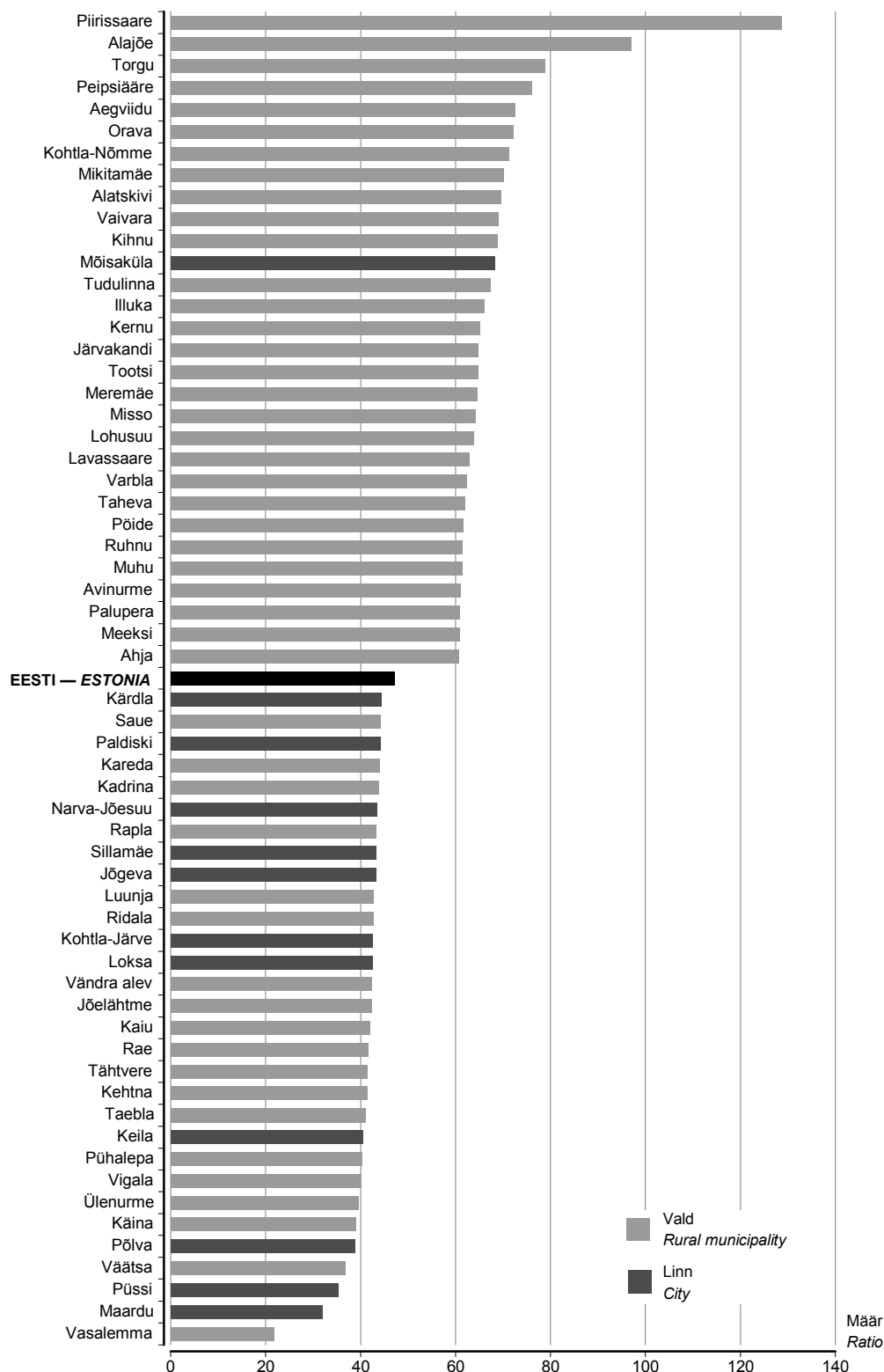
Joonis 3 Suremuse üldkordaja, 2007
Figure 3 Crude death rate, 2007

Allikas: Statistikaamet.
Source: Statistics Estonia.

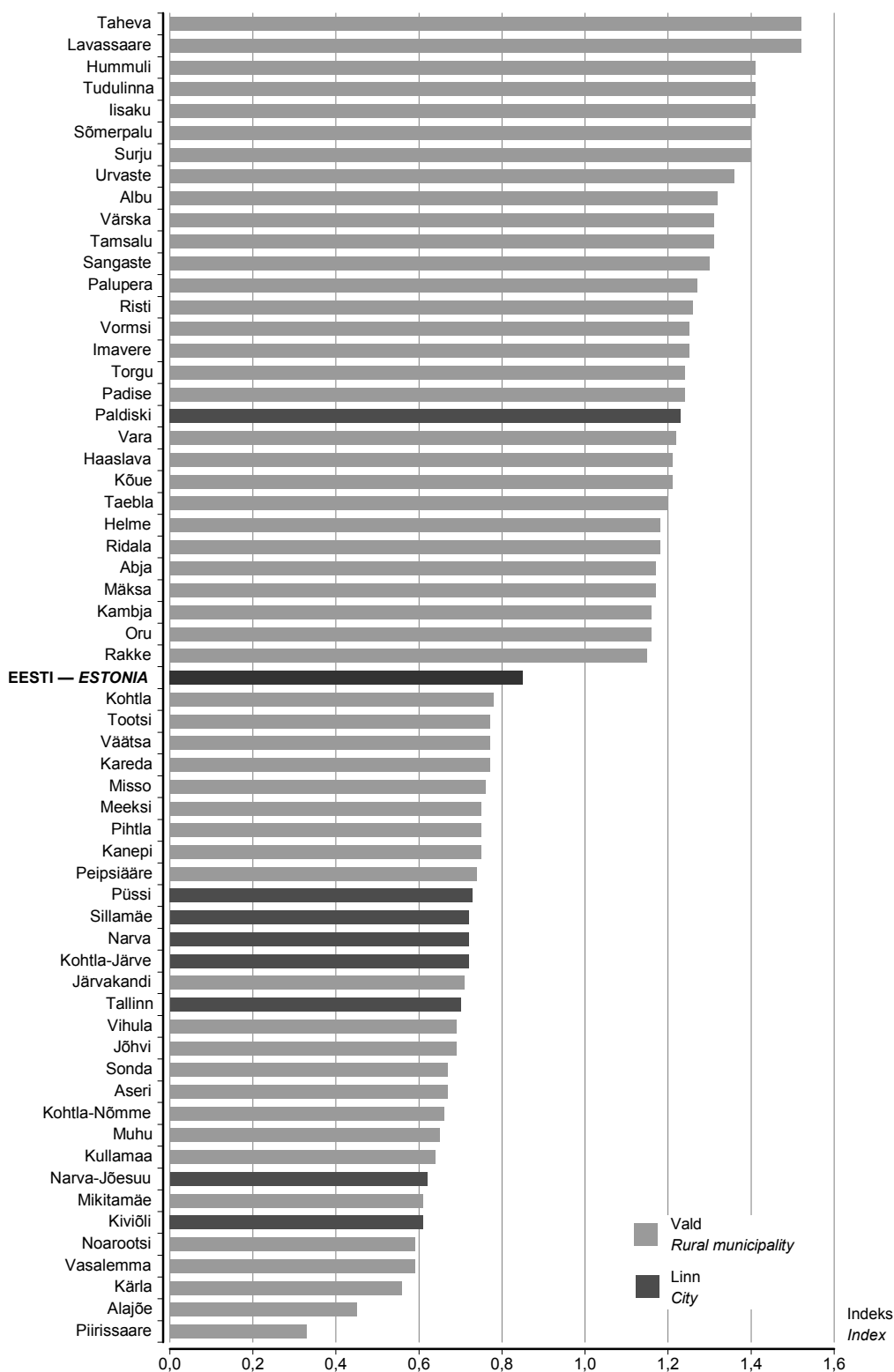

Joonis 4 Ülalpeetavate määr, 1. jaanuar 2008
 Figure 4 Dependency ratio, 1 January 2008

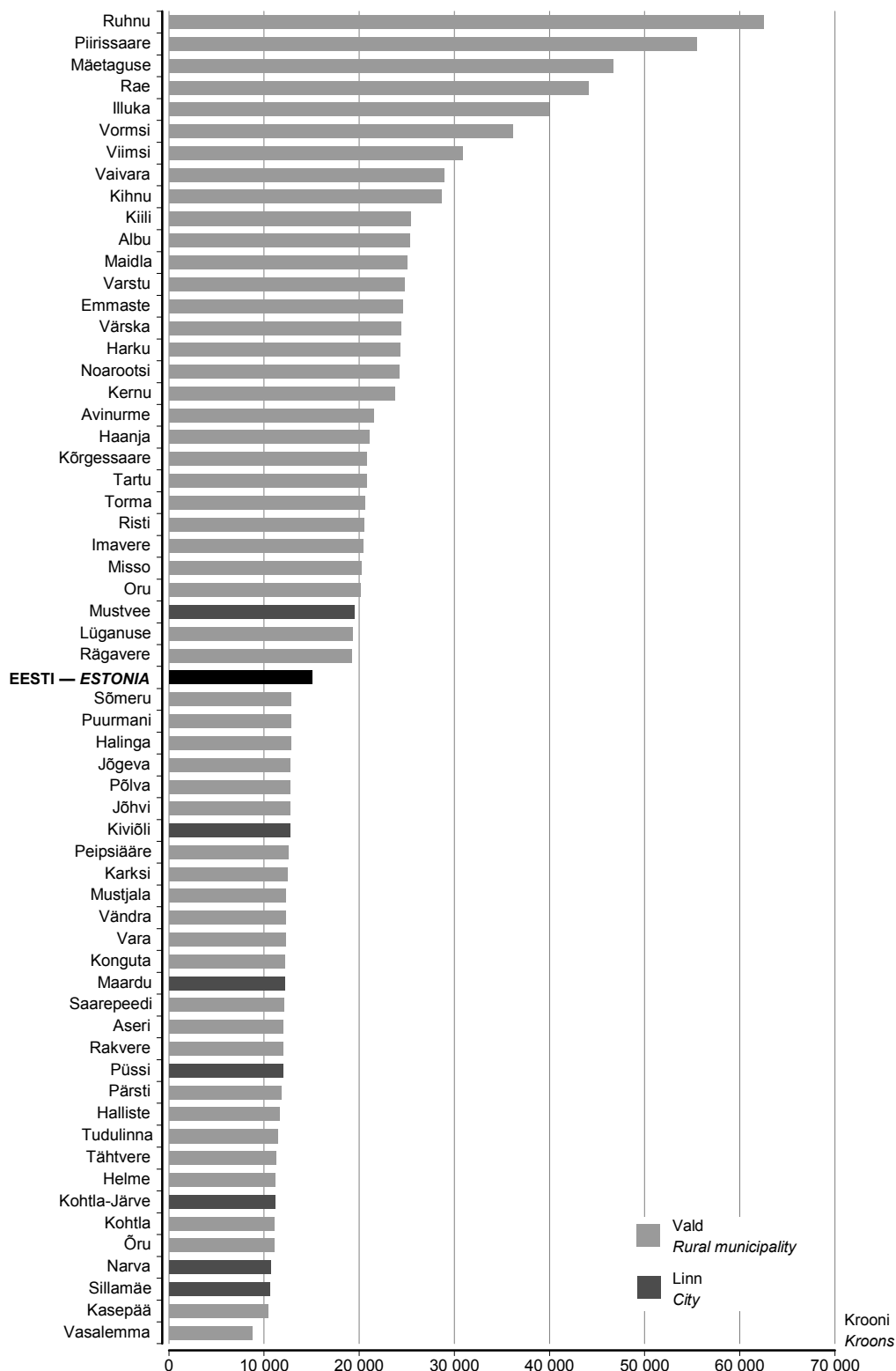
Allikas: Statistikaamet.
 Source: Statistics Estonia.

Joonis 5 **Demograafiline töötururindeks, 1. jaanuar 2008**
 Figure 5 **Demographic labour pressure index, 1 January 2008**

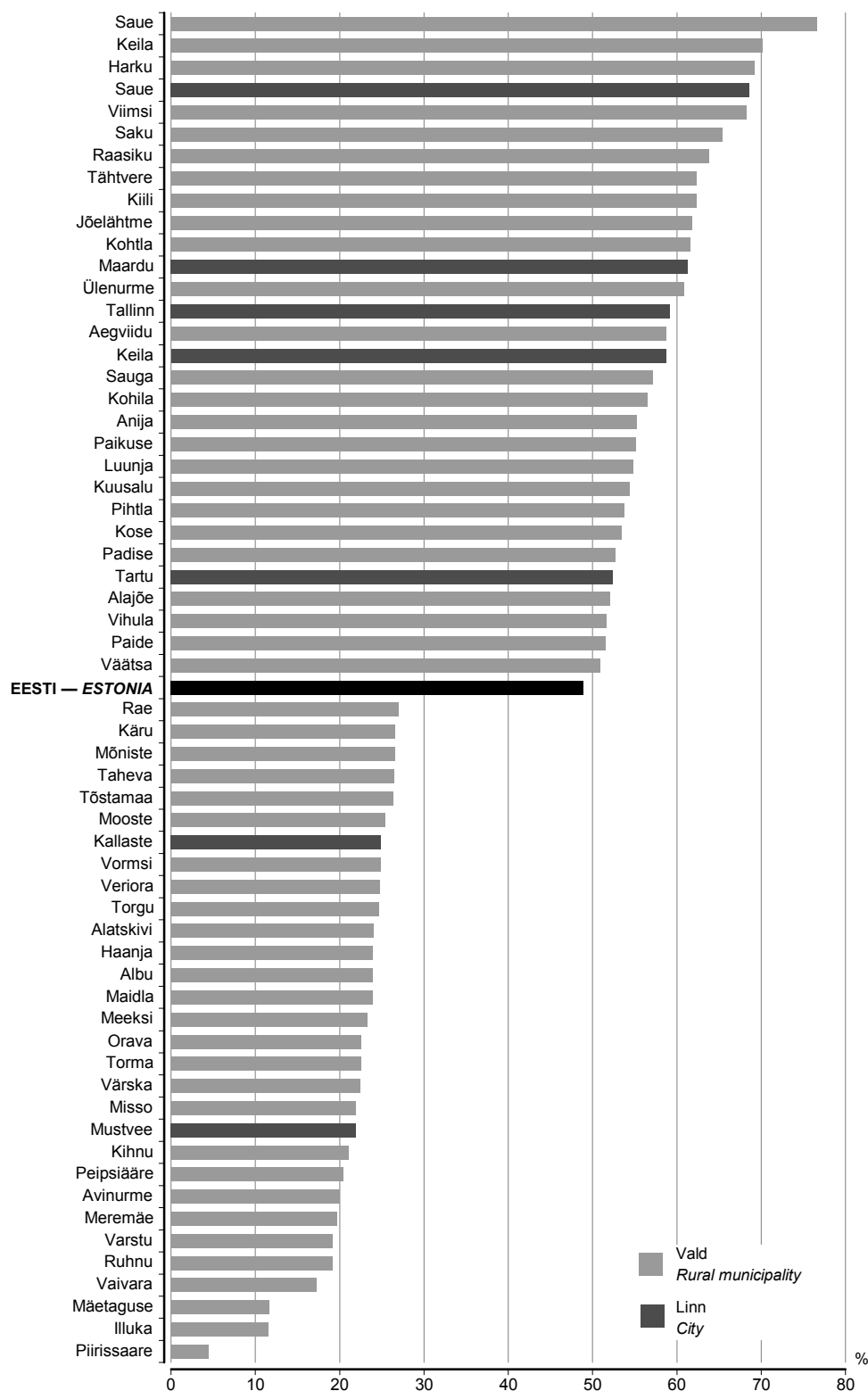
Allikas: Statistikaamet.
 Source: Statistics Estonia.

Joonis 6 **Kohalike eelarvete kogutulu elaniku kohta, 2007**
 Figure 6 **Total revenue of local budgets per inhabitant, 2007**

Allikad: Rahandusministeerium, Statistikaamet.
 Sources: Ministry of Finance of the Republic of Estonia, Statistics Estonia.

Joonis 7 Füüsilise isiku tulumaksu osatähtsus kohalike omavalitsuste kogutuludes, 2007
 Figure 7 Share of personal income tax in the total revenue of local governments, 2007

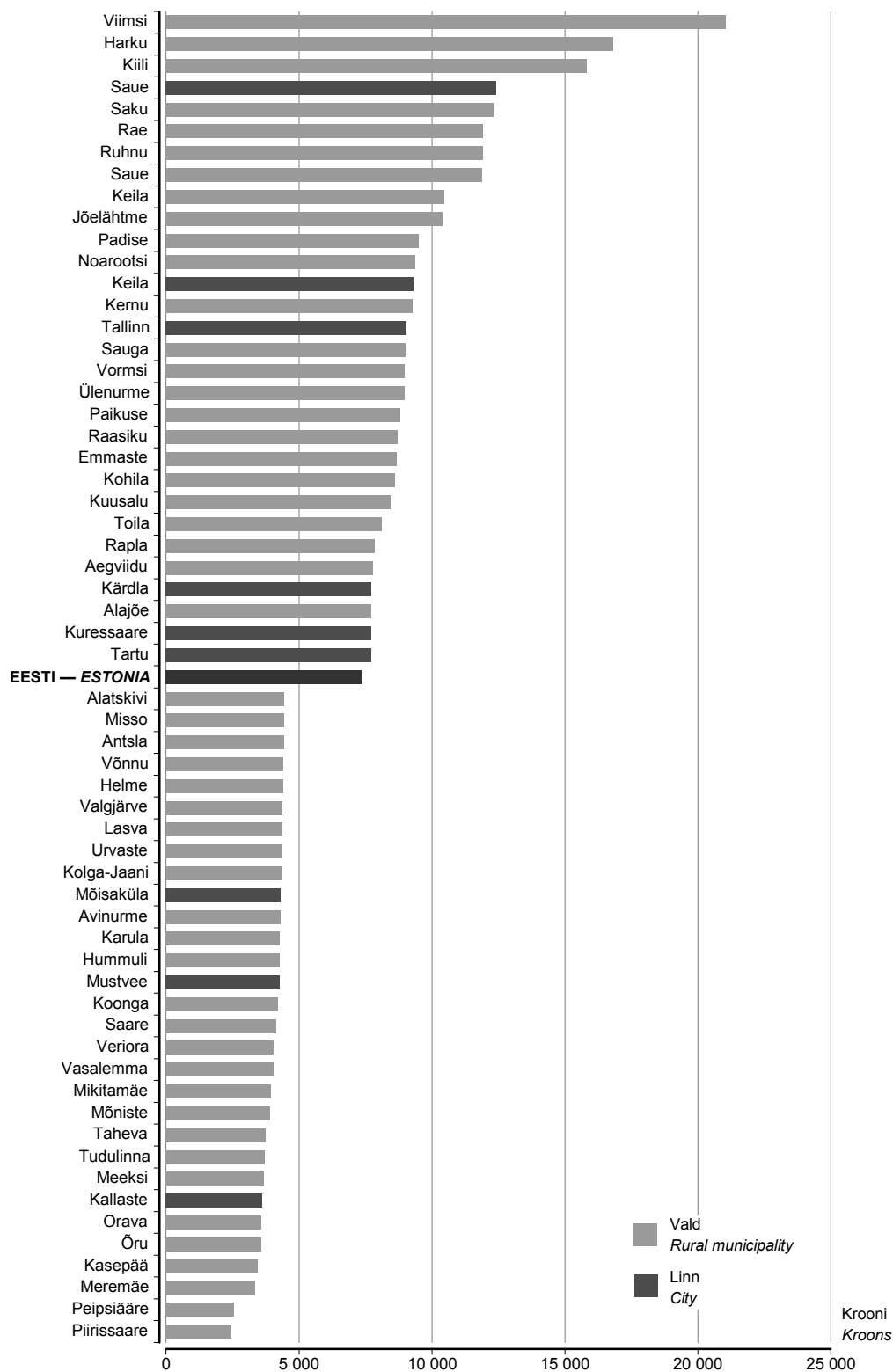

Allikas: Rahandusministeerium.

Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

Joonis 8 **Füüsilise isiku tulumaksu laekumine kohaliku omavalitsuse eelarvesse elaniku kohta, 2007**

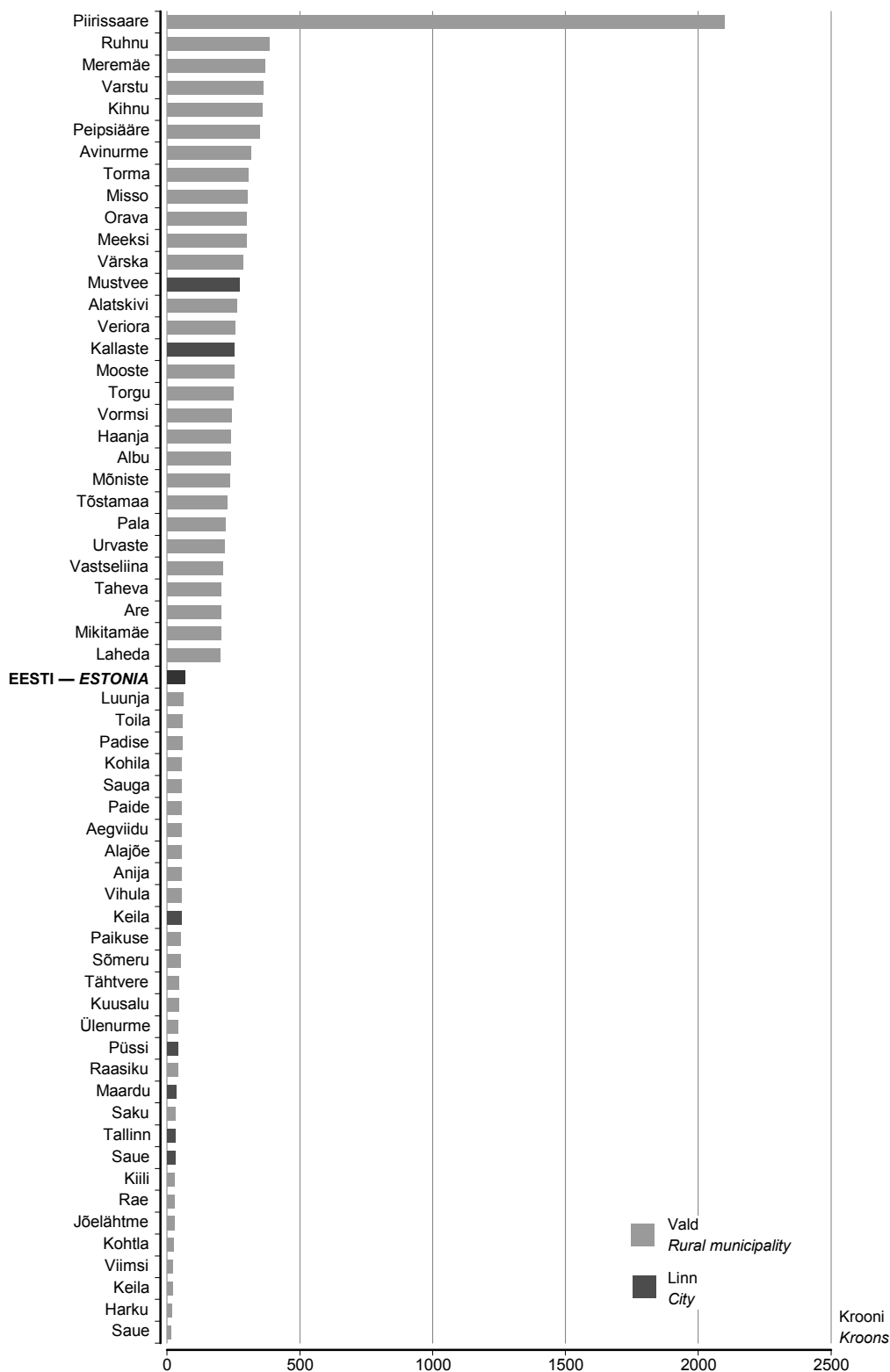
Figure 8 *Personal income tax revenue in local budget per inhabitant, 2007*

Allikad: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

Sources: Ministry of Finance of the Republic of Estonia, Statistics Estonia.

Joonis 9 Riigieelarvest saadud toetused füüsilise isiku tulumaksu 100 krooni kohta, 2007
 Figure 9 Subsidies from state budget per 100 kroons of personal income tax, 2007

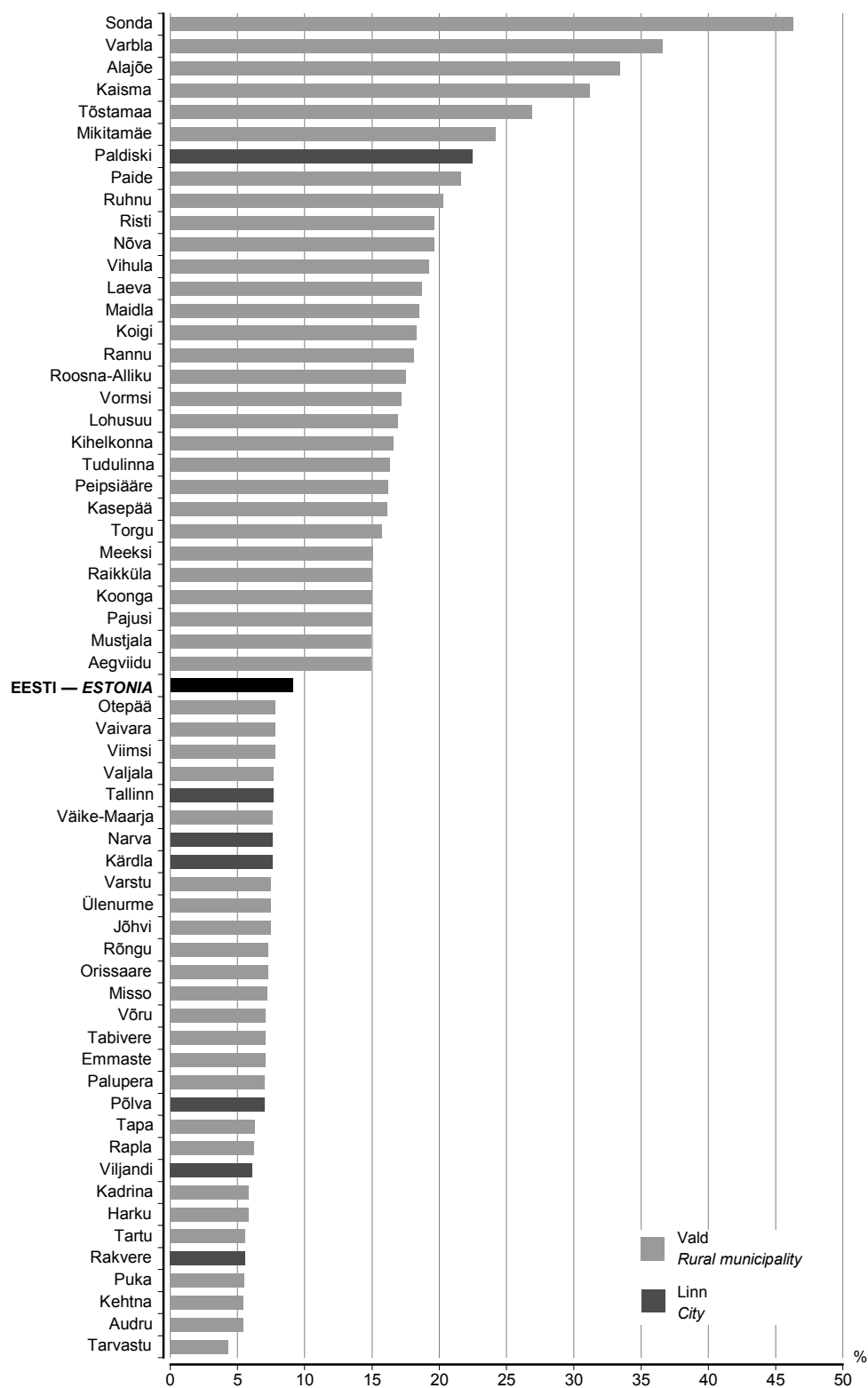

Allikas: Rahandusministeerium.

Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

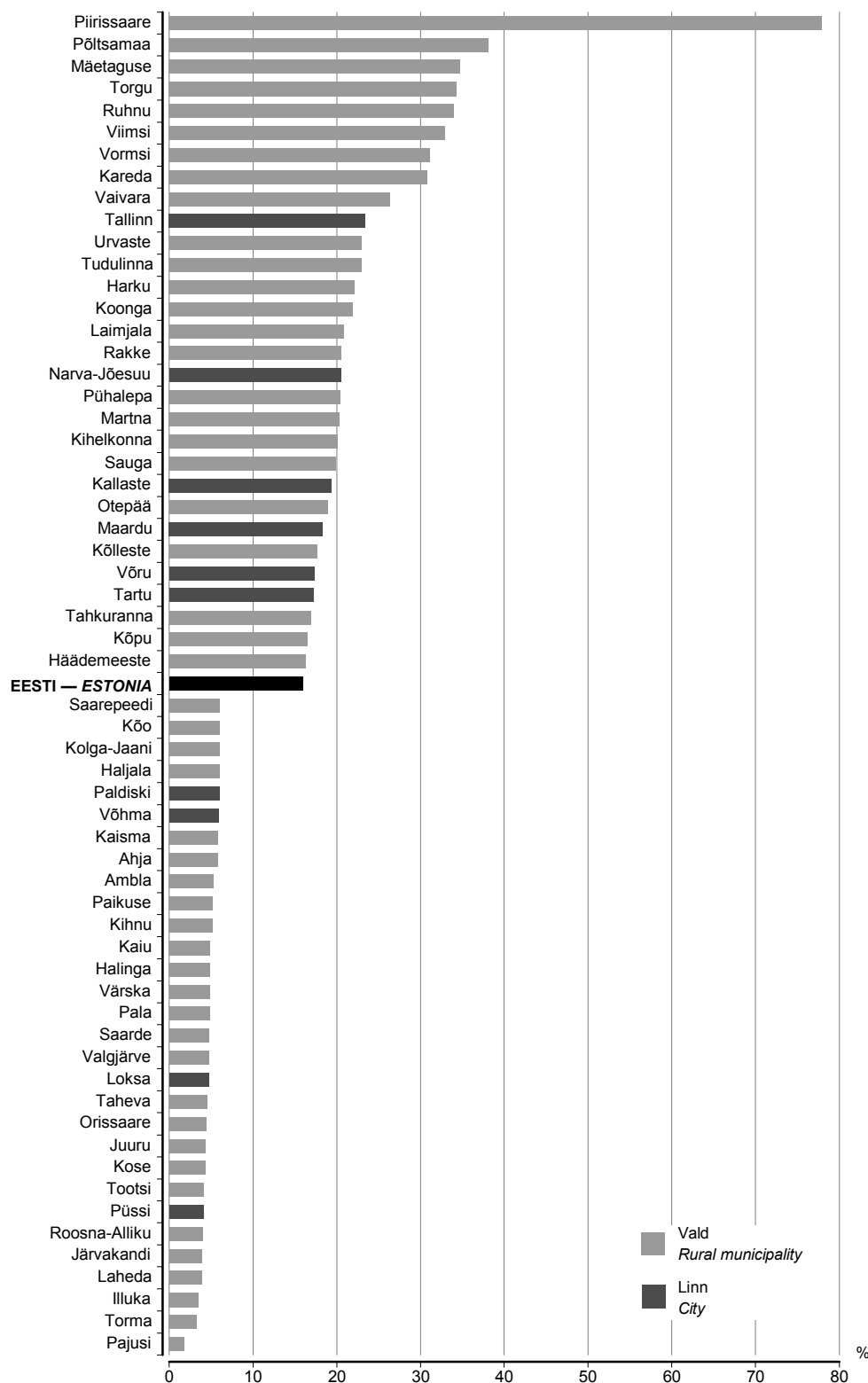
Joonis 10 **Kohalike eelarvete üldiste valitsemissektori teenuste kulude osatähtsus kogukuludes, 2007**

Figure 10 *Share of administration expenses of local budgets in the total expenditure, 2007*

Allikas: Rahandusministeerium.
 Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

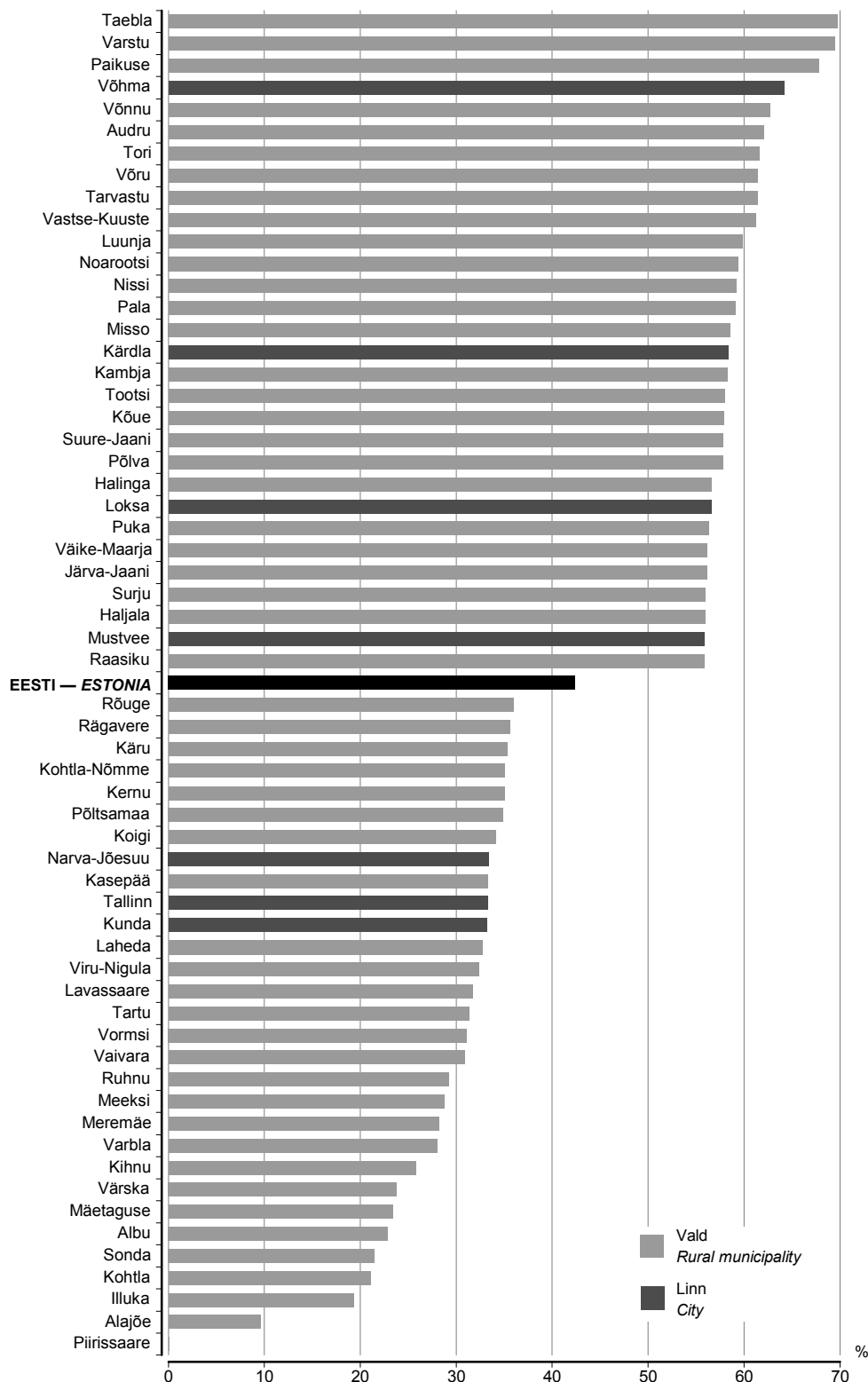
Joonis 11 **Kohalike eelarvete majanduskulude osatähtsus kogukuludes, 2007**
 Figure 11 **Share of economic expenses of local budgets in the total expenditure, 2007**

Allikas: Rahandusministeerium.
 Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

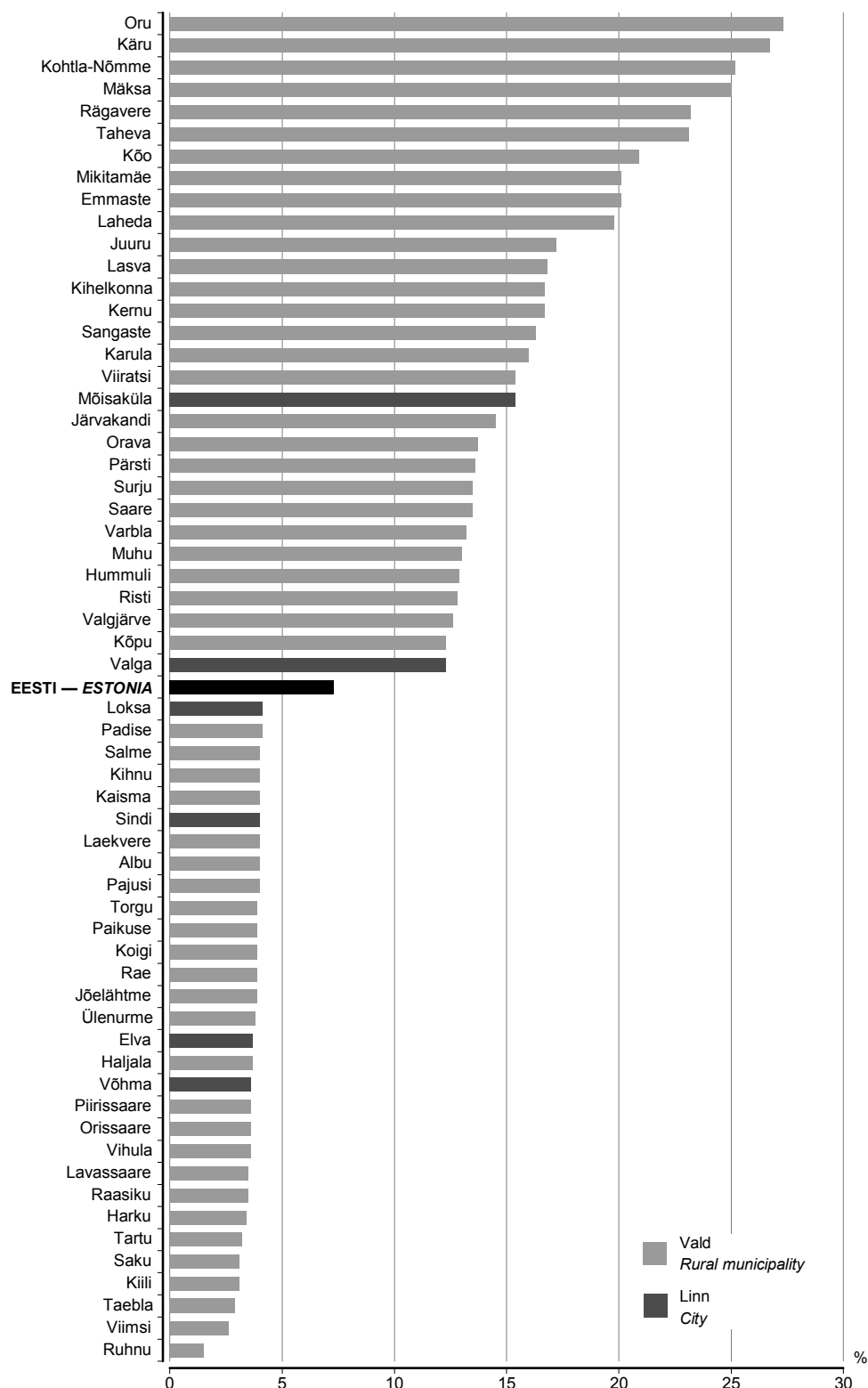

Joonis 12 **Kohalike eelarvete hariduskulude osatähtsus kogukuludes, 2007**
 Figure 12 *Share of education expenses of local budgets in the total expenditure, 2007*

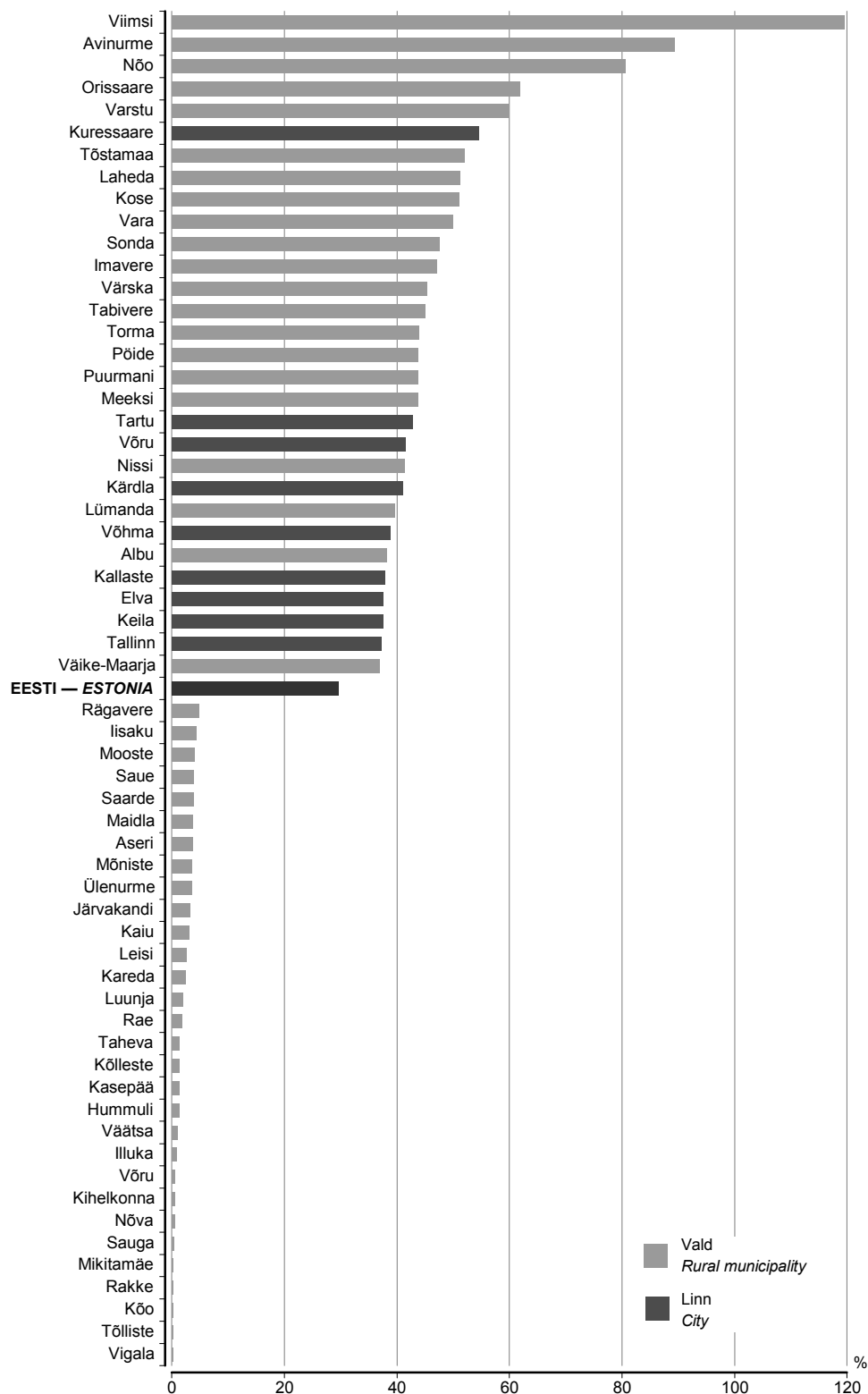
Allikas: Rahandusministeerium.
 Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

Joonis 13 **Kohalike eelarvete sotsiaalse kaitse kulude osatähtsus kogukuludes, 2007**
 Figure 13 *Share of social protection expenses of local budgets in the total expenditure, 2007*

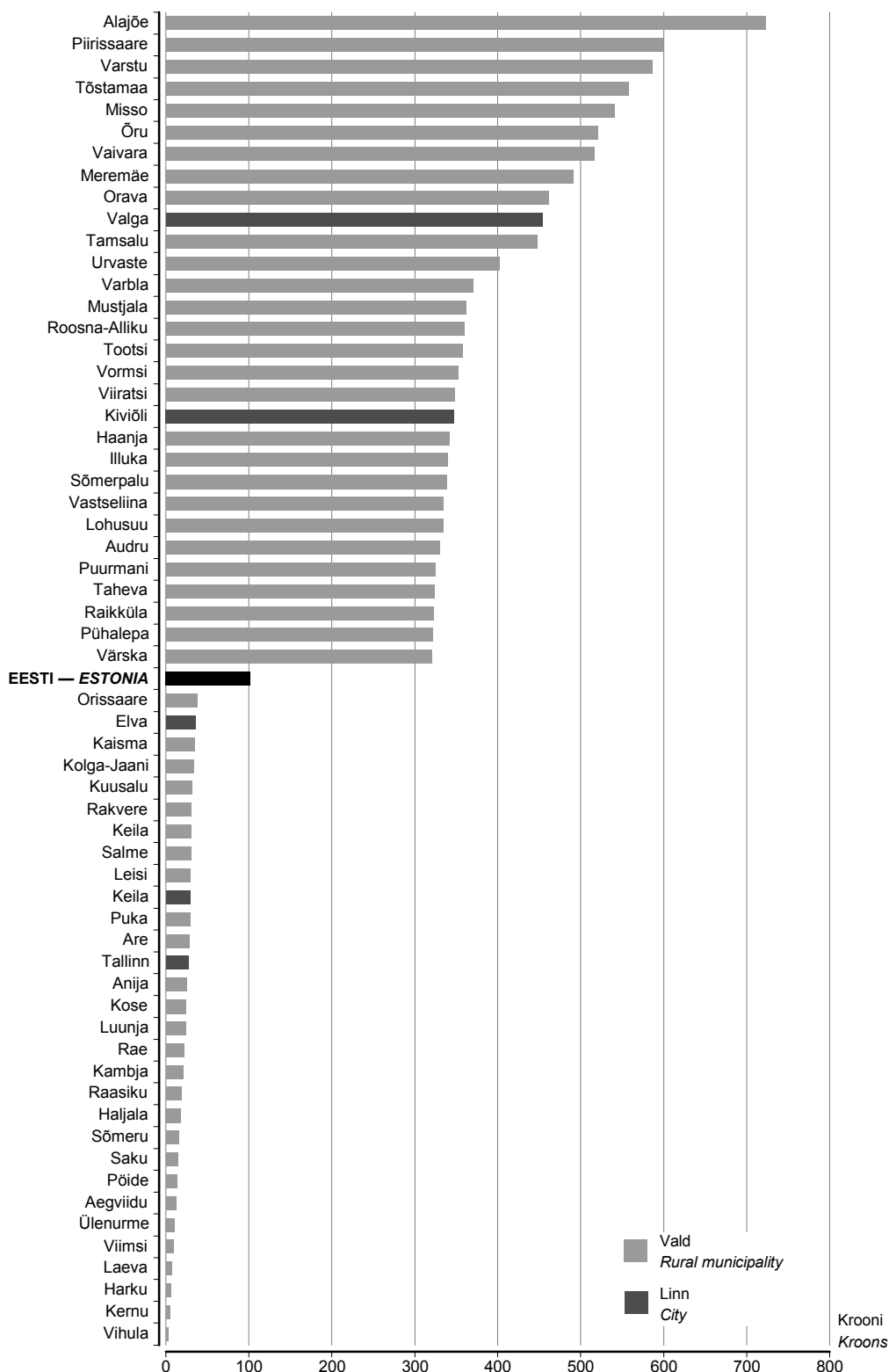
Allikas: Rahandusministeerium.
 Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

Joonis 14 **Kohalike omavalitsuste võlakoormus, 31. detsember 2007**
 Figure 14 *Debt burden of local governments, 31 December 2007*

Allikas: Rahandusministeerium.
 Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia.

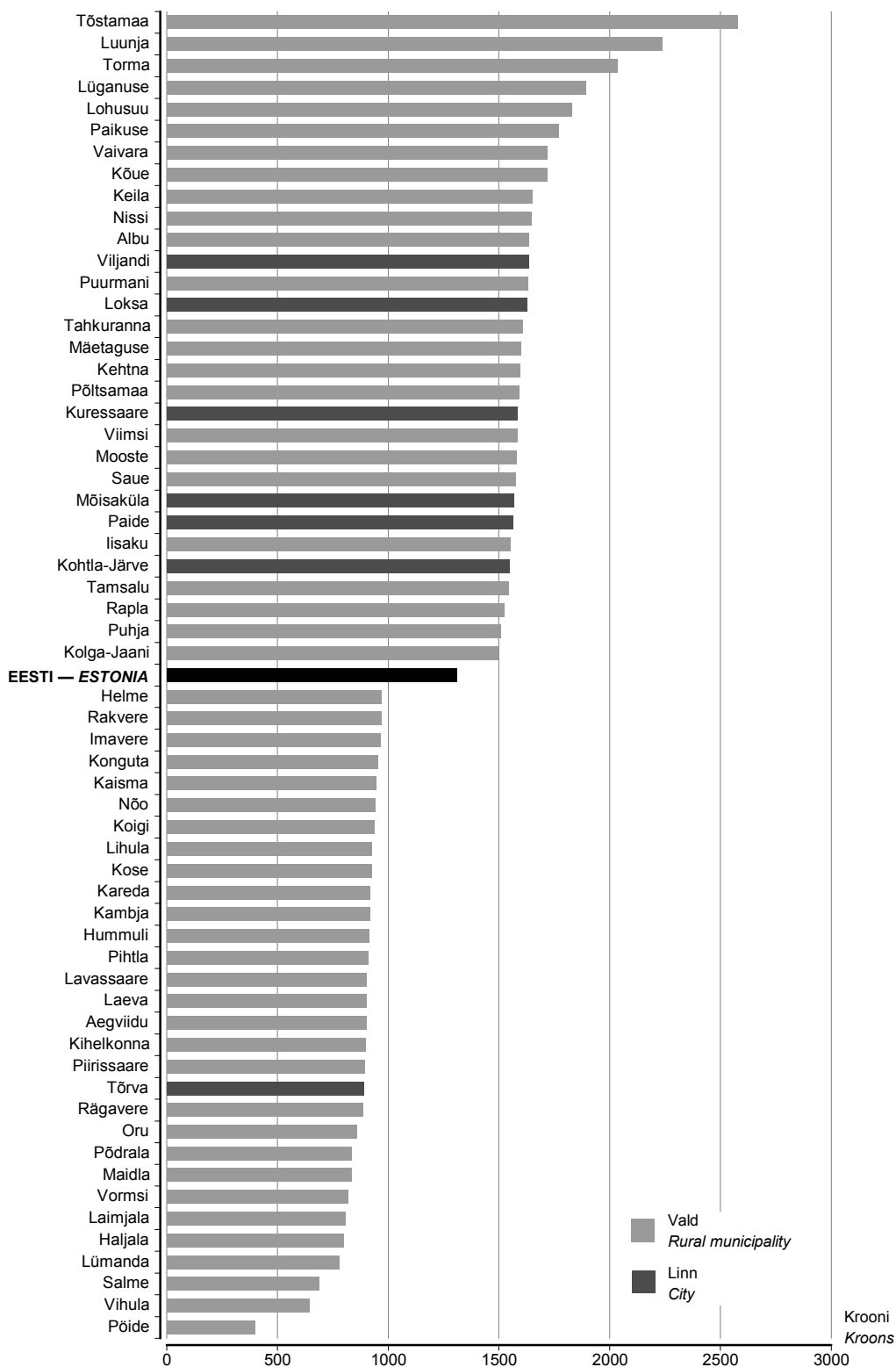
Joonis 15 Toimetulekutoetus elaniku kohta, 2007
 Figure 15 Subsistence benefit per inhabitant, 2007

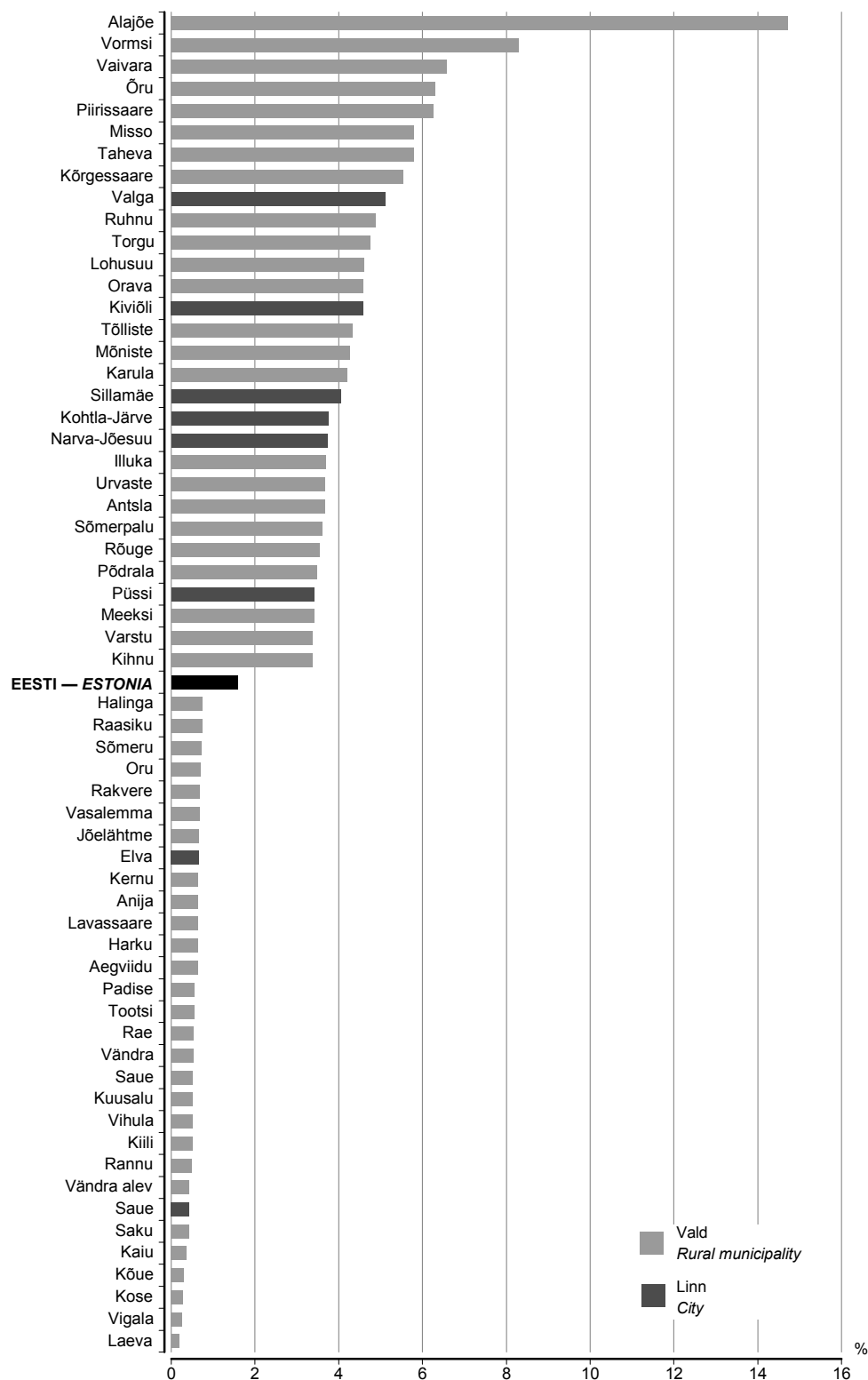
Allikad: Sotsiaalministeerium, Statistikaamet.

Sources: Ministry of Social Affairs, Statistics Estonia.

Joonis 16 **Toetus toimetulekupiiri tagamiseks rahuldatud taotluse kohta, 2007**
 Figure 16 **Subsistence benefit to guarantee the subsistence level per application satisfied, 2007**

Allikas: Sotsiaalministeerium.
 Source: Ministry of Social Affairs.

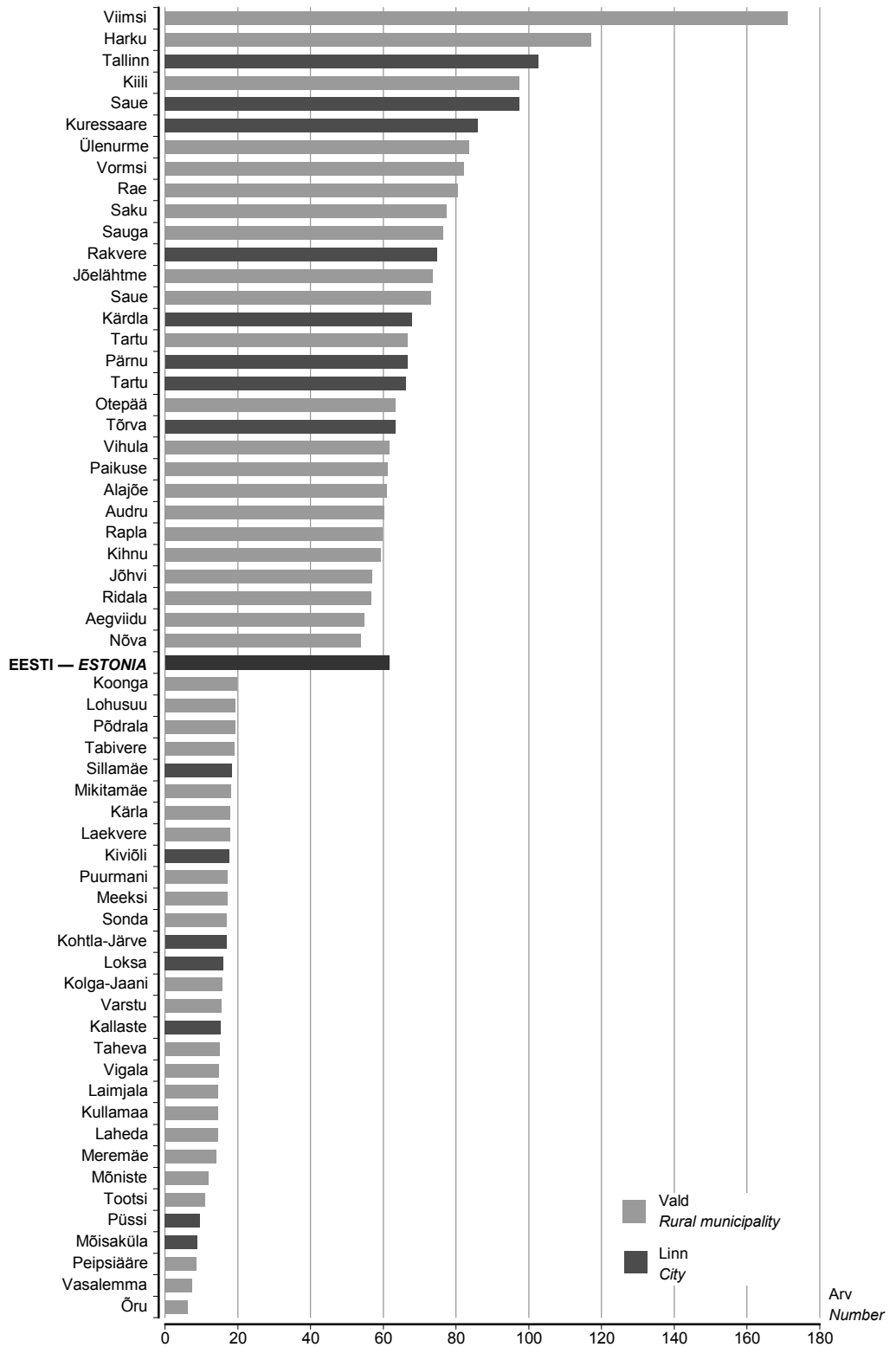
Joonis 17 **Registreeritud töötute osatähtsus 16–63/60-aastaste hulgas, 2007**Figure 17 *Registered unemployed persons as the percentage of the population aged 16–63/60, 2007*

Allikad: Tööturuamet, Statistikaamet.

Sources: Estonian Labour Market Board, Statistics Estonia.

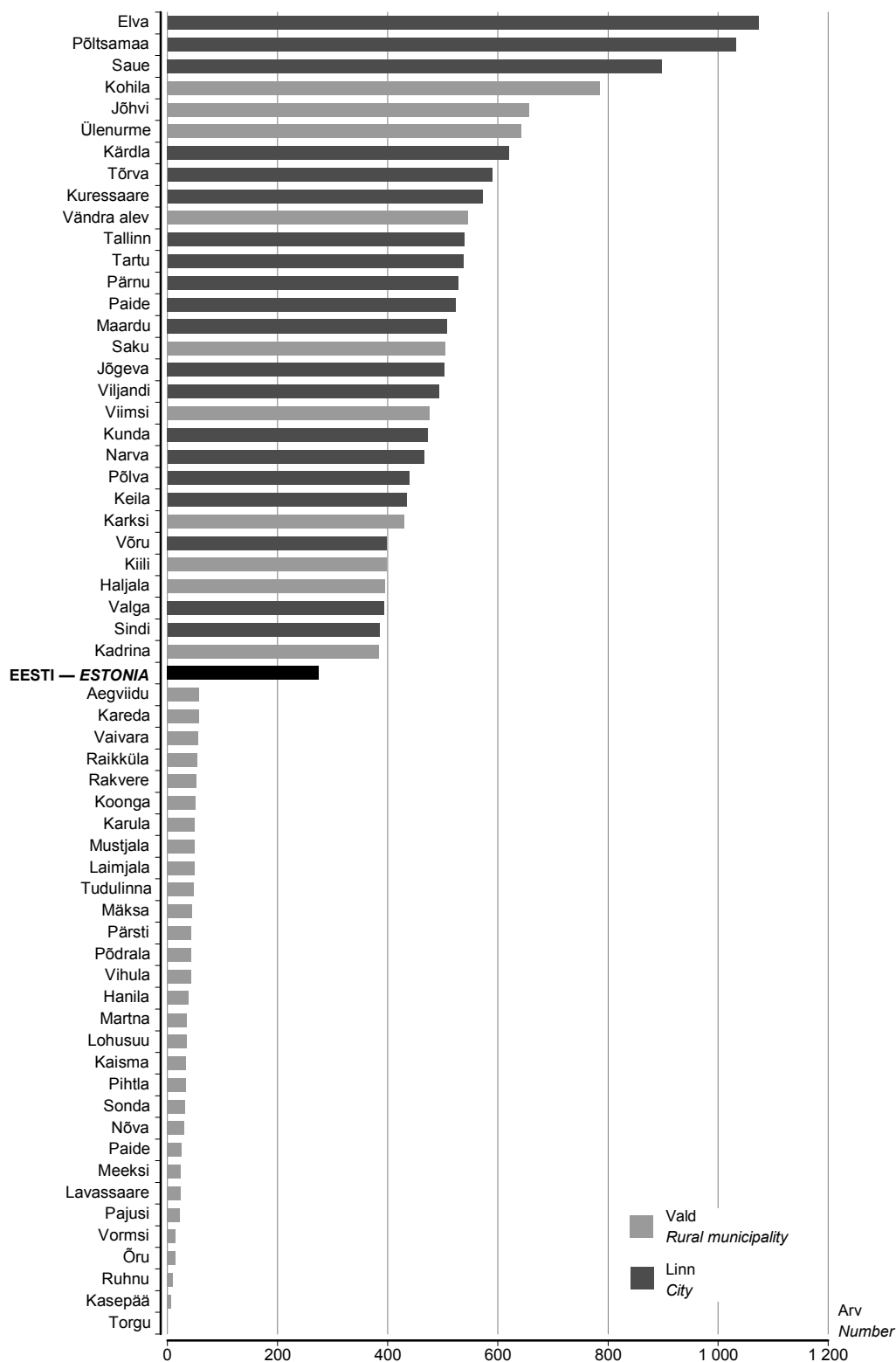
Joonis 18 **Aastaaruande esitanud äriühinguid tuhande 16-aastase kuni pensioniealise kohta, 2006**

Figure 18 *Companies having presented annual bookkeeping reports per 1,000 inhabitants aged 16 until pension age, 2006*

Allikad: Registreite ja Infosüsteemide Keskus, Statistikaamet.
Sources: Centre of Registers and Information Systems, Statistics Estonia.

Joonis 19 Üldharidus: õpilasi kooli kohta, 2007/2008. õppeaasta alguses^a
 Figure 19 General education: pupils per school, 2007/2008, at the beginning of the academic year^a

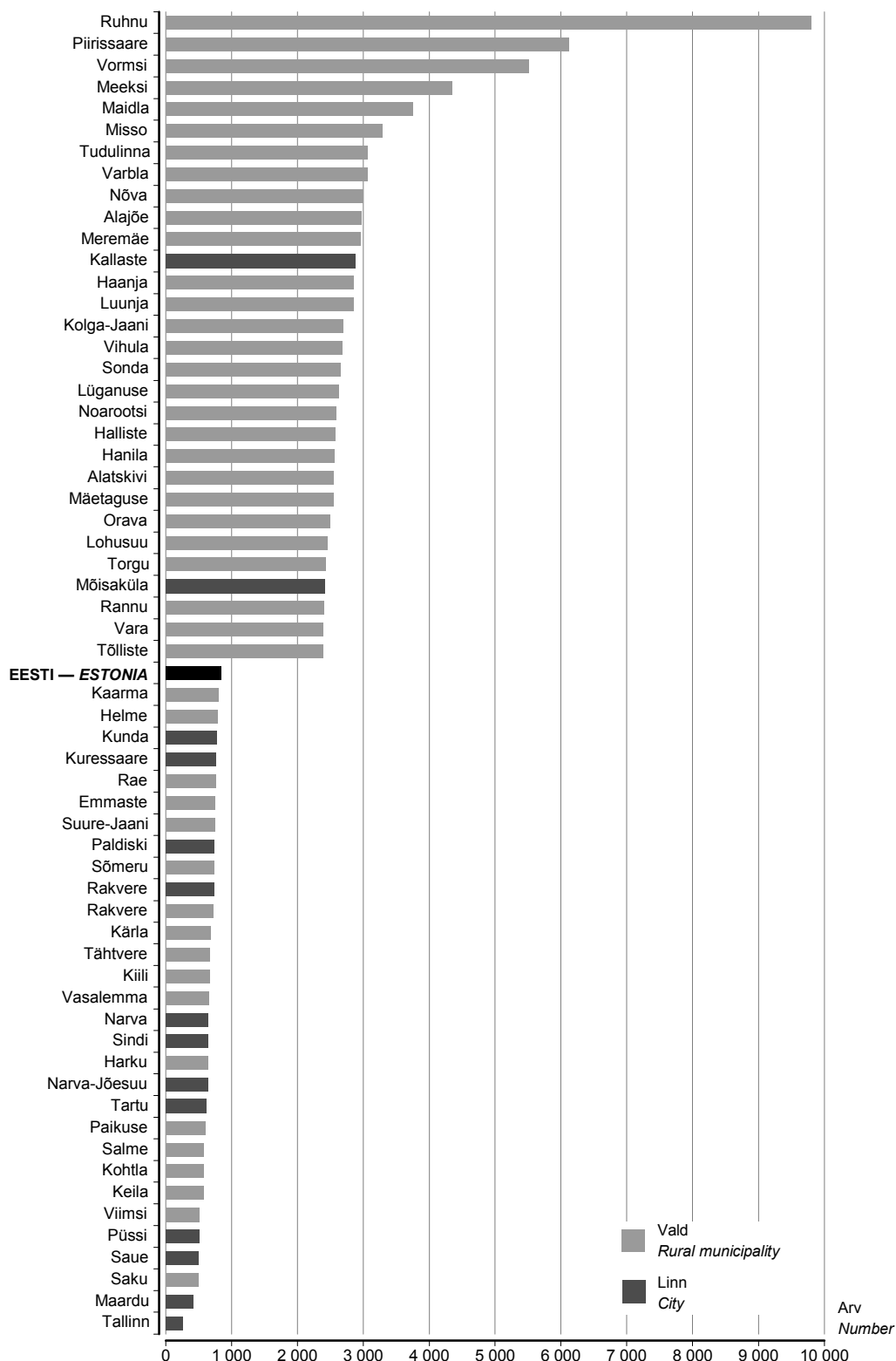

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium.
 Source: Ministry of Education and Research.

^a Püssi linna ning Alajõe, Kohtla ja Piirissaare valla territooriumil päevaõppe üldhariduskooli ei ole.
^a There are no full-time general education schools in the territory of Püssi city and Alajõe, Kohtla and Piirissaare rural municipalities.

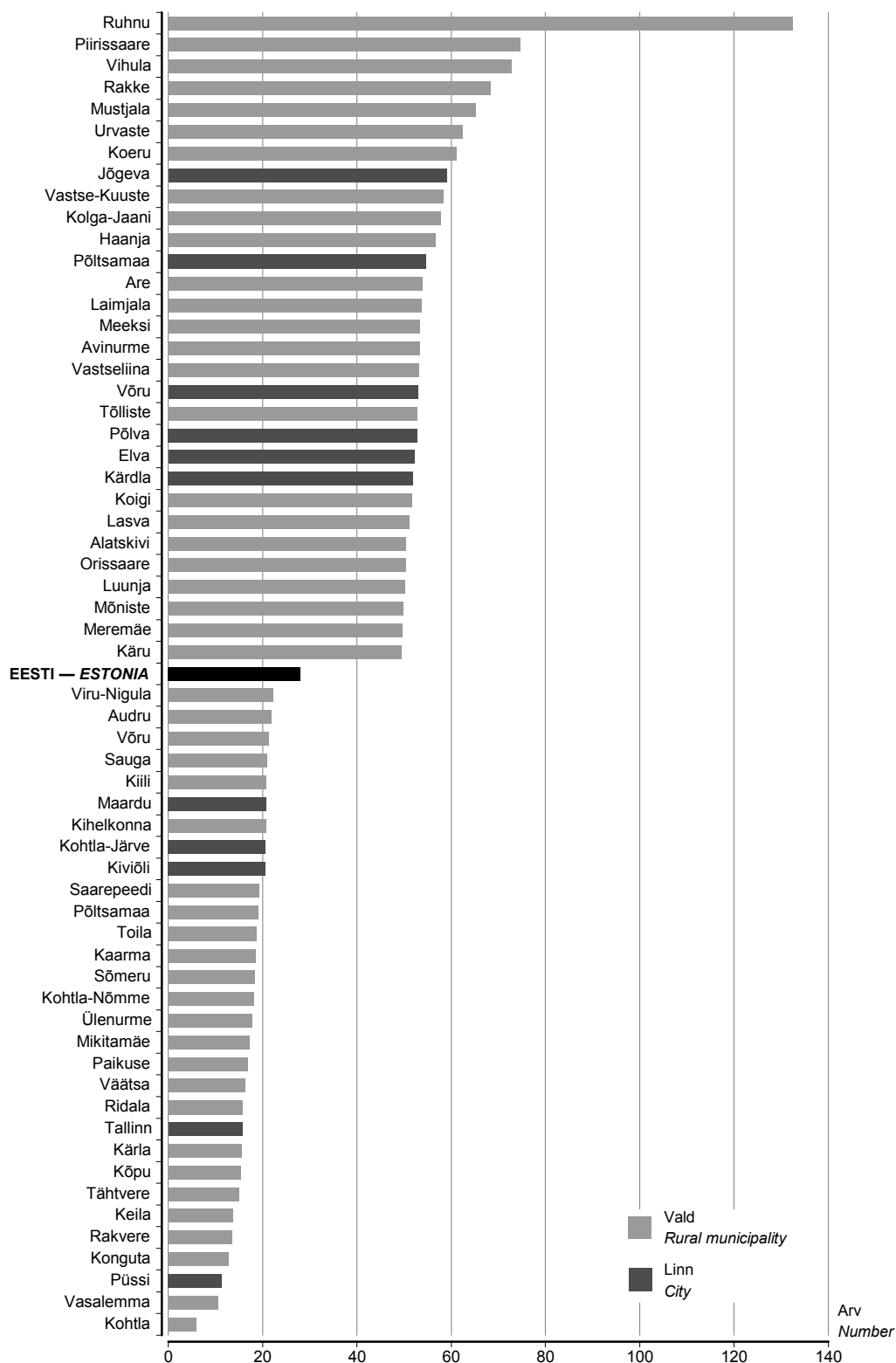

Joonis 20 Üldkasutatavate rahvaraamatukogude fondi suurus 100 elaniku kohta, 2007
 Figure 20 Stock of public library units per 100 inhabitants, 2007

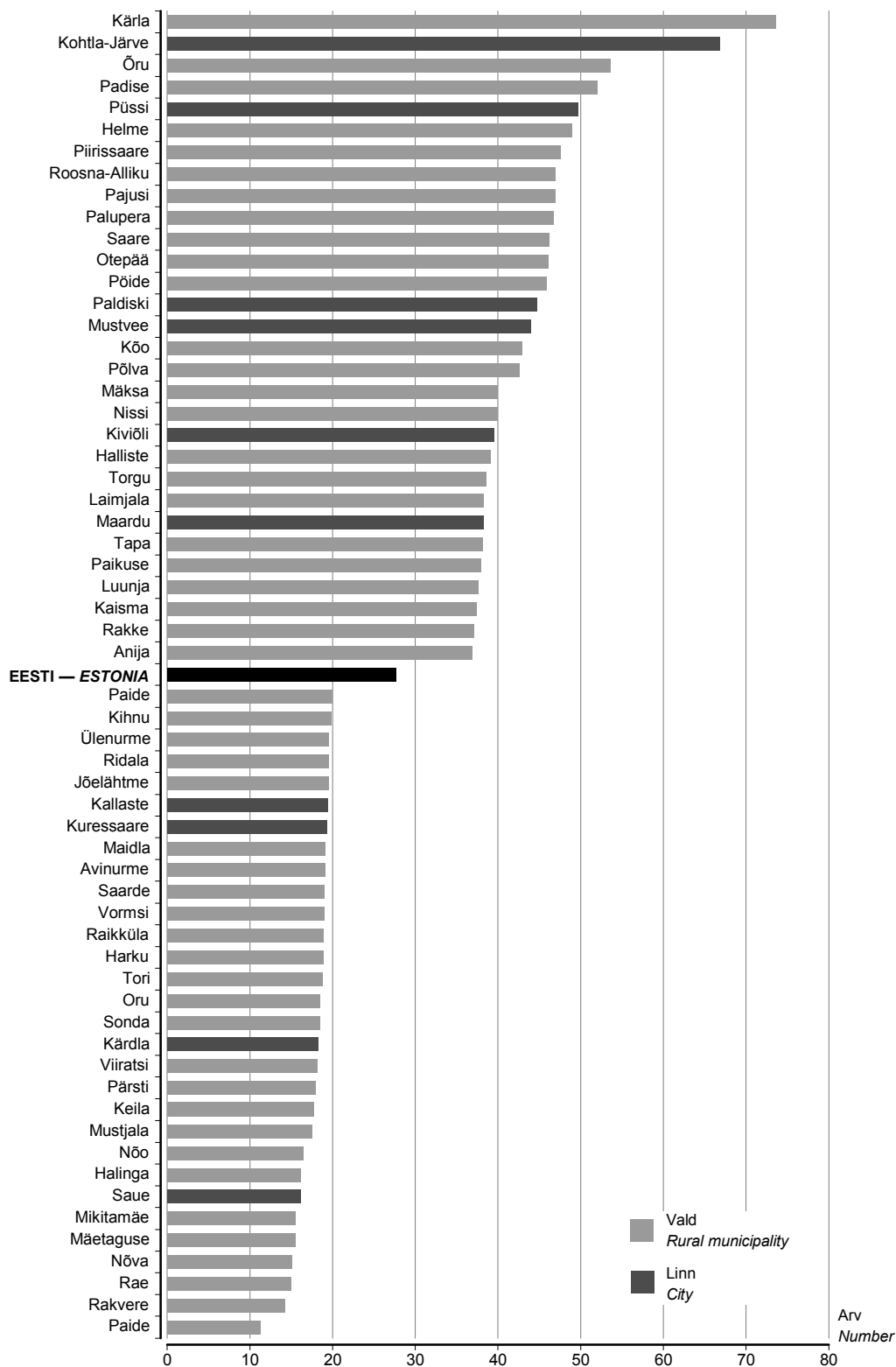
Allikad: Eesti Rahvusraamatukogu, Statistikaamet.
 Sources: National Library of Estonia, Statistics Estonia.

Joonis 21 Üldkasutatavate rahvaraamatukogude lugejaid 100 elaniku kohta, 2007
 Figure 21 Registered users of public libraries per 100 inhabitants, 2007

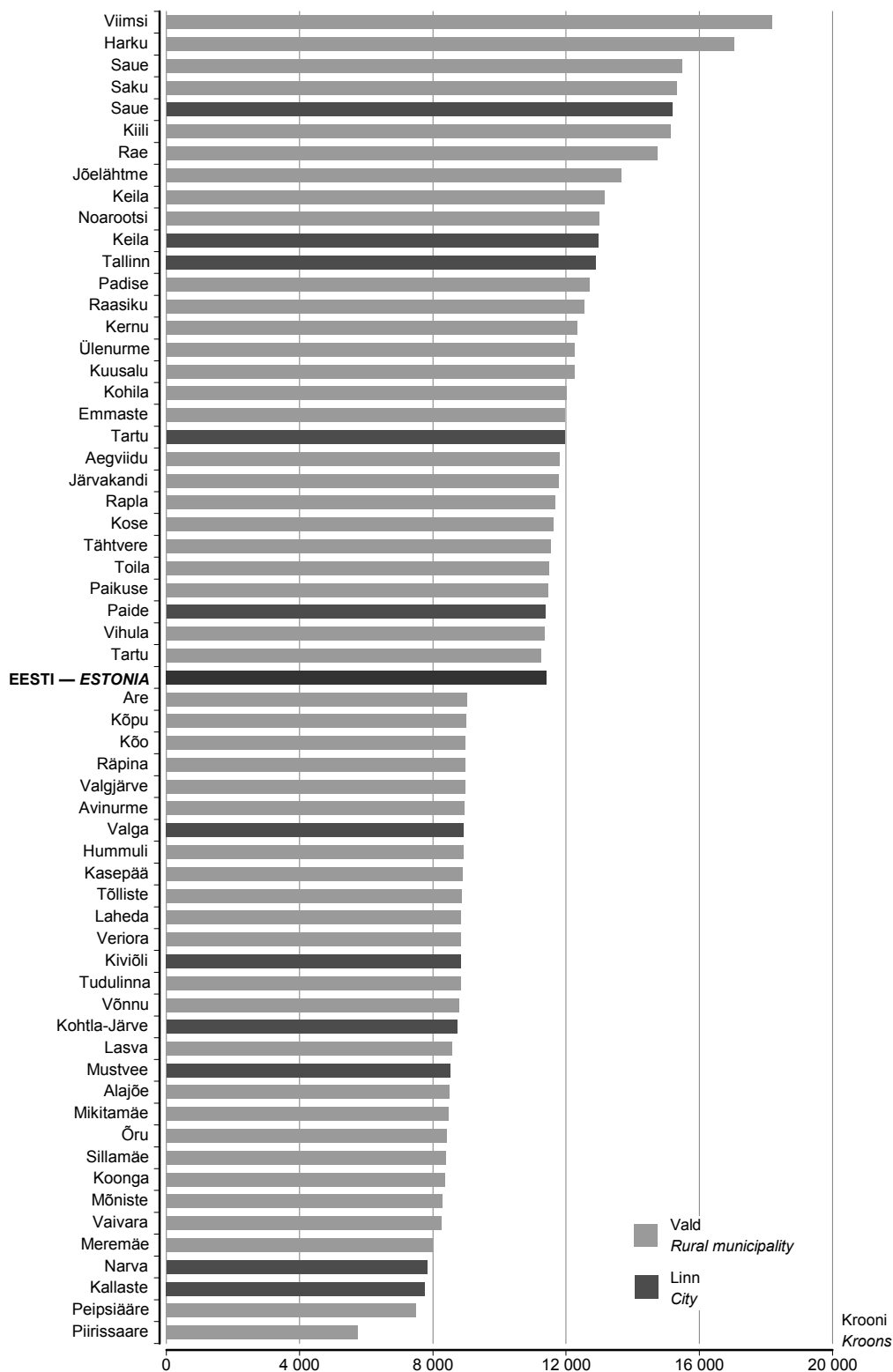
Allikad: Eesti Rahvusraamatukogu, Statistikaamet.
 Sources: National Library of Estonia, Statistics Estonia.

Joonis 22 **Üldkasutatavates raamatukogudes laenutatud üksusi keskmiselt lugeja kohta, 2007**
 Figure 22 *Average number of library units lent per user in public libraries, 2007*

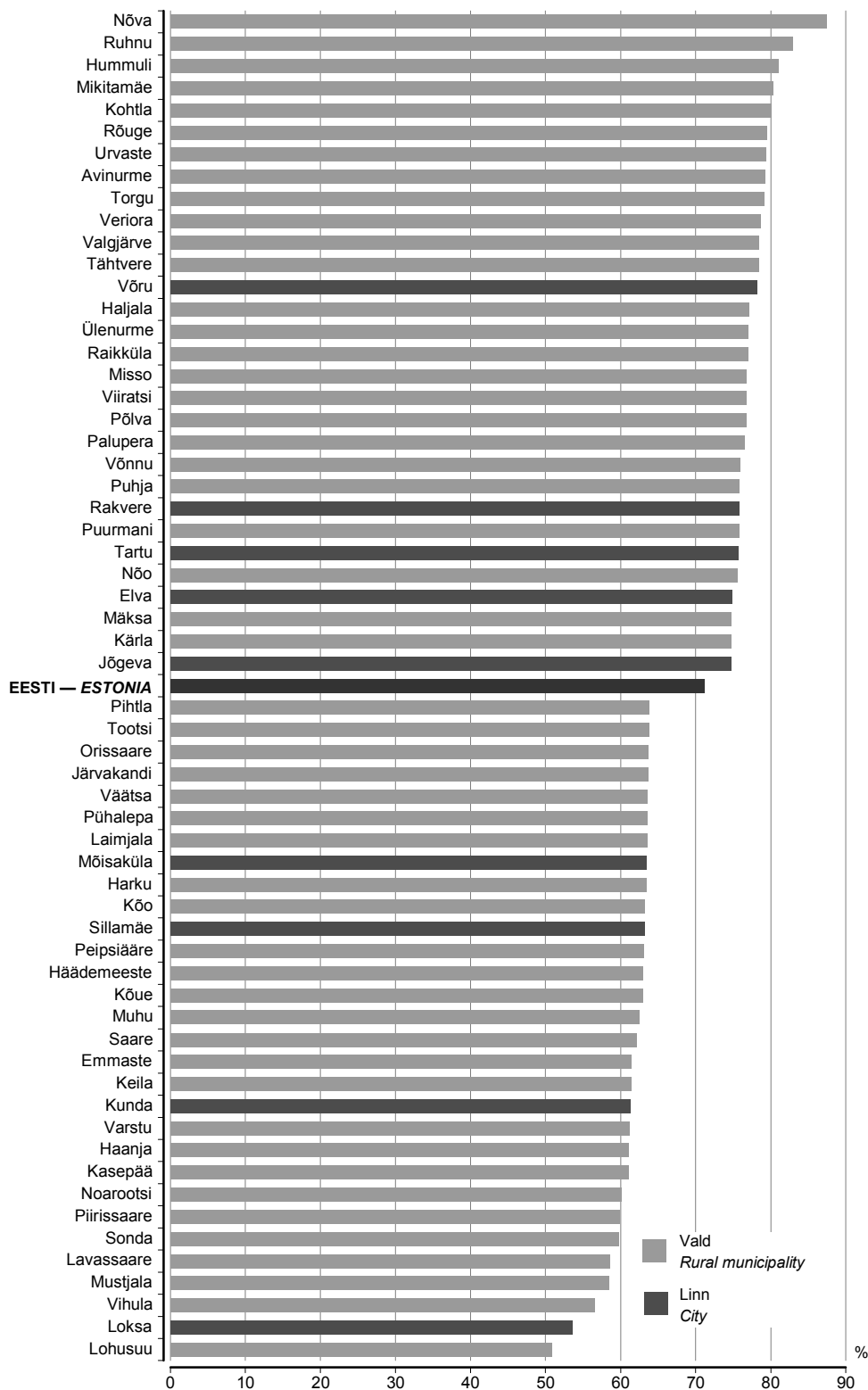
Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu.
 Source: National Library of Estonia.

Joonis 23 **Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, 2007**
 Figure 23 **Average monthly gross income per employee, 2007**

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.
 Source: Estonian Tax and Customs Board.

Joonis 24 **Naiste kuukeskmise brutotulu suhe meeste kuukeskmise brutotulule, 2007**
 Figure 24 **Ratio of females' average monthly gross income to males' average monthly gross income, 2007**

Allikas: Maksu- ja Tolliamet.
 Source: Estonian Tax and Customs Board.

LISA 2. VALIK ANDMEID OMAVALITSUSÜKSUSTE KOHTA
ANNEX 2. SELECTION OF DATA ON LOCAL GOVERNMENT UNITS

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Eesti	Harju	Linnad					
	Estonia	maakond	Cities	Keila	Loksa	Maardu	Paldiski	Saue
Pindala, km ²	43 432,31	4 333,13	10,46	3,81	22,76	60,17	3,49	158,27
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	..	..	25,2	67,8	18,7	48,2	18,7	0,5
Tallinnast	..	..	24,7	68,8	19,8	47,6	20,1	0,9
Rahvaarv	1 340 935	523 277	9 384	3 437	16 549	4 154	5 142	397 617
Rahvaarvu muutus, %	-0,11	0,22	-0,03	-0,49	-0,01	-0,38	0,90	0,19
Sündimuse üldkordaja	11,8	13,9	9,7	9,0	10,0	10,3	16,2	13,7
Suremuse üldkordaja	13,0	11,8	10,2	13,9	10,1	14,2	7,2	11,8
Loomuliku iibe kordaja	-1,2	2,1	-0,5	-4,9	-0,1	-3,9	9,0	1,9
Ülalpeetavate määr	47,1	44,6	40,4	42,5	31,9	44,1	46,8	45,1
Demograafiline tööturusurveindeks	0,85	0,76	0,94	0,80	0,87	1,23	0,84	0,70
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	20 148,8	8 392,3	148,6	49,7	201,1	61,6	92,8	6 063,9
maksud	10 576,5	5 301,2	89,2	24,1	146,2	32,6	64,8	3 860,2
füüsilise isiku tulumaks	9 853,7	4 897,0	87,3	23,3	123,3	29,7	63,6	3 590,0
toetused	6 691,8	1 558,3	45,4	18,4	42,1	23,7	19,4	1 085,9
Kulud kokku	20 415,4	8 610,4	139,4	51,6	221,8	62,7	79,2	6 459,8
üldised valitsemissektori teenused	1 865,4	722,2	14,8	6,5	22,4	14,1	11,2	500,5
majandus	3 250,4	1 848,0	13,6	2,4	40,5	3,8	9,0	1 511,5
haridus	8 657,6	3 154,9	68,8	29,2	83,7	29,0	41,1	2 150,6
sotsiaalne kaitse	1 481,5	587,4	6,3	2,1	18,3	3,8	5,0	476,2
Võlakoomus, %	29,6	35,0	37,5	32,1	36,4	18,7	14,1	37,2
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	136 952,9	16 645,2	273,7	317,8	1 051,7	823,0	199,2	10 862,2
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 312	1 222	1 312	1 628	1 157	1 420	1 410	1 167
Registreeritud töötud	13 459	3 485	69	35	190	61	14	2 774
Äriühingud	52 310	31 576	326	36	499	63	315	26 412
primaarsektor	2 423	423	4	1	2	-	3	217
sekundaarsektor	10 444	5 655	90	9	103	9	88	4 472
tertsiaarsektor	39 443	25 498	232	26	394	54	224	21 723
Müügitulu, miljonit krooni	611 615,4	440 365,8	4 242,5	605,5	11 081,5	790,5	3 266,4	381 224,8
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	11 415	13 074	12 964	10 471	10 265	10 360	15 194	12 898
mehed	13 425	15 613	15 283	13 640	12 488	12 644	17 691	15 360
naised	9 563	10 867	10 963	7 308	8 207	8 419	12 683	10 847
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	624 457	269 138	4 882	1 674	8 796	2 140	3 039	199 795
Kasutusse lubatud								
eluruumid	7 073	5 232	114	1	24	-	14	3 121
eluruumide pind, m ²	566 675	417 789	9 028	232	3 640	-	2 132	237 125
mitteeluhooned	1 095	255	2	1	13	4	3	76
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	920 779	554 867	705	60	37 663	5 264	6 181	331 533
Üldharidus								
Koolid	589	142	4	2	3	2	1	84
Õpilased	161 961	60 456	1 734	446	1 524	593	898	45 293
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	561	78	1	1	1	1	1	20
Fondi suurus, arvestusüksust	11 307 609	2 052 856	84 043	35 510	68 814	30 755	25 529	1 035 825
Lugejad	376 048	97 817	3 453	1 265	3 446	1 214	1 590	62 381
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	10 400	4 439	66	43	193	91	15	3 065

Vallad Rural municipalities								Indicator
Aegviidu	Anija	Harku	Jõelähtme	Keila	Kernu	Killi	Kose	
11,97	520,94	159,77	210,86	178,97	174,70	100,37	237,33	Area, km ²
								Distance, km
64,0	43,7	12,5	23,2	25,9	39,9	16,5	41,0	from the county centre
65,1	44,7	12,0	24,3	25,4	41,3	17,9	42,1	from Tallinn
881	6 223	6 975	5 235	3 780	1 663	2 470	5 687	Population
-1,23	-0,16	1,77	0,27	-0,21	0,30	0,94	-0,09	Change in population, %
6,8	11,1	25,0	12,1	14,5	21,7	22,4	11,2	Crude birth rate
19,2	12,7	7,7	9,6	17,2	18,7	13,8	12,3	Crude death rate
-12,4	-1,6	17,3	2,5	-2,7	3,0	8,6	-1,1	Crude rate of natural increase
72,5	48,7	45,8	42,3	47,2	65,1	48,4	45,1	Dependency ratio
0,89	1,10	0,92	1,02	1,08	1,10	1,07	1,10	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
11,7	81,0	168,2	87,9	56,3	39,4	62,5	81,2	Total revenue
7,2	48,4	137,4	65,2	44,0	17,7	41,3	45,4	taxes
6,9	44,7	116,3	54,3	39,6	15,4	38,9	43,4	personal income tax
3,8	24,2	18,6	14,0	8,5	19,5	10,9	27,7	grants
11,9	77,5	189,1	84,1	57,4	39,3	60,6	82,1	Total expenditure
1,8	6,7	10,9	9,2	7,8	5,0	8,2	10,7	administration expenses
1,6	8,8	41,7	12,9	7,7	4,2	8,5	3,6	economy
5,1	39,0	77,2	39,6	31,6	13,8	32,3	38,3	education
0,5	4,5	6,5	3,3	4,3	6,6	1,9	4,2	social protection
0,0	13,3	14,9	9,1	25,3	10,2	14,8	51,0	Debt burden, %
11,0	161,0	39,2	279,5	114,7	8,3	118,5	137,9	Subsistence benefits, thousand kroons
900	1 016	..	1 217	1 650	1 017	1 094	924	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
3	25	28	23	33	6	8	10	Registered unemployed persons
26	121	521	250	107	42	151	164	Companies
2	10	14	17	4	5	10	14	primary sector
6	33	115	52	24	9	37	44	secondary sector
18	78	392	181	79	28	104	106	tertiary sector
185,8	1 000,8	2 913,7	2 087,8	578,9	94,0	435,0	618,9	Net sales, million kroons
11 820	10 965	17 052	13 662	13 154	12 337	15 129	11 618	Average monthly gross income per employee, kroons
13 837	12 933	20 827	15 713	16 377	14 579	17 540	13 629	males
9 623	8 958	13 199	11 617	10 060	9 986	12 358	9 675	females
425	3 001	4 916	2 881	2 169	911	1 840	2 731	Average number of employees per month
								Buildings completed
-	4	127	8	8	3	112	1	dwellings
-	833	14 039	1 093	2 088	434	10 214	120	floor area of dwellings, m ²
-	-	12	-	5	3	4	3	non-residential buildings
-	-	6 573	-	427	642	7 012	3 259	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								General education
1	2	4	3	3	2	1	4	Schools
58	656	941	449	190	211	399	870	Pupils
								Public libraries of general use
1	3	3	5	3	3	1	4	Libraries
14 819	62 428	45 156	60 677	21 664	30 860	16 495	64 172	Stock in library units
353	1 469	2 155	1 452	522	634	511	2 118	Users
18	88	95	76	90	7	23	46	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>							
	Kuusalu	Kõue	Nissi	Padise	Raasiku	Rae	Saku	Saue
Pindala, km ²	707,93	295,51	264,92	366,55	158,86	206,73	171,13	196,12
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	38,1	57,8	46,4	46,3	24,9	13,8	15,8	13,1
Tallinnast	39,2	58,8	47,7	45,8	25,9	14,9	17,1	14,4
Rahvaarv	6 368	1 585	3 240	1 742	4 329	8 173	7 464	7 454
Rahvaarvu muutus, %	-0,19	-0,38	-0,52	-1,14	-0,14	0,70	0,30	0,69
Sündimuse üldkordaja	11,8	12,6	8,9	9,1	13,9	19,3	13,7	17,4
Suremuse üldkordaja	13,6	23,9	14,2	20,5	15,5	12,6	10,9	10,5
Loomuliku iibe kordaja	-1,8	-11,3	-5,3	-11,4	-1,6	6,7	2,8	6,9
Ülalpeetavate määr	46,8	47,3	49,5	51,6	48,6	41,5	44,4	44,2
Demograafiline tööturusurveindeks	0,82	1,21	1,14	1,24	0,95	0,96	0,94	0,92
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	99,0	25,3	46,8	31,5	59,0	359,2	140,5	115,0
maksud	59,1	12,3	24,5	19,1	39,5	102,7	97,1	91,0
füüsilise isiku tulumaks	53,8	10,8	22,9	16,6	37,6	97,0	91,8	88,1
toetused	23,0	10,6	16,2	9,6	16,0	25,9	28,0	13,6
Kulud kokku	94,9	27,1	45,1	31,7	58,4	148,4	135,1	100,0
üldised valitsemissektori teenused	7,6	2,9	5,1	4,6	7,5	12,9	13,3	10,2
majandus	9,9	1,7	3,6	2,8	4,7	17,7	20,8	10,4
haridus	48,6	15,7	26,7	17,1	32,7	77,7	61,4	55,1
sotsiaalne kaitse	4,8	1,6	4,3	1,3	2,0	5,8	4,2	9,5
Võlakoomus, %	20,8	10,4	41,3	22,1	9,6	1,8	9,8	3,9
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	203,0	353,5	320,0	144,0	81,0	176,5	109,4	468,0
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	993	1 717	1 645	1 133	1 187	..	1 116	1 576
Registreeritud töötud	21	3	17	6	20	29	20	25
Äriühingud	200	44	67	50	125	433	368	350
primaarsektor	20	8	8	7	9	16	11	13
sekundaarsektor	63	10	23	12	36	98	83	71
tertsiaarsektor	117	26	36	31	80	319	274	266
Müügitulu, miljonit krooni	1 020,9	155,3	211,9	279,5	986,2	12 546,0	3 504,1	4 064,0
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	12 255	10 345	11 115	12 704	12 561	14 742	15 326	15 495
mehed	14 777	12 733	13 061	14 580	14 566	17 354	18 144	19 026
naised	9 565	8 015	9 271	10 398	10 487	12 080	12 528	12 226
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	3 166	745	1 500	947	2 160	4 718	4 205	4 076
Kasutusse lubatud								
eluruumid	7	1	-	4	32	658	15	146
eluruumide pind, m ²	1 272	120	-	489	2 540	53 715	2 173	11 780
mitteeluhooned	5	2	2	4	-	73	11	7
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	878	97	121	215	-	124 901	13 220	9 658
Üldharidus								
Koolid	3	2	2	2	4	3	2	3
Õpilased	728	192	374	179	487	1 052	1 009	516
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	8	2	3	2	3	3	2	3
Fondi suurus, arvestusüksust	68 878	23 252	36 753	31 832	49 626	62 390	36 923	68 387
Lugejad	1 662	531	820	596	1 695	2 695	2 157	2 173
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	60	12	28	17	24	111	95	86

Järg — Cont.

Vallad <i>Rural municipalities</i>		Hiiu maakond <i>county</i>	Linn <i>City</i>	Vallad <i>Rural municipalities</i>				Indicator
Vasalemma	Viimsi		Kärdla	Emmaste	Kõrgessaare	Käina	Pühalepa	
38,66	72,84	1 023,26	4,50	197,49	379,50	186,32	255,45	Area, km ²
								Distance, km
38,3	11,4	..	4,8	39,4	16,1	21,5	15,3	from the county centre
37,7	12,0	..	155,9	166,6	172,4	148,5	144,4	from Tallinn
5 020	8 705	10 118	3 678	1 272	1 305	2 156	1 707	Population
-0,12	1,92	-0,49	-0,46	0,16	-0,61	-0,69	-0,70	Change in population, %
6,4	29,5	7,9	7,6	16,5	6,1	5,1	7,0	Crude birth rate
7,8	10,7	13,3	12,5	14,9	13,8	12,9	14,0	Crude death rate
-1,4	18,8	-5,4	-4,9	1,6	-7,7	-7,8	-7,0	Crude rate of natural increase
21,7	55,3	44,3	44,3	50,9	53,2	39,0	40,3	Dependency ratio
0,59	0,98	0,86	0,87	0,84	0,89	0,81	0,90	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
44,0	266,2	181,7	62,7	31,2	27,2	33,3	27,2	Total revenue
20,7	211,5	81,1	29,0	11,9	10,6	16,7	12,8	taxes
20,3	181,4	75,1	28,5	11,0	8,6	15,8	11,3	personal income tax
13,7	39,9	83,3	29,4	13,7	14,5	13,8	11,9	grants
40,0	313,2	186,8	71,6	29,2	26,9	34,9	24,2	Total expenditure
3,9	24,5	15,0	5,5	2,1	2,3	2,8	2,3	administration expenses
3,6	102,9	21,1	5,8	4,5	2,8	3,1	4,9	economy
20,0	120,5	89,7	41,8	11,4	9,9	15,0	11,7	education
2,3	8,1	15,1	3,4	5,9	1,8	1,8	2,1	social protection
6,1	119,5	29,7	41,1	22,9	27,4	24,5	18,9	Debt burden, %
313,2	78,8	2 155,9	606,1	187,8	377,6	434,4	549,9	Subsistence benefits, thousand kroons
1 250	1 583	1 288	1 294	1 360	1 080	1 453	1 291	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
27	39	145	53	9	43	16	25	Registered unemployed persons
29	877	314	159	30	26	61	38	Companies
1	27	50	16	5	9	8	12	primary sector
10	158	69	37	8	1	18	5	secondary sector
18	692	195	106	17	16	35	21	tertiary sector
387,3	8 084,5	1 584,2	1 026,0	204,0	22,7	280,1	51,4	Net sales, million kroons
10 619	18 167	10 979	11 200	11 964	10 620	10 741	10 244	Average monthly gross income per employee, kroons
12 571	21 789	13 147	13 246	14 488	12 797	12 901	12 375	males
8 741	14 418	8 758	9 340	8 890	8 230	8 516	7 875	females
1 397	7 025	4 845	1 820	628	580	1 050	767	Average number of employees per month
								Buildings completed
-	832	11	2	1	2	6	-	dwellings
-	64 723	1 506	404	116	179	807	-	floor area of dwellings, m ²
-	25	15	1	1	8	3	2	non-residential buildings
-	6 458	1 339	447	46	398	381	67	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								General education
2	3	7	1	1	2	1	2	Schools
229	1 428	1 314	621	132	124	313	124	Pupils
								Public libraries of general use
2	2	7	1	1	1	1	3	Libraries
33 169	44 899	112 005	31 479	9 526	21 191	19 754	30 055	Stock in library units
531	2 394	4 458	1 913	400	498	1 037	610	Users
48	42	53	14	5	5	21	8	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Ida-Viru maakond county	Linnad Cities					
		Kiviõli	Kohtla-Järve	Narva	Narva-Jõesuu	Püssi	Sillamäe
Pindala, km ²	3 364,05	11,75	41,77	84,54	11,03	2,10	10,54
Kaugus, km							
maakonnakeskusest	..	32,0	9,5	48,9	42,2	28,3	22,4
Tallinnast	..	134,0	157,5	213,1	206,4	138,9	186,6
Rahvaarv	170 719	6 749	45 093	66 435	2 645	1 814	16 392
Rahvaarvu muutus, %	-0,60	-1,42	-0,67	-0,42	-1,71	-0,44	-0,60
Sündimuse üldkordaja	9,3	6,6	8,5	10,0	7,9	6,1	8,5
Suremuse üldkordaja	15,4	20,9	15,3	14,1	25,1	11,6	14,5
Loomuliku iibe kordaja	-6,1	-14,3	-6,8	-4,1	-17,2	-5,5	-6,0
Ülalpeetavate määr	46,2	54,0	42,5	44,6	43,4	35,2	43,3
Demograafiline tööturusurveindeks	0,73	0,61	0,72	0,72	0,62	0,73	0,72
Kohalikud eelarved, miljonit krooni							
Tulud kokku	2 098,6	86,4	503,2	713,5	35,6	21,9	175,1
maksud	879,9	33,9	219,8	312,8	16,1	10,0	79,9
füüsilise isiku tulumaks	846,1	33,2	217,5	305,4	14,1	9,9	78,5
toetused	919,8	42,8	242,6	341,1	17,4	4,1	83,2
Kulud kokku	2 051,6	79,6	515,0	710,9	32,1	18,8	158,6
üldised valitsemissektori teenused	190,2	6,9	40,7	53,8	3,5	1,8	21,5
majandus	272,6	10,5	82,9	72,9	6,6	0,8	12,4
haridus	875,3	33,0	219,4	333,7	10,7	7,7	71,9
sotsiaalne kaitse	178,6	8,0	59,2	50,0	2,7	0,9	14,7
Võlakoomus, %	19,0	11,4	22,1	23,6	19,6	18,5	20,5
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	34 842,5	2 360,8	12 377,2	8 280,8	438,0	254,1	5 157,2
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 417	1 451	1 549	1 260	1 250	1 218	1 432
Registreeritud töötud	3 769	188	1 124	1 365	65	43	440
Äriühingud	2 519	73	505	891	48	12	200
primaarsektor	98	5	12	7	1	1	1
sekundaarsektor	715	18	168	255	11	4	55
tertsiaarsektor	1 706	50	325	629	36	7	144
Müügitulu, miljonit krooni	27 161,8	724,0	5 467,7	5 644,1	75,8	544,5	1 840,0
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	8 578	8 840	8 734	7 824	9 214	9 501	8 379
mehed	10 166	10 408	10 310	9 302	11 179	11 027	10 201
naised	7 024	7 382	7 234	6 422	7 182	8 059	6 451
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	72 402	2 829	18 384	28 595	1 126	735	6 970
Kasutusse lubatud							
eluruumid	120	-	1	43	1	-	-
eluruumide pind, m ²	10 294	-	140	2 540	265	-	-
mitteeluhooned	281	-	51	102	1	-	80
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	45 269	-	3 541	7 182	808	-	10 147
Üldharidus							
Koolid	49	2	13	14	1	-	4
Õpilased	16 481	751	4 504	6 529	154	-	1 521
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud							
Raamatukogud	46	1	7	3	1	1	2
Fondi suurus, arvestusüksust	1 614 385	63 369	443 100	431 569	16 851	9 173	162 124
Lugejad	41 291	1 400	9 340	15 053	820	205	5 900
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	1 612	80	438	505	64	27	74

Järg — Cont.

Vallad Rural municipalities								Indicator
Alajõe	Aseri	Avinurme	lisaku	Illuka	Jõhvi	Kohtla	Kohtla-Nõmme	
109,61	67,14	193,62	257,62	543,82	124,06	101,56	4,64	Area, km ²
								Distance, km
45,3	38,5	62,1	32,2	20,5	4,1	9,0	17,0	from the county centre
186,2	131,4	156,1	180,4	185,9	168,2	157,7	166,6	from Tallinn
333	2 168	1 518	1 397	978	13 003	1 488	1 063	Population
-1,48	-0,60	-0,39	-0,85	-1,21	-0,62	0,20	-1,12	Change in population, %
8,9	12,4	8,5	7,1	7,1	10,1	14,1	6,5	Crude birth rate
26,8	20,7	12,5	16,4	19,3	16,4	12,1	17,8	Crude death rate
-17,9	-8,3	-4,0	-9,3	-12,2	-6,3	2,0	-11,3	Crude rate of natural increase
97,0	52,4	61,0	60,4	66,0	54,4	49,2	71,2	Dependency ratio
0,45	0,67	0,99	1,41	0,87	0,69	0,78	0,66	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
5,0	26,2	32,7	21,7	39,3	165,7	16,5	19,6	Total revenue
3,3	13,5	7,6	8,9	6,0	80,6	10,7	6,6	taxes
2,6	13,2	6,5	7,1	4,5	77,1	10,2	6,4	personal income tax
1,4	11,6	20,7	10,4	3,8	73,6	2,4	11,6	grants
4,7	26,7	23,9	19,9	34,9	158,6	18,8	18,9	Total expenditure
1,6	2,5	2,2	2,1	3,9	11,9	1,9	2,3	administration expenses
0,7	2,1	2,6	1,5	1,2	25,3	2,9	1,2	economy
0,5	11,0	12,4	10,4	6,7	65,9	4,0	6,6	education
0,6	1,9	1,3	2,3	1,5	14,3	1,4	4,8	social protection
0,0	3,7	89,4	4,3	0,9	5,0	0,0	14,7	Debt burden, %
242,7	452,6	151,9	264,6	333,6	2 037,8	202,2	117,9	Subsistence benefits, thousand kroons
1 165	1 385	1 196	1 551	1 214	1 298	1 258	1 143	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
24	19	16	19	20	244	24	17	Registered unemployed persons
10	30	27	31	11	447	36	13	Companies
2	3	1	4	3	14	5	1	primary sector
2	10	12	6	3	113	10	2	secondary sector
6	17	14	21	5	320	21	10	tertiary sector
13,6	1 164,8	116,9	88,1	10,7	6 731,9	147,9	37,2	Net sales, million kroons
8 506	9 554	8 932	9 212	9 045	10 033	9 657	10 270	Average monthly gross income per employee, kroons
9 574	11 090	9 971	10 716	10 819	11 734	10 667	12 009	males
7 021	7 918	7 896	7 689	6 908	8 413	8 537	8 391	females
225	991	540	561	353	5 616	729	458	Average number of employees per month
								Buildings completed
3	-	1	3	-	50	7	-	dwellings
312	-	119	616	-	3 945	914	-	floor area of dwellings, m ²
-	-	-	1	1	18	2	-	non-residential buildings
-	-	-	65	119	19 329	215	-	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								General education
-	1	1	1	1	2	-	1	Schools
-	176	260	206	71	1 313	-	88	Pupils
								Public libraries of general use
1	2	2	1	2	3	1	1	Libraries
9 905	34 407	29 083	21 680	18 268	121 966	8 616	22 972	Stock in library units
165	493	812	502	282	3 267	88	195	Users
10	23	9	14	19	141	59	11	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>							
	Lohusuu	Lüganuse	Maidla	Mäetaguse	Sonda	Toila	Tudulinna	Vaivara
Pindala, km ²	103,28	104,57	332,30	285,04	148,08	159,66	269,38	397,97
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	59,3	26,5	33,6	19,3	40,4	12,0	49,8	24,5
Tallinnast	170,4	139,1	142,2	168,6	125,6	171,1	162,0	188,7
Rahvaarv	812	1 059	756	1 534	990	2 303	621	1 568
Rahvaarvu muutus, %	0,12	-1,76	-1,05	-0,52	-1,88	0,17	-0,80	-0,25
Sündimuse üldkordaja	12,3	8,4	9,2	13,7	3,0	11,7	8,0	14,6
Suremuse üldkordaja	11,1	29,9	21,1	20,2	22,0	10,0	16,0	17,2
Loomuliku iibe kordaja	1,2	-21,5	-11,9	-6,5	-19,0	1,7	-8,0	-2,6
Ülalpeetavate määr	63,7	46,1	56,2	60,5	57,9	44,4	67,4	69,1
Demograafiline tööturusurveindeks	0,81	0,88	1,00	0,95	0,67	0,88	1,41	0,85
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	11,5	20,7	19,1	71,7	18,4	42,4	7,1	45,5
maksud	4,9	8,4	6,2	9,2	7,3	20,2	3,6	10,4
füüsilise isiku tulumaks	4,1	7,9	4,5	8,3	6,2	18,7	2,3	7,8
toetused	6,0	9,6	3,3	5,9	4,8	10,7	2,6	10,1
Kulud kokku	11,2	18,3	18,2	61,5	24,5	36,8	8,1	51,6
üldised valitsemissektori teenused	1,9	2,3	3,4	5,7	11,4	3,8	1,3	4,0
majandus	1,3	1,5	1,1	21,4	3,8	4,6	1,9	13,6
haridus	4,1	10,2	9,6	14,4	5,3	18,3	3,6	15,9
sotsiaalne kaitse	1,3	1,2	1,0	4,0	1,0	3,1	0,4	3,0
Võlakoorumus, %	29,9	0,0	3,7	0,0	47,6	14,2	11,2	0,0
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	270,9	57,9	107,7	295,0	106,8	462,4	58,8	811,6
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 829	1 890	833	1 601	1 246	1 340	1 221	1 719
Registreeritud töötud	21	8	8	20	10	32	7	57
Äriühingud	9	20	15	20	10	72	7	32
primaarsektor	4	6	4	7	2	7	3	5
sekundaarsektor	-	6	4	4	1	16	3	12
tertsiaarsektor	5	8	7	9	7	49	1	15
Müügitulu, miljonit krooni	3,4	108,1	45,8	24,0	64,4	407,3	53,3	3 848,4
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	10 478	10 916	9 152	9 309	10 472	11 481	8 837	8 261
mehed	13 354	12 750	10 658	10 948	12 875	13 065	10 066	9 582
naised	6 783	8 684	7 579	7 419	7 701	9 728	7 455	6 585
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	285	553	350	622	443	1 170	185	682
Kasutusse lubatud								
eluruumid	1	2	1	2	-	5	-	-
eluruumide pind, m ²	131	144	157	561	-	449	-	-
mitteeluhooned	-	17	1	-	-	4	-	3
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	-	841	109	-	-	2 099	-	815
Üldharidus								
Koolid	1	1	1	1	1	1	1	1
Õpilased	35	227	75	156	32	279	48	56
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	2	2	2	3	2	2	2	3
Fondi suurus, arvestusüksust	19 929	27 793	28 349	39 074	26 295	28 834	19 045	31 983
Lugejad	194	376	317	484	341	431	187	439
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	4	15	9	18	10	16	7	59

Järg — Cont.

Jõgeva maakond county	Vallad Rural municipalities							Indicator
	Linnad Cities	Mustvee	Põltsamaa	Jõgeva	Kasepää	Pajusi	Pala	
2 603,83	3,86	5,45	5,99	458,80	40,87	232,47	156,71	Area, km ²
								Distance, km
..	0,0	37,6	29,6	1,2	43,8	23,6	46,3	from the county centre
..	143,9	170,8	129,4	142,9	177,2	131,1	186,0	from Tallinn
36 922	6 327	1 610	4 668	5 260	1 324	1 468	1 326	Population
-0,50	0,02	-1,23	-0,47	-0,59	-0,82	-1,01	0,00	Change in population, %
8,2	10,1	6,2	6,2	8,5	9,0	4,7	10,6	Crude birth rate
13,5	10,0	18,5	11,1	14,4	17,3	14,9	10,6	Crude death rate
-5,3	0,1	-12,3	-4,9	-5,9	-8,3	-10,2	0,0	Crude rate of natural increase
49,8	43,2	50,5	54,5	48,4	56,5	52,3	59,8	Dependency ratio
0,96	0,95	0,80	0,88	1,00	0,80	1,10	0,93	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
574,4	109,2	31,6	82,0	67,3	13,8	20,5	21,5	Total revenue
209,2	35,0	7,3	29,8	31,6	4,9	9,1	7,1	taxes
191,6	34,5	6,9	29,2	29,0	4,6	7,7	6,0	personal income tax
300,4	59,4	18,9	37,7	28,6	8,3	5,4	13,2	grants
578,9	109,7	32,6	85,9	65,4	14,0	22,0	20,7	Total expenditure
59,5	9,6	4,2	7,2	6,8	2,3	3,3	2,7	administration expenses
76,8	15,6	2,5	7,6	8,7	2,0	0,4	1,0	economy
266,8	51,8	18,2	44,0	25,0	4,6	11,2	12,2	education
36,7	5,3	1,4	3,7	6,6	1,4	0,9	1,7	social protection
28,4	27,5	27,2	29,4	17,7	1,4	32,4	9,9	Debt burden, %
5 604,8	953,6	397,0	458,7	518,3	240,4	117,5	198,0	Subsistence benefits, thousand kroons
1 370	1 358	999	1 422	1 458	1 050	1 369	1 002	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
354	82	27	29	53	8	9	7	Registered unemployed persons
698	166	27	123	104	18	21	30	Companies
133	12	5	9	23	8	8	5	primary sector
161	28	6	30	30	4	8	4	secondary sector
404	126	16	84	51	6	5	21	tertiary sector
5 020,3	2 217,8	81,7	650,0	817,6	27,9	115,2	104,4	Net sales, million kroons
9 864	10 148	8 510	10 659	9 938	8 904	10 015	9 472	Average monthly gross income per employee, kroons
11 522	11 798	10 391	12 766	11 529	10 923	11 789	11 178	males
8 129	8 814	6 654	8 815	8 123	6 658	7 775	7 439	females
14 278	2 482	593	2 037	2 137	404	572	429	Average number of employees per month
								Buildings completed
7	1	1	2	1	-	-	-	dwellings
1 044	144	116	258	129	-	-	-	floor area of dwellings, m ²
27	2	5	2	5	-	1	-	non-residential buildings
10 987	2 386	1 445	2 685	630	-	10	-	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								General education
28	3	2	1	5	1	2	1	Schools
4 918	1 508	351	1 032	361	7	43	125	Pupils
								Public libraries of general use
30	1	1	1	5	2	3	2	Libraries
476 047	60 061	35 558	62 753	60 760	16 004	28 775	22 014	Stock in library units
13 988	3 732	742	2 560	1 311	481	576	507	Users
247	32	9	20	45	10	7	13	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>						Järva maakond <i>county</i>	Linn City Paide
	Palamuse	Puurmani	Põltsamaa	Saare	Tabivere	Torma		
Pindala, km ²	215,88	292,56	416,87	224,71	200,40	349,26	2 459,58	10,03
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	17,2	24,5	30,5	34,2	28,8	23,5	..	0,1
Tallinnast	158,8	150,0	128,8	173,9	169,1	156,7	..	94,0
Rahvaarv	2 508	1 865	4 465	1 378	2 453	2 270	36 208	9 756
Rahvaarvu muutus, %	-0,24	-0,43	-0,93	-0,58	-0,61	-0,39	-0,33	-0,03
Sündimuse üldkordaja	7,6	5,4	6,9	9,4	10,6	11,0	9,8	9,5
Suremuse üldkordaja	10,4	9,6	16,9	15,2	17,5	15,4	13,4	9,8
Loomuliku iibe kordaja	-2,8	-4,2	-10,0	-5,8	-6,9	-4,4	-3,6	-0,3
Ülalpeetavate määr	52,5	52,1	44,3	58,9	49,3	53,0	47,5	45,4
Demograafiline tööturusurveindeks	0,99	1,00	1,08	0,90	0,95	0,90	0,89	0,87
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	35,0	24,0	66,0	20,6	36,0	46,9	546,6	144,1
maksud	14,6	10,4	24,4	7,2	14,6	13,2	262,0	71,4
füüsilise isiku tulumaks	13,3	9,0	21,8	5,7	13,4	10,5	243,1	70,2
toetused	17,1	12,2	38,3	11,2	18,0	32,2	230,4	55,2
Kulud kokku	31,7	27,4	66,6	19,2	37,9	45,9	564,6	163,4
üldised valitsemissektori teenused	4,2	3,7	6,8	2,1	2,7	4,0	70,2	21,3
majandus	2,0	1,9	25,4	2,8	5,3	1,5	49,3	13,3
haridus	17,4	13,7	23,2	8,9	18,5	17,9	239,0	61,5
sotsiaalne kaitse	1,6	1,8	3,8	2,6	3,3	2,6	39,3	15,2
Võlakooimus, %	28,2	43,8	31,7	13,8	45,0	43,9	20,4	34,8
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	394,9	606,6	397,2	281,4	543,5	497,6	4 892,9	1 119,9
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 441	1 630	1 591	1 388	1 161	2 034	1 294	1 562
Registreeritud töötud	30	19	29	13	21	27	332	98
Äriühingud	38	19	63	21	29	39	702	210
primaarsektor	14	4	21	7	4	13	92	4
sekundaarsektor	7	7	20	5	7	5	179	54
tertsiaarsektor	17	8	22	9	18	21	431	152
Müügitulu, miljonit krooni	137,0	110,7	399,0	47,4	152,7	159,0	7 480,7	2 802,2
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	10 110	9 295	9 402	9 812	10 037	9 393	10 649	11 383
mehed	11 511	10 457	11 047	11 812	11 716	10 689	12 710	13 855
naised	8 456	7 924	7 607	7 345	7 851	7 833	8 557	9 263
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	958	717	1 709	444	974	822	16 482	4 488
Kasutusse lubatud								
eluruumid	-	-	-	1	1	-	11	7
eluruumide pind, m ²	-	-	-	280	117	-	1 483	935
mitteeluhooned	-	6	2	3	1	-	33	1
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	-	2 876	380	410	167	-	27 993	1 904
Üldharidus								
Koolid	3	2	3	1	2	2	23	3
Õpilased	352	244	274	90	285	246	4 563	1 571
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	2	2	3	2	3	3	33	1
Fondi suurus, arvestusüksust	20 295	28 280	37 089	32 189	36 230	36 039	513 657	85 874
Lugejad	571	558	852	488	796	814	13 207	3 230
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	27	10	33	8	22	11	290	72

Järg — Cont.

Vallad Rural municipalities								Indicator
Albu	Ambla	Imavere	Järva- Jaani	Kareda	Koeru	Koigi	Paide	
257,19	166,45	139,59	126,82	91,58	236,82	204,45	300,40	Area, km ²
								Distance, km
29,4	42,0	27,9	30,0	20,2	33,0	16,8	0,5	from the county centre
75,0	82,3	113,8	92,5	96,7	105,7	102,6	93,5	from Tallinn
1 405	2 293	1 024	1 778	812	2 302	1 111	1 801	Population
-0,35	-0,78	0,29	-0,17	-0,25	-0,69	-0,80	0,28	Change in population, %
8,5	10,4	13,7	11,2	12,3	12,6	9,0	11,7	Crude birth rate
12,1	18,2	10,8	13,5	16,0	22,5	17,9	9,5	Crude death rate
-3,6	-7,8	2,9	-2,3	-3,7	-9,9	-8,9	2,2	Crude rate of natural increase
51,4	44,6	48,6	54,5	44,0	51,5	55,0	52,9	Dependency ratio
1,32	0,80	1,25	0,87	0,77	1,00	0,89	1,13	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
35,6	35,3	20,9	29,8	10,9	37,5	20,9	23,4	Total revenue
9,7	17,2	8,3	12,2	5,4	16,5	9,4	13,8	taxes
8,5	15,9	7,2	11,0	4,6	15,0	7,6	12,1	personal income tax
20,3	14,4	11,4	14,9	4,3	17,1	7,8	6,7	grants
37,8	35,0	21,1	28,3	10,9	37,6	21,5	19,9	Total expenditure
3,1	4,1	2,1	3,4	1,5	3,9	3,9	4,3	administration expenses
4,8	1,8	1,3	2,1	3,3	2,4	1,3	2,0	economy
8,7	18,5	8,8	15,9	4,0	17,6	7,3	9,5	education
1,5	2,6	1,6	1,2	0,5	3,7	0,8	1,2	social protection
38,2	17,0	47,1	5,7	2,4	18,7	18,1	18,8	Debt burden, %
144,4	102,7	68,4	298,5	50,8	608,8	133,1	108,1	Subsistence benefits, thousand kroons
1 635	1 311	965	1 180	918	1 330	938	1 001	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
12	15	8	11	6	24	6	14	Registered unemployed persons
30	32	24	30	12	38	14	51	Companies
8	6	5	5	3	12	5	9	primary sector
7	7	3	6	4	10	3	14	secondary sector
15	19	16	19	5	16	6	28	tertiary sector
159,3	176,4	787,7	637,9	30,4	313,9	48,2	568,4	Net sales, million kroons
9 699	10 504	11 032	10 196	9 537	10 637	10 553	9 882	Average monthly gross income per employee, kroons
11 593	12 290	12 967	11 906	10 856	12 744	12 349	11 714	males
7 581	8 443	8 735	8 302	8 023	8 317	8 466	7 720	females
623	1 099	467	801	345	1 008	525	884	Average number of employees per month
								Buildings completed
-	-	1	-	-	-	-	-	dwellings
-	-	142	-	-	-	-	-	floor area of dwellings, m ²
1	2	4	-	-	1	1	7	non-residential buildings
200	388	1 658	-	-	1 741	3 670	14 148	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								General education
2	2	1	1	1	1	2	2	Schools
125	302	95	277	57	329	202	51	Pupils
								Public libraries of general use
3	4	2	2	1	3	2	3	Libraries
22 234	46 012	22 676	32 846	15 122	43 119	20 574	29 353	Stock in library units
366	807	407	750	270	1 412	577	427	Users
17	10	13	6	8	22	10	29	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>			Lääne maakond <i>county</i>	Linn <i>City</i>	Vallad <i>Rural municipalities</i>		
	Roosna- Alliku	Türi	Väätsa			Haapsalu	Hanila	Kullamaa
	Pindala, km ²	132,11	598,81	195,33	2 383,12	10,59	231,88	224,53
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	19,0	13,5	8,7	..	1,0	66,6	41,0	52,3
Tallinnast	85,4	93,3	89,5	..	99,4	125,3	81,4	111,0
Rahvaarv	1 231	11 213	1 482	27 552	11 702	1 659	1 368	2 682
Rahvaarvu muutus, %	-0,57	-0,59	0,07	-0,58	-0,33	-0,54	-0,73	-1,25
Sündimuse üldkordaja	8,1	8,3	13,5	8,9	9,3	10,8	5,1	5,9
Suremuse üldkordaja	13,8	14,1	12,8	14,9	12,6	16,2	12,4	18,9
Loomuliku iibe kordaja	-5,7	-5,8	0,7	-6,0	-3,3	-5,4	-7,3	-13,0
Ülalpeetavate määr	44,8	48,0	36,8	47,9	46,4	53,8	51,3	54,1
Demograafiline tööturusurveindeks	0,92	0,84	0,77	0,91	0,82	0,82	0,64	1,01
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	19,6	147,5	21,0	433,7	177,1	24,5	21,0	42,7
maksud	8,5	77,9	11,7	201,0	88,0	10,9	6,8	16,1
füüsilise isiku tulumaks	7,3	73,0	10,7	187,2	86,1	10,1	6,2	14,8
toetused	9,1	60,9	8,3	186,0	68,6	10,7	12,0	23,7
Kulud kokku	18,8	149,9	20,4	420,1	179,1	24,8	20,6	42,6
üldised valitsemissektori teenused	3,3	16,4	2,9	45,6	15,6	3,3	2,8	5,1
majandus	0,7	14,2	1,9	39,5	15,3	2,0	1,3	2,8
haridus	8,0	70,2	9,0	196,5	75,1	13,4	9,5	20,1
sotsiaalne kaitse	1,9	8,3	0,8	29,5	13,0	1,7	1,1	1,8
Võlakoomus, %	16,1	9,8	1,0	24,1	31,1	14,7	14,8	32,9
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	443,8	1 677,8	136,5	3 924,5	1 652,9	317,5	224,8	268,0
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 311	1 201	1 311	1 151	1 361	972	1 252	927
Registreeritud töötud	16	112	10	279	129	19	9	18
Äriühingud	31	204	26	694	340	29	12	48
primaarsektor	5	23	7	70	10	6	7	3
sekundaarsektor	8	57	6	172	92	4	-	11
tertsiaarsektor	18	124	13	452	238	19	5	34
Müügitulu, miljonit krooni	104,4	1 654,1	197,8	4 454,8	2 324,9	93,2	23,6	274,2
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	9 667	10 501	10 680	10 712	11 167	9 976	9 362	9 352
mehed	11 433	12 603	12 849	12 649	13 476	11 487	11 035	10 899
naised	7 557	8 412	8 173	8 908	9 388	8 092	7 755	7 867
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	538	4 980	726	12 572	5 562	735	483	1 161
Kasutusse lubatud								
eluruumid	1	2	-	60	39	-	-	-
eluruumide pind, m ²	67	339	-	5 418	3 378	-	-	-
mitteeluhooned	3	8	5	34	12	-	1	-
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	887	1 113	2 285	12 101	5 700	-	99	-
Üldharidus								
Koolid	1	6	1	28	6	3	1	4
Õpilased	92	1 315	147	3 791	1 826	115	216	406
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	2	9	1	23	1	3	2	4
Fondi suurus, arvestusüksust	23 186	155 464	17 197	405 183	126 021	42 496	28 844	56 505
Lugejad	522	4 198	241	8 913	3 960	584	438	1 075
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	14	84	5	191	80	6	2	17

Järg — Cont.

Vallad Rural municipalities								Indicator
Martna	Noarootsi	Nõva	Oru	Ridala	Risti	Taebla	Vormsi	
269,42	296,36	129,61	197,65	253,56	167,84	141,46	92,93	Area, km ²
								Distance, km
22,1	35,3	47,7	14,4	0,0	33,2	13,9	24,9	from the county centre
93,3	107,8	78,2	87,8	100,4	67,3	86,5	123,6	from Tallinn
981	732	465	932	3 017	863	2 911	240	Population
-0,91	-0,81	-0,85	-1,27	-0,43	-1,71	-0,31	-0,41	Change in population, %
13,2	13,6	0,0	5,3	9,6	3,4	10,6	24,9	Crude birth rate
22,3	21,8	8,6	18,1	14,6	20,7	13,7	33,3	Crude death rate
-9,1	-8,2	-8,6	-12,8	-5,0	-17,3	-3,1	-8,4	Crude rate of natural increase
51,9	56,4	52,5	51,1	42,6	56,9	41,1	57,9	Dependency ratio
0,79	0,59	0,84	1,16	1,18	1,26	1,20	1,25	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
14,6	17,8	7,9	18,9	44,2	17,9	38,4	8,7	Total revenue
6,8	8,7	3,3	7,8	22,7	7,0	19,7	3,2	taxes
5,8	6,9	2,8	6,8	20,6	6,1	18,9	2,2	personal income tax
6,5	7,5	3,0	6,5	18,7	7,9	15,5	5,3	grants
14,3	16,7	6,6	16,8	36,6	17,8	36,4	7,8	Total expenditure
1,7	1,6	1,3	1,8	4,5	3,5	3,0	1,3	administration expenses
2,9	2,4	0,8	2,4	3,4	1,2	2,6	2,4	economy
5,9	9,9	2,6	7,0	18,1	7,1	25,4	2,4	education
0,9	0,8	0,3	4,6	1,7	2,3	1,1	0,4	social protection
9,9	0,0	0,5	13,9	27,5	20,5	19,8	5,6	Debt burden, %
252,5	126,3	52,8	130,7	509,3	117,0	188,2	84,6	Subsistence benefits, thousand kroons
1 122	1 048	1 039	855	1 051	1 310	1 185	818	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
11	8	3	4	46	5	15	12	Registered unemployed persons
14	18	15	24	112	16	54	12	Companies
9	4	6	4	8	5	5	3	primary sector
-	4	4	7	29	2	19	-	secondary sector
5	10	5	13	75	9	30	9	tertiary sector
20,7	40,8	9,7	111,4	957,4	29,7	551,6	17,6	Net sales, million kroons
10 364	12 996	10 318	10 391	10 601	10 596	10 669	10 661	Average monthly gross income per employee, kroons
12 013	15 755	10 965	11 691	12 635	12 484	12 374	12 283	males
8 377	9 465	9 585	8 622	8 495	8 560	8 965	8 391	females
404	377	200	431	1 405	419	1 257	139	Average number of employees per month
								Buildings completed
-	-	1	-	19	-	1	-	dwellings
-	-	192	-	1 657	-	192	-	floor area of dwellings, m ²
-	7	2	3	6	1	2	-	non-residential buildings
-	466	36	119	5 567	56	58	-	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								General education
2	2	1	1	3	1	3	1	Schools
69	248	30	80	263	72	451	15	Pupils
								Public libraries of general use
2	2	1	1	3	1	2	1	Libraries
22 650	18 930	13 933	14 066	30 902	12 866	24 747	13 223	Stock in library units
261	329	120	418	478	412	747	91	Users
8	8	8	4	38	6	10	4	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Lääne-Viru maakond county	Linnad Cities		Vallad Rural municipalities				
		Kunda	Rakvere	Haljala	Kadrina	Laekvere	Rakke	Rakvere
Pindala, km ²	3 627,80	10,01	10,64	183,02	354,81	352,42	225,87	127,69
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	..	25,0	0,4	10,7	14,7	36,3	43,5	0,3
Tallinnast	..	108,9	100,0	90,3	90,3	135,5	119,5	100,0
Rahvaarv	67 375	3 712	16 612	2 867	5 388	1 818	1 884	2 303
Rahvaarvu muutus, %	-0,27	-0,70	-0,32	0,31	0,17	-0,05	-1,10	0,04
Sündimuse üldkordaja	10,6	10,2	10,1	10,8	12,8	13,2	9,5	10,0
Suremuse üldkordaja	13,5	17,2	13,4	8,0	11,1	14,8	20,6	9,6
Loomuliku iibe kordaja	-2,9	-7,0	-3,3	2,8	1,7	-1,6	-11,1	0,4
Ülalpeetavate määr	49,4	56,8	47,0	44,4	43,8	50,9	57,9	49,2
Demograafiline tööturusurveindeks	1,00	1,13	0,90	0,91	1,06	1,10	1,15	1,14
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	962,5	55,8	237,5	37,9	72,5	27,5	30,1	27,7
maksud	445,1	26,8	117,4	20,0	36,2	11,3	10,8	14,6
füüsilise isiku tulumaks	414,9	26,3	113,8	18,8	33,7	9,0	9,7	13,7
toetused	425,4	23,2	94,3	15,3	31,5	14,4	15,1	10,3
Kulud kokku	989,9	55,7	266,5	39,3	71,0	27,9	27,8	24,2
üldised valitsemissektori teenused	79,9	5,6	15,0	4,9	4,1	3,0	2,6	2,4
majandus	104,3	6,5	22,2	2,4	9,9	2,8	5,7	2,9
haridus	491,6	18,5	141,1	22,0	39,4	14,0	12,5	10,7
sotsiaalne kaitse	65,4	2,8	13,9	1,4	3,3	1,1	2,1	2,0
Võlakoomus, %	20,3	17,3	24,9	16,0	21,9	20,9	0,3	8,8
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	6 677,2	286,2	863,2	52,3	359,6	136,6	184,1	70,4
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 279	1 200	1 275	796	1 316	1 089	1 309	968
Registreeritud töötud	605	35	132	16	40	16	17	10
Äriühingud	1 752	49	781	62	118	20	27	64
primaarsektor	279	1	107	9	14	6	8	13
sekundaarsektor	396	12	154	17	26	7	1	14
tertsiaarsektor	1 077	36	520	36	78	7	18	37
Müügitulu, miljonit krooni	15 734,8	1 491,1	6 324,8	404,1	1 099,3	58,4	56,3	183,5
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	10 244	11 131	10 697	10 214	10 346	9 080	9 453	10 016
mehed	12 009	13 908	12 363	11 519	11 873	10 461	10 955	11 779
naised	8 520	8 521	9 375	8 876	8 692	7 451	7 713	8 115
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	29 238	1 696	7 676	1 302	2 362	728	747	986
Kasutusse lubatud								
eluruumid	76	-	59	-	-	-	1	-
eluruumide pind, m ²	5 426	-	3 566	-	-	-	148	-
mitteeluhooned	34	1	6	5	1	-	2	2
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	43 094	16	18 169	2 133	4 135	-	56	5 172
Üldharidus								
Koolid	41	1	8	1	2	2	3	2
Õpilased	8 860	473	2 984	395	766	168	264	106
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	43	1	1	3	5	3	3	1
Fondi suurus, arvestusüksust	717 767	28 575	121 911	36 583	52 776	35 764	33 314	16 555
Lugejad	23 388	952	7 976	828	1 518	668	1 295	311
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	573	29	159	13	33	10	13	24

Järg — Cont.

Vallad Rural municipalities								Indicator
Rägavere	Sõmeru	Tamsalu	Tapa	Vihula	Vinni	Viru-Nigula	Väike-Maarja	
173,74	168,29	214,61	264,33	364,28	486,65	234,05	457,39	Area, km ²
								Distance, km
18,8	6,3	27,0	29,1	35,6	9,1	25,4	26,8	from the county centre
115,5	102,8	101,2	88,9	78,1	108,3	120,1	111,4	from Tallinn
979	3 911	4 566	8 921	1 975	5 631	1 377	5 431	Population
-0,61	0,64	-0,41	-0,71	-0,55	0,09	-0,86	-0,39	Change in population, %
10,2	14,1	9,4	9,7	6,1	13,1	7,2	10,1	Crude birth rate
16,3	8,2	14,0	16,9	12,1	12,3	15,9	14,0	Crude death rate
-6,1	5,9	-4,6	-7,2	-6,0	0,8	-8,7	-3,9	Crude rate of natural increase
49,9	44,5	55,3	55,1	52,7	45,0	57,6	48,4	Dependency ratio
0,97	0,99	1,31	1,10	0,69	0,93	1,10	0,88	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
18,9	50,1	62,4	118,7	26,2	88,4	18,8	89,9	Total revenue
6,4	26,0	26,7	52,9	17,2	36,1	9,9	32,6	taxes
5,3	25,0	24,9	50,9	13,5	32,7	8,6	29,0	personal income tax
9,1	12,1	31,2	58,6	7,2	46,0	6,9	50,1	grants
18,3	50,0	67,1	125,6	25,8	80,5	17,8	92,4	Total expenditure
1,7	5,0	6,8	7,9	5,0	6,7	2,3	7,1	administration expenses
1,3	5,4	7,1	16,2	3,0	6,7	2,7	9,5	economy
6,5	27,4	24,8	66,5	10,2	40,5	5,8	51,9	education
4,3	4,4	5,8	8,5	0,9	8,2	1,1	5,4	social protection
4,8	5,7	29,7	15,0	18,7	23,4	0,0	36,8	Debt burden, %
78,3	60,6	2 049,8	1 062,1	6,2	462,8	58,5	946,3	Subsistence benefits, thousand kroons
883	1 244	1 545	1 114	643	1 301	1 325	1 163	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
7	18	88	103	6	40	11	68	Registered unemployed persons
19	94	66	113	73	137	18	111	Companies
6	14	10	6	17	37	6	25	primary sector
5	31	15	35	11	43	1	24	secondary sector
8	49	41	72	45	57	11	62	tertiary sector
53,8	2 651,4	520,0	1 381,5	226,2	702,6	57,1	524,8	Net sales, million kroons
9 235	10 413	9 848	9 925	11 348	9 601	10 836	9 674	Average monthly gross income per employee, kroons
10 568	12 392	11 753	11 907	14 029	11 114	12 743	11 231	males
7 694	8 327	7 961	7 972	7 933	8 088	8 432	7 920	females
407	1 733	1 907	3 767	856	2 314	589	2 167	Average number of employees per month
								Buildings completed
1	2	1	-	11	1	-	-	dwellings
102	215	240	-	814	341	-	-	floor area of dwellings, m ²
-	1	4	5	2	4	-	1	non-residential buildings
-	40	1 512	893	1 512	6 248	-	3 209	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								General education
1	3	3	6	2	3	1	3	Schools
83	454	568	1 175	88	650	79	607	Pupils
								Public libraries of general use
2	2	3	4	5	5	1	4	Libraries
18 753	28 912	42 986	95 514	53 056	78 483	13 495	61 090	Stock in library units
335	718	1 163	2 699	1 443	1 350	307	1 825	Users
7	27	20	124	19	36	23	36	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Põlva maakond county	Linn City			Vallad Rural municipalities			
		Põlva	Ahja	Kanepi	Kõlleste	Laheda	Mikitamäe	Mooste
Pindala, km ²	2 164,77	5,47	72,10	231,43	150,42	91,47	104,41	185,12
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	..	0,0	20,2	21,5	14,4	16,5	36,8	14,8
Tallinnast	..	232,2	220,9	232,4	226,6	245,4	262,6	230,0
Rahvaarv	31 175	6 516	1 129	2 525	1 010	1 366	1 016	1 552
Rahvaarvu muutus, %	-0,68	0,02	-0,44	-0,71	-1,46	-0,58	-2,03	-0,70
Sündimuse üldkordaja	9,0	8,9	10,6	11,0	2,0	9,5	6,8	10,3
Suremuse üldkordaja	16,0	8,7	15,9	18,2	16,7	15,3	27,3	17,3
Loomuliku iibe kordaja	-7,0	0,2	-5,3	-7,2	-14,7	-5,8	-20,5	-7,0
Ülalpeetavate määr	51,5	38,8	60,6	57,7	52,3	53,8	70,2	51,4
Demograafiline tööturusurveindeks	0,94	0,96	1,08	0,75	0,83	1,05	0,61	0,89
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	485,2	112,4	18,5	37,1	17,2	21,7	14,7	28,6
maksud	176,8	43,2	6,3	14,3	6,9	7,2	4,4	8,2
füüsilise isiku tulumaks	163,5	42,6	5,9	12,8	5,8	6,7	4,1	7,3
toetused	254,8	45,4	10,6	20,6	8,5	13,3	8,3	18,4
Kulud kokku	478,0	107,5	15,8	33,8	17,1	25,4	15,5	26,2
üldised valitsemissektori teenused	51,1	7,5	2,0	3,8	2,4	2,8	3,7	3,0
majandus	40,6	10,0	0,9	2,2	3,0	1,0	1,9	3,1
haridus	222,6	50,1	7,2	18,7	7,5	8,3	5,6	10,6
sotsiaalne kaitse	45,3	7,4	1,9	3,2	1,8	5,0	3,1	1,9
Võlakoomus, %	23,8	31,4	20,7	11,2	1,4	51,3	0,3	4,1
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	5 217,2	963,2	127,1	460,5	106,9	319,3	52,0	339,9
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 212	1 422	1 194	1 123	1 311	1 101	1 101	1 580
Registreeritud töötud	468	104	15	38	13	14	12	26
Äriühingud	674	225	22	34	21	12	10	25
primaarsektor	84	6	4	6	5	3	3	7
sekundaarsektor	179	56	7	6	7	4	4	5
tertsiaarsektor	411	163	11	22	9	5	3	13
Müügitulu, miljonit krooni	4 265,1	2 589,7	31,7	86,9	118,8	53,2	9,8	22,3
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	9 586	10 648	9 752	9 399	10 079	8 846	8 472	9 272
mehed	11 027	12 462	11 444	10 800	11 861	10 013	9 249	10 675
naised	8 112	9 173	8 055	7 791	8 052	7 383	7 428	7 447
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	12 398	2 932	429	1 010	416	550	323	556
Kasutusse lubatud								
eluruumid	9	1	-	3	-	-	1	1
eluruumide pind, m ²	1 135	125	-	310	-	-	133	18
mitteeluhooned	11	3	-	2	-	-	-	-
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	6 347	1 023	-	234	-	-	-	-
Üldharidus								
Koolid	24	3	1	2	1	2	1	2
Õpilased	3 784	1 316	149	309	77	141	69	179
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	35	1	1	3	2	3	1	3
Fondi suurus, arvestusüksust	535 217	83 571	16 157	41 718	23 779	21 274	18 547	32 874
Lugejad	12 455	3 443	262	695	325	399	178	537
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	188	44	8	8	6	4	13	6

Järg — Cont.

Vallad Rural municipalities							Indicator
Orava	Põlva	Räpina	Valgjärve	Vastse-Kuuste	Veriora	Värskä	
175,52	228,63	265,93	143,02	123,01	200,42	187,82	Area, km ²
							Distance, km
36,8	2,1	29,1	20,7	15,4	22,3	40,3	from the county centre
269,0	230,1	248,3	222,8	217,7	254,5	269,0	from Tallinn
866	3 897	5 556	1 575	1 258	1 552	1 357	Population
-0,92	-0,79	-0,55	-0,88	0,00	-1,46	-2,02	Change in population, %
9,2	10,0	10,1	6,3	11,9	5,8	5,8	Crude birth rate
18,4	18,1	16,0	15,2	11,9	21,7	26,3	Crude death rate
-9,2	-8,1	-5,9	-8,9	0,0	-15,9	-20,5	Crude rate of natural increase
72,2	51,7	54,2	52,5	53,5	55,0	54,9	Dependency ratio
1,09	0,91	1,01	0,88	0,93	1,01	1,31	Demographic labour pressure index
							Local budgets, million kroons
13,8	49,8	71,8	22,8	17,8	25,6	33,5	Total revenue
4,0	24,9	26,1	7,8	7,4	7,4	8,6	taxes
3,1	23,1	25,0	6,9	6,5	6,3	7,5	personal income tax
9,4	20,4	42,3	10,1	9,8	16,3	21,4	grants
14,5	54,9	64,8	21,0	20,7	24,5	36,4	Total expenditure
1,6	5,0	6,6	2,8	2,5	3,4	3,9	administration expenses
1,7	5,0	5,2	1,0	1,6	2,2	1,7	economy
7,5	31,7	32,7	9,7	12,7	11,4	8,6	education
2,0	6,7	4,1	2,6	0,9	2,9	1,7	social protection
25,6	24,5	22,0	17,7	29,6	15,9	45,3	Debt burden, %
402,0	575,2	844,8	259,2	162,4	164,8	439,9	Subsistence benefits, thousand kroons
1 146	1 125	1 143	1 068	1 063	1 277	1 134	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
21	66	76	25	11	25	22	Registered unemployed persons
12	91	103	36	38	22	23	Companies
2	15	15	5	6	6	1	primary sector
6	31	28	7	9	2	7	secondary sector
4	45	60	24	23	14	15	tertiary sector
21,8	546,4	432,3	68,5	156,2	14,7	112,6	Net sales, million kroons
9 312	9 563	8 977	8 964	9 492	8 843	9 361	Average monthly gross income per employee, kroons
10 961	10 754	10 615	10 007	10 800	9 830	11 289	males
7 547	8 259	7 328	7 852	8 031	7 734	7 467	females
251	1 745	2 033	560	495	524	574	Average number of employees per month
							Buildings completed
-	-	1	1	1	-	-	dwellings
-	-	45	295	209	-	-	floor area of dwellings, m ²
1	2	2	-	-	-	1	non-residential buildings
139	4 740	89	-	-	-	123	useful floor area of non-residential buildings, m ²
							General education
1	3	3	2	1	1	1	Schools
93	213	650	130	125	153	180	Pupils
							Public libraries of general use
2	5	5	3	2	2	2	Libraries
21 626	61 678	92 565	33 627	29 697	32 298	25 806	Stock in library units
336	1 242	2 317	753	734	685	549	Users
2	28	38	6	8	7	10	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Pärnu maakond county	Linnad Cities		Vallad Rural municipalities				
		Pärnu	Sindi	Are	Audru	Halinga	Hääde- meeste	Kaisma
Pindala, km ²	4 806,68	32,22	5,01	159,58	378,84	365,45	390,34	183,98
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	..	0,4	13,2	16,8	10,9	27,5	40,2	46,4
Tallinnast	..	128,3	136,0	112,5	134,7	101,1	168,2	92,0
Rahvaarv	88 563	44 016	4 011	1 326	4 848	3 435	3 077	565
Rahvaarvu muutus, %	-0,18	-0,13	-0,69	-0,67	-0,12	-0,55	-0,52	0,18
Sündimuse üldkordaja	10,9	10,9	10,7	10,5	11,1	10,2	8,8	15,9
Suremuse üldkordaja	12,9	12,2	17,6	18,0	12,6	16,5	14,3	15,9
Loomuliku iibe kordaja	-2,0	-1,3	-6,9	-7,5	-1,5	-6,3	-5,5	0,0
Ülalpeetavate määr	49,9	49,4	52,1	48,0	47,7	46,4	53,3	49,9
Demograafiline tööturusurveindeks	0,89	0,81	0,81	1,10	0,94	0,89	1,12	0,95
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	1 279,9	624,8	54,9	23,7	66,4	44,1	44,8	7,4
maksud	618,9	317,5	27,0	7,9	34,3	22,8	18,4	4,0
füüsilise isiku tulumaks	569,9	294,8	26,6	6,9	31,8	21,2	15,7	3,1
toetused	489,8	202,8	22,5	14,1	25,5	14,6	23,1	2,8
Kulud kokku	1 308,4	624,5	54,2	20,9	99,2	35,6	42,9	7,5
üldised valitsemissektori teenused	154,4	71,7	5,4	2,8	5,4	4,8	5,8	2,3
majandus	143,3	76,5	8,4	2,5	8,1	1,8	7,0	0,4
haridus	610,5	257,1	23,7	11,6	61,5	20,1	18,5	3,2
sotsiaalne kaitse	99,3	54,0	2,2	1,2	6,1	2,3	3,1	0,3
Võlakoomus, %	25,1	34,4	30,2	29,1	12,9	5,7	26,4	8,6
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	10 198,2	2 426,6	304,1	37,3	1 599,6	263,4	188,7	19,5
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 268	1 223	1 123	1 321	1 384	1 069	1 123	943
Registreeritud töötud	646	375	26	7	33	16	15	3
Äriühingud	2 849	1 808	65	21	180	69	62	10
primaarsektor	186	50	-	11	20	10	14	1
sekundaarsektor	598	354	17	2	38	23	11	1
tertsiaarsektor	2 065	1 404	48	8	122	36	37	8
Müügitulu, miljonit krooni	19 763,4	14 970,7	390,9	54,2	619,5	371,4	197,6	31,1
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	10 399	10 773	10 097	9 017	9 944	10 180	9 848	9 623
mehed	12 246	12 680	11 916	10 296	11 715	12 211	11 919	11 352
naised	8 745	9 244	8 531	7 644	8 183	8 180	7 507	7 616
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	39 735	19 722	1 929	550	2 277	1 528	1 218	234
Kasutusse lubatud								
eluruumid	592	306	2	-	19	1	-	-
eluruumide pind, m ²	39 501	18 043	236	-	2 171	69	-	-
mitteeluhooned	67	32	2	-	8	2	3	-
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	56 595	35 611	1 003	-	15 068	1 251	624	-
Üldharidus								
Koolid	53	13	1	2	4	4	4	1
Õpilased	11 762	6 867	385	131	524	411	384	34
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	47	4	1	2	5	4	4	1
Fondi suurus, arvestusüksust	966 241	396 302	25 968	26 421	63 960	54 169	48 880	9 022
Lugejad	30 809	16 271	1 032	718	1 057	1 412	1 147	201
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	585	274	37	6	35	33	14	5

Järg — Cont.

Vallad Rural municipalities							Indicator
Kihnu	Koonga	Lavassaare	Paikuse	Saarde	Sauga	Surju	
16,88	438,51	8,00	174,92	706,98	164,75	357,69	Area, km ²
							Distance, km
53,7	35,6	22,7	9,9	41,8	5,5	23,0	from the county centre
177,4	120,1	122,7	137,9	169,8	122,9	150,9	from Tallinn
488	1 316	542	3 054	5 135	2 585	1 007	Population
0,21	-0,23	0,37	0,63	-0,58	0,70	-0,69	Change in population, %
16,4	10,6	11,1	14,1	7,8	19,8	10,9	Crude birth rate
14,4	14,4	7,4	7,9	13,6	13,2	17,8	Crude death rate
2,0	-3,8	3,7	6,2	-5,8	6,6	-6,9	Crude rate of natural increase
68,9	50,6	62,8	45,2	52,2	50,5	54,7	Dependency ratio
1,07	0,94	1,52	1,03	0,95	1,00	1,40	Demographic labour pressure index
							Local budgets, million kroons
14,0	18,7	8,6	48,8	68,3	40,7	16,6	Total revenue
3,0	7,6	3,5	28,3	27,0	24,3	8,1	taxes
2,9	5,5	3,5	26,8	23,4	23,2	6,0	personal income tax
10,5	9,4	4,3	13,3	38,3	12,7	6,8	grants
13,3	17,0	8,5	57,6	67,1	36,0	12,4	Total expenditure
1,9	2,5	1,2	6,1	6,7	3,4	1,4	administration expenses
0,7	3,7	0,9	3,0	3,1	7,1	0,8	economy
3,4	7,0	2,7	39,0	35,9	19,9	6,9	education
0,5	1,5	0,3	2,3	7,1	1,8	1,7	social protection
0,0	17,2	0,0	22,4	3,8	0,4	5,5	Debt burden, %
77,2	405,1	37,8	165,2	1 515,3	114,1	303,0	Subsistence benefits, thousand kroons
973	1 243	902	1 771	1 241	1 069	1 330	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
9	11	2	19	30	32	13	Registered unemployed persons
16	16	10	119	72	122	15	Companies
1	7	-	5	14	2	5	primary sector
3	1	2	35	15	28	1	secondary sector
12	8	8	79	43	92	9	tertiary sector
38,8	47,6	68,0	452,1	205,9	712,3	42,3	Net sales, million kroons
9 826	8 346	9 321	11 471	9 466	10 885	9 699	Average monthly gross income per employee, kroons
12 086	10 021	11 915	13 765	10 996	12 777	11 069	males
8 135	6 421	6 983	9 133	7 962	8 889	8 252	females
213	476	264	1 710	1 810	1 546	445	Average number of employees per month
							Buildings completed
1	-	-	10	-	237	1	dwellings
128	-	-	1 536	-	15 103	75	floor area of dwellings, m ²
1	-	1	1	-	4	-	non-residential buildings
165	-	153	36	-	878	-	useful floor area of non-residential buildings, m ²
							General education
1	2	1	2	3	2	1	Schools
58	102	24	419	644	144	113	Pupils
							Public libraries of general use
1	2	1	1	3	2	1	Libraries
5 275	24 653	7 802	18 473	57 917	29 236	10 442	Stock in library units
131	447	243	512	1 879	538	384	Users
5	7	1	24	30	23	5	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>						
	Tahkuranna	Tootsi	Tori	Tõstamaa	Varbla	Vändra alev	Vändra
Pindala, km ²	103,36	1,76	282,07	261,01	313,81	3,28	458,24
Kaugus, km							
maakonnakeskusest	16,1	33,2	26,8	39,8	60,0	49,0	48,3
Tallinnast	144,1	119,5	123,3	156,4	147,1	100,1	99,6
Rahvaarv	2 005	969	2 535	1 576	998	2 513	2 562
Rahvaarvu muutus, %	0,35	-1,12	0,20	-1,19	-1,19	-0,36	0,39
Sündimuse üldkordaja	13,5	9,2	10,3	5,7	6,0	7,9	14,5
Suremuse üldkordaja	10,0	20,5	8,3	17,7	17,9	11,9	10,6
Loomuliku iibe kordaja	3,5	-11,3	2,0	-12,0	-11,9	-4,0	3,9
Ülalpeetavate määr	48,5	64,8	47,0	53,6	62,3	42,4	54,8
Demograafiline tööturusurveindeks	0,98	0,77	0,89	1,13	0,81	1,02	1,11
Kohalikud eelarved, miljonit krooni							
Tulud kokku	29,0	13,3	34,7	28,7	14,2	46,8	31,4
maksud	13,6	5,5	16,9	9,0	6,3	18,9	15,0
füüsilise isiku tulumaks	12,9	5,5	15,9	7,6	4,5	18,7	13,4
toetused	11,9	6,0	16,0	17,0	5,7	17,7	14,6
Kulud kokku	32,1	12,9	30,6	35,6	17,4	48,0	35,2
üldised valitsemissektori teenused	3,5	1,4	3,6	9,6	6,4	4,2	4,3
majandus	5,4	0,5	2,6	3,0	1,9	3,5	2,2
haridus	14,9	7,5	18,8	13,6	4,9	25,2	15,1
sotsiaalne kaitse	1,4	1,0	1,7	2,9	2,3	3,5	2,1
Võlakooormus, %	11,4	27,2	5,4	52,0	25,6	13,0	16,2
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	163,0	348,2	384,9	883,8	371,4	303,5	286,5
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 607	989	1 042	2 576	1 349	1 441	1 222
Registreeritud töötud	12	3	12	10	6	7	8
Äriühingud	64	6	59	28	20	49	38
primaarsektor	9	1	13	4	4	5	10
sekundaarsektor	14	3	11	7	2	15	15
tertsiaarsektor	41	2	35	17	14	29	13
Müügitulu, miljonit krooni	163,5	200,6	291,4	27,5	31,8	641,0	205,0
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	10 300	9 839	9 872	9 446	9 267	10 468	9 246
mehed	11 825	12 009	11 800	11 560	10 759	12 542	10 563
naised	8 814	7 659	7 854	7 433	7 503	8 685	7 783
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	916	417	1 174	567	348	1 330	1 060
Kasutusse lubatud							
eluruumid	6	-	2	-	5	1	1
eluruumide pind, m ²	958	-	254	-	565	106	259
mitteeluhooned	2	-	1	3	5	1	1
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	307	-	40	148	191	480	641
Üldharidus							
Koolid	2	1	3	1	1	1	3
Õpilased	180	67	233	212	93	546	191
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud							
Raamatukogud	2	1	2	3	2	1	4
Fondi suurus, arvestusüksust	20 920	11 101	26 024	32 524	30 539	32 264	34 349
Lugejad	739	320	785	756	398	1 049	790
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	19	2	17	10	4	18	16

Järg — Cont.

Rapla maakond county	Vallad Rural municipalities						Indicator
	Juuru	Järvakandi	Kaiu	Kehtna	Kohila	Käru	
2 979,71	152,40	4,83	261,06	507,30	230,20	214,91	Area, km ²
..	14,2	27,5	19,4	11,4	20,1	32,5	Distance, km from the county centre
..	52,9	80,7	61,0	63,1	34,1	84,2	from Tallinn
36 684	1 568	1 429	1 687	5 132	5 895	704	Population
-0,16	-0,44	-0,35	0,00	-0,48	0,53	-0,28	Change in population, %
11,3	9,5	11,9	10,7	9,9	16,0	14,2	Crude birth rate
13,0	14,6	15,4	10,7	14,8	10,7	17,0	Crude death rate
-1,7	-5,1	-3,5	0,0	-4,9	5,3	-2,8	Crude rate of natural increase
46,7	49,8	64,8	42,0	41,3	51,1	54,7	Dependency ratio
0,94	1,05	0,71	1,07	1,07	1,02	0,89	Demographic labour pressure index
Local budgets, million kroons							
572,4	28,7	25,6	21,7	73,4	89,5	13,4	Total revenue
275,2	10,8	9,9	11,7	34,9	54,8	5,0	taxes
253,6	9,8	9,8	10,5	32,3	50,6	3,6	personal income tax
235,7	15,3	11,5	8,2	29,2	28,3	4,8	grants
565,4	28,9	24,1	19,6	77,0	86,0	13,7	Total expenditure
47,7	2,9	2,7	2,5	4,2	6,9	1,5	administration expenses
42,5	1,2	0,9	1,0	8,6	8,0	1,2	economy
279,2	16,1	12,4	10,4	33,3	41,8	4,8	education
40,6	5,0	3,5	1,8	4,6	4,4	3,7	social protection
17,6	8,0	3,3	3,1	19,4	22,9	7,0	Debt burden, %
7 125,8	280,6	259,8	177,4	1 389,7	1 038,3	44,5	Subsistence benefits, thousand kroons
1 373	1 280	1 147	1 166	1 596	1 318	1 220	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
239	8	11	4	58	33	4	Registered unemployed persons
955	29	21	32	106	141	16	Companies
99	5	1	5	30	15	4	primary sector
241	6	9	13	25	29	5	secondary sector
615	18	11	14	51	97	7	tertiary sector
6 415,8	76,6	618,1	73,7	725,0	968,9	34,7	Net sales, million kroons
11 045	10 575	11 772	10 501	10 386	12 029	10 273	Average monthly gross income per employee, kroons
12 945	12 144	14 337	12 433	12 276	14 115	12 060	males
9 148	9 035	9 128	8 263	8 499	9 858	8 308	females
16 738	672	619	712	2 249	3 057	252	Average number of employees per month
Buildings completed							
28	5	-	1	-	5	-	dwellings
2 926	347	-	51	-	668	-	floor area of dwellings, m ²
104	15	-	1	2	6	2	non-residential buildings
21 655	1 071	-	17	1 504	2 358	415	useful floor area of non- residential buildings, m ²
General education							
29	2	1	2	4	1	1	Schools
4 860	277	178	131	432	785	58	Pupils
Public libraries of general use							
34	3	1	3	6	2	1	Libraries
477 377	27 271	21 683	24 800	71 626	48 527	11 132	Stock in library units
13 787	710	528	584	1 770	1 337	348	Users
345	16	22	5	27	91	3	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>				Saare maakond <i>county</i>	Linn <i>City</i>	Vald <i>Rural municipality</i>
	Märjamaa	Raikküla	Rapla	Vigala			
Pindala, km ²	871,62	224,20	243,37	269,81	2 922,19	14,95	391,47
Kaugus, km							
maakonnakeskusest	27,9	13,2	0,5	45,9	..	0,2	1,7
Tallinnast	69,1	65,3	53,5	90,2	..	217,5	216,6
Rahvaarv	7 323	1 734	9 462	1 750	34 845	14 956	3 897
Rahvaarvu muutus, %	-0,22	-0,23	-0,21	-0,62	-0,38	0,05	-0,10
Sündimuse üldkordaja	11,6	12,1	9,3	8,5	10,0	11,2	10,3
Suremuse üldkordaja	13,9	15,6	11,6	14,8	14,0	10,9	11,5
Loomuliku iibe kordaja	-2,3	-3,5	-2,3	-6,3	-4,0	0,3	-1,2
Ülalpeetavate määr	48,9	50,8	43,3	40,1	49,3	44,6	45,1
Demograafiline tööturusurveindeks	0,90	1,03	0,88	0,87	0,87	0,87	0,91
Kohalikud eelarved, miljonit krooni							
Tulud kokku	99,0	22,8	172,9	25,5	545,6	239,0	59,8
maksud	49,5	11,9	77,0	9,6	259,0	120,6	29,4
füüsilise isiku tulumaks	43,8	10,5	74,3	8,5	240,0	115,2	27,7
toetused	42,3	9,9	74,4	11,8	219,8	81,7	22,0
Kulud kokku	92,2	23,3	175,6	24,9	548,0	240,1	64,7
üldised valitsemissektori teenused	10,4	3,5	10,9	2,3	66,5	32,0	7,2
majandus	6,6	1,9	11,2	1,9	67,3	27,4	8,0
haridus	47,0	11,7	88,3	13,5	250,3	111,4	27,8
sotsiaalne kaitse	4,7	1,3	9,0	2,7	34,2	12,4	3,4
Võlakoomus, %	24,4	35,0	16,1	0,2	35,3	54,6	10,5
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	1 410,1	560,1	1 885,4	79,9	3 269,1	1 553,9	160,9
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 317	1 182	1 524	1 103	1 278	1 584	1 171
Registreeritud töötud	45	9	65	3	349	128	49
Äriühingud	206	28	359	17	1 238	824	121
primaarsektor	17	6	14	2	291	216	24
sekundaarsektor	51	6	91	6	230	123	33
tertsiaarsektor	138	16	254	9	717	485	64
Müügitulu, miljonit krooni	1 098,5	202,5	2 576,3	41,7	7 734,1	6 028,2	753,4
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	10 336	10 261	11 665	9 299	10 713	11 243	10 378
mehed	12 157	11 579	13 643	10 812	12 689	13 432	12 197
naised	8 404	8 915	9 869	7 853	8 829	9 472	8 487
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	3 124	742	4 646	666	16 180	7 399	1 960
Kasutusse lubatud							
eluruumid	7	-	10	-	100	63	18
eluruumide pind, m ²	794	-	1 065	-	9 567	4 616	2 858
mitteeluhooned	67	2	5	4	46	9	8
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	6 500	735	7 236	1 820	12 832	4 296	5 749
Üldharidus							
Koolid	6	4	6	2	25	5	2
Õpilased	866	217	1 701	215	4 692	2 858	203
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud							
Raamatukogud	7	3	5	3	31	1	5
Fondi suurus, arvestusüksust	87 754	29 196	125 896	29 492	389 180	114 965	31 146
Lugejad	2 426	834	4 451	799	13 810	6 933	721
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	74	17	73	17	162	61	24

Järg — Cont.

Vallad Rural municipalities							Indicator
Kihelkonna	Kärla	Laimjala	Leisi	Lümanda	Muhu	Mustjala	
245,94	216,28	116,29	348,40	199,49	206,12	235,47	Area, km ²
							Distance, km
33,5	19,2	39,6	40,7	31,7	65,3	31,4	from the county centre
242,8	228,5	180,7	198,5	246,3	152,5	234,6	from Tallinn
873	1 626	782	2 094	805	1 730	741	Population
-0,34	-1,39	-0,89	-0,90	-0,49	-1,31	-1,59	Change in population, %
10,3	8,5	11,5	8,1	7,4	9,2	5,4	Crude birth rate
13,7	23,2	20,4	17,6	12,4	22,4	22,8	Crude death rate
-3,4	-14,7	-8,9	-9,5	-5,0	-13,2	-17,4	Crude rate of natural increase
55,1	49,7	50,1	56,7	50,2	61,4	56,3	Dependency ratio
0,78	0,56	0,87	0,93	0,86	0,65	0,88	Demographic labour pressure index
							Local budgets, million kroons
15,2	21,6	11,1	32,6	11,7	27,2	9,2	Total revenue
6,6	9,9	5,1	12,8	5,9	11,3	4,7	taxes
5,4	8,9	4,5	11,0	5,0	10,5	3,6	personal income tax
5,8	9,6	5,5	16,3	5,5	12,4	4,0	grants
12,9	20,8	10,6	33,9	12,1	26,8	8,6	Total expenditure
2,1	2,5	1,4	2,7	1,6	3,2	1,3	administration expenses
2,6	2,4	2,2	4,8	1,3	3,3	1,3	economy
5,1	11,2	4,3	15,3	5,7	10,5	3,8	education
2,1	1,0	0,8	3,6	1,0	3,5	0,9	social protection
0,5	18,7	0,0	2,7	39,5	8,1	10,6	Debt burden, %
156,1	261,7	39,2	62,4	66,8	241,8	270,4	Subsistence benefits, thousand kroons
899	1 021	808	1 226	780	1 447	1 086	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
13	13	6	19	5	18	13	Registered unemployed persons
14	18	7	33	14	51	12	Companies
-	6	3	8	3	7	1	primary sector
3	3	1	7	6	11	4	secondary sector
11	9	3	18	5	33	7	tertiary sector
11,7	72,1	45,0	77,6	11,5	76,5	11,5	Net sales, million kroons
10 610	10 259	10 261	9 424	10 016	10 221	10 104	Average monthly gross income per employee, kroons
12 439	11 785	12 219	11 171	11 381	12 422	12 369	males
8 629	8 811	7 756	7 425	8 362	7 763	7 221	females
362	643	319	823	355	749	254	Average number of employees per month
							Buildings completed
-	1	-	1	-	-	5	dwellings
-	87	-	196	-	-	490	floor area of dwellings, m ²
2	1	1	3	-	4	3	non-residential buildings
121	1 022	109	146	-	234	59	useful floor area of non-residential buildings, m ²
							General education
1	1	1	1	1	1	1	Schools
65	130	50	253	81	145	50	Pupils
							Public libraries of general use
1	1	2	3	2	2	2	Libraries
9 811	11 210	16 415	30 107	18 283	21 570	15 147	Stock in library units
181	254	422	773	357	688	486	Users
8	8	3	9	5	9	6	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad Rural municipalities						
	Orissaare	Pihtla	Pöide	Ruhnu	Salme	Torgu	Valjala
Pindala, km ²	163,02	228,11	123,58	11,54	115,07	126,44	180,02
Kaugus, km							
maakonnakeskusest	53,3	14,9	52,8	74,8	18,3	46,1	26,3
Tallinnast	165,8	208,7	168,3	291,3	235,9	263,7	192,9
Rahvaarv	2 032	1 386	942	71	1 163	363	1 384
Rahvaarvu muutus, %	-0,59	-0,14	-0,53	0,00	-1,19	-1,09	-0,65
Sündimuse üldkordaja	8,8	13,0	4,2	0,0	6,8	5,5	11,5
Suremuse üldkordaja	14,7	15,1	9,5	0,0	18,8	16,4	18,0
Loomuliku iibe kordaja	-5,9	-2,1	-5,3	0,0	-12,0	-10,9	-6,5
Ülalpeetavate määr	54,2	53,0	61,6	61,4	51,4	78,8	52,4
Demograafiline tööturusurveindeks	1,05	0,75	0,86	1,00	1,14	1,24	1,08
Kohalikud eelarved, miljonit krooni							
Tulud kokku	35,2	18,0	15,2	4,4	17,1	6,7	21,6
maksud	14,4	10,6	6,3	0,9	8,6	2,4	9,6
füüsilise isiku tulumaks	13,4	9,6	5,7	0,8	7,9	1,7	8,9
toetused	16,7	6,4	7,9	3,3	7,4	4,1	11,1
Kulud kokku	38,6	15,4	13,4	4,8	16,3	5,9	23,1
üldised valitsemissektori teenused	2,8	1,9	1,6	1,0	2,4	0,9	1,8
majandus	1,7	2,1	1,6	1,6	2,3	2,0	2,7
haridus	17,4	6,7	7,0	1,4	7,8	2,5	12,5
sotsiaalne kaitse	1,4	1,0	1,0	0,1	0,6	0,2	1,3
Võlakooormus, %	61,8	8,5	43,8	0,0	32,1	11,2	14,5
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	78,1	99,0	12,7	6,2	35,2	56,5	168,2
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 202	908	399	1 050	689	1 187	1 000
Registreeritud töötud	21	13	10	2	10	9	20
Äriühingud	40	30	14	1	24	6	29
primaarsektor	3	6	6	-	3	1	4
sekundaarsektor	13	8	1	-	6	-	11
tertsiaarsektor	24	16	7	1	15	5	14
Müügitulu, miljonit krooni	103,5	280,2	19,2	2,0	53,4	6,0	182,4
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	10 662	10 690	10 126	11 075	10 584	9 035	10 130
mehed	13 016	12 714	11 828	12 023	12 782	9 998	11 947
naised	8 287	8 106	7 945	9 968	8 470	7 907	8 145
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	909	632	408	52	550	137	630
Kasutusse lubatud							
eluruumid	-	5	2	-	5	-	-
eluruumide pind, m ²	-	608	285	-	428	-	-
mitteeluhooned	-	1	1	-	11	-	2
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	-	56	86	-	564	-	391
Üldharidus							
Koolid	3	2	1	1	1	1	2
Õpilased	381	66	63	10	138	-	199
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud							
Raamatukogud	2	3	2	1	1	1	2
Fondi suurus, arvestusüksust	38 337	25 115	16 590	6 958	6 749	8 822	17 955
Lugejad	1 028	633	313	94	311	162	454
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	13	5	3	0	2	2	4

Järg — Cont.

Tartu maakond county	Linnad Cities		Vallad Rural municipalities				Indicator
	Elva	Kallaste	Tartu	Alatskivi	Haaslava	Kambja	
2 992,74	9,92	1,93	38,80	128,38	110,02	189,22	Area, km ²
..	26,0	49,9	1,0	41,9	11,6	16,8	Distance, km from the county centre
..	197,6	196,7	186,7	197,9	198,0	203,0	from Tallinn
149 283	5 772	1 134	102 414	1 363	1 690	2 435	Population
0,19	-0,41	-0,61	0,44	-1,37	0,54	-0,20	Change in population, %
13,1	10,9	6,2	14,5	5,1	16,0	14,4	Crude birth rate
11,4	15,0	12,3	10,1	18,9	12,5	18,9	Crude death rate
1,7	-4,1	-6,1	4,4	-13,8	3,5	-4,5	Crude rate of natural increase
48,3	57,1	47,3	47,1	69,5	52,7	53,6	Dependency ratio
1,04	0,92	1,05	1,06	1,00	1,21	1,16	Demographic labour pressure index
							Local budgets, million kroons
2 215,7	101,5	16,5	1 503,2	25,4	22,6	33,4	Total revenue
1 130,7	40,1	4,2	817,1	6,7	11,1	14,5	taxes
1 084,1	39,3	4,1	787,5	6,1	10,7	13,6	personal income tax
869,1	53,4	10,4	536,2	16,0	8,0	15,3	grants
2 267,3	102,2	17,7	1 567,2	25,1	21,6	31,5	Total expenditure
200,6	13,5	2,2	127,5	3,3	2,1	2,9	administration expenses
348,7	14,6	3,4	270,1	1,8	2,1	3,1	economy
1 091,6	50,6	6,5	768,6	12,0	9,2	18,3	education
144,8	3,8	1,0	100,6	1,4	2,3	3,0	social protection
38,2	37,6	37,8	42,8	5,7	22,3	18,2	Debt burden, %
10 355,4	206,4	155,7	6 665,6	215,6	301,4	51,0	Subsistence benefits, thousand kroons
1 345	1 152	1 075	1 435	1 365	1 104	915	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
920	22	22	583	12	26	13	Registered unemployed persons
5 608	164	11	4 305	18	43	63	Companies
303	7	2	119	4	5	18	primary sector
1 148	41	1	825	3	14	6	secondary sector
4 157	116	8	3 361	11	24	39	tertiary sector
50 474,8	1 912,1	29,4	40 280,5	61,4	419,5	102,4	Net sales, million kroons
11 551	10 889	7 765	11 959	9 510	10 567	10 159	Average monthly gross income per employee, kroons
13 253	12 604	9 119	13 818	11 227	12 000	11 621	males
10 052	9 446	6 423	10 458	7 558	8 781	8 600	females
65 516	2 669	378	45 275	456	732	962	Average number of employees per month
							Buildings completed
779	21	-	499	-	3	8	dwellings
64 926	2 116	-	36 450	-	323	1 183	floor area of dwellings, m ²
109	2	-	35	-	1	9	non-residential buildings
89 087	3 471	-	18 753	-	460	1 145	useful floor area of non- residential buildings, m ²
							General education
55	1	1	26	1	1	4	Schools
19 708	1 073	104	13 963	258	78	325	Pupils
							Public libraries of general use
53	1	1	4	3	1	2	Libraries
1 382 068	56 195	32 724	627 340	34 725	16 055	33 293	Stock in library units
51 551	3 021	354	35 329	692	408	601	Users
958	51	3	543	22	25	19	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Vallad <i>Rural municipalities</i>							
	Konguta	Laeva	Luunja	Meeksi	Mäksa	Nõo	Peipsiääre	Piirisaare
Pindala, km ²	107,60	233,18	131,54	143,48	133,47	168,92	30,95	7,76
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	32,1	27,0	10,9	55,4	19,1	15,5	42,8	75,2
Tallinnast	188,2	161,7	197,5	242,0	205,6	196,8	206,7	261,8
Rahvaarv	1 336	870	2 578	722	1 721	3 623	863	80
Rahvaarvu muutus, %	-1,04	0,46	0,31	-1,63	-0,12	0,03	-1,93	-3,61
Sündimuse üldkordaja	6,0	15,0	13,6	5,5	11,0	9,9	6,9	0,0
Suremuse üldkordaja	16,4	10,4	10,9	22,0	12,8	10,2	26,4	36,8
Loomuliku iibe kordaja	-10,4	4,6	2,7	-16,5	-1,8	-0,3	-19,5	-36,8
Ülalpeetavate määr	49,8	56,5	42,7	60,8	55,2	51,5	76,1	128,6
Demograafiline tööturusurveindeks	1,01	1,14	0,96	0,75	1,17	1,06	0,74	0,33
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	16,4	12,9	33,4	11,5	22,5	57,8	10,9	4,5
maksud	7,9	6,7	19,0	3,3	9,9	26,1	2,5	0,2
füüsilise isiku tulumaks	7,4	5,6	18,3	2,7	9,6	24,9	2,2	0,2
toetused	7,3	4,3	11,1	8,0	7,6	25,2	7,8	4,2
Kulud kokku	15,6	12,7	33,8	12,1	22,3	55,4	11,2	4,3
üldised valitsemissektori teenused	2,3	2,4	2,7	1,8	2,3	5,1	1,8	0,6
majandus	2,1	1,6	3,0	1,0	2,0	4,9	1,4	3,4
haridus	6,7	5,4	20,2	3,5	9,2	27,6	4,6	0,0
sotsiaalne kaitse	1,3	0,7	2,6	0,9	5,6	3,7	0,6	0,2
Võlakooormus, %	20,2	10,9	1,9	43,7	6,2	80,6	34,1	5,1
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	152,8	5,9	62,1	212,0	283,7	221,0	64,0	48,8
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	954	900	2 239	1 496	1 294	939	1 101	892
Registreeritud töötud	7	1	17	14	11	23	15	2
Äriühingud	25	23	78	7	46	83	4	1
primaarsektor	3	10	17	3	6	15	2	1
sekundaarsektor	7	3	14	1	13	19	1	-
tertsiaarsektor	15	10	47	3	27	49	1	-
Müügitulu, miljonit krooni	122,4	161,6	663,1	19,7	478,7	321,8	7,6	0,2
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	9 865	10 647	11 081	9 190	10 004	10 821	7 478	5 741
mehed	11 174	12 538	12 933	10 665	11 366	12 304	8 847	6 985
naised	8 183	8 591	9 098	7 202	8 499	9 306	5 583	4 186
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	548	381	1 200	216	683	1 669	225	32
Kasutusse lubatud								
eluruumid	2	2	53	3	5	8	-	-
eluruumide pind, m ²	446	452	4 322	333	598	975	-	-
mitteeluhooned	-	8	5	11	4	2	-	-
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	-	604	11 462	516	317	2 828	-	-
Üldharidus								
Koolid	1	1	2	2	2	2	1	-
Õpilased	59	67	254	48	90	734	65	-
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	1	1	3	3	2	3	2	1
Fondi suurus, arvestusüksust	18 000	16 512	73 389	31 341	31 829	46 528	18 091	4 901
Lugejad	171	320	1 293	389	617	1 392	423	61
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	11	6	30	4	5	21	5	-

Järg — Cont.

Vallad Rural municipalities								Indicator
Puhja	Rannu	Rõngu	Tartu	Tähtvere	Vara	Võnnu	Ülenurme	
167,54	158,01	164,19	300,26	114,79	333,81	232,63	86,35	Area, km ²
								Distance, km
25,7	38,1	39,6	8,3	13,0	22,9	25,7	6,6	from the county centre
182,2	184,9	197,4	186,7	181,4	189,5	212,2	192,8	from Tallinn
2 286	1 656	2 893	4 999	2 950	1 950	1 199	4 749	Population
-0,91	-0,78	-1,09	-0,18	-0,14	-0,36	-0,91	0,23	Change in population, %
7,0	9,0	7,9	11,2	8,5	10,7	4,2	11,4	Crude birth rate
16,5	17,4	19,3	13,4	10,2	14,8	13,3	9,5	Crude death rate
-9,5	-8,4	-11,4	-2,2	-1,7	-4,1	-9,1	1,9	Crude rate of natural increase
50,0	51,5	53,7	47,8	41,4	59,7	50,1	39,5	Dependency ratio
0,99	0,90	0,92	1,00	0,95	1,22	1,04	1,01	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
33,0	22,9	38,3	104,0	33,2	24,0	17,7	70,0	Total revenue
15,0	10,7	16,4	35,5	21,8	11,3	6,2	44,3	taxes
14,5	9,9	15,7	34,1	20,7	9,2	5,3	42,6	personal income tax
15,5	10,0	19,8	61,2	9,3	10,9	10,0	17,8	grants
36,8	24,6	37,2	98,2	30,4	23,5	16,5	67,2	Total expenditure
3,0	4,5	2,7	5,5	4,4	2,7	2,2	5,1	administration expenses
2,6	2,1	5,4	10,4	2,2	2,3	1,3	8,0	economy
17,9	11,0	18,4	30,8	13,9	12,4	10,3	34,3	education
2,5	1,5	2,7	3,1	1,9	2,0	1,0	2,5	social protection
33,0	20,3	7,3	32,9	33,7	49,9	36,3	3,5	Debt burden, %
396,0	86,6	128,3	225,0	204,6	358,2	259,8	51,0	Subsistence benefits, thousand kroons
1 507	1 039	1 290	1 181	1 176	1 470	1 114	1 132	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
18	5	18	35	24	15	13	25	Registered unemployed persons
40	29	56	208	81	37	20	266	Companies
8	10	13	24	8	9	5	14	primary sector
10	6	15	56	29	9	6	69	secondary sector
22	13	28	128	44	19	9	183	tertiary sector
270,8	223,8	516,2	1 494,9	1 091,1	235,9	43,9	2 017,8	Net sales, million kroons
10 088	10 128	9 567	11 259	11 532	9 388	8 794	12 272	Average monthly gross income per employee, kroons
11 333	11 594	10 935	12 981	12 855	10 851	10 115	13 844	males
8 589	8 363	8 144	9 170	10 072	7 694	7 675	10 666	females
1 036	723	1 208	2 171	1 312	710	444	2 484	Average number of employees per month
								Buildings completed
-	1	-	77	8	-	-	89	dwellings
-	46	-	6 737	837	-	-	10 108	floor area of dwellings, m ²
-	3	1	8	13	-	-	7	non-residential buildings
-	2 763	712	9 382	24 656	-	-	12 020	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								General education
1	1	2	2	1	1	1	1	Schools
329	238	300	610	164	105	201	643	Pupils
								Public libraries of general use
3	3	4	6	1	3	2	3	Libraries
41 674	39 857	30 560	88 491	19 805	46 484	20 246	54 028	Stock in library units
727	629	757	1 714	442	921	439	851	Users
24	7	26	39	14	28	7	68	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Valga maakond county	Linnad Cities		Vallad Rural municipalities			
		Tõrva	Valga	Helme	Hummuli	Karula	Otepää
Pindala, km ²	2 043,53	4,80	16,54	312,73	162,70	229,92	217,36
Kaugus, km							
maakonnakeskusest	..	28,9	1,0	32,0	15,6	22,0	47,4
Tallinnast	..	201,1	230,2	197,5	214,6	245,6	216,0
Rahvaarv	34 265	3 101	13 789	2 525	1 053	1 073	4 048
Rahvaarvu muutus, %	-0,55	-0,16	-0,53	-0,04	-0,66	-1,38	-0,59
Sündimuse üldkordaja	9,3	10,6	9,9	11,5	8,5	8,3	9,4
Suremuse üldkordaja	15,0	12,2	15,3	11,9	15,1	23,1	15,5
Loomuliku iibe kordaja	-5,7	-1,6	-5,4	-0,4	-6,6	-14,8	-6,1
Ülalpeetavate määr	53,8	52,8	52,8	50,6	57,2	56,4	52,0
Demograafiline tööturusurveindeks	1,00	0,79	0,98	1,18	1,41	0,80	0,94
Kohalikud eelarved, miljonit krooni							
Tulud kokku	482,4	48,3	184,3	28,1	14,2	14,6	68,5
maksud	185,9	19,4	71,6	12,8	5,4	5,9	25,1
füüsilise isiku tulumaks	173,2	19,1	70,2	11,1	4,5	4,6	23,7
toetused	254,1	21,5	103,0	13,7	7,9	7,5	30,6
Kulud kokku	447,3	43,6	168,2	28,7	13,8	13,8	59,0
üldised valitsemissektori teenused	46,1	3,6	19,7	3,4	1,9	1,8	4,6
majandus	49,1	4,5	16,5	3,3	1,3	1,3	11,2
haridus	203,9	21,2	72,4	12,8	7,5	6,0	28,3
sotsiaalne kaitse	49,1	3,2	20,6	3,3	1,8	2,2	4,4
Võlakoomus, %	16,1	15,6	25,3	6,4	1,3	6,6	21,6
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	9 421,1	267,2	6 272,2	256,1	86,2	290,3	398,0
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 303	887	1 427	970	913	1 167	1 225
Registreeritud töötud	705	28	425	22	15	26	25
Äriühingud	706	118	227	35	19	17	154
primaarsektor	78	15	9	6	4	4	8
sekundaarsektor	159	27	48	11	7	3	28
tertsiaarsektor	469	76	170	18	8	10	118
Müügitulu, miljonit krooni	4 768,0	708,0	2 047,2	545,0	71,4	39,5	787,8
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	9 303	10 195	8 928	9 392	8 906	9 021	10 092
mehed	10 788	12 028	10 378	11 105	9 793	10 251	11 786
naised	7 858	8 505	7 697	7 555	7 928	7 457	8 444
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	13 373	1 357	5 678	867	356	369	1 679
Kasutusse lubatud							
eluruumid	13	-	4	-	-	-	7
eluruumide pind, m ²	1 633	-	435	-	-	-	885
mitteeluhooned	24	-	4	2	-	4	5
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	11 075	-	2 120	735	-	25	1 465
Üldharidus							
Koolid	22	1	5	3	1	1	2
Õpilased	4 360	590	1 966	185	104	50	645
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud							
Raamatukogud	25	2	1	2	1	2	2
Fondi suurus, arvestusüksust	390 785	33 151	111 206	19 905	11 925	15 205	40 927
Lugejad	11 632	1 338	3 968	687	402	447	1 571
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	212	5	73	20	12	7	23

Järg — Cont.

Vallad Rural municipalities							Indicator
Palupera	Puka	Põdrala	Sangaste	Taheva	Tõlliste	Õru	
123,48	200,93	127,22	144,72	204,70	193,78	104,63	Area, km ²
							Distance, km
51,3	36,5	41,4	27,7	23,4	19,0	20,0	from the county centre
207,4	208,9	191,5	226,8	252,7	231,9	223,3	from Tallinn
1 145	1 846	898	1 469	947	1 817	554	Population
-0,61	-0,49	-1,32	-0,61	-1,04	-0,55	-1,42	Change in population, %
8,7	7,6	7,7	9,5	3,2	7,1	3,6	Crude birth rate
15,7	12,4	21,0	15,6	13,7	14,3	17,9	Crude death rate
-7,0	-4,8	-13,3	-6,1	-10,5	-7,2	-14,3	Crude rate of natural increase
60,8	56,3	58,1	56,6	61,9	52,2	57,8	Dependency ratio
1,27	0,99	0,85	1,30	1,52	0,87	0,93	Demographic labour pressure index
							Local budgets, million kroons
17,6	25,3	14,2	22,6	13,5	24,9	6,2	Total revenue
6,5	10,0	5,3	7,6	4,5	9,1	2,6	taxes
6,0	8,7	4,6	6,9	3,6	8,3	2,0	personal income tax
9,7	13,9	8,7	13,0	7,3	14,3	3,1	grants
17,2	24,2	12,8	22,1	13,3	24,8	5,8	Total expenditure
1,2	1,3	1,3	2,7	1,4	2,4	0,8	administration expenses
1,2	2,5	1,0	3,2	0,6	2,3	0,4	economy
6,6	13,7	5,1	8,7	5,8	12,6	3,2	education
1,2	1,2	1,1	3,6	3,1	2,6	0,7	social protection
0,0	0,0	0,0	23,9	1,4	0,2	0,0	Debt burden, %
231,7	53,7	196,8	374,6	308,5	395,3	290,5	Subsistence benefits, thousand kroons
1 353	987	833	1 310	1 089	1 196	1 124	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
11	15	18	21	31	47	20	Registered unemployed persons
30	22	10	30	8	34	2	Companies
6	7	4	4	2	9	-	primary sector
7	8	4	9	-	7	-	secondary sector
17	7	2	17	6	18	2	tertiary sector
35,0	140,3	28,6	208,7	9,1	146,9	0,3	Net sales, million kroons
9 602	9 256	9 588	9 330	9 393	8 855	8 408	Average monthly gross income per employee, kroons
10 841	10 449	11 263	10 686	10 752	10 119	9 747	males
8 306	7 802	7 269	7 732	7 906	7 361	6 621	females
415	668	326	526	273	687	171	Average number of employees per month
							Buildings completed
-	2	-	-	-	-	-	dwellings
-	313	-	-	-	-	-	floor area of dwellings, m ²
-	6	1	-	1	1	-	non-residential buildings
-	6 129	30	-	471	101	-	useful floor area of non-residential buildings, m ²
							General education
1	2	2	1	1	1	1	Schools
74	202	87	146	76	221	14	Pupils
							Public libraries of general use
2	3	1	2	2	4	1	Libraries
13 541	32 303	11 178	25 289	21 617	43 307	11 231	Stock in library units
312	708	273	501	314	962	149	Users
12	25	5	9	4	12	5	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Viljandi maakond county	Linnad Cities			Vallad Rural municipalities			
		Mõisaküla	Viljandi	Võhma	Abja	Halliste	Karksi	Kolga-Jaani
Pindala, km ²	3 422,49	2,20	14,62	1,93	290,21	267,09	321,45	312,35
Kaugus, km								
maakonnakeskusest	..	47,0	0,7	32,0	35,1	27,4	33,0	30,0
Tallinnast	..	189,1	151,9	122,7	185,8	179,2	184,8	145,2
Rahvaarv	55 877	1 040	20 117	1 515	2 733	1 804	4 060	1 686
Rahvaarvu muutus, %	-0,35	-1,05	-0,36	-0,66	-0,80	-0,39	-0,49	-1,17
Sündimuse üldkordaja	10,1	7,7	9,5	13,8	8,0	6,6	9,8	7,7
Suremuse üldkordaja	13,8	19,1	13,1	21,1	16,4	10,5	14,7	19,5
Loomuliku iibe kordaja	-3,7	-11,4	-3,6	-7,3	-8,4	-3,9	-4,9	-11,8
Ülalpeetavate määr	50,4	68,3	47,2	55,5	57,6	46,0	49,3	60,3
Demograafiline tööturusurveindeks	0,92	0,94	0,78	0,94	1,17	1,11	0,82	1,09
Kohalikud eelarved, miljonit krooni								
Tulud kokku	793,1	14,8	312,1	25,9	38,5	21,0	50,8	23,1
maksud	343,2	4,6	135,1	8,1	14,1	10,0	25,8	9,0
füüsilise isiku tulumaks	319,5	4,5	133,4	8,1	12,4	8,4	23,2	7,3
toetused	346,3	7,2	125,7	15,1	19,7	10,3	21,1	11,5
Kulud kokku	809,7	14,9	332,2	25,2	41,7	20,0	50,2	23,2
üldised valitsemissektori teenused	67,6	1,8	20,2	2,3	4,2	2,2	5,7	2,6
majandus	69,1	1,8	26,3	1,5	5,3	1,3	3,4	1,4
haridus	404,0	6,2	158,9	16,2	20,3	10,5	24,1	10,6
sotsiaalne kaitse	70,1	2,3	22,8	0,9	2,6	1,2	5,8	2,3
Võlakooormus, %	22,6	7,3	25,8	38,8	32,6	0,0	36,1	24,4
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	8 412,6	132,1	2 906,6	152,2	404,2	204,9	818,7	57,8
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 379	1 568	1 634	1 174	1 079	1 177	1 154	1 496
Registreeritud töötud	535	12	181	10	19	18	38	15
Äriühingud	1 225	5	672	23	38	24	84	15
primaarsektor	150	-	23	4	14	8	14	5
sekundaarsektor	303	2	153	7	7	5	32	3
tertsiaarsektor	772	3	496	12	17	11	38	7
Müügitulu, miljonit krooni	10 878,0	23,0	7 266,9	82,6	480,2	52,0	720,2	24,4
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	10 182	9 169	10 799	9 481	9 311	9 826	10 159	9 656
mehed	11 891	10 932	12 686	11 675	11 116	11 462	11 957	11 569
naised	8 549	6 932	9 288	7 458	7 454	7 904	8 184	7 583
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	22 992	378	9 097	617	979	613	1 681	552
Kasutusse lubatud								
eluruumid	18	-	3	-	4	-	-	-
eluruumide pind, m ²	2 583	-	510	-	352	-	-	-
mitteeluhooned	27	-	5	-	7	-	1	2
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	13 442	-	4 247	-	2 538	-	1 025	34
Üldharidus								
Koolid	37	1	7	1	1	2	1	2
Õpilased	7 029	69	3 451	229	301	123	430	169
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud								
Raamatukogud	42	1	1	1	2	4	4	4
Fondi suurus, arvestusüksust	707 040	25 154	176 068	17 190	39 861	46 460	56 505	45 482
Lugejad	21 756	342	8 782	580	851	460	1 823	979
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	332	3	103	8	30	13	22	16

Järg — Cont.

Vallad Rural municipalities								Indicator
Kõo	Kõpu	Paistu	Pärsti	Saare- peedi	Suure- Jaani	Tarvastu	Viiratsi	
149,46	258,78	128,59	210,62	98,34	742,83	409,00	215,02	Area, km ²
								Distance, km
37,6	19,9	12,9	4,2	9,6	27,9	26,0	3,3	from the county centre
125,6	159,1	164,6	149,8	148,0	129,7	176,8	154,0	from Tallinn
1 206	803	1 624	3 828	1 289	6 182	4 241	3 749	Population
0,00	-0,37	0,43	-0,31	-0,54	-0,08	-0,49	0,16	Change in population, %
12,4	12,4	16,7	8,9	7,0	11,2	10,3	13,6	Crude birth rate
12,4	16,2	12,3	12,0	12,4	12,1	15,5	12,3	Crude death rate
0,0	-3,8	4,4	-3,1	-5,4	-0,9	-5,2	1,3	Crude rate of natural increase
51,9	60,3	51,4	49,8	49,2	51,9	54,4	46,7	Dependency ratio
0,86	1,05	1,02	1,01	1,12	1,08	1,08	0,89	Demographic labour pressure index
								Local budgets, million kroons
16,6	13,3	23,1	45,3	15,7	81,6	57,6	53,8	Total revenue
6,5	5,3	8,9	23,2	7,8	37,2	23,7	23,9	taxes
5,5	4,0	8,0	21,8	7,1	32,6	21,0	22,1	personal income tax
8,1	5,5	10,1	16,8	6,8	39,1	31,0	18,2	grants
16,8	12,7	22,9	44,2	16,4	75,1	63,7	50,6	Total expenditure
2,1	1,8	2,1	4,4	2,3	8,7	2,7	4,6	administration expenses
1,0	2,1	2,9	4,6	1,0	5,6	6,2	4,6	economy
7,7	4,9	10,8	20,8	6,4	43,4	39,1	24,1	education
3,5	1,6	2,4	6,0	1,2	4,1	5,7	7,8	social protection
0,2	30,7	28,0	4,8	19,9	19,7	16,7	18,6	Debt burden, %
141,4	34,0	278,0	473,3	59,1	465,4	982,3	1 302,7	Subsistence benefits, thousand kroons
1 093	1 221	1 048	1 364	1 051	1 230	1 148	1 481	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
9	8	14	36	13	62	60	41	Registered unemployed persons
15	17	25	72	17	102	51	65	Companies
5	3	4	12	2	27	14	15	primary sector
4	5	5	18	8	26	9	19	secondary sector
6	9	16	42	7	49	28	31	tertiary sector
72,6	43,9	48,1	287,2	243,0	588,1	145,7	800,0	Net sales, million kroons
8 978	9 002	9 537	9 943	11 224	10 018	9 292	9 976	Average monthly gross income per employee, kroons
10 730	10 370	11 207	11 713	13 231	11 665	10 700	11 270	males
6 784	7 522	7 588	8 129	9 093	8 264	7 774	8 660	females
447	323	620	1 609	463	2 373	1 646	1 595	Average number of employees per month
								Buildings completed
-	-	-	4	3	1	1	2	dwellings
-	-	-	561	503	290	129	237	floor area of dwellings, m ²
1	1	-	-	-	1	8	1	non-residential buildings
1 776	855	-	-	-	2 434	522	11	useful floor area of non-residential buildings, m ²
								General education
1	1	2	5	1	6	4	2	Schools
91	58	168	219	95	819	592	215	Pupils
								Public libraries of general use
2	1	2	5	2	5	4	4	Libraries
19 176	14 531	28 380	64 854	20 084	46 265	64 816	42 214	Stock in library units
588	124	541	1 223	248	2 446	1 533	1 236	Users
8	7	10	15	10	27	39	21	Fires registered by the fire and rescue services

Valik andmeid omavalitsusüksuste kohta
Selection of data on local government units

Näitaja	Võru maakond county	Linn City	Vallad Rural municipalities				
		Võru	Antsla	Haanja	Lasva	Meremäe	Misso
Pindala, km ²	2 305,44	13,24	270,79	170,47	172,18	131,97	189,35
Kaugus, km							
maakonnakeskusest	..	0,1	32,2	16,0	13,7	34,2	36,8
Tallinnast	..	254,2	244,7	270,0	259,6	283,1	290,9
Rahvaarv	38 072	14 467	4 219	1 172	1 767	1 165	799
Rahvaarvu muutus, %	-0,52	-0,38	-1,01	-0,93	0,34	-2,10	-0,87
Sündimuse üldkordaja	9,9	9,5	8,7	11,0	17,6	8,5	5,0
Suremuse üldkordaja	15,3	13,4	18,9	21,2	14,2	31,4	13,7
Loomuliku iibe kordaja	-5,4	-3,9	-10,2	-10,2	3,4	-22,9	-8,7
Ülalpeetavate määr	52,6	48,4	50,0	57,3	56,1	64,5	64,1
Demograafiline tööturusurveindeks	0,97	0,95	1,00	0,92	1,00	0,84	0,76
Kohalikud eelarved, miljonit krooni							
Tulud kokku	584,8	206,0	54,9	24,8	25,8	20,0	16,3
maksud	207,5	81,5	20,0	6,6	8,4	4,4	4,3
füüsilise isiku tulumaks	194,8	80,1	18,7	5,9	7,7	3,9	3,6
toetused	318,7	101,8	29,9	14,2	15,0	14,5	10,7
Kulud kokku	589,1	219,9	50,5	25,6	23,8	22,2	14,9
üldised valitsemissektori teenused	48,8	17,5	5,2	2,3	1,9	1,8	1,1
majandus	78,4	37,9	5,4	2,4	2,7	2,1	1,8
haridus	281,6	97,3	25,5	10,3	11,6	6,3	8,7
sotsiaalne kaitse	46,1	12,6	3,2	1,8	4,0	1,8	1,7
Võlakoomus, %	22,8	41,5	8,6	33,3	12,0	10,5	6,9
Toimetulekutoetused, tuhat krooni	8 210,5	1 678,9	577,7	402,7	406,2	578,5	433,9
Toetus toimetulekupiiri tagamiseks, krooni rahuldatud taotluse kohta	1 153	1 140	1 149	1 190	1 178	1 053	1 132
Registreeritud töötud	629	187	94	21	27	17	26
Äriühingud	800	408	80	22	22	9	11
primaarsektor	87	17	8	4	6	4	-
sekundaarsektor	239	111	23	5	6	4	7
tertsiaarsektor	474	280	49	13	10	1	4
Müügitulu, miljonit krooni	5 513,9	2 695,1	623,9	77,9	62,7	19,4	11,1
Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu, krooni	9 527	9 780	9 390	9 529	8 580	7 998	9 480
mehed	10 929	11 157	10 883	11 545	9 965	9 321	10 548
naised	8 200	8 724	7 903	7 043	6 974	6 348	8 098
Brutotulu saajad keskmiselt kuus	14 789	6 002	1 416	450	642	361	273
Kasutusse lubatud							
eluruumid	17	10	-	-	-	1	-
eluruumide pind, m ²	1 445	452	-	-	-	65	-
mitteeluhooned	28	8	4	-	-	1	1
mitteeluhoonete kasulik pind, m ²	14 096	7 430	1 257	-	-	140	775
Üldharidus							
Koolid	26	6	2	1	2	1	1
Õpilased	5 383	2 394	509	86	184	67	85
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud							
Raamatukogud	34	1	4	3	3	2	2
Fondi suurus, arvestusüksust	567 801	142 997	61 606	33 410	34 420	34 419	26 270
Lugejad	17 186	7 672	1 584	668	903	584	283
Päästeteenistuste registreeritud tulekahjud	213	77	25	5	12	15	1

Järg — Cont.

Vallad Rural municipalities							Indicator
Mõniste	Rõuge	Sõmerpalu	Urvaste	Varstu	Vastseliina	Võru	
176,53	263,72	181,93	139,62	170,63	222,78	202,23	Area, km ²
							Distance, km
39,0	16,6	10,1	33,4	33,0	23,5	1,1	from the county centre
273,7	266,7	251,2	236,1	272,9	277,6	254,2	from Tallinn
1 022	2 013	1 884	1 414	1 280	2 089	4 781	Population
-0,49	0,00	-0,69	-0,56	-0,85	-1,14	-0,06	Change in population, %
8,8	11,4	12,2	12,0	6,2	6,7	10,9	Crude birth rate
13,7	11,4	19,0	19,0	14,8	18,1	11,7	Crude death rate
-4,9	0,0	-6,8	-7,0	-8,6	-11,4	-0,8	Crude rate of natural increase
59,5	57,9	56,6	59,1	51,7	58,5	51,9	Dependency ratio
0,96	0,90	1,40	1,36	0,97	0,89	0,90	Demographic labour pressure index
							Local budgets, million kroons
15,1	36,3	30,0	21,3	31,8	35,7	66,9	Total revenue
5,1	12,7	10,0	7,0	7,0	11,1	29,3	taxes
4,0	11,1	9,2	6,2	6,1	10,1	28,2	personal income tax
9,4	20,0	16,2	13,3	22,1	21,0	30,7	grants
14,9	35,3	30,9	19,2	34,3	35,0	62,6	Total expenditure
1,9	2,9	2,7	1,7	2,6	2,8	4,5	administration expenses
2,2	4,5	3,0	4,4	2,9	4,4	4,6	economy
6,6	12,7	15,9	8,9	23,8	15,6	38,4	education
1,5	4,2	3,8	1,8	1,7	3,8	4,3	social protection
3,5	15,4	0,0	0,0	60,0	13,1	0,6	Debt burden, %
289,0	555,0	639,4	570,2	754,1	701,9	623,0	Subsistence benefits, thousand kroons
1 042	1 265	1 223	1 181	1 309	1 150	1 101	Subsistence benefit to guarantee subsistence level, kroons per application satisfied
25	42	40	30	26	32	60	Registered unemployed persons
7	53	25	22	12	31	98	Companies
5	11	9	5	2	2	14	primary sector
-	17	10	8	3	15	30	secondary sector
2	25	6	9	7	14	54	tertiary sector
13,7	149,4	698,7	46,0	16,5	100,1	999,5	Net sales, million kroons
8 288	9 258	9 522	9 296	9 539	9 563	9 821	Average monthly gross income per employee, kroons
9 511	10 255	11 227	10 341	11 426	11 274	11 242	males
6 901	8 157	7 597	8 215	6 996	7 876	8 328	females
354	833	709	480	460	769	2 039	Average number of employees per month
							Buildings completed
-	1	-	-	-	-	5	dwellings
-	94	-	-	-	-	834	floor area of dwellings, m ²
5	2	-	-	1	-	6	non-residential buildings
1 470	372	-	-	144	-	2 508	useful floor area of non-residential buildings, m ²
							General education
1	1	2	2	2	3	2	Schools
102	186	220	242	248	396	664	Pupils
							Public libraries of general use
2	4	2	3	2	3	3	Libraries
22 526	46 691	26 057	28 305	23 282	48 321	39 497	Stock in library units
510	818	623	886	513	1 117	1 025	Users
5	6	11	10	8	9	29	Fires registered by the fire and rescue services

SELGITUSI ESITATUD ANDMETE KOHTA

Haldusüksus	<p>Allikas: Riigi Teatajas avaldatud haldusüksuste nimistu. Haldusjaotus on esitatud 2008. aasta 1. jaanuari seisuga.</p> <p><u>Haldusüksus</u> — haldusjaotusel põhinev, seaduse ja teiste õigusaktidega kindlaks määratud staatus, nime ja piiridega üksus, mille territooriumi ulatuses teostatakse riiklikku või omavalitsuslikku haldamist. Eesti territooriumi haldusüksused on maakonnad, linnad ja vallad.</p>
Pindala	<p>Allikas: Maa-amet. Andmed 2007. aasta 1. jaanuari seisuga.</p> <p>Eesti pindala kokku on ilma Peipsi järve Eestile kuuluva osa ja Võrtsjärve pindalata. Ümardamise tõttu ei võrdu tabelis esitatud omavalitsusüksuste pindalade summa alati maakonna pindalaga.</p>
Kaugus maakonna-keskusest ja Tallinnast	<p>Allikas: Maanteeamet. Andmed 2003. aasta 30. juuli seisuga.</p> <p><u>Linna- ja vallavalitsuse kaugus maakonnakeskusest</u> on arvestatud linna- ja vallavalitsuse asukohast mööda lühimat riigimaanteed ja veeteed vastava maakonna maavalitsuseni. Veetee pikkus on kahe punkti vaheline kaugus mööda sirgjoont.</p> <p><u>Linna- ja vallavalitsuse kaugus Tallinnast</u> on arvestatud linna- ja vallavalitsuse asukohast mööda lühimat riigimaanteed ja veeteed Tallinna Toompeale. Veetee pikkus on kahe punkti vaheline kaugus mööda sirgjoont.</p> <p>Piirissaare valla kohta on esitatud saare kaugus maakonnakeskusest ja Tallinnast. Piirissaare valla keskus asub Tartu linnas.</p>
Rahvastik	<p>Allikas: Statistikaamet. Andmed 2008. aasta 1. jaanuari seisuga. Andmed põhinevad 2000. aasta rahvaloendusel ja jooksva rahvastikuarvestusel.</p> <p><u>Aastakeskmise rahvaarv</u> — pool elanike aasta alguse ja lõpu arvu summast.</p> <p><u>Demograafiline tööturusurveindeks</u> võimaldab prognoosida demograafiliste protsesside tulemusel tekkivaid pingeid tööturul ja arvutatakse järgmiselt:</p> $\frac{\text{rahvastik vanuses 5–14}}{\text{rahvastik vanuses 55–64}}$ <p><u>Eesti päritolu elanike arv</u> saadakse 2000. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmete alusel järgmiselt:</p> $\frac{\text{mõlemad vanemad sündinud Eestis} + \text{üks vanem sündinud välisriigis} + \text{üks vanem sündinud Eestis, teise sünniriik teadmata}}{\text{kogurahvastik}} \times 100$ <p><u>Loomulik iive</u> — aasta jooksul sündinute ja surmude arvu vahe. Positiivne loomulik iive näitab sündide ülekaalu, negatiivne surmade ülekaalu.</p> <p><u>Loomuliku iibe kordaja</u> — loomulik iive aasta jooksul 1000 aastakeskmise elaniku kohta. Arvutatakse sündimuse ja suremuse üldkordajate vahena.</p> <p><u>Rahvastiku asustustihedus</u> — elanike arv ruutkilomeetri kohta. Eesti asustustiheduse kaardi koostamisel seisuga 28. detsember 1922 on kasutatud Riigi Statistika Keskbüroo väljaannet "Eesti statistiline album. Vihik 1: Maa ja rahvas", mille on koostanud V. Schmidt. Kaardi kasutamisel on vaja teada, et 1922. aastal ei olnud kõik vallad kompaktsed — mitu valda olid lahusolevatel tükidel ning seepärast on kaardil kujutatud objektide arv suurem tollel ajal Eestis olnud omavalitsusüksustel.</p> <p><u>Suremuse üldkordaja</u> — surmajuhtude arv aastas 1000 aastakeskmise elaniku kohta.</p> <p><u>Sündimuse üldkordaja</u> — elussündide arv aastas 1000 aastakeskmise elaniku kohta.</p> <p><u>Ülalpeetavate määr</u> iseloomustab rahvastiku vanuskoosseisu ja arvutatakse järgmiselt:</p> $\frac{(\text{rahvastik vanuses 0–14}) + (\text{rahvastik vanuses 65+})}{\text{rahvastik vanuses 15–64}} \times 100$
Kohalikud eelarved	<p>Allikas: Rahandusministeerium. Andmed 2007. aasta 31. detsembri seisuga.</p> <p><u>Füüsilise isiku tulumaks</u> — maks, mida residendist füüsilised isikud maksavad kogu oma tulult, olenemata selle teenimise kohast (riigist). Tulumaksuseaduse § 5 järgi laekub</p>

residendist füüsilise isiku makstud või temalt kinni peetud tulumaksust 44% riigile ja 56% maksumaksja elukohajärgsele kohalikule omavalitsusele.

Võlakoomus — valla- ja linnaeelarve seaduse järgi on kohalike omavalitsuste võlakoomuse lubatav piirmäär 60% eelarveaasta tuludest, millest on maha arvatud riigieelarvest tehtavad sihtotstarbelised eraldised. Võlakoomuse arvestamise aluseks oleva eelarve tuludena käsitatakse järgmisi tulusid: maksutulud, kaupade ja teenuste müük, mittesihtotstarbelised eraldised jooksvateks kuludeks ja muud tulud. Võlakoomust arvutatakse järgmiselt:

$$\frac{\text{võlakohustused kokku}}{\text{puhastatud eelarve kokku}} \times 100$$

Toimetulekutoetused

Allikas: Sotsiaalministeerium. Andmed 2007. aasta kohta.

Toimetulekupiir — miinimumsumma, mis on vajalik äraelamiseks ühe kuu jooksul.

Toimetulekutoetus — riigi abi puudusekannatajatele, mida maksab kohalik omavalitsus. Koosneb toimetulekupiiri tagamise toetusest ja lisatoetusest.

Registreeritud töötus

Allikas: Tööturuamet. Andmed 2007. aasta kohta, mis on arvatud kaheteist kuu kuulõpu seisude keskmisena. Ümardamise tõttu ei võrdu tabeli arvude liitmise tulemus alati summaarse näitavuga.

Registreeritud töötü — täieliku või osalise töövõimega isik, kes on 16-aastane kuni vanaduspensioniealine, tööta, valmis kohe tööle asuma ning otsib tööd. Isik otsib aktiivselt tööd, kui ta pöördub tööhõiveametisse vähemalt kord 30 päeva jooksul sooviga kohe tööle asuda ning on valmis osalema tööturukoolituses.

Ettevõtluse demograafia

Allikas: Statistikaamet. Andmed 2006. aasta kohta.

Ettevõtete surmamäär — surnud ettevõtete osatähtsus tegutsevate ettevõtete arvus.

Ettevõtete sündimäär — sündinud ettevõtete osatähtsus tegutsevate ettevõtete arvus.

Ettevõtte surm — ettevõtte tegutsemiseks vajalike tootmistegurite (tööjõud, maa, kapital) kombinatsiooni likvideerimine tingimusel, et teised ettevõtted selles sündmuses ei osale. Surmaks ei loeta ettevõtte likvideerimist ühinemise, ülevõtmise, jagunemise või restruktureerimise tulemusena. Surmaks ei loeta ka juhtumit, kus momendil mittetegutsev ettevõtte taasalustab tegevust kahe aasta jooksul pärast tegevuse peatamist.

Ettevõtte sünd — ettevõtte tegutsemiseks vajalike tootmistegurite (tööjõud, maa, kapital) kombinatsiooni loomine tingimusel, et teised ettevõtted selles sündmuses ei osale. Sünniks ei loeta ettevõtte tekkimist ühinemise, jagunemise, eraldumise või restruktureerimise tulemusena. Sünniks ei loeta ka juhtumit, kus ajutiselt mittetegutsev ettevõtte taasalustab tegevust kahe aasta jooksul pärast tegevuse peatamist.

Äriühingud

Allikas: Statistikaamet Registrate ja Infosüsteemide Keskuse andmetel. 2006. aasta aastaaruande esitanud äriühingud.

Müügitulu (varem: realiseerimise netokäive) — nii põhi- kui ka kõrvaltegevusena valmistatud toodete, teenuste ja kaupade müügist saadud või saadaolev tulu, mis ei hõlma käibemaksu ega aktsiise.

Primaarsektor — põllumajandus, jahindus, metsamajandus, kalandus.

Sekundaarsektor — mäetööstus, töötlev tööstus, energeetika, gaasi- ja veevarustus, ehitus.

Tertsiaarsektor — kaubandus, teenindus jms.

Äriühingud — täis-, usaldus- ja osaühingud, aktsiaseltsid ning tulundusühistud.

Omavalitsusüksuste müügitulu summa ei võrdu alati maakonna müügituluga ümardamiste tõttu.

Mittetulundusühendused

Allikas: Statistikaamet Registrate ja Infosüsteemide Keskuse andmetel. Andmed 2008. aasta jaanuari seisuga. Rühmitamise aluseks on Helmut Hallemaa tööd.

Ettevõtjad, tööandjad ja kutseorganisatsioonid — EMTAK 2008 kood 941.

Kohalikku elu edendavad ja toetavad ühendused ja fondid — EMTAK 2008 kood 94992.

Korterühistud, garaažiühistud ja muu kinnisvarahaldus — EMTAK 2008 kood 6832.

Noorte- ja lasteühendused — EMTAK 2008 kood 94993.

Brutotulu	<p>Allikas: Maksu- ja Tolliamet. Andmed 2007. aasta kohta.</p> <p><u>Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu</u> — sotsiaalmaksuga maksustatavad rahalised tasud, mida makstakse töötajale või avalikule teenistujale; stipendiumid, toetused ja pensionid, mida makstakse seoses töö- või teenistussuhtega; seaduse või muu õigusakti alusel töö eest makstavad ja muud tasud, mida makstakse isikule pärast töö- või teenistussuhte lõppemist.</p>
Kasutusse lubatud eluruumid ja mitteeluhooned	<p>Allikas: Ehitisregister. Andmed 2007. aasta kohta.</p> <p><u>Ehitise kasutusluba</u> — kohaliku omavalitsuse nõusolek selle kohta, et valminud ehitise või selle osa vastab ehitisele ettenähtud nõuetele ja seda võib kasutada vastavalt kavandatud otstarbele.</p> <p><u>Eluruum</u> — alaliseks elamiseks sobiv ühepere-, kahepere- või ridaelamusektsioon või korter, mis koosneb ühest või mitmest toast ja vastab sanitaartehnoloogilistele nõuetele.</p> <p><u>Hoone</u> — maapinnaga püsikindlalt ühendatud, katuse, välispiirete ja siseruumiga ehitise.</p>
Üldharidus	<p>Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium. Andmed 2007/2008. õppeaasta alguse seisuga.</p> <p><u>Õpilased</u> — omavalitsusüksuse territooriumil asuvas koolis käivad õpilased.</p> <p>Alates sellest kogumikust on tegemist kogu üldharidusega (päevaõpe + õhtuõpe).</p>
Üldkasutatavad rahvaraamatukogud	<p>Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu. Andmed 2007. aasta kohta.</p> <p><u>Fond</u> — kõik teavikud (raamatud, ajalehed, ajakirjad, helikandjad jne), mida raamatukogu oma kasutajale pakub. Hõlmab nii kohapeal hoitavaid kui ka kaugressursina kasutatavaid teavikuid, mida on õigus teatud ajavahemikul kasutada.</p> <p><u>Lugeja</u> — isik, kes on raamatukogus registreeritud, kasutamaks selle kogu või teenuseid raamatukogu hoones või väljaspool. Kui lugeja kasutab raamatukogu mitut osakonda, arvestatakse teda ühe lugejana.</p> <p><u>Rahvaraamatukogu</u> — universaalse fondiga üldkasutatav raamatukogu, mis teenindab tasuta kogu piirkonna elanikke või eri kasutajarühmi (nt hoolekandeesutustes ja kinnipidamiskohtades viibivad inimesed).</p> <p><u>Üldkasutatav rahvaraamatukogu</u> — rahvaraamatukogu, v.a eri kasutajarühmi teenindav rahvaraamatukogu.</p>
Pääteteenistuste registreeritud tulekahjud	<p>Allikas: Päästeamet. Andmed 2007. aasta kohta.</p>

COMMENTS ON PRESENTED DATA

Administrative unit

Source: The list of administrative units published in the Riigi Teataja. Administrative division has been presented as of 1 January 2008.

Administrative unit — a unit based on administrative division, the status, name and boundaries of which are determined by law and other legislation, and in the territory of which state or local government administration is carried out. The units for administrative division of the territory of Estonia are counties, cities and rural municipalities.

Area

Source: Estonian Land Board. Data as of 1 January 2007.

Total area of Estonia is the area without the part of Lake Peipsi that belongs to Estonia and the area of Lake Võrtsjärv.

Due to rounding the total county areas do not always equal the sum of local government unit areas.

Distance from county centre and Tallinn

Source: Estonian Road Administration. Data as of 30 July 2003.

Distance of the city and rural municipality from the county centre has been calculated from the location of the City and Rural Municipality to the County Government of the respective county along the shortest state road and waterway. The distance of waterway is the distance between two points along the straight line.

Distance of the city and rural municipality from Tallinn has been calculated from the location of the City and Rural Municipality to Toompea in Tallinn along the shortest state road and waterway. The distance of waterway is the distance between two points along the straight line.

For Piiressaare rural municipality, the distance from island to the County Government and to Toompea in Tallinn has been presented. Piiressaare Municipality Government locates in Tartu city.

Population

Source: Statistics Estonia. Data as of 1 January 2008. Data are based on the 2000 Population and Housing Census and the current population account.

Crude birth rate — the annual number of live-born persons per 1,000 of mean annual population.

Crude death rate — the annual number of deaths per 1,000 of mean annual population.

Crude rate of natural increase — the annual natural increase per 1,000 of mean annual population. It has been calculated as the difference between crude rates of birth and death.

Demographic labour pressure index allows to predict pressures in the labour market caused by demographic processes and is calculated as follows:

$$\frac{\text{population aged 5–14}}{\text{population aged 55–64}}$$

Dependency ratio shows age distribution and the index is calculated as follows:

$$\frac{(\text{population aged 0–14})+(\text{population aged 65 and older})}{\text{population aged 15–64}} \times 100$$

Mean annual population — half the sum number of the population at the beginning and end of the year.

Natural increase — excess of live births over deaths in a certain year.

Persons of Estonian origin are calculated on the bases of the data from the 2000 Population and Housing Census as follows:

$$\frac{\text{both parents born in Estonia} + \text{one parent born in foreign country} + \text{one parent born in Estonia, country of birth of the other parent unknown}}{\text{total population}} \times 100$$

Population density — the number of population per square kilometre. While compiling the population density map of Estonia as of 28 December 1922 the publication of the State Central Bureau of Statistics Eesti statistiline album. Vihik 1. Maa ja rahvas compiled by V. Schmidt (only in Estonian) has been used as a source. In 1922 not all the rural municipalities were compact — several rural municipalities were situated in separate areas and that is the reason why the number of objects on the map is larger than the number of local government units in Estonia at that time.

Local budgets

Source: Ministry of Finance of the Republic of Estonia. Data as of 31 December 2007.

Debt burden — pursuant to the Rural Municipality and City Budgets Act, the marginal rate of debt burden of local governments is 60% of proposed budget revenue for that budgetary year, from which allocations for specific purpose from state budget have been deducted. Budget revenue, which is the basis for calculating debt burden, includes taxes, sale of goods and services, non-allocations for specific purposes for current spending and other revenue. Debt burden is calculated as follows:

$$\frac{\text{total debt}}{\text{total refined budget}} \times 100$$

Personal income tax — a tax that residents pay on their worldwide income. According to the Article 5 of the Income Tax Act, 44% of the income tax paid by or withheld from a resident natural person is received by the state and 56% is received by the local government of the taxpayer's residence.

Subsistence benefits

Source: Ministry of Social Affairs. Data for the year 2007.

Subsistence benefit — a state support paid by a local government to persons whose monthly net income is below the subsistence level. Consists of benefits to guarantee the subsistence level and supplementary benefits.

Subsistence level — the sum necessary for minimum everyday subsistence in a month.

Registered unemployment

Source: Estonian Labour Market Board. Data for the year 2007, calculated as an average of end of month of twelve months. Due to rounding, the total sum in table is not always equal with the total.

Registered unemployed person — a person with total or partial capacity for work who has attained at least 16 years of age and is under pension age, who is not employed, is ready to commence work immediately and seeks employment. A person seeks employment if he or she reports to an employment office at least once within 30 days, is willing to commence work immediately and is ready to participate in employment training.

Business demography

Source: Statistics Estonia. Data for the year 2006.

Birth of enterprises — birth amounts to the creation of a combination of production factors with the restriction that no other enterprises are involved in the event. Births do not include entries into the population due to: mergers, break-ups, split-off or restructuring of a set of enterprises. It does not include entries into a sub-population resulting only from a change of activity.

Death of enterprises — death amounts to the dissolution of a combination of production factors with the restriction that no other enterprises are involved in the event. Deaths do not include exits from the population due to mergers, take-overs, break-ups and restructuring of a set of enterprises. It does not include exits from a sub-population resulting only from a change of activity.

	<p><u>Enterprise birth rate</u> — the share of newly born enterprises in the number of active enterprises.</p> <p><u>Enterprise death rate</u> — the share of dead enterprises in the number of active enterprises.</p>
Companies	<p>Source: Statistics Estonia based on data of Centre of Registers and Infosystems. Annual bookkeeping reports for the year 2006 presented by companies.</p> <p><u>Companies</u> — general partnerships, limited partnerships, private limited companies, public limited companies and commercial associations.</p> <p><u>Net sales</u> — the revenue from the sale of goods and services, which does not include VAT and excises.</p> <p><u>Primary sector</u> — agriculture, hunting and forestry, fishing.</p> <p><u>Secondary sector</u> — mining, manufacturing, electricity, gas and water supply, construction.</p> <p><u>Tertiary sector</u> — trade, services, etc.</p> <p>The sum of net sales in rural municipality units is not always equal with the total of county due to rounding.</p>
Non-profit organizations	<p>Source: Statistics Estonia based on data of Centre of Registers and Infosystems. Data as of January 2008. The grouping bases on the works of Helmut Hallemaa.</p> <p><u>Associations and funds promoting and supporting local life</u> — Nace Rev.2 code 94992.</p> <p><u>Entrepreneurs, employers and professional organisations</u> — Nace Rev.2 2008 code 941.</p> <p><u>Housing associations, garage associations, other estate administration</u> — Nace Rev.2 2008 code 6832.</p> <p><u>Youth and child associations</u> — Nace Rev.2 code 94993.</p>
Gross income	<p>Source: Estonian Tax and Customs Board. Data for the year 2007.</p> <p><u>Monthly gross income per employee</u> — remuneration subject to social tax, paid to the employee or public servant, scholarships, allowances and pensions paid in relation to an employment or service relationship, remuneration paid for the performance of work paid pursuant to an Act or other legislation, as well as other remuneration paid to a person after the end per employment or service relationship.</p>
Dwelling and non-residential building completions	<p>Source: Register of Construction Works. Data for the year 2007.</p> <p><u>Building</u> — a construction firmly attached to the ground, covered by a roof, surrounded by walls and containing an interior room.</p> <p><u>Dwelling</u> — a one-family house, section of a two-family or a terraced house or a flat, which consists of one or more rooms and meets sanitary engineering requirements and is suitable for permanent residence.</p> <p><u>Permit for use of construction works (construction completed)</u> — the agreement on the part of a local government that a completed construction works or a part thereof conforms to the requirements prescribed for such construction works and that it may be used for the intended purpose.</p>
General education	<p>Source: Estonian Ministry of Education and Research. Data at the beginning of the academic year 2007/2008.</p> <p><u>Pupils</u> — pupils going to school situated in the territory of the local government unit.</p> <p>From the current publication general education is diurnal and evening study.</p>
Public libraries	<p>Source: National Library of Estonia. Data for the year 2007.</p> <p><u>Library of general use/regional library</u> — a public library serving a particular region whose primary function cannot be described as that of a public, school or academic library nor as part of a national library network, excl. public library serving special categories of users.</p> <p><u>Public library</u> — a general library that serves the whole population of a local or regional community free of charge or for a nominal fee and is usually financed, in whole or in part,</p>

from public funds; it may serve the general public or special categories of users such as children, members of the armed forces, hospital patients, prisoners, workers and employees.

(Registered) user — a person registered with a library in order to use its collection and/or services within or away from the library. Every user is counted only once even if he or she is a registered user of several departments of the library.

Stock — all documents provided by a library for its users (e.g. books and serials, microforms, electronic serials), held locally or remote resources for which access rights have been acquired, at least for a certain period of time.

**Fires registered by the
fire and rescue
services**

Source: Estonian Rescue Board. Data for the year 2007.